1
2019
€2,50

BUITEN de orde

anarchistisch kwartaalblad

THEMA
Anarchisme discussie

Daarom de Eerste Mei
Dag van de Arbeid? Dag tegen de arbeid!

Anarchist in de bajes
Ervaringen en dilemma's tussen idealen en praktijk

Weg met anarchisme, leve de anarchie
Een pleidooi voor een revolutie in de anarchistische beweging

van de redactie

Het eerste nummer van dit jaar is een beetje introspectief geworden, met een thema dat ons aan het hart gaat: anarchisme. Wat moeten we ermee aan in deze verbazingwekkende eenentwintigste eeuw? Je zou kunnen zeggen dat het anarchisme nooit zo actueel is geweest als nu. Maar je zou evengoed kunnen zeggen dat het anarchisme wel erg stoffig is met al zijn negentiende-eeuwse ballast. De discussie in dit nummer beweegt zich ondertussen niet op voorspelbare wijze tussen deze twee polen, maar levert allerlei inzichten op die aantonen dat het denken over anarchie in ieder geval verre van stoffig is.

Dat het anarchisme relevant is, blijkt natuurlijk ook uit twee nieuwe sociale bewegingen van het laatste half jaar: de Gele Hesjes en de klimaatspijbelaars. Beide bewegingen betogen dat 'onze overheden' niet in staat zijn om de sociale en ecologische problemen van nu aan te pakken. Het zijn bewegingen die niet anders kunnen dan vroeg of laat de confrontatie aangaan met de vragen en paradoxen waarmee we als anarchisten zo vertrouwd zijn. Emma's 'Updates uit België' besteedt aandacht aan deze protesten.

Ook in Nederland zijn deze bewegingen opgedoken. De klimaatspijbelaars hadden een veelbelovend demonstratiedebuut in Den Haag in februari. Wat de Gele Hesjes betreft, leek de Nederlandse variant tot nu toe op het eerste gezicht politiek en getalsmatig niet zo sterk. Toch blijkt uit het artikel over de Amsterdamse Gele Hesjes dat de beweging in Nederland niet zo hopeloos is (of was?) als de beelden van extreemrechtse Hesjes in Den Haag deden vermoeden.

Tegen de tijd dat dit nummer verschijnt, zal Joke Kaviaar waarschijnlijk zijn vrijgelaten, na het uitzitten van tweeënhalve maand gevangenisstraf wegens 'opruiing'. Uiteraard besteden we in dit nummer aandacht aan Jokes opsluiting. Maar daarmee is dit verhaal natuurlijk niet ten einde. Politici kunnen tegenwoordig openlijk hun rassentheorieën spuien, maar als wij eens een stevig geluid tegen racistisch beleid laten horen dan is het 'opruiing'? Rara hoe strijdbaar we nu zijn…

Naast al deze actualiteit hebben we ook een aantal achtergrondstukken, onder andere over 1 mei, een dag die al snel dichterbij komt. Peter Storm legt uit wat ook alweer de oorsprong was van deze Dag van (of juist tégen?) de Arbeid. Ook latere ontwikkelingen rond de 1 mei-vieringen komen daarbij aan bod.

Natuurlijk hebben we naast dit alles ook de vaste rubrieken over antifa, boeken, economie, migratiestrijd en meer. Hopelijk spat de opruiing van iedere pagina. Veel leesplezier!

– de redactie

colofon

Buiten de Orde
Het anarchistische kwartaalblad Buiten de Orde is een uitgave van de Vrije Bond. De redactie is in redactioneel opzicht onafhankelijk van de bond. Standpunten ingenomen in het blad vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs die van het redactiecollectief. Het blad besteedt aandacht aan een breed scala van onderwerpen en wil naast een blad voor de leden van de Vrije Bond een blad van de hele anarchistische beweging zijn. Overname van artikelen met bronvermelding wordt van harte toegejuicht. De BdO wordt gedrukt op 100% gerecycled papier, vrij van optische witmakers.

Abonnementen
Leden van de Vrije Bond krijgen Buiten de Orde gratis thuis; niet-leden kunnen zich abonneren voor € 15,00 per jaar.

Voor mensen in de gevangenis is Buiten de Orde gratis. Oude nummers zijn op te vragen bij het secretariaat van de Vrije Bond.

Je kunt je abonneren door o.v.v. 'abonnement Buiten de Orde' € 15,00 over te maken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
t.n.v. Vrije Bond, Amsterdam

Redactie Buiten de Orde
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam, Nederland
buitendeorde.nl
redactie@buitendeorde.nl
085 877 89 58

Secretariaat Vrije Bond
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam, Nederland
secretariaat@vrijebond.nl
www.vrijebond.org
085 877 89 58

Losse nummers zijn te koop voor € 2,50 bij:

Fort van Sjakoo
Jodenbreestraat 24, Amsterdam
www.sjakoo.nl

Athenaeum Nieuwscentrum
Spui 14-16, Amsterdam
www.athenaeum.nl

Boekwinkel Opstand
Beatrijsstraat 12, Den Haag
www.opstand.noblogs.org

Casco – Office for Art, Design and Theory
Lange Nieuwstraat 7, Utrecht
www.casco.art

Vredesburo Eindhoven
Grote Berg 4, Eindhoven
www.vredesburo.nl

De Lektuurhal
Over de Kelders 10, Leeuwarden

Boekhandel Rosa
Oliemuldersweg 43, Groningen
www.bookshoprosa.org

in
Buiten de Orde

thema: Anarchisme-discussie

Daarom de Eerste Mei

Dag van de Arbeid? Dag tegen de arbeid!

Waarom is het goed om jaarlijks de Eerste Mei te vieren? Waar gaat die dag eigenlijk over? Om dat te laten zien, neem ik de lezer graag mee naar de Verenigde Staten in de jaren tachtig van de negentiende eeuw.[1]

De Verenigde Staten waren rond 1880 een snelgroeiende industriële mogendheid. In hoog tempo werden fabrieken gesticht, steden gebouwd op plaatsen waar een halve eeuw eerder nog slechts kleine nederzettingen waren, gevestigd in streken waar niet veel eerder de oorspronkelijke bewoners van het land waren verdreven of uitgemoord. Die fabrieken – textiel- en metaalbedrijven en meer – waren helse oorden. Geen veiligheidsmaatregelen, dus het werk was levensgevaarlijk. Geen hygiënische maatregelen, dus het werk werd in smerige omstandigheden gedaan. Geen arbeidsrechten, dus lonen waren laag. Brute despotische macht van directie en chefs. Onder deze omstandigheden werkten arbeiders – mannen, vrouwen, kinderen. En dat deden ze tien, twaalf veertien, soms zeventien uur op een dag. Protest kon onmiddellijk ontslag betekenen, en daarmee acuut dreigende honger en dakloosheid.

Nu zijn er buitengewoon weinig wetmatigheden in de geschiedenis. En elk filosofisch stelsel dat van die geschiedenis een systeem van wetmatigheden maakt, verdient een grondig wantrouwen. Maar één wetmatigheid is er wel: als je mensen uitbuit, onderdrukt, vertrapt dan krijg je vroeg of laat een trap terug van die uitgebuite en vernederde mensen. Lage lonen, lange werktijden, erbarmelijke arbeidsomstandigheden op een als dictatuur bestuurde werkplek betekent vroeg of laat gegarandeerd verzet van degenen die deze ellende ondergaan. Dat gebeurde dan ook in de VS.

Maar als je mensen uitbuit, onderdrukt, vertrapt, dan krijg je vroeg of laat een trap terug

In de vroege jaren tachtig van de negentiende eeuw was dat vooral defensief van aard. Het was een tijd van economische

crisis. Ondernemers verdedigden hun winsten door lonen te verlagen. Daar begonnen arbeiders tegen te rebelleren. Dat deden ze door middel van stakingen en veelal gewapende demonstraties. Staat en ondernemers trachtten verzet neer te slaan door de politie te sturen, de staatsmilitie als de politie het niet aankon, het leger als de staatsmilitie niet sterk genoeg bleek. Ondernemers hadden ook nog de Pinkertons om in te zetten. Dat waren privé-politieagenten, die stakingen hielpen breken. Vaak werden ondernemers en staatsautoriteiten de arbeiders uiteindelijk de baas. Maar daarvoor moesten ze kleinschalige halve burgeroorlogen voeren, want ook arbeiders hadden geweren. Het lukte spoorwegarbeiders bijvoorbeeld om met een felle staking de baas van een spoorwegbedrijf, Jay Gould, te bewegen tot inwilliging van een looneis en erkenning van de organisatie waar arbeiders gebruik van maakten. Spoorwegarbeiders waren een zeer belangrijk deel van de arbeidersbevolking. Het snelgroeiende spoorwegnet was essentieel voor het transport, niet alleen van mensen maar vooral ook van goederen, in deze periode. De tijd dat bijna alles per auto, vrachtwagen of vliegtuig ging, lag nog tal van decennia in de toekomst.

Die organisatie waar arbeiders gebruik van maakten was de *Knights of Labor*, de 'Ridders van de Arbeid'. Dat was een snelgroeiende beweging, geen reguliere vakbond, ook geen arbeiderspartij, maar een mengsel tussen vakbeweging en naar coöperaties strevende organisatie. *De Knights of Labor* wilden een einde aan de loonarbeid, en vervanging ervan door een coöperatief stelsel. Behoorlijk radicaal wel. Maar de leiding wilde dit niet via staking bereiken, maar via voorlichting en de stembus. Boze arbeiders sloten zich desondanks in groten getale bij de organisatie aan en vormden afdelingen. En ze gingen evengoed dus staken, ook als hun officiële leiding dat niet wilde. Arbeiders maakten van de *Knights of Labor* een tijdlang hun eigen werktuig, althans ten dele.

Enkele jaren later maakte de recessie plaats voor economisch herstel. Nu kregen stakingen een offensiever karakter. De angst voor werkloosheid – vaak een rem op stakingen – ebde weg, arbeiders durfden meer. De opgehoopte frustratie van eerdere nederlagen voegde zich bij een groeiend zelfvertrouwen. Er kwam een grote stakingsgolf op gang. Die ging nu om het bereiken van verbeteringen, niet louter om het tegenhouden van verslechteringen.

Eén van de eisen werd een kortere arbeidsdag. Een tamelijk kwijnende vakbond had op haar conferentie in 1884 een resolutie aangenomen met daarin het streven naar een achturige werkdag, te bereiken per 1 mei 1886. Dat idee sloeg aan. Arbeiders begonnen agitatie en stakingsactie om die achturige werkdag te verkrijgen. Maar dit ging niet zonder discussie binnen de arbeidersbeweging.

De chef van de *Knights of Labor*, Terence Powderly, zag weinig in stakingen voor die achturendag. Hij stelde voor dat die eis vooral kracht bijgezet werd door mensen aan te moedigen er… opstellen over te schrijven. Dat zal de bazen leren, nietwaar? Maar in radicaler hoek was de houding een net zo vruchteloos spiegelbeeld van de opstelling van Powderly. Anarchisten zeiden aanvankelijk: acht uur arbeid is nog steeds loonarbeid, en we willen een eind aan het hele stelsel van loonarbeid. In die kortere arbeidsdag zien we dus niets, laat die achturenstrijd maar zitten. Afzijdigheid van strijd omdat niet in één keer de complete revolutie wordt bepleit: het is een vergissing die anarchisten vaker maken.

Samen vechten betekent de solidariteit ontdekken en trainen

Arbeiders trokken zich noch van de opstellenfetisjist Powdery, noch van de zelfgekozen afzijdigheid van anarchisten iets aan. Ze stortten zich met overgave in het gevecht. In Chicago kozen anarchisten ervoor om zich wel in die strijd te mengen en werden er zelfs gangmakers. Zij zagen gelukkig in dat elk uur korter werken om te beginnen een uurtje minder onderwerping aan de loonslavernij was, een stukje zelfveroverde toegenomen vrijheid. Ze zagen bovendien in dat niet alleen de eis, maar vooral het samen vechten voor de eis, een revolutionaire betekenis had en heeft. Samen vechten betekent de solidariteit ontdekken en trainen, ontdekken wie je vrienden zijn en wie je vijanden. Zoiets is een leerproces richting revolutie. Een achturendag is niet de afschaffing van de loonarbeid. Maar een door arbeiders zelf bevochten achturendag kan wel een grote stap die kant op zijn.

Met wat voor algemene opvattingen kwamen anarchisten in die tijd? Een anarchistisch programma uit de VS, uit 1883, is helder. Een citaat:

'Wat we willen bereiken is derhalve het volgende:
Ten eerste – Vernietiging van de bestaande klassenheerschappij met alle middelen, dat wil zeggen door energieke, onophoudelijke, revolutionaire, en internationale actie;
Ten tweede: Vestiging van een vrije samenleving gebaseerd op coöperatieve organisatie van de productie;
Ten derde – Vrije uitwisseling van gelijkwaardige producten door en tussen de productieve organisaties, zonder handel en winstbejag;
Ten vierde – Organisatie van het onderwijs op seculiere, wetenschappelijke en gelijke basis voor beide seksen;
Ten vijfde – Gelijke rechten voor allen, zonder onderscheid van sekse of ras;

Ten zesde – Regulering van alle openbare zaken door vrije contracten tussen de autonome (onafhankelijke) communes en associaties, berustend op een federalistische basis.'[2]

Opvallend hier is niet alleen de visie van een samenleving van vrije communes. Opvallend zijn zinnetjes als: 'gelijke basis voor beide seksen' en 'zonder onderscheid van sekse en ras'. Anarchisten probeerden in 1883 al patriarchale en racistische patronen te doorbreken. Dat was bittere noodzaak, en dat is het nog steeds.

Aldus theoretisch bewapend namen anarchisten dus deel aan het gevecht. Dat groeide tot geweldige proporties. In Milwaukee sloeg de staat na lange strijd de achturenstrijd neer, maar daar kwam dan wel de militie aan te pas. Die schoot een zestal actievoerende arbeiders dood, waarna de strijd doodbloedde. In Chicago groeide in het voorjaar van 1886 de spanning. Arbeiders bereidden zich voor. Staatsgezag en ondernemers deden hetzelfde. Er was zelfs een *crowdfund*-actie op touw gezet, waarmee gegoede burgers geld inzamelden om dat arme politiekorps van Chicago van een heus machinegeweer te voorzien.[3]

Begin mei 1886 kwam de ontknoping. Bij McCormick, een bedrijf waar landbouwwerktuigen werden gemaakt, werd gestaakt. Stakingsbrekers botsten met stakers, de politie opende het vuur en schoot enkele arbeiders dood. Op 4 mei vond daartegen een protestbijeenkomst plaats op het Haymarket-plein in Chicago. Tussen de duizend en vijftienhonderd arbeiders namen deel, er waren toespraken, het was regenachtig weer. Mensen waren al aan het vertrekken tijdens de laatste toespraak toen opeens 170 politieagenten oprukten. De politiecommissaris gebood de demonstranten om de samenkomst te beëindigen. Terwijl die manifestatie werd ontbonden, ontplofte er een bom, die een agent doodde en meerdere agenten verwondde. Politie opende het vuur. Meer doden, nu ook weer aan arbeiderszijde.

Wie de bom had geplaatst is nooit opgehelderd. Maar de autoriteiten sloegen toe. Ze begonnen links en rechts vakbondsmensen, socialisten en anarchisten te arresteren. Typerende uitspraak vanuit justitie: *'Houdt de raids nu, en kijk later de wet na.'*[4] Eerst arresteren, daarna kunnen we nog wel eens bedenken waar we de arrestanten voor aanklagen. Dat was de houding. Intussen schreeuwde de pers moord en brand, krantenverkopers hadden het zelfs over honderd gedode politieagenten.[5]

De staat besloot acht mensen voor de rechter te brengen. Dit zijn hun namen:

August Spies
Albert Parsons
Adolph Fischer
George Engel
Samuel Fielden
Michael Schwab
Louis Lingg
Oscar Neebe

Het zal lezers wellicht opvallen dat veel van deze namen Duitstalig klinken of lezen. Dat is geen toeval. Recente migranten uit Europa maakten een fors deel uit van de arbeidersklasse in de VS, met name ook in Chicago. Veel van die mensen waren niet alleen arbeidsmigrant maar ook politieke ballingen uit een Europa waar na het neerslaan van de Parijse Commune in 1871 socialisten van allerlei richtingen, met name ook anarchisten, werden vervolgd en opgejaagd. De radicale arbeidersbeweging was dan ook multinationaal van herkomst, en meertalig. Chicago kende een arbeiderskrant, een weekblad en een zondagsblad, alle drie in de Duitse taal.[6] Misschien iets om bij stil te staan nu zelfs lieden die zich links en socialistisch noemen, afgeven op arbeidsmigranten in plaats van ze als bondgenoot in de strijd voor rechtvaardigheid te verwelkomen. We hebben de achturendag dus mede te danken aan de strijd van Duitse arbeidsmigranten in de Verenigde Staten in 1886.

Anarchisten probeerden in 1883 al patriarchale en racistische patronen te doorbreken

De acht gearresteerden kregen een showproces. Justitie hield niet eens de schijn op. De jury, doorgaans samengesteld via loting, werd nu door een van staatswege benoemde deurwaarder aangewezen. Er zaten ondernemers en administrateurs in, en zelfs een familielid van een op het Haymarket-plein gedode agent. Openbaar aanklager Julius Grinnel maakte de essentie duidelijk:

'De wet staat voor het gerecht. Anarchie staat voor het gerecht. Deze mannen zijn geselecteerd, eruit gepikt door de Grand Jury omdat ze leiders zijn. Zij zijn niet meer en niet minder schuldig dan de duizenden die hen volgen. Heren van de jury, veroordeel deze mannen, maak voorbeelden van ze, hang ze op, en u redt onze instellingen, onze maatschappij.'[7]

De acht aangeklaagden werden veroordeeld, niet omdat zelfs maar aannemelijk gemaakt was dat ze die bom hadden geplaatst of met die aanslag iets van doen hadden, Ze werden veroordeeld omdat ze anarchisten, arbeidersactivisten, gangmakers in de achturenstrijd waren. Zeven van hen werden ter dood veroordeeld en

de achtste levenslang. Bij twee van de zeven werd de doodstraf omgezet in levenslang. De ter dood veroordeelde Lingg maakte zelf een eind aan zijn leven voor de galg dat kon doen. August Spies sprak voor zijn executie nog de volgende woorden:

'Als jullie denken dat door ons op te hangen jullie de arbeidersbeweging stuk kunnen stampen... de beweging waarvan de vertrapte miljoenen, de miljoenen die zwoegen in ellende en gebrek, redding verwachten, als dat jullie mening is, hang ons dan op! Hier zul je op een vonk trappen. Maar daar, en daar, achter je en voor je, en overal, laaien de vlammen op. Het is een onderaards vuur. Je kunt het niet uitdoven.'[8]

Vier van de acht werden uiteindelijk opgehangen, op 11 november 1887. Ettelijke honderdduizenden arbeiders liepen mee in de begrafenisstoet. Iedereen kon zien dat de hele gang van zaken zelfs in burgerlijke termen niets met serieuze rechtspraak te maken had. Gouverneur Altgeld van Illinois, de staat waarin Chicago ligt, gaf de gevangen overlevenden in 1893 gratie en maakte duidelijk dat ook hij erkende dat hier mensen ten onrechte waren veroordeeld.[9]

De strijd voor de achturendag ging op de korte termijn teloor in golven van staatsrepressie. Maar intussen gebeurde er in Europa iets belangwekkends. De arbeidersbeweging was zich aan het herstellen, en op een congres kwam in 1889 een grensoverschrijdende arbeidersorganisatie tot stand, de zogeheten Tweede Internationale. Die besloot per resolutie om 1 mei 1890 tot actiedag voor de achturige werkdag te maken. Het werd een doorslaand succes, en zo ontstond gaandeweg de gewoonte jaarlijks voor die achturendag te demonstreren. Daar kwamen al snel het thema internationale solidariteit en andere klasse-eisen van de arbeiders bij. Zo ontstond de traditie van de Eerste Mei.

Al heel snel kwamen daarin heel verschillende benaderingen naar voren. Voor de gaandeweg gematigder wordende socialistische/sociaaldemocratische arbeidersbeweging werd het vooral een feestdag, waarin het verlangen naar de socialistische bevrijding werd geproclameerd zoals christenen het verlangen naar de wederkomst van Christus proclameren. Een tiental parlementsleden van de Arbeiderspartij van België zeiden het in 1898 als volgt:

'Spoedig zullen grenzen vervagen! Spoedig zal er een eind komen aan oorlogen en legers. Elke keer dat je de Socialistische deugden van Solidariteit en Liefde praktiseert, breng je deze toekomst dichterbij. En dan, in vrede en vreugde, komt er een wereld tot stand waarin het Socialisme zal triomferen, als eenmaal de sociale plicht van allen op juiste wijze wordt begrepen als iets dat de alzijdige ontplooiing van allen tot stand brengt.'[10]

Hier zien we flarden van het Communistisch Manifest vermengd raken met pure religieuze heilsverwachting. En een wereld zonder grenzen en zonder oorlog – ik teken ervoor. Hoe de weg erheen er precies uitzag, welke route we dienen te nemen, dat bleef een beetje onduidelijk. Een rituele bevestiging van een socialistisch geloof begon de plaats in te nemen van een gerichte strijd om een zinnig socialisme – als je dat dan zo wilt noemen, die wereld van solidaire, gelijkwaardige en vrij samenwerkende mensen – dichterbij te brengen.

En hoe moest die viering volgens sociaaldemocraten eigenlijk plaatsvinden, en vooral op welke dag precies? Als 1 mei op de vrije zondag viel, was dat geen probleem. Maar als het op een werkdag viel? Staken werd in deze kring al snel te radicaal en te riskant bevonden. Dus verplaatste men de viering doodleuk naar de zondag zo snel mogelijk na de eerste mei. Typerend is de uitspraak van August Bebel, chef van de Duitse sociaaldemocratische partij. Hij zei: *'We hebben alle reden om de massa's onder controle te houden op de demonstraties van de Eerste Mei. We moeten conflicten voorkomen.'*[11] Ondernemers en gezagsdragers zullen zich hier uitstekend in hebben kunnen vinden.

We hebben de achturendag dus mede te danken aan de strijd van Duitse arbeidsmigranten

Radicalere stromingen in de arbeidersbeweging benaderden de Eerste Mei heel anders. Voor anarchisten bleef het herdenkingskarakter heel sterk, zoals ook Dennis Bos beklemtoonde in zijn lezing die hij er in 2013 in Tilburg over hield. Herdenking van de van staatswege vermoorde anarchisten in Chicago. Onderstreping van de prijs die de kapitalisten de arbeiders laten betalen voor hun strijd om rechtvaardigheid. Onderstreping van de noodzaak tot onbuigzaam verzet, volhardende strijd. Met het ontwijken van conflicten en het beheersen van de massa's had dat verfrissend weinig te maken. Van de neiging om van 1 mei een algemene officiële feestdag te maken, moest Errico Malatesta, invloedrijk anarchist, al in 1898 niets hebben. Hij schreef:

'Een meester die vrijwillig toestemt in een vrije dag en de arbeiders aanmoedigt om er gebruik van te maken, een regering die de Eerste Mei tot vakantiedag uitroept, zouden een sluw conservatief be-

leid voeren: ze zouden de arbeiders van een wapen beroven. Maar om die reden is het ondenkbaar hoe een socialist de Eerste Mei zou willen vieren samen met de meesters en zo mogelijk met de officiële sanctie door de gevestigde autoriteiten.'[12]

Toch ging het precies die kant op, met treurige resultaten. In 1920 ondertekenen 41 Franse parlementsleden een verklaring, met de volgende zinsneden:

'Deze feestdag dient geen element van jaloezie en haat te bevatten. Alle klassen, als van klassen nog gezegd kan worden dat ze bestaan, en alle productieve energieën van de natie horen zich te verbroederen, geïnspireerd door hetzelfde idee en hetzelfde ideaal.'[13]

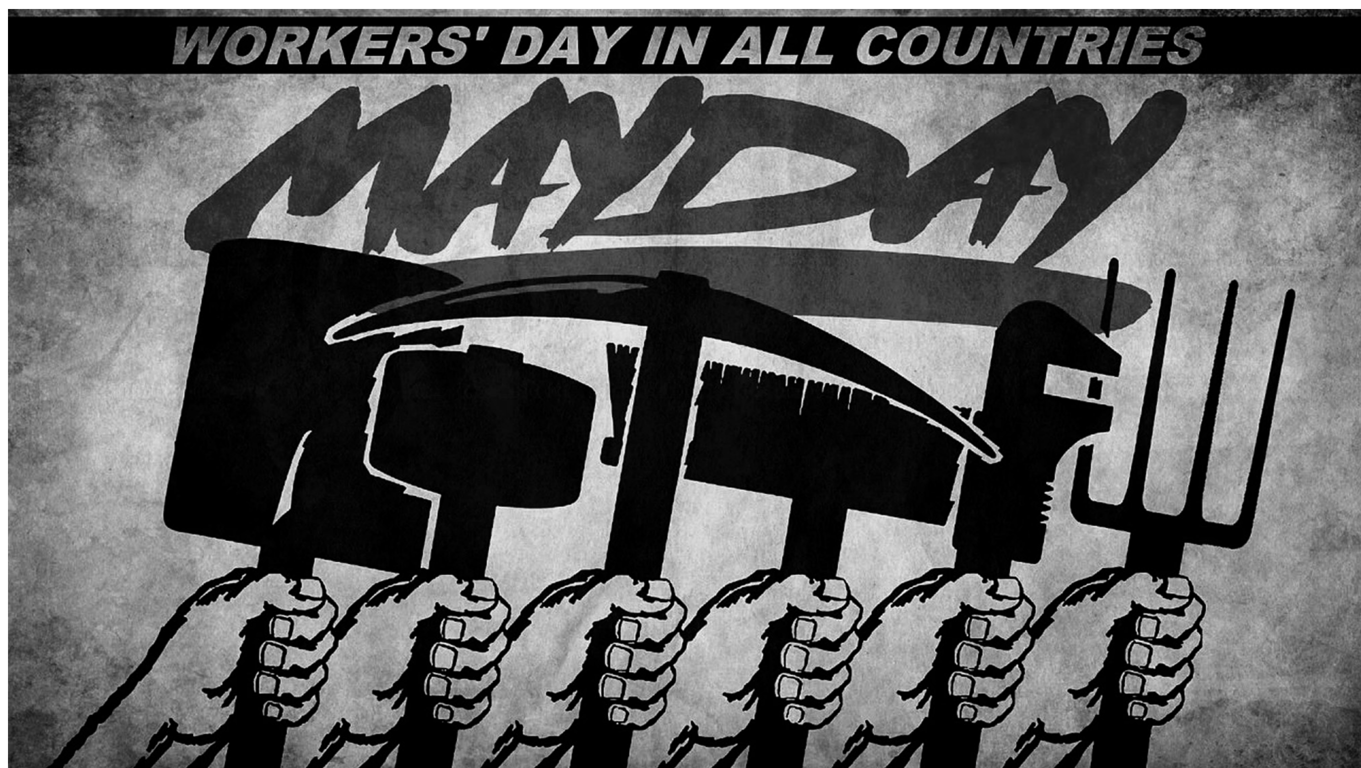
Dit soort stemmingen grepen om zich heen in een tijdvak waarin arbeid verheerlijkt werd als onmisbare bouwsteen, niet van solidariteit maar van nationale grootheid. De eerste staat waar 1 mei een officiële feestdag werd, was de Sovjet-Unie, een staat waarin tenminste nog over socialistische idealen werd gepraat, terwijl de staatsopbouw ermee in schrille tegenspraak was. De tweede staat waar de eerste mei een officiële feestdag werd, was nazi-Duitsland.[14] Dat was de uitkomst van een logica waarin klassen en hun tegenstellingen werden ontkend, om plaats te maken voor nationale harmonie en eenheid, met hardwerkende arbeiders die er de voorwaarden – en de wapens – voor mochten maken. Zo werd de 1 Mei-traditie omgevormd tot haar repressieve en nationalistische tegendeel. De jaarlijkse optocht in Havana is daarvan een voorbeeld. De jaarlijkse 1 Mei-parades in de Sovjet-Unie waren typerend, met hun officiële delegaties, terwijl in de stoet het nieuwste dodelijke wapentuig werd getoond, terwijl de machthebbers op een podium wuifden naar de menigten waarvan je mag betwijfelen of die wel zo vrijwillig aan de wanvertoning deelnamen.

Maar de authentieke, rebelse en solidaire 1 Mei-traditie vertikte het om te verdwijnen. Zelfs in de meest onderdrukkende, uitzichtloze situaties dook ze op. Bijvoorbeeld in Warschau, in 1943. De nazi's hadden daar eerst steeds meer joden afgevoerd naar het getto – een met prikkeldraad afgeschermde en zwaar bewaakte wijk, veel te klein voor de daarin opeengepropte mensen – om daar te creperen. Vervolgens kwamen de transporten van joden naar de gaskamers op gang. Groepjes joden, veelal met een socialistische achtergrond, kozen ervoor om dan liever vechtend ten onder te gaan. Ze wisten aan wat wapens te komen, en begonnen de Opstand in het Getto van Warschau. Die duurde twee maanden, en eindigde met de dood van vrijwel alle deelnemers, op een enkeling na die wist te ontkomen. Maar ze wisten aanzienlijke aantallen nazi-soldaten de dood in te jagen voor ze verslagen waren.

Zo werd de 1 Mei-traditie omgevormd tot haar repressieve en nationalistische tegendeel

Een van de overlevenden was Marek Edelman. Hij heeft over de gebeurtenissen verslag gedaan in een aangrijpend prachtig boekje. Onder die gebeurtenissen viel ook 1 mei 1943, toen de opstand nog gaande was. Hij schrijft:

'Op de Eerste Mei besloot het Commando [kennelijk de leiding van de joodse strijders, PS] een "feestdag"-actie te houden. Meerdere gevechtsgroepen werden uitgezonden om zo veel mogelijk Duitsers te "jagen" ['hunt down', aldus de Engelstalige tekst, PS]. In de avond werd er een appèl gehouden. Enkele mensen spraken de partizanen kort toe, waarna de Internationale werd gezongen. De hele wereld, zo wisten we, vierde de Eerste Mei op die dag, en overal werden krachtige woorden van betekenis gesproken. Maar nog niet eerder was de Internationale gezongen onder omstandigheden die zo anders, zo tragisch waren, op een plek waar een hele natie aan het vergaan was geweest, en nog steeds aan

het vergaan was. De woorden en het lied weerkaatsten van de verkoolde ruïnes en waren, op die specifieke tijd, een aanwijzing dat de socialistische jeugd nog steeds vocht in het getto, en dat ze zelfs in het aangezicht van de dood ze hun idealen niet loslieten.'[15]

Dát is de 1 Mei-traditie. Solidariteit en strijd, tegen de verdrukking in.

In de jaren veertig en vijftig was die traditie in veel landen zeer ver naar de marge geduwd, om plaats te maken voor het opgelegde 1 Mei-ritueel van de Politbureaus Aller Landen. In de jaren zestig en zeventig veranderde dit. Linkse en radicale stromingen kwamen op, met '1968' als symbolisch hoogtepunt. Intussen bleek de oorspronkelijke 1 Mei-traditie in landen die destijds de Derde Wereld en sindsdien veelal de Global South werden genoemd, onverkort relevant. Daar ging het rechtstreeks om klassieke arbeidsrechten, om hoger loon, om betere arbeidsvoorwaarden en, jazeker, om kortere werkdagen. Levendige optochten zie je jaarlijks in de verslaggeving van gevestigde media langskomen. Waar? In Bangladesh, waar eens in de zoveel tijd een textielfabriek in dodelijke vlammen opgaat terwijl de uitgang op slot zit om absentie van arbeiders te voorkomen. Op de Filippijnen. In Indonesië. In landen dus waar het toegaat zoals in Chicago in 1886.

Ook elders dook de Eerste Mei als strijddag weer op. Zo was er in 1989 nog steeds de officiële parade in Moskou. Maar daar was de chef, Gorbatsjov, inmiddels aan het hervormen gegaan. Een scheut vrije markt, een sausje democratie, een facelift van het systeem, een poging om de boel te moderniseren. Mensen gebruikten de speelruimte die ontstond doordat bijvoorbeeld de censuur afbrokkelde om hun eigen verlangens naar voren te brengen. Op die 1 mei bleek dat. Na de officiële optocht volgde een onofficieel deel. Daar liepen mensen van de niet-Russische nationaliteiten die voor zelfbeschikking streden met hun vlaggen. Daar liepen mensen openlijk Gorbatsjov uit te jouwen. En daar verschenen voor het eerst sinds tijden zwarte anarchistische vlaggen op straat. De subversieve 1 Mei-traditie daagde het opgelegde 1 Mei-spektakel openlijk uit.

Intussen is de Eerste Mei ook terug in het land van haar oorsprong, de Verenigde Staten. Daar zien we een interessant verschijnsel. De dag wordt gebruikt om specifieke recente thema's mee voor het voetlicht te brengen. Maar die recente thema's zijn duidelijk variaties van het oude 1 Mei-verhaal.

Zo vond op 1 mei 2006 de zogeheten Dag Zonder Immigranten plaats.[16] Dat was een actiedag uit protest tegen wetgeving waarmee immigranten zonder officieel geldige verblijfspapieren van hun rechten dreigden te worden beroofd. Het betrof voor een groot deel Spaanstalige mensen, in staten als Florida, Texas en Californië. Het idee was dat deze mensen hun rol in de maatschappij demonstreerden, door bijvoorbeeld niet naar hun werk te gaan en door te demonstreren. Dit leidde tot niet alleen een soort algemene staking in delen van het land waar deze immigranten een aanzienlijk deel van de werkende bevolking uitmaakten. Het leidde ook tot massademonstraties, met honderdduizenden mensen in een flink aantal steden.

Andere voorbeelden. Op 1 mei 2008 staakten havenarbeiders aan de Westkust van de Verenigde Staten. Zij zetten daarmee die dag in het teken van de internationale solidariteit. De staking was namelijk een protest tegen de Amerikaanse oorlogen in Irak en Afghanistan die zich toen al jaren voortsleepten.[17] Op 1 mei 2012 riepen actievoerders uit de Occupy-beweging die het voorafgaande jaar was opgekomen, een algemene staking uit. Dat zette als staking weinig zoden aan de dijk, op de meeste plaatsen kwam het niet verder dan protestbijeenkomsten en dergelijke. Maar het symboliseerde wel weer de wil om van 1 mei een dag van actieve strijdbaarheid te maken.

Ik sluit graag af met een voorstel. De Eerste Mei heet veelal Dag van de Arbeid. Zullen we dat etiket eens schrappen? 1 Mei is als het goed is juist geen Dag van de Arbeid. 1 Mei is oorspronkelijk opgezet als dag *tegen* die Arbeid, tegen die lange werkdagen, voor een stukje meer tijd buiten het werk, tijd die niet voor niets vrije tijd wordt genoemd, al is ook die vrijheid heel betrekkelijk. Laten we 1 Mei maken tot dag van arbeiders en alle anderen die door staat en kapitaal en repressieve instellingen en praktijken eronder worden gehouden. Een van de manieren waarop we eronder worden gehouden is door en via die verdomde Arbeid. Laten we die inkorten en inkorten, om haar om te vormen tot vrije activiteit van vrije mensen. 1 Mei, dag van strijdende arbeiders? Jazeker. Maar Dag van de Arbeid? Dag tegen de arbeid lijkt me een veel betere benaming.

– door Peter Storm

Bron
Dit is een verkorte en bewerkte versie van mijn artikel: '1 Mei: Dag van de Arbeid? Dág tegen de arbeid', verschenen op 30 april 2018 op: ravotr.nl.

Noten
Vanwege de omvang is besloten het notenapparaat hier niet af te drukken. Geïnteresseerden kunnen het opvragen bij de redactie.

‘Vrijplaatsen’ en kraken in Amsterdam

Geen gekooide kippen meer

‘Free Space Now’. De slogan van ADEV in 2018 – een jaarlijkse street rave, georganiseerd door krakers en kunstenaars in de stad Amsterdam. De slogan verwijst naar de lobbygroep Vrijplaatsenakkoord. Het Vrijplaatsenakkoord is geïnspireerd door de dreigende ontruiming van de ADM en de retoriek van de nieuwe regeringscoalitie van de stad ter ondersteuning van tegencultuur, en de doelstelling is tweeledig: de legitimering van bestaande vrijplaatsen en het stimuleren van nieuwe vrijplaatsen.

Het initiatief komt voort uit een invloedrijke groep van de Amsterdamse kraakbeweging. Deze losjes gedefinieerde factie, onder andere de ADEV-organisatie, het Vrijplaatsenakkoord, delen van de ADM-gemeenschap en talrijke gelegaliseerde kraakpanden, gelooft in integratie met de stad in plaats van de poging zich tegen autoritaire machtsstructuren en de resulterende sociale degradatie te verzetten.

Deze factie voert campagne voor ‘de rafelranden’ in de hoop dat zij een aantal gebouwen kan verkrijgen waar enkele minderheden (elitegroepen?) van kunstenaars en ‘vrijdenkers’ aan de *rat race* kunnen ontsnappen en ‘vrij’ kunnen zijn. Alleen dan, zo gaat de argumentatie verder, kunnen mensen een bijdrage leveren aan de stad en – volgens één zijde van het politieke spectrum van de factie – aan het kapitalisme en het creëren van welvaart.

De gemeente heeft er waarschijnlijk niet bewust voor gekozen om de kraakbeweging op te splitsen en te coöpteren

Het is veelzeggend dat de beperkte, twijfelachtige belangen die de Vrijplaatsen-factie voorstaat leidt tot de keuze voor een leuze als ‘Free Space Now’ – die van een individualisme en gebrek aan politieke inhoud getuigt die niet zouden misstaan in een reclame voor het nieuwste paar Nike-schoenen. Zij geeft binnen de Amsterdamse kraakbeweging blijk van politieke incoherentie en

van onderworpenheid (in sommige gevallen met genoegen) aan kongsivorming en repressie.

Maar het Vrijplaatsenakkoord/de ADEV-organisatie staat niet alleen in het uiten van dit soort gevoelens. Die zijn binnen de Amsterdamse kraakwereld gemeengoed (zij het absoluut niet bij iedereen). Vandaar de eerste vraag: Hoe werd de Amsterdamse kraakbeweging voor een groot deel gereduceerd tot een lobbygroep die zich voor meer publiek gesubsidieerde, semi-commerciële ruimtes voor kunstenaars en hun gevolg inzet?

Verdeel en heers

In 1999 introduceerde de gemeente van Amsterdam het broedplaatsenbeleid. Het primaire doel van het beleid was de oprichting van werkplekken voor kunstenaars en culturele ondernemers. Het beleid was speciaal ontworpen om de creatieve industrie te bevorderen en de stad beschouwde het als een manier om de stad 'levendig' te maken – marketingtaal van planologen voor 'winstgevend'.

Geen enkele ontruiming werd voorkomen op grond van de culturele waarde van het pand

De gemeente heeft er waarschijnlijk niet bewust voor gekozen om de kraakbeweging op te splitsen en tot kongsi's te maken – althans niet alle bij de gemeente betrokken personen– maar ze hadden er begrip voor. Het paste bij hun wereldbeeld, het kwam hen logisch voor. Want de gemeente is onderdeel van de staat en haar belangen zijn dus de belangen van de staat. En de staat accepteert geen oppositie.

Het broedplaatsenbeleid bood de stad een mogelijkheid om de kraakbeweging voor haar eigen doeleinden te exploiteren: vooral om de groei van creatieve of culturele industrieën te bevorderen, maar ook als instrument voor pacificatie en samenwerking. Er werden een hoop financiële middelen vrijgemaakt en deels besteed om de medewerking van 'goede kraakpanden' en 'goede krakers' te kopen. Diegenen die de 'eerste schakel in het creatieve denkproces' zouden kunnen worden, wat uitloopt op industrie.[1] In feite maakte het beleid kraakpanden die voor deze visie openstonden tot aanbieders van culturele diensten.

Toen het beleid werd geïmplementeerd, was de Amsterdamse kraakbeweging als gevolg van interne conflicten en onderdrukking van buitenaf al zwak en gefragmenteerd.[2] Het broedplaatsenbeleid heeft de kloof alleen maar groter gemaakt. Doordat de stad nuttig geachte krakers – de 'goede krakers' – kansen aanbood, bestempelden zij de rest automatisch als 'slecht'.

Het is niet ongebruikelijk dat je tijdens kraakacties waarbij mensen van buiten Nederland betrokken zijn, buren hoort klagen dat de mensen 'niet eens Nederlanders' zijn. Voor zover wij weten is dit soort vijandigheid niet tegen rijke expats gericht, ondanks het feit dat zij buitenlandse krakers met tienduizenden overtreffen. Er zijn goede krakers en slechte krakers, goede buitenlanders en slechte.

Ondanks hun verandering in status werd de dreiging van ontruiming voor voormalige kraakpanden, die inmiddels broedplaatsen zijn geworden, niet noodzakelijk minder. Later bleek dat krakers die geloofden dat meewerken met de stad hen voor ontruiming zou behoeden voor de gek waren gehouden. De stad verslond ze geheel en spuugde ze vervolgens weer uit. Een academische tekst over het onderwerp vatte de houding van de stad als volgt samen: 'Krakers waren geweldige pioniers van broedplaatsen, maar we hebben ze niet langer nodig.'[3] En dat was in 2004...

In 2010 werd kraken illegaal gemaakt. Sindsdien worden lang bestaande kraakpanden langzaam maar zeker ontruimd. Geen enkele ontruiming werd voorkomen op grond van de culturele waarde van het pand. Zelfs het Slangenpand, misschien wel één van de meest geïntegreerde panden in het beleid, werd niet gespaard (het is niet verwonderlijk dat de bewoners, in tegenstelling tot hun buren, zonder strijd zijn vertrokken en nul solidariteit met de rest van de krakers op straat toonden).

Het geval ADM, onder andere

Hetzelfde verhaal speelt zich opnieuw af met de ADM. Tevergeefs hebben de bewoners geprobeerd zich tegen hun ontruiming te verzetten door gebruik te maken van het broedplaatsenconcept.

De ADM omschrijft zichzelf als 'de grootste culturele vrijhaven in Nederland' en 'één van de grootste culturele aanwinsten van Amsterdam'. De bewoners zeggen dat ze zich enorm hebben moeten

inspannen om 'de raad van hun culturele waarde te overtuigen,' en om aan te tonen waarom de ADM precies bij de 'prioriteiten van de nieuwe coalitie past'. De beschrijving gaat verder: 'ADM is een vruchtbare, levendige ruimte voor lokale en internationale culturele klimaten, en speelt een leidende rol in de creatieve industrie.'[4] In feite beweert de ADM dat zij met de staat kan samengaan en een aanwinst voor de kapitalistische economie is omwille van haar bijdrage aan de creatieve industrie. Nauwelijks een radicale positie, of een positie die solidariteit suggereert met degenen die door het beleid van de stad en diens kapitalistische uitbuiting worden onderdrukt.

Een van de spandoeken van de ADM, die in de hele stad zijn opgehangen, luidt: 'Verdedig autonome ruimtes: Want een stad zonder vrijplaatsen is als een circus zonder clown'. De slogan suggereert dat krakers apen zijn die voor publiek vermaak zorgen en niet een politieke beweging gericht op de kwestie van huisvesting. Bovendien devalueert de slogan het begrip autonomie, door het als iets frivools en marginaals in plaats van als een radicale verklaring van principes voor te stellen.

Voordat jullie je beledigd voelen en ons ervan beginnen te beschuldigen dat wij een aanval op een geliefde Amsterdamse kraakinstitutie plegen, moeten wij erop wijzen dat we alleen analyseren hoe de ADM zich gepresenteerd heeft. We weten niet of deze positie alle ADM-bewoners vertegenwoordigt, we betwijfelen het. En we begrijpen ook dat zij wanhopig willen voorkomen dat hun terrein van hen wordt afgenomen en dat zij, heel begrijpelijk, alles doen wat ze kunnen bedenken om dit te voorkomen. Er is echter duidelijk geen afdoende sterke oppositie aanwezig, om deze actuele redenatie te veranderen. En dat is het enige wat in de context van dit artikel telt. We bedoelen ook niet dat de ADM geen leuke plek is om rond te hangen, dat is het zeker. Maar dat is toch niet waar een beweging om draait, toch?

Als de ADM echt een radicale positie zou innemen, zouden ze zichzelf als volgt kunnen omschrijven: 'De ADM is een bolwerk van de Amsterdamse kraakbeweging. Een voorbeeld voor horizontaal gestructureerde, gemeenschappelijke inspanning. We roepen op tot de decriminalisering van kraken, een einde aan vastgoedspeculatie en pleiten ervoor dat huizen en werkplaatsen het eigendom zijn van en beheerd worden door de mensen die er wonen en werken. We zijn een voorbeeld van wat onder dergelijke omstandigheden kan worden bereikt. Als zodanig zijn wij solidair met degenen die zich tegen de onderdrukking van de staat verzetten en diens legitimiteit afwijzen.' In plaats daarvan luiden de slogans van de ADM-generatie: 'Er is geen cultuur zonder tegencultuur!!' en 'Free Space Now'.

Ondanks ieders beste pogingen om door op te vallen een plaats te krijgen, heeft de gemeente rucksichtlos besloten om de ADM rond kerst te ontruimen. Daarna geldt: rien ne va plus!

Gezien dit voorbeeld wordt duidelijk dat het er niet eens om gaat dat krakers samenwerken met de stad door gebruik van het broedplaatsenfonds te maken, maar dat het probleem is dat een groot deel van de beweging zich de taal van het 'creative city'-concept heeft eigengemaakt. Op die manier hebben zij de doelen van de stad nagestreefd in plaats van hun eigen doelen. En zij verdedigen zichzelf door de argumenten van de stad aan te halen en niet door het bevorderen van hun eigen agenda.

Ondertussen in de echte wereld...

Terwijl kunstenaars voor een kast onder de trap vechten, waar ze kunnen gaan om 'vrij' te zijn, wordt de rest van de stad vernieuwd – volle kracht vooruit! De sociale huur gaat omhoog, terwijl het aanbod van sociale woningen afneemt (wachtlijsten voor een huis liggen rond de dertien jaar); antikraak en tijdelijke huurcontracten zijn de nieuwe norm, net als het bouwen van luxeaccommodatie voor de middenklasse en de rijken. Gemeenschappen worden opengebroken om ruimte te maken voor projectontwikkelingen en renovatieprojecten en in dat proces worden mensen gedwongen om hun huizen te verlaten en naar goedkopere wijken buiten de stad te verhuizen.

Ondertussen vieren sociale woningcorporaties, projectontwikkelaars en speculanten van alle soorten feest – met champagne, kaviaar en Maserati's! De sociale woningcorporaties van Amsterdam zijn niet langer sociaal (als ze dit ooit zijn geweest!) – ze zijn privaat en streven winst na, terwijl ze nog steeds een voorkeursbehandeling van de staat blijven ontvangen. De directeur van woningcorporatie Vestia, Erik Staal, werd naar verluidt bijna een half miljoen per jaar betaald,

voordat hij werd gedwongen af te treden wegens het veroorzaken van een financiële ramp bij het bedrijf in 2012.[5] Hubert Möllenkamp, inmiddels ex-directeur van Rochdale, werd in een Maserati rijdend gezien – in een poging om het gezicht van het bedrijf te redden, werd hij ontslagen. En dan hebben we het nog niet eens over de excessen die private ontwikkelaars en speculanten hebben genoten. Onder het mom van de crisis hebben de woningcorporaties en vastgoedspeculanten een hoop geld verdiend.

Sommigen noemen dit verschijnsel gentrificatie. Wij noemen het chantage, diefstal en afpersing. Vreemd is dat een groot deel van de kraakbeweging zich volledig bewust is van deze realiteit. Toch blijkt de meerderheid niet in staat om een heldere kritiek op de situatie te formuleren en blijven mensen in de val van het concept van de creatieve stad trappen. Ze lijken blij om broedende kippen te zijn (een afkeurende term voor krakers die het fonds van het broedplaatsenbeleid (proberen te) gebruiken), opgesloten in kleine kooien, om creativiteitseieren voor het industriële kapitalistische cultuursysteem te leggen. Nu de eieren zijn uitgebroed en de stad de resultaten oogst, worden de broedende kippen naar het slachthuis gestuurd. En zij zijn kennelijk niet in staat te begrijpen waarom.

Een flagrant voorbeeld van de cognitieve dissonantie die in de kraakbeweging en onder de would-be-radicalen in Amsterdam overal aanwezig is, verscheen in het septembernummer 2018 van *Amsterdam Alternative* – een tijdschrift dat door een coalitie van creatieve plekken, grotendeels voormalige kraakpanden en nog steeds gekraakte terreinen, werd gecreëerd en gefinancierd. Dit artikel is een voorbeeld van de manier waarop kunst in de gedachten van de 'alternatieve' types in Amsterdam voorrang heeft op alle andere overwegingen. In een vlaag van tegenstrijdigheid begint het artikel met de veroordeling van publieke en private financiering voor kunst, met de bewering dat onder dergelijke omstandigheden 'je als kunstenaar net zo lang succes kunt hebben als je schoon genoeg bent voor bedrijfssponsors, of goed genoeg in het door hoepels springen om toegang te krijgen tot overheidsfinanciering'. Daarna roept de auteur de gemeenteraad op om openbare middelen voor kunstenaars ter beschikking te stellen door de oprichting van een 'Space Force', die volgens de auteur een 'nieuwe, levendige versie van het broedplaatsenbeleid zou kunnen zijn, die naar manieren zoekt om plekken te creëren, die creatieve kansen kan bieden voor jonge mensen, oudere mensen, minderheden enzovoort.'[6]

In het nauw gedreven

Uiteindelijk komt het hierop neer: de kraakbeweging heeft zich in het nauw laten drijven, is achter een verhaal gaan staan dat zij niet zelf heeft geschreven. Zodoende heeft een deel van de beweging haar principes opgegeven – of bewezen dat ze die nooit had – en herhaalt de doelstellingen van het broedplaatsenbeleid om een stuk 'vrije ruimte' voor zichzelf te kunnen bemachtigen. Nu de prioriteiten van de regering zijn veranderd, maakt deze gebruik van elke gelegenheid om de overgebleven krakers uit het door hen gecreëerde klinisch schone stadsbeeld weg te poetsen.

Nu ze verdeeld is en overheerst wordt door een combinatie van bondgenootschap (concept van de creatieve stad en broedplaatsenbeleid) en onderdrukking (ontruimingen en criminalisering), is het niet echt gerechtvaardigd om nog langer van een kraakbeweging te spreken. Wat we in Amsterdam zien, is een kraakscene, of een gemeenschap (wat ook vrijwel alle betrokkenen erkennen). De scene reageert op de bedreigingen van haar bestaan, maar formuleert geen eigen coherente politieke agenda.

Leer van het verleden. Plan voor de toekomst

Bij het kraken gaat het op de allereerste plaats om huisvesting, niet om ateliers, concerten en zeker niet om het creëren van een levendige 'creatieve' stad. Kraken kan sociale activiteiten bevorderen, maar het zou wenselijk zijn om dit binnen een politiek kader te doen, waarbij de nadruk op sociale emancipatie ligt – zoals enkele kortstondige kraakpanden in Amsterdam de laatste jaren hebben gedaan, of geprobeerd hebben te doen – en niet op aanpassing aan de bestaande (autoritaire) sociale orde.

Die plekken, die broedplaatsen zijn geworden – tezamen met de plekken die het verhaal van de creatieve stad hebben overgenomen zonder noodzakelijkerwijs de subsidie voor broedplaatsen te ontvangen (een fenomeen dat vrijwillige samenwerking zou kunnen worden genoemd) – hebben zich aan de belangen van de staat onderworpen, en bijgevolg radicale politiek grotendeels achter zich gelaten, evenals alle mensen die onder de consequenties van een leven in een winstgerichte, autoritaire stad lijden.

> **Niet iedereen wil (of kan) een door de staat gesanctioneerde creatieve kapitalist zijn**

Hoewel het misschien te laat is om de laatste 'culturele vrijplaatsen' in Amsterdam te redden, is het nooit te laat om een tegenbeweging op te bouwen.

Een nieuwe agenda van verzet *en* aanval: onszelf organiseren

We staan op onze laatste benen en incasseren stoten links en rechts. Het is tijd om te duiken en te pareren. Het is tijd om ons eigen verhaal te schrijven, de situatie opnieuw neer te zetten en onze eigen agenda te formuleren.

Om een nieuwe agenda te creëren, moeten wij over onze principes, onze prioriteiten en onze opties in discussie gaan. Een debat werd al door de voorstanders van vrijplaatsen en hun introductie van het Vrijplaatsenakkoord aangewakkerd. Hoewel het Vrijplaatsenakkoord niet meer is dan een verwaterde versie van het broedplaatsenbeleid en alle negatieve eigenschappen van datzelfde beleid herhaalt, biedt het een mogelijkheid voor discussie. Een discussie die we hard nodig hebben als wij nog op toekomstig succes voor de sociale strijd in Amsterdam en voor het kraken in de stad willen hopen. Beschouw dit als kleine bijdrage tot het gesprek.

Laten wij andere mogelijkheden overwegen en niet zomaar blindelings het Vrijplaatsenakkoord steunen. Eén optie zou kunnen worden omschreven als push back-strategie of offensieve strategie, terwijl het Vrijplaatsenakkoord in vergelijking daarmee een integratiestrategie genoemd kan worden. Laten we de opties eens bekijken.

Het Vrijplaatsenakkoord

Het Vrijplaatsenakkoord is een poging om de categorieën van de door de staat gesanctioneerde vrije zones te vergroten. Volgens de voorstanders is het doel vrijplaatsen te creëren die zich organisch en zonder regels of invloed van de raad kunnen ontwikkelen, terwijl ze tegelijkertijd diens zegen en impliciete bescherming ontvangen.

Volgens de Vrijplaatsenakkoordwebsite zijn vrijplaatsen woon- en werkplekken in de vorm van commerciële/semi-commerciële locaties zoals NDSM en OT301. Als zodanig zijn ze in eerste instantie bedoeld voor mensen die zichzelf als kunstenaars beschouwen en worden gecreëerd om kleinschalige creatieve industrieën te stimuleren. De Vrijplaatsenakkoordgroep hoopt door lobbyen en onderhandelingen met de stedelijke autoriteiten hun doelen te bereiken.

Het Akkoord pleit voor indirecte financiële steun voor vrijplaatsen, een dialoog met de stad en bescherming van de 'rafelranden'. Dit houdt in: leegstaande gebouwen zo lang mogelijk vullen met culturele, sociale en duurzame initiatieven, en bestaande vrijplaatsen erkennen (lees: ADM). Het breedste doel is een eind aan grootschalige leegstand te maken en naar het beleid van 'geen ontruiming voor leegstand' terug te keren (wat jarenlang het beleid van Amsterdam met betrekking tot krakers was, maar wat blijkbaar in de praktijk in de laatste vijf, zes jaar werd geschrapt).

Het is niet duidelijk hoe vrijplaatsen mensen zonder huisvesting, mensen in precaire woonsituaties of huurders die onder woekerprijzen lijden ten goede kunnen komen. In feite zouden ze zelfs de weinige steun die deze mensen nog hebben, kunnen ondermijnen door de stedelijke autoriteiten die direct verantwoordelijk zijn voor hun situatie te legitimeren. Zelfs het brede doel: een eind aan grootschalige leegstand te maken, zal weinig betekenen voor mensen in precaire situaties, als het antwoord op leegstand bestaat uit ateliers en kleinburgerlijke creatieve industrieën. Immers, niet iedereen wil (of kan) een door de staat gesanctioneerde creatieve kapitalist zijn.

Aangezien het gebaseerd is op het sprankje politieke hoop dat geboden wordt door de nieuwe 'links georiënteerde' coalitie in de gemeenteraad, richt het Vrijplaatsenakkoord zich op het lobbyen bij politici om hun doelen te bereiken. Tijdens een recent openbaar debat over vrijplaatsen pleitte een vertegenwoordiger van het Vrijplaatsenakkoord ervoor om met politici te onderhandelen, onder het oude adagium 'iemand moet het toch doen'. Ook heeft het gesuggereerd dat we onze eisen zo moeten formuleren, dat ze hen (de politici) zullen aanspreken. We zullen onvermijdelijk met politici moeten omgaan, maar er is een verschil tussen aan hun verlangens tegemoetkomen en eisen wat we willen. We kunnen ervoor kiezen om met onze vijanden samen te werken of te onderhandelen wanneer dat daadwerkelijk van strategische waarde is. (Op dit moment vormt de Amsterdamse kraakbeweging (of liever: beweging voor huisvesting) geen bedreiging voor de status quo en wordt zij derhalve niet serieus genomen. De stad heeft de troeven in handen. In Frankrijk tonen de gele hesjes wat voor de hand ligt: men moet vanuit een positie van sterkte onderhandelen, niet vanuit onderwerping.)

De omstandigheden die we door het kraken proberen te bereiken, zouden universeel moeten zijn

Onlangs heeft het door de coalitie gekozen hoofd, (de burgemeester van Amsterdam) Femke Halsema, bewezen hoe naïef mensen zijn door te verwachten dat zij of de raad vrijwillig iets zouden weggeven. Halsema zei tijdens een interview dat zij waardeert wat het ADM in cultureel opzicht voor de stad heeft gedaan, maar dat de ADM-bewoners geen andere terreinen moeten gaan kraken. Zij moeten onmiddellijk naar de Slibvelden in Amsterdam Noord gaan, een tijdelijke ruimte beschikbaar voor ADM-bewoners voor slechts twee jaar. De stad ging zelfs zo ver om de buren van de ADM voor de mogelijkheid van kraakacties in hun wijk te waarschuwen.[7]

In hetzelfde interview herhaalde Halsema de logica van de broedplaatsen, namelijk dat 'vooral in de vrijplaatsen of rafelranden een cultuur ontstaat, die in een latere fase winstgevend voor de stad gaat zijn'. Ze laat duidelijk zien dat haar interesse in de 'rafelranden', als ze die ooit had, wordt gemotiveerd door dezelfde doelen als diegenen die het broedplaatsenbeleid hebben opgesteld.

Als aanhangers van het broedplaatsenbeleid gekooide kippen zijn, dan pleitten voorstanders van het Vrijplaatsenakkoord ervoor om hun zusters met vrije uitloop te worden. Nog steeds onder de duim van een uitbuitend, autoritair systeem, maar met iets meer ruimte om te rennen. Gezien de duidelijke tekortkomingen van het Vrijplaatsenakkoord en het concept van vrijplaatsen in het algemeen, is het evident dat we een ander plan nodig hebben.

De offensieve weg

In plaats van de stad, die ons systematisch heeft afgewezen en die haar bewoners continu onderdrukt, om een symbolisch gebaar te vragen, zouden we ernaar moeten streven om ons van de staat te distantiëren, om iets van het verloren terrein terug te winnen en al doende nieuw terrein te veroveren.

Een voor de hand liggend uitgangspunt is de decriminalisering van kraken en daarmee de uitroeiing van anti-kraak als legitieme vorm van huisvesting voor

huurders. Onder die omstandigheden zou het mogelijk zijn voor diegenen die op dit moment zonder huurdersrechten, vrijheden of bescherming onder anti-kraakcontracten leven, om hun woningen te kraken. Dit zou mensen de kans geven om vrijer te leven, hen van de last bevrijden om voor hun precaire situaties te moeten betalen en hun de mogelijkheid bieden om in grotere gemeenschappen te wonen, waardoor de spaarzame vierkante meters in de stad, momenteel onder het beheer van anti-kraakbedrijven, beter benut zouden worden.

In tegenstelling tot het Vrijplaatsenakkoord vragen we nergens om als wij voor de decriminalisering van kraken pleitten. We roepen de staat op om een stap terug te doen. We vragen hun niet om onze inspanningen te ondersteunen. We willen geen geld, noch politieke steun. We zeggen hun gewoon dat ze op moeten rotten.

Als we dergelijke benaderingen voor een Vrijplaatsenakkoord/integratiestrategie verwerpen, laten we de mogelijkheid om een oplossing – althans verbetering – voor sommige van de problemen omtrent huisvesting los, in ruil voor enkele creatieve werkplekken. Niet echt een goede deal, vind je niet?

En we kunnen niet beide wegen volgen. We kunnen niet toegeven aan de stad en voortdurend alle manieren benadrukken waarop wij aan hun verwachtingen kunnen voldoen, terwijl we haar tegelijkertijd oproepen om een stap terug te doen. De stad zal niet graag afstand nemen van de enorme winsten die zij tegen een beweging geboekt heeft die ze altijd als last en soms als bedreiging heeft ervaren. Decriminalisering en een eind aan anti-kraak gaan we niet bereiken door in het gevlij met politici te komen en vriendelijk om vrijplaatsen te vragen. Het zal alleen door druk worden bereikt.

De scene in een beweging veranderen

Om enig succes te boeken, moeten we de kraakbeweging als beweging voor huisvesting gaan beschouwen (en zeker niet als vrijplaatsenbeweging) – waar kraken één strategie onder vele is, zij het een centrale strategie. Het intrekken van het kraakverbod eisen is zeker gerechtvaardigd, maar telt niet als sociale of politieke agenda, en moet eerder als een manier worden beschouwd om ruimte voor actie te creëren. Eerder als een veldslag die gevochten moet worden dan als de oorlog zelf

We kraken niet om het kraken. We kraken voor huisvesting. Huisvesting waarmee wij onze woonruimtes zelf beheren en waar we niet hoeven te betalen voor het voorrecht een dak boven onze hoofden te hebben. Een huis waar we onze levens kunnen leiden zoals wij dat willen, in plaats van gedwongen worden om de krankzinnige verwachtingen van de samenleving te accepteren: hard voor iemand anders werken, huur betalen aan iemand die reeds te veel heeft, dingen kopen die je waarschijnlijk nooit nodig hebt, consumeren in plaats van een verbinding aangaan, met pensioen gaan (misschien), en dan alleen sterven.

De omstandigheden die we door het kraken proberen te bereiken, zouden universeel moeten zijn. Elke bewoner van de stad zou (gemeenschappelijke) controle over zijn leefruimte moeten hebben, en niemand zou moeten bijdragen aan de rijkdom van een huisbaas, kapitalist of woningcorporatie. Ons standpunt is ethisch, voordat het politiek is. Dit zou kortom onze agenda moeten zijn. Georganiseerd verzet, niet conformiteit, is hoe we onze doelen gaan bereiken.

Tot slot

Als we in staat zijn om met elkaar in gesprek te gaan en een gedeeld perspectief en een gedeelde visie van onze toekomst te creëren, zullen de onmiddellijke stappen vanzelf duidelijk worden. We zullen in staat zijn om wat van onze infrastructuur is overgebleven te gebruiken voor het bereiken van een gedeelde visie. Dit zou een revitalisering en heroriëntatie van het kraakspreekuur (KSU) kunnen betekenen – met een nadruk op campagne voeren en bewustmakingsactiviteiten, naast de traditionele functies – en misschien de oprichting van nieuwe, informele en vrijwillige organisaties gericht op specifieke aspecten van de taak die voor ons ligt, zoals het uitdagen van anti-kraakbedrijven en van eigenaars die deze inhuren, actieve krakers steunen, en met andere groepen samenwerken die zich met problemen rond het thema precaire huisvesting bezighouden. Dit vereist dat we ons met mensen omgeven die op dit moment niet met kraken bezig zijn, mensen met wie we het niet altijd eens gaan zijn, maar met wie we een gemeenschappelijke vijand delen. Dit zijn slechts suggesties, de details moeten we samen gaan uitwerken.

En voor diegenen onder jullie die zo voorspelbaar gaan beweren dat dit plan onwerkbaar, onrealistisch enzovoort is, onthoud dit: ‘Het heden is waar we verdwalen, als we ons verleden vergeten en geen visie voor de toekomst hebben.’ Het kapitalisme was niet altijd oppermachtig en steden waren niet altijd broeinesten van autoritarisme. Vrijheid werd door geweld en misleiding aan het volk ontnomen, we moeten onszelf ten doel stellen – hoe ver verwijderd dan ook – om haar terug te winnen.

De vrees bestaat dat het voor deze discussie misschien al te laat is om nog constructief te zijn. Dat de stad Amsterdam al te ver is gegaan op het pad naar politieke en sociale onbeduidendheid. Dat ze leeg van betekenis en substantie is, niet meer dan een speeltuin voor de creatieve middenklassen en rijke toeristen, voorgezeten door een welgestelde autoritaire elite. Amsterdam, het is tijd om uit onze creatieve kooien te breken.

– door Thom Faed
vertaling: Nora

Noten

1 ‘Futurologic Symposium and xx birthday ADM’, amsterdamalternative.nl, 7 november 2017.
2 Justus Uitermark, ‘The Co-optation of Squatters in Amsterdam and the Emergence of a Movement Meritocracy: A Critical Reply to Pruijt’, *International Journal of Urban and Regional Research,* 28, aflevering 3 (2004), 687-698.
3 Hans Pruijt, ‘Squatters in the Creative City: A Rejoinder to Justus Uitermark’, *International Journal of Urban and Regional Research,* 28, aflevering 3 (2004), 700.
4 ADM website: adm.amsterdam/about.
5 ‘Dutch housing sector in crisis over Vestia’s €20 bn rate swap gamble’, www.socialhousing.co.uk, 8 maart 2012.
6 ‘Amsterdam Needs A Space Force’, amsterdamalternative.nl, 25 september 2018.
7 ‘Halsema wil geen nieuwe kraakacties ADM-bewoners (2018) AT5’, www.at5.nl, 30 november 2018.

economie

De Malatesta-methode

Een anarchistische visie op economie

Voor deze rubriek vertaalde ik voor het vorige nummer van *Buiten de Orde* al inleiding van het boek *The Value of Radical Theory: An Anarchist Introduction to Marx's Critique of Political Economy*. In dat boek probeert Wayne Price uit te leggen waarom de theorie van Marx nuttig is om de wereld en de wereldeconomie te begrijpen, ook voor anarchisten die vaak weinig op hebben met Marx. In die inleiding legt Price ook uit waarom theorie sowieso onmisbaar wanneer we de wereld willen veranderen. Wat hier volgt is een vertaling van de bijlage 'Malatesta's Method for an Anarchist Economy' bij het laatste hoofdstuk en gaat over de economische ideeen van Errico Malatesta, een van de meest toonaangevende anarchistische denkers (en doeners).

Malatesta's methode voor een anarchistische economie

Een van de meest prominente pogingen om een alternatief te formuleren voor een post-kapitalistische maatschappij is het model van 'Parecon', een acroniem voor 'participatory economics' (participatieve economie). Een van de twee theoretici achter Parecon, Michael Albert, schreef in 2006 een boek genaamd *Parecon. Life Beyond Capitalism*. Hij bekritiseert hierin onder andere het anarchisme, omdat anarchisten geen visie zouden hebben op welke instellingen er in een nieuwe samenleving zouden moeten bestaan. Anarchisten, zegt hij, 'verwerpen vaak het idee van visie als irrelevant of als achteruitgang, laat staan dat ze een nieuwe politieke visie geven'. Hij heeft dezelfde klacht over marxisten, en zelfs 'libertaire marxisten of anarcho-marxisten', die volgens hem overigens 'het beste zijn wat het marxisme te bieden heeft'.

Naar mijn mening zit er een kern van waarheid in deze beschuldiging, vooral met betrekking tot reguliere marxisten, maar ook met betrekking tot libertaire marxisten en zelfs anarchisten. Tegelijkertijd is de beschuldiging overdreven. Zijn waardering voor de positieve voorstellen van anarchisten en andere libertaire socialisten wordt vertroebeld door zijn wens om volledig uitgewerkte programma's voor de nieuwe samenleving te zien, zoals zijn Parecon dat is, waardoor hij waardevolle anti-autoritaire voorstellen negeert, al zijn deze vaak wel minder gedetailleerd.

Albert citeert bijvoorbeeld de uitspraak van de grote Italiaanse anarchist Errico Malatesta, dat anarchisten 'de volledige

Hoewel Malatesta geen uitgewerkte blauwdruk had, had hij wel een manier waarop anarchistische instellingen ontwikkeld zouden kunnen worden

vernietiging van de overheersing en uitbuiting van de ene mens door de andere mens [en] een bewuste en gewenste solidariteit [nastreven]. We willen brood, vrijheid, liefde en wetenschap – voor iedereen'. Waarop Albert antwoordt: 'Ja, ja, maar hoe?'. Dit zou geen retorische vraag moeten zijn. Hoe dacht Malatesta dat iedereen 'brood, vrijheid, liefde en wetenschap' zou verkrijgen in een anarchistische samenleving? Hoewel hij geen uitgewerkte blauwdruk had, had hij wel een manier waarop anarchistische instellingen ontwikkeld zouden kunnen worden – de anarchistische methode.

Wie was Malatesta?

Errico Malatesta, geboren in 1853 in een Italiaanse familie uit de middenklasse, verdiende zijn brood als elektricien en monteur. Hij kende Michael Bakoenin en Peter Kropotkin persoonlijk, maar anders dan zij leefde hij lang genoeg om de opkomst van het fascisme mee te kunnen maken. Hij zat vaak gevangen en werd drie maal ter dood veroordeeld. Vanwege politieke vervolging in Italië bracht hij meer dan de helft van zijn volwassen leven door in ballingschap. Hij woonde in het Midden-Oosten, in Zuid-Amerika, in de Verenigde Staten en ongeveer negentien jaar in Groot-Brittannië. Nadat hij zijn laatste jaren onder huisarrest had doorgebracht in het fascistische Italië, stierf hij op 79-jarige leeftijd.

Als jonge man nam Malatesta deel aan een paar kleine, mislukte opstanden. Het waren pogingen om boerenopstanden aan te wakkeren zonder eerst de steun van de bevolking te zoeken. Deze aanpak heeft hij toen ingeruild voor een meer doordachte aanpak, maar hij is nooit opgehouden revolutionair te zijn. Hij bekritiseerde de anarcho-syndicalisten die dachten dat een revolutie geweldloos gewonnen kon worden, simpelweg door 'de wapens te begraven' en een algemene staking uit te roepen. De kapitalisten en hun staat konden niet verslagen worden, benadrukte hij, zonder enige gewapende strijd om de arbeiders te verdedigen. Omdat hij een voorstander was van een volksrevolutie, steunde hij echter geen bomaanslagen moordtactieken ('attentats') van anarchistische terroristen.

Volgens Malatesta zijn er twee stromingen onder degenen die zichzelf anarchist noemen: voorstanders en tegenstanders van organisatie. Deze verschillen blijven tot op de dag van vandaag bestaan. Malatesta was een pro-organisatie anarchist. Hierover verschilde hij niet alleen van mening met anarchistisch-individualisten, maar ook met anarcho-syndicalisten. Op het Internationaal Anarchistisch Congres in 1907 debatteerde hij met de Franse anarchist Pierre Monatte (1881-1960). Volgens Monatte zouden anarchisten moeten stoppen met het maken van propaganda in kleine groepen en het drukken van kranten en pamfletten in kleine oplage, en zich moeten toeleggen op het opbouwen van vakbonden (syndicaten) met andere arbeiders.

Opgelegd communisme zou de meest afschuwelijke tirannie zijn die de menselijke geest zou kunnen ontwikkelen

Malatesta was niet tegen het opbouwen van vakbonden. In Argentinië nam hij deel aan de opbouw van de Bond van Bakkers, een van de eerste vakbonden daar. Maar hij verzette zich tegen elke neiging om anarchisten in massaorganisaties te laten opgaan. Effectieve vakbonden moesten arbeiders met verschillende politieke achtergronden verenigen – revolutionaire en reformistische, staatsgerichte en anarchistische. Effectieve vakbonden moesten zich concentreren op het winnen van hervormingsstrijd voor betere lonen en voorwaarden door onderhandelingen met de kapitalisten – althans in niet-revolutionaire tijden, wat meestal het geval was. Daarom drong Malatesta erop aan dat revolutionaire anarchisten ook specifieke organisaties van anarchisten zouden vormen, om de anarchistische politiek binnen en buiten de vakbonden te bevorderen.

Ze hadden allebei gelijk. Het vakbondswerk heeft de anarchistische militanten geholpen hun invloed onder arbeiders in verschillende landen aanzienlijk uit te breiden. Tegelijkertijd, zoals in Frankrijk duidelijk werd, werden vakbonden die de anarcho-syndicalisten hadden helpen opbouwen gedomineerd door hardnekkige 'praktische' functionarissen. Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak werden deze vakbondsleiders aanhangers van de imperialistische oorlog (waar zowel Malatesta als Monatte tegen waren). Tegenwoordig zijn anarchisten die voorstander zijn van 'duale organisatie' het eens met Malatesta over de noodzaak van twee soorten organisaties: massaorganisaties (vakbonden, gemeenschapsorganisaties, enzovoort) en kleinere revolutionaire organisaties, met meer politieke overeenstemming. Zelfs veel van de huidige anarcho-syndicalisten zijn het hiermee eens.

De anarchistische methode

Zijn hele volwassen leven identificeerde Malatesta zich met de traditie van het libertair (anarchistisch) communisme. Zijn doel was een samenleving waarin alle grond en productiemiddelen gemeenschappelijk zouden worden beheerd en waarin geen geld werd gebruikt. Iedereen zou zo goed mogelijk werken en zou krijgen wat men nodig had van de gemeenschappelijke winkel met producten ('van elk naar vermogen, voor elk naar behoefte'). Vrije verenigingen en federaties van producenten en consumenten zouden de economie via een intelligente decentralisatie gaan beheren, door middel van economische planning van onderaf.

Zijn economische visie werd aangevuld met de doelstellingen van de afschaffing van de staat, van nationale grenzen en nationalistische gebruiken, evenals met de hervorming van het gezin en de bevrijding van vrouwen. In de loop der tijd werd hij echter kritisch over sommige anarcho-communistische ideeën en vond deze te simplistisch. Hij bekritiseerde 'de Kropotkiniaanse opvatting' en vond deze te optimistisch, te gemakkelijk, en te veel vertrouwend op natuurlijke harmonieën. Zijn eigen opvatting was een meer flexibel communistisch anarchisme: 'Opgelegd communisme zou de meest afschuwelijke tirannie zijn die de menselijke geest zou kunnen ontwikkelen. En een vrij en vrijwillig communisme is ironie, als iemand niet het recht en de mogelijkheid heeft om in een ander regime te leven – collectivistisch, mutualistisch, individualistisch – zo men wil, altijd op voorwaarde dat er geen onderdrukking of uitbuiting van anderen is.

Malatesta waarschuwde tegen het geloof dat we de absolute waarheid bezitten, net als religieuze mensen of marxisten. 'Men kan daarom het communisme, of individualisme, of collectivisme, of elk ander systeem verkiezen, en daar aan werken door het voorbeeld te geven en met propaganda voor het bereiken van iemands persoonlij-

ke voorkeuren, maar men moet er voor waken, op het risico van een zekere ramp, ervan uit te gaan dat zijn systeem het enige en onfeilbare is, dat goed is voor alle mensen, overal en voor alle tijden, en dat het succes ten koste van alles verzekerd moet zijn, met andere middelen dan die welke van overtuiging afhankelijk zijn, die voortkomen uit het bewijs door feiten'. Zijn doel was het vrije communisme, maar hij begreep dat anderen misschien de voorkeur gaven aan het 'collectivisme', dat wil zeggen aan een economie van gemeenschappelijk eigendom die werknemers nog steeds beloont op basis van hun arbeid (Parecon kan worden beschouwd als een eerste aanzet hiertoe); of aan het 'individualisme' dat zoveel mogelijk individueel eigendom en kleinschalige productie omvatte.

Na een revolutie, zou volgens Malatesta, 'waarschijnlijk elke mogelijke vorm van bezit en gebruik van de productiemiddelen en alle manieren om producten te distribueren tegelijkertijd in een of meerdere regio's worden uitgeprobeerd, en ze zullen worden gecombineerd en aangepast op verschillende manieren totdat de ervaring zal leren welke vorm, of vormen, het meest geschikt is of zijn. In de tussentijd zal de noodzaak om de productie niet te onderbreken en de onmogelijkheid om de consumptie van de levensbehoeften op te schorten het noodzakelijk maken beslissingen te nemen voor de voortzetting van het dagelijks leven, terwijl de onteigening voortgaat. Men zal zo goed mogelijk zijn best moeten doen, en zo lang men de vorming en de consolidatie van nieuwe, elitaire voorrechten voorkomt, zal er tijd zijn om de beste oplossingen te vinden.'

Is het waarschijnlijk dat elke regio en nationale cultuur exact dezelfde versie van de libertaire socialistische samenleving zal kiezen? Zal elke industrie, van de productie van staal tot het onderwijs aan kinderen, op precies dezelfde manier worden beheerd? 'Wat mij betreft, geloof ik niet dat er 'één oplossing' is voor de sociale problemen, maar duizend verschillende en veranderende oplossingen op dezelfde manier zoals ook het sociale bestaan verschillend is en varieert in tijd en ruimte. Immers, elke instelling, elk project of elke utopie zou even goed zijn om het probleem van de menselijke behoeftebevrediging op te lossen, als iedereen dezelfde behoeften, dezelfde meningen zou hebben of onder dezelfde omstandigheden zou leven. Maar omdat een dergelijke unanimiteit van denken en identieke omstandigheden onmogelijk is (en, naar mijn mening, ook ongewenst), moeten we (...) altijd in gedachten houden dat we niet (...) leven in een wereld die alleen wordt bevolkt door anarchisten. Gedurende een lange tijd zullen we een relatief kleine minderheid zijn (...) We moeten manieren vinden om zo anarchistisch mogelijk te leven tussen niet-anarchisten.'

Juist flexibiliteit, pluralisme en 'experimentaliteit' karakteriseren het anarchisme

Dit zou niet alleen nu geldig zijn, maar ook na een revolutie. We kunnen niet aannemen dat zelfs wanneer de arbeiders hebben ingestemd met het omverwerpen van het kapitalisme, ze ermee zouden instemmen om onmiddellijk een volledig anarchistisch-communistische maatschappij te creeren. Wat als kleine boeren erop staan dat ze voor hun gewassen in geld worden betaald? Ze kunnen dit standpunt opgeven als het duidelijk is dat de industrie hun goederen zal leveren, maar eerst moeten ze niet gedwongen worden om hun gewassen af te geven onder omstandigheden die ze afwijzen.

'Na de revolutie, dat wil zeggen, na de nederlaag van de bestaande machten en de overweldigende overwinning van de krachten van de opstand, wat dan? Het is dan dat de geleidelijke aanpak echt in werking treedt. We zullen alle praktische problemen van het leven moeten bestuderen: productie, uitwisseling, communicatiemiddelen, relaties tussen anarchistische groeperingen en diegenen die onder een soort van autoriteit leven (...) En bij elk probleem zouden [anarchisten] de oplossingen moeten verkiezen die niet alleen economisch superieur zijn, maar ook voldoen aan de behoefte aan gerechtigheid en vrijheid en de weg open laten voor toekomstige verbeteringen.'

Juist deze flexibiliteit, dit pluralisme en deze 'experimentaliteit' karakteriseren het anarchisme in Malatesta's economische visie en maken haar tot een superieure benadering van de problemen van het leven na het kapitalisme.

'Alleen anarchie wijst de weg waarop we met vallen en opstaan die oplossing kunnen vinden, die het meest voldoet aan de eisen van de wetenschap, en aan de behoeften en wensen van iedereen. Hoe zullen kinderen worden opgeleid? We weten het niet. Dus wat zal er gebeuren? Ouders, pedagogen en allen die zich bezighouden met de toekomst van de jonge generatie zullen samenkomen, zullen bespreken, zullen overeenkomen of opsplitsen volgens de opvattingen die zij hebben, en zullen de methoden in de praktijk brengen waarvan zij denken dat ze de beste zijn. En met de praktijk wordt die methode die feitelijk de beste is, uiteindelijk aangenomen. En op dezelfde manier gaat het met alle problemen die zich voordoen.'

Malatesta stopte met zichzelf 'communist' te noemen, gedeeltelijk om de hierboven genoemde redenen. Hij had ook het gevoel dat de leninisten de term feitelijk hadden overgenomen (met hulp van de kapitalisten, die er constant op aandrongen dat 'het communisme' echt datgene was wat de bolsjewieken beweerden dat het was). 'De communistisch-anarchisten zullen geleidelijk de term 'communistisch' laten vallen; de ambivalentie neemt toe en de term raakt in diskrediet als gevolg van het Russische 'communistische' despotisme (...) We moeten misschien de term 'communistisch' laten vallen uit vrees dat ons ideaal

van vrije menselijke solidariteit verward zal worden met het inhalige despotisme dat enige tijd triomfeerde in Rusland.'

Als dit waar is voor de jaren twintig, geldt dit, na ongeveer tachtig jaar leninistische en stalinistische heerschappij onder de vlag van het communisme, nu des te meer, hoewel de negatieve connotaties van de term 'communistisch' van land tot land zullen verschillen. Malatesta gaf uiteindelijk de voorkeur aan de vagere en meer algemene benaming 'socialistisch-anarchisten'.

Vergelijkbare standpunten

Anderen hebben gewezen op de flexibele en experimentele benadering die centraal zou staan in het anarchistische programma. Bakoenin was, volgens zijn vriend James Guillaume, een voorstander van het libertair communisme, maar hij geloofde niet dat dit onmiddellijk en universeel geïmplementeerd kon worden. 'In de tussentijd', stelde Guillaume, 'zal elke gemeenschap tijdens de overgangsperiode voor zichzelf beslissen over de methode die zij het beste acht voor de distributie van de producten van geassocieerde arbeid'. Dit lijkt erg op de aanpak van Malatesta.

In een meer recent voorbeeld schreef Paul Goodman, de meest prominente Amerikaanse anarchist van de jaren zestig: 'ik stel geen systeem voor. (…) Het is onwaarschijnlijk dat er één geschikte organisatiestijl of economie zou kunnen zijn, die past bij alle functies van de samenleving, net zo min als er een enkele manier van onderwijs, van 'naar school gaan', zou kunnen zijn die bij iedereen past. (…) In veel functies is [centralisatie] economisch inefficiënt, technologisch overbodig en menselijk schadelijk. Daarom kunnen we een politieke stelregel aannemen: decentraliseren waar, hoe en zoveel [als] opportuun is. Maar waar, hoe en hoeveel zijn empirische vragen. Ze vereisen onderzoek en experiment.'

In tegenstelling tot Malatesta was Goodman een reformist en pleitte hij voor een geleidelijke aanpak van sociale verandering in de huidige maatschappij. Malatesta pleitte alleen voor post-revolutionaire 'geleidelijkheid'. Net als Bakoenin, Kropotkin en Marx was Malatesta een revolutionair. Evenzo pleitte Goodman voor een 'gemengd systeem' (naar het beeld dat hij had van de Scandinavische landen), dat zowel kapitalistische bedrijven als coöperaties omvatte. Malatesta bepleitte een 'gemengd systeem' dat uitbuiting expliciet zou uitsluiten. Dit kon verschillende vormen van coöperaties en federaties van producenten en consumenten omvatten, maar ook individuele werkplaatsen of boerderijen, maar geen kapitalistische ondernemingen die loonarbeid hebben ingehuurd.

In bepaalde opzichten lijkt het anarchistische experimentisme op het marxistische concept van de overgangsperiode na de revolutie. In zijn *Kritiek op het Gotha-programma* verwachtte Marx dat de samenleving na een revolutie nog steeds zou lijden onder de slepende gevolgen van het kapitalisme. De maatschappij zou geleidelijk veranderen tijdens deze 'eerste fase van de communistische samenleving', zodat, wanneer de productie voldoende is toegenomen, het een 'meer geavanceerde fase van de communistische samenleving' zou kunnen bereiken. Tijdens deze 'overgang', zou je kunnen verwachten, zou een flexibele en experimentele houding noodzakelijk zijn.

Wat de waarde van deze ideeën ook moge zijn, ze zijn door marxisten gebruikt om het leninistische en stalinistische totalitarisme te rechtvaardigen, want we kunnen tenslotte niet verwachten dat de post-revolutionaire maatschappij onmiddellijk de libertair-democratische doelen van het klassieke communisme zal vervullen. Dit was niet de bedoeling van Marx, maar het is de manier waarop het begrip 'overgangsperiode' werd gebruikt door marxistische leninisten. Noch Marx, noch Malatesta geloofde dat het mogelijk was om onmiddellijk naar een volledig klasseloze, geldloze, niet-dwingende, niet-onderdrukkende samenleving te gaan.

De visie van Marx op de overgang was echter ondanks zijn inzichten eerder rigide dan flexibel; hij beschreef specifieke kenmerken van deze latere fase van het communisme, die in de loop van het historisch proces zou plaatsvinden. Malatesta gaf er de voorkeur aan om voorstellen te doen, terwijl hij zaken open liet voor pluralistische experimenten. Marx geloofde ook dat een vorm van staat noodzakelijk zou zijn – de 'revolutionaire dictatuur van het proletariaat' – in plaats van na te denken over hoe werkende mensen hun revolutie zouden kunnen beschermen en ondersteunen zonder de bureaucratisch-militaire machinerie van een staat. Malatesta pleitte voor een volksmilitie.

Om terug te keren naar Michael Albert's kritiek op Malatesta: 'Ja, ja, maar hoe?' Malatesta had geen uitgewerkt model voor wat het anarchistische socialisme zou moeten zijn onmiddellijk na een revolutie. Hij geloofde niet in zo'n benadering. Toch beweerde hij niet dat 'alles maar moest kunnen'. Hij pleitte ervoor dat werkende mensen de middelen van productie en distributie overnemen en om deze rechtsreeks door middel van vrije associatie en federatie te beheren door eerst zichzelf te organiseren. Het was gewoon zo'n zelfbestuurde maatschappij die in staat zou zijn tot een experimentele en flexibele methode. Echter altijd op voorwaarde dat er geen sprake zou zijn van onderdrukking of uitbuiting van anderen. Hij was niet tegen speculatie of programma's, zolang ze maar met een zekere bescheidenheid werden voorgesteld en de bereidheid zou bestaan om ze in de praktijk te veranderen.

Het was gewoon zo'n zelfbestuurde maatschappij die in staat zou zijn tot een experimentele en flexibele methode

Malatesta had wellicht waardering gehad voor Albert's Parecon als een reeks ideeën voor na de revolutie. Echter niet als voltooide blauwdruk voor wat gedaan zou moeten worden. Zijn doel was het libertaire communisme, maar hij was bereid om via verschillende wegen dichterbij dit doel te komen.

– door Wayne Price
Vertaling: Kees Stad

Bron
Dit artikel is een vertaling van de bijlage 'Malatesta's Method for an Anarchist Economy' bij het laatste hoofdstuk van Wayne Price, *The Value of Radical Theory: An Anarchist Introduction to Marx's Critique of Political Economy* (AK Press, 2013).
Het boek is in de originele Engelse versie te vinden op Libcom.org als e-book.
De volledige vertaling van dit artikel, inclusief noten en literatuurlijst is op te vragen bij de redactie.

Hamergilde

Völkische black metal uit Nederland

'Sieg Heil Herr des Kriegers, im Schlachtfeld stehen wir Stolz und bereit, Sieg Heil Herr des Kriegers, im Walhalla leben wir von Tod befreit'[1], aldus enkele tekstregels uit het nummer 'Herr des Kriegers' van de Nederlandse black metal-band Hamergilde. De tekst is een lofzang op de Germaanse heidense god Wodan. 'Herr des Krieges' is te vinden op de cassette *Weerwolf* die Hamergilde begin januari 2018 heeft uitgebracht. Na zestien jaar stilte blijkt de muziekgroep nog steeds Germaanse mythologie met völkische elementen uit te dragen.

In *The encyclopedia of Dutch Black Metal* omschrijft een van de bandleden het als volgt:'Het concept van Hamergilde is gebaseerd op ons natuurlijke en culturele erfgoed en de mensen die in het verleden hiervoor gevochten hebben. Het is een oproep aan de hedendaagse mens die deze waarden verwerpt en die het geen zak kan schelen of het land en zijn volk zal verdwijnen. Hamergilde vecht voor de wederopstanding van oude normen en waarden, traditie, volk en land.' Verder pleit de band voor een terugkeer naar de wetten van de natuur en het prefereren van het welzijn van de eigen raciale groep dat boven het persoonlijke geluk en verlangen van het individu gaat. Ook wil men de homogene gemeenschap verstevigen door middel van voortplanting van de meest gezonde, sterke en intelligentste van de eigen soort. Kortom een raciale hygiënische visie van bevolkingspolitiek.

Volk

Asatru-geloof loopt als een rode draad door de teksten van Hamergilde. Volgens de band was in de voorchristelijke tijd de samenleving opgebouwd rondom spirituele entiteiten. Geloof was meer een manier van denken, een manier van zijn. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het lied 'Mijn eigen god'. 'Mijn god stroomt door mijn aderen, van vreemde smetten vrij, het bloed van mijn voorvaderen, welt op als een rijzend tij, ik ben Germaan in geest en bloed en bepaal mijn eigen lot, mijn wil zal overwinnen, ik ben mijn eigen god.' Hamergilde verlangt terug naar de tijd waar het behoud van Midgard, volgens de Germaanse mythologie de woonplaats van mensen, gezin en ras, nog hoog in het vaandel stond. 'Asatru is de voorouderlijke geest van onze mensen en om deze gemeenschappelijke entiteit te verzekeren is het van hoogste belang dat mensen zich gedragen op een manier die het beste is voor ons volk', aldus een van de bandleden.

Weerwolf

De titel *Weerwolf* verwijst naar het boek *Der Wehrwolf* van de Duitse schrijver en dichter Hermann Löns. Een van de hoofdpersonages in het boek is boer Harm Wulf die zijn gezin in de eerste jaren van de dertigjarige oorlog heeft verloren, maar Wulf laat het er niet bij zitten en organiseert het verzet tegen de vreemde plunderaars. Uiteindelijk winnen de boeren en is de oorlog ten einde. Illustraties uit het boek zijn te vinden op deze geluidsdrager. Zo is er een houtsnede te zien waarop een boer naar het ochtendgloren kijkt met in de wolken een zichtbare wolfshaak. Vanuit de oudheid is de wolfshaak een val om een wolf te vangen,

maar een andere betekenis kreeg het symbool tijdens de Tweede Wereldoorlog, daar stond het onder andere voor weerbaarheid. Op de voorkant van de cassette gebruikt de band een andere afbeelding uit het boek, hetgeen wordt opgesierd met het bandlogo van Hamergilde waarin een hakenkruis is verwerkt. Löns' literaire werk stond in het teken van het platteland van Noord-Duitsland. In zijn romans liet hij zich kennen als een conservatieve nationalist die niet vrij was van antisemitische denkbeelden.

Terugkeer

'Wir rufen Deine Wölfe und rufen Deinen Speer, wir rufen alle Zwölfe, vom Himmel zu uns her. Wir rufen Dich vor Allen. Nun kommt die wilde Jagd, nun laßt das Horn erschallen, um keinen Toten klagt. Der Feind ist schon verfallen, eh daß der Morgen tagt.'[2] Deze regels stammen uit het gedicht 'Wir rufen Deine Wölfe' van de Duitse dichter en filosoof Friendrich Hielscher en is tevens de openingstrack van de cassette *Weerwolf*. Hielscher wilde met zijn versregels zijn geloof in de terugkeer van heidense goden uitdrukken. Overigens was Hielscher geen blanco blad. Hij behoorde tot de groep van nationaal revolutionairen die zich keerde tegen de democratie tijdens de Weimarrepubliek en hij schreef regelmatig artikelen in nationalistische bladen. Ook ontwikkelde Hielscher een soort van theologie op basis van heidendom en op grond van deze religieuze inzichten wees hij de rassenbiologische inzichten van de nazi's af.

opkomst van de Germaanse natie en het gevecht voor het behoud van tradities en het volk. In hetzelfde jaar brengt Hamergilde de tweede uitgave uit met als titel *Wodans Krieger*. Op de voor- en achterkant is een afbeelding te zien van 'Wodans wilde jacht', een heidens tafereel waarbij Wodan met zijn dodenleger de hemel afstruint. De krijgers zouden hiermee hun gestorven voorouders vereren. Het bandlogo met hakenkruis prijkt pontificaal boven de afbeelding.

Extreemrechts

Völkisch is een vorm van volksnationalisme. Het definieert het volk in enge zin, gebaseerd op voorouders en dus op etnische afkomst. In tegenstelling tot het racisme baseert het de definiëring van 'volk' op de volkscultuur, die als onveranderlijk wordt gezien bestaande uit traditionele gewoontes. Een ander kenmerk van völkisch nationalisme is de onderwerping van het individu aan de volksgemeenschap. Het zijn slechts enkele kenmerken, maar hoe verhoudt dit völkische zich tot Hamergilde? Zoals hierboven is beschreven bakent Hamergilde een etnische groep af via bloedlijnen en voorouders, bloed dat van vreemde smetten vrij is. Ook stelt de band dat het collectief belang

Hamergilde verlangt terug naar de tijd waar het behoud van Midgard nog hoog in het vaandel stond

Krijgers

In het nummer 'Fur Sieg und Tod' op de *Weerwolf*-tape zingt de band onder andere:'Oorlog is leven, leven is oorlog. Dood is walhalla, het leven is overwinning. Trots voor het vaderland strijden wij voor de groot Germaanse eer.' *Weerwolf* is niet de eerste cassette die Hamergilde heeft uitgebracht. In 2002 zag *Die Stolz des Nordlands* als eerste het daglicht. Een tekening van een Germaanse strijder die naast een SS-soldaat staat met een bandlogo waarin een keltenkruis is verwerkt geeft de cassette de beeldspraak die het nodig acht. In diverse metalbladen beschrijven de criticasters dat sommige liedjes gaan over de

belangrijker is dan het persoonlijke geluk en moeten oude tradities weer in ere worden hersteld. Op basis van deze kenmerken in combinatie met de gebruikte symboliek, die in deze context niet anders uit te leggen is dan extreemrechts, kan geconcludeerd worden dat Hamergilde een extreemrechtse black metal-band is doortrokken van Germaanse mythologie en het völkische gedachtegoed.

– door John Postma

Noten

1 'Sieg heil leider van de krijger, op het slachtveld staan we trots en gevechtsklaar, sieg heil leider van de krijger, in Walhalla leven we voort bevrijd van de dood.'

2 'Wij roepen om jullie wolven en roepen om je speer, wij roepen alle twaalf, van de hemel naar ons toe. Wij roepen voor allen jullie. Komt nu de wilde jacht, laat nu de hoorn klinken, klaagt niet om de doden. De vijand is al gevallen, voordat men de ochtend ziet.'

Updates uit België

Groen, geel en bruin in de Brusselse straten

De winter heeft veel Belgen de afgelopen maanden niet tegengehouden om de straat op te gaan. De demonstraties waren echter van zeer uiteenlopende aard. Van 'hoopgevend' tot 'weerzinwekkend': betogende Belgen maakten in december en januari een heel spectrum aan reacties los.

Claim the Climate

De klimaatproblematiek staat bovenaan het prioriteitenlijstje van menig Belgische actievoerder. Dat werd duidelijk op zondag 2 december, toen 65.000 mensen de straten van Brussel innamen voor Claim the Climate, de grootste klimaatactie tot nu toe in België. De bonte stoet kwam nauwelijks vooruit omdat de route simpelweg te vol was met mensen, die zich op allerlei manieren hadden uitgedost. Grote wereldbollen, complexe knutselwerken, schmink en de meer klassieke vlaggen en spandoeken kwamen allemaal voorbij.

De meerstemmigheid van deze demonstratie deed helaas af aan haar slagkracht. Radicale acties werden niet ondernomen, antikapitalistische standpunten kwamen nauwelijks aan bod. Zelfs Marie-Christine Marghem, minister van Energie, Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling, durfde zich in de massa te vertonen, terwijl het juist háár beleid was waar de duizenden en duizenden betogers kritiek op leverden. Extra wrang aan dit verhaal was dat Marghem de dag erna een privévliegtuig nam naar de klimaattop in Polen. België weigerde daar, als een van de weinige landen in Europa, de verklaring te ondertekenen waarin landen erkennen dat maatregelen ten behoeve van het klimaat versneld zullen moeten worden doorgevoerd.[1]

Een grote, maar brave demonstratie dus. Een maand later toonden scholieren dat een beetje burgerlijke ongehoorzaamheid geen kwaad kan. In navolging van de Zweedse Greta Thurnberg besloten enkele scholieren (waaronder de 17-jarige Anuna De Wever) om te gaan spijbelen voor het klimaat. Dat 'brossen voor de bossen', op z'n Vlaams, sprak veel leerlingen aan: donderdag 10 januari stonden er al 3.000 jongeren in Brussel. De organisatoren waren behoorlijk verrast toen de menigte opeens zonder hun aanwijzingen besloot om van de statische manifestatie een energieke optocht te maken. De slogans waren divers, maar in sommige gevallen ook radicaal: ze gingen van 'like the sea we rise' en 'what I stand for is what I stand on' tot 'verzet tegen de vervuiling van het kapitaal'. Een week later vond er opnieuw een spijbelactie plaats. Dit keer waren er maar liefst 12.500 jongeren aanwezig. De week erop overtroffen de scholieren weer alle verwachtingen, toen ze op een ijskoude doordeweekse donderdag met 35.000 mensen protesteerden!

Het doel van de 17-jarige organisator Anuna De Wever is om tot de verkiezingen in mei iedere donderdag actie te voeren. Het spijbelen dat daarmee gepaard gaat, zorgt voor verhitte discussies in de

Belgische media. Sommige volwassenen vinden dat spijbelen om geen enkele reden goedgekeurd of gedoogd mag worden. Anderen kunnen geen betere reden bedenken voor een jonge generatie om te spijbelen en hun stem te verheffen. Enkele pedagogen stellen dat leerlingen op zo'n spijbeldag juist méér kunnen leren dan wanneer ze die dag in de schoolbanken zouden zitten, bijvoorbeeld over de werking van een democratie.

Dat de protestbeweging voorlopig groeit, is in ieder geval duidelijk. Ook de studenten hebben aangekondigd zich bij de spijbelende scholieren aan te sluiten. Na hun examens, weliswaar. Politici zijn voorlopig naarstig op zoek naar een gepast antwoord. Ze wezen tot nu toe al op bestaande lespakketten en lanceerden trots een website waarop iedereen zijn of haar persoonlijke impact kan uitrekenen. Het is dus wel duidelijk dat ze dat gepaste antwoord nog niet gevonden hebben.

'Change the system, not the climate'

Wat bij alle klimaatbetogingen opvalt vanuit anarchistisch perspectief, is dat een echt radicaal geluid er nog veel te afwezig is. Zeker bij Claim the Climate, maar toch ook bij de scholieren, lijkt de tendens te zijn om vragen te stellen aan politici, beleidsmakers, 'zij die het voor het zeggen hebben'. Het klimaat is echter te belangrijk om over te laten aan een systeem waarin we niet geloven. Het zou goed zijn als anarchisten en geestverwanten niet alleen aanwezig zijn op zulke demonstraties, maar ook een link leggen tussen de klimaatproblematiek en hun idealen. Met één slogan zijn waarschijnlijk alle deelnemers het eens: 'Change the system, not the climate'.

Gele hesjes

Ook in België trokken heel wat mensen de afgelopen winter een geel hesje aan. Er vonden veel acties plaats in Brussel, waarbij ook flink gereld werd. Zo brandden er op 30 november twee politiebusjes langs de route volledig uit (en liepen de klimaatactievoerders twee dagen later op die plek nog over een zwartgeblakerde straat). Inmiddels werden enkele demonstranten veroordeeld voor het met stenen bekogelen van agenten en politieauto's. Alle oproer in Brussel ten spijt, leek het zwaartepunt van de gele hesjes toch wel te liggen in Wallonië. Daar werden bijvoorbeeld brandstofdepots bezet, soms wel anderhalve week lang. Het gele-hesjesprotest begon in november, maar was in januari steeds actueel. Denk maar aan de blokkering van de snelweg naar Maastricht waarbij op 11 januari een actievoerder werd doodgereden.

Hoewel de demonstraties in België net als in Frankrijk begonnen als een protest tegen de accijnzen op voornamelijk diesel, werden de eisenpakketten al gauw veel uitgebreider en diverser. In ieder geval lijken stijgende kosten voor levensonderhoud in het algemeen, lage salarissen en pensioenen terugkerende onderwerpen te zijn. Die verscheidenheid aan eisen heeft al tot zeer uiteenlopende interpretaties van de beweging geleid. Sommigen hebben al beweerd dat de grotere activiteit van de hesjes in Wallonië aantoont dat de verschillen tussen het Vlaamse en het Waalse gewest groter zijn dan ooit. En misschien is er toch wel een sociale rode lijn te ontdekken in de acties van de gele hesjes. Zo waren er ook kleine groepen van hen aanwezig bij de eerder vermelde klimaatacties en de demonstratie tegen de Marrakechmars (zie hieronder). Misschien is het verschil tussen de Vlaamse en de Waalse arbeiders eerder dat de laatste nog meer inzien dat een verbetering van hun leefomstandigheden moet worden bereikt door sociale strijd, en niet door xenofobie en nationalisme?

Mars tegen Marrakech

'Wat een positieve berichten uit België!' zal de lezer tot nu toe wellicht gedacht hebben. Helaas heeft Vlaanderen zich met de mars tegen Marrakech in december ook even van zijn slechtste kant laten zien. Extreemrechtse organisaties en partijen als Schild en Vrienden, Vlaams Belang en Voorpost riepen hun achterban op om zich uit te spreken tegen de Belgische ondertekening van het VN-migratiepact. Ook hooligans tekenden present (en lieten merken dat ze er waren door flink te rellen). Over de regeringscrisis die gepaard ging met de discussies over dit pact, wil ik het hier niet hebben. Veel belangrijke lijkt het om te focussen op wat er in de straten van Brussel gebeurde op zondag 16 december.

Ongeveer 5.500 mensen verzamelden zich in het centrum. Ze scandeerden leuzen als 'linkse ratten, rol uw matten', 'eigen volk eerst', 'geen jihad in onze staat', 'wij zijn het moe, grenzen toe' en 'Michel ontslag'. Onder hen Filip Dewinter, Tom Van Grieken (beide Vlaams Belang) en Dries Van Langenhove. Die laatste werd na de Pano-reportage over Schild en Vrienden in september nog publiekelijk veroordeeld en verguisd. Van die collectieve verontwaardiging die Vlaanderen een paar dagen in zijn greep hield, leek nu weinig meer over. Duizenden extreemrechtse betogers konden ongestoord hun gang gaan en Van Langenhove heeft voor zichzelf voor politiek eerherstel gezorgd in de vorm van een kandidaatstelling als 'onafhankelijk kandidaat' op de lijst van het Vlaams Belang in Vlaams-Brabant. 'Dries Van Langenhove raakt tegen een duizelingwekkende snelheid gerehabiliteerd', schreef *De Standaard* daarover.[2]

Dit is een zeer beangstigend signaal. Waarom het dat precies is, legt Peter Storm goed uit in zijn artikel over het voorval.[3] Helaas leek het veel Vlamingen allemaal te weinig te kunnen schelen. Op de tegendemonstratie elders in Brussel waren slechts een duizendtal mensen aanwezig. En dat terwijl die tegendemonstratie wel heel goed georganiseerd was. Hoewel ze tot op het laatste moment verboden was door de burgemeester, en er dus een risico op arrestatie aanwezig was, waren er zelfs kinderwagens te zien. Voor de demonstratie zelf, die behoorlijk strijdbaar was, werd er een professionele persconferentie georganiseerd waarin werd uitgelegd waarom, waartegen, maar ook waarvóór er gedemonstreerd werd. Een ander lichtpuntje was de oproep om alle migranten die in en om het Brusselse Noordstation verbleven op tijd onderdak te geven. Daar werd gehoor aan gegeven: het leek erop dat er zowel op het station als in het nabijgelegen Maximiliaanpark geen migranten waren op het moment dat groepjes extreemrechtse betogers in Brussel rondliepen.

– door Emma

Noten

1 'Marghem oogst opnieuw kritiek: van klimaatmars in Brussel naar klimaattop in Polen met privéjet', op demorgen.be.
2 'Vlaams Belang geeft Dries Van Langenhove onderdak', op: standaard.be.
3 Peter Storm, 'Een ernstige waarschuwing uit Brussel', op: ravotr.nl.

Zaterdag 6 oktober – Demonstratie Don't Send Afghans Back in Utrecht

In het kader van een Europese actieweek tegen deportaties naar Soedan organiseert 'Don't Send Afghans Back' een demonstratie in Utrecht.

Vrijdag 19 oktober – Blokkade wapenbedrijf Thales in Hengelo

Stop the War on Migrants en AAGU blokkeren met lock-ons de hele werkdag de auto-ingangen van wapenbedrijf Thales in Hengelo. Er worden flyers uitgedeeld aan het personeel, dat lopend het terrein op kan. Wapenexporten van Thales dragen bij aan oorlog, repressie en mensenrechtenschendingen, belangrijke oorzaken voor gedwongen migratie. Het bedrijf verdient daarna nog eens aan het leveren van materieel voor grensbewaking en -controle om de mensen die hierdoor gedwongen op de vlucht moeten slaan tegen te houden.

Vrijdag 26 oktober – Herdenking Schipholbrand

Overlevenden en vrienden herdenken bij het monument op Schiphol Oost de brand in Detentiecentrum Schiphol in 2005, waarbij elf vluchtelingen omkwamen.

Zondag 28 oktober – Wij Zijn Hier kraakt pand Huddestraat Amsterdam

Vluchtelingengroep Wij Zijn Hier kraakt het pand aan de Huddestraat 3-5 in Amsterdam.

Zaterdag 3 november – Demonstratie 'Geen Mens is Illegaal'

Zo'n 700 mensen demonstreren onder het motto: 'Geen Mens Is Illegaal' door het centrum van Den Haag. Uit vier AZC's zijn vluchtelingen afgereisd, waaronder veel kinderen uit gezinslocaties. Er zijn toespraken van AFA, Stop the War on Migrants, meerdere kinderen uit AZC's en Geen Kind aan de Kant.

Maandag 17 december – Protest Wij Zijn Hier bij IND Amsterdam

Wij Zijn Hier protesteert voor het IND-kantoor in Amsterdam voor de vrijlating van enkele vluchtelingen uit de Wij Zijn Hier-groep die al maanden in een vluchtelingengevangenis zitten.

Maandag 17 december – Oproep Kinderpardongemeente Gilze-Rijen

Geen Kind aan de Kant demonstreert voor het gemeentehuis in Gilze-Rijen samen met de kinderen, jongeren en ouders uit de gezinslocatie Gilze-Rijen voor het alsnog aannemen van de motie tot kinderpardon-gemeente, eerder verworpen door de gemeenteraad, en voor een onvoorwaardelijk kinderpardon. Kinderen vertellen zelf hoe het voelt om in een gezinslocatie te wonen.

Vrijdag 21 december – We Gaan Ze Halen op weg naar Griekenland

Met een bus en auto's vertrekken mensen van We Gaan Ze Halen naar Griekenland om vluchtelingen op te halen en zo een start te maken met de belofte van de Nederlandse regering om duizend vluchtelingen uit Griekenland op te nemen. De bus begeeft het al snel, de auto's bereiken Griekenland wel. Men slaagt er niet in om vluchtelingen mee te nemen.

Woendag 12 januari – Protest tegen Soedanees regime en deportaties naar Soedan

Op de Dam in Amsterdam betuigen een kleine honderd Soedanezen en sympathisanten hun steun aan de nog steeds in

kracht groeiende opstand in Soedan. Er zijn enkele toespraken. Het protest is behalve tegen de dictator Al-Bashir en zijn repressieve regime ook gericht tegen het deporteren van Soedanese vluchtelingen door de Nederlandse staat.

Woensdag 30 januari – Protest bij Soedanese ambassade Den Haag

Soedanese vrouwen protesteren, met steun van Wij Zijn Hier, bij de Soedanese ambassade in Den Haag tegen het regime van Al-Bashir en tegen deportaties naar Soedan.

Dinsdag 1 januari – Solidariteitsdemonstratie bij detentiecentrum Rotterdam

Ongeveer twintig mensen houden in nieuwjaarsnacht een solidariteitsdemonstratie bij de deportatiegevangenis Rotterdam/The Hague Airport. Er wordt een spandoek van vijftien meter ontrold met de tekst 'Freedom Now!' en er wordt siervuurwerk afgestoken. Er is zichtbaar contact met de gedetineerden. In meerdere cellen wordt met een lichtje gezwaaid. Enkele gedetineerden zwaaien met een hoeslaken of staan zwaaiend met beide armen voor het raam.

Zaterdag 5 januari – Protest tegen deportatie naar Soedan

Aan boord van een KLM-vlucht vindt de deportatie van Ezzedine Rahmatalah naar Soedan plaats. Zowel Ezzedine zelf als diverse andere passagiers verzetten zich hiertegen. De marechaussee arresteert drie passagiers en haalt hen uit het vliegtuig. Anderen worden zwaar onder druk gezet om te gaan zitten. KLM-medewerkers praatten dit alles goed en dwingen passagiers opnamen te verwijderen. De deportatie naar het zeer onveilige Soedan gaat uiteindelijk door. Ezzedine wordt direct na aankomst in Soedan opgepakt.

Voorafgaand aan de vlucht wordt er volop gemaild en gebeld met KLM, Kenya Airways, Nederlandse politici en de Nederlandse ambassade in Khartoem om te protesteren tegen de aankomende deportatie.

Donderdag 17 januari – Protest tegen Soedanees regime en deportaties naar Soedan

Zo'n zeventig Soedanezen protesteren in Den Haag tegen het moordzuchtige regime van dictator Al-Bashir, waartegen ook in Soedan protesten plaatsvinden, en tegen het deporteren door de Nederlandse staat van vluchtelingen naar Soedan. Er wordt een pleitbrief tegen de deportaties aangeboden aan de secretaris van de Tweede Kamer. Het protest eindigt bij de Soedanese ambassade, waar enkele toespraken worden gehouden. Diverse Soedaneze vluchtelingen zitten in vluchtelingengevangenissen en dreigen gedeporteerd te worden.

Vrijdag 1 februari – 'Opruiende teksten' geplaatst bij Hoge Raad in solidariteitsactie met Joke Kaviaar

Twee mensen van de Steungroep 13 September plaatsen grote posters met teksten van activiste en schrijfster Joke Kaviaar bij het gebouw van de Hoge Raad in Den Haag. De teksten op de posters zijn de twee artikelen tegen het huidige vluchtelingenbeleid waarvoor zij wegens 'opruiing' is veroordeeld en op dat moment een gevangenisstraf voor uitzit. De actie is daarmee ook een aanklacht tegen dit beleid en laat de voortdurende noodzaak en actualiteit van zulke teksten zien.

Meer info
no-border.nl
geenkindaandekant.nl

oproep

Come to the **Food Autonomy Festival!**

The Food Autonomy Festival (FAF) Amsterdam is about presenting and celebrating alternatives and resistance to the state and corporate-controlled industrial food system. Come join us for a weekend of learning practical skills for growing (or finding...) your own food, to hear peoples' experiences of gaining access to land, of building alternatives and forging resistance, to dance to thrashy folk-punk, and to share in the collective enthusiasm for an autonomous future!

This year the FAF will be organised as a three-day camp in a location around Amsterdam.

Do you want to get involved with the preparation? Or do have an idea for an interesting workshop, a stand or something else? Then contact us under info@aseed.net, the Food Autonomy Festival working groups are happy with all suggestions and support!

More info here: aseed.net/faf-3

Competitie in samenwerking

Een van de meest voorkomende argumenten voor het kapitalisme is concurrentie als competitie-argument. We horen keer op keer weer hoe geweldig concurrentie is, hoe het de meest natuurlijk vorm van zijn is, en hoe de wereld alleen maar beter kan worden door deze vorm van competitie. Vroeger wees ik deze stelling vrij snel van de hand. Misschien klopt het wel dat het kapitalisme historisch de meeste mensen uit de armoede heeft getrokken, maar om dat te doen heeft het kapitalisme ze daar natuurlijk wel eerst ingeduwd. Enfin, er is zeker een wens om elk argument van die kant meteen de kop in te drukken. Het feit dat competitie zo gemakkelijk tot ons komt, laat echter zien dat we kennis moeten nemen van deze kracht. Hoe spannen we competitie voor onze eigen kar?

Concurrentie

Wanneer de apologeten van het kapitalisme het over concurrentie hebben, bieden ze natuurlijk slechts een interpretatie van competitie. In het geïdealiseerde en compleet fictieve beeld van de kapitalistische ideoloog betekent competitie dat twee of meer individuen een eveneens geïdealiseerde en fictieve markt betreden met een soortgelijk product dat ze proberen te verkopen. De klant zal deze producten dan onderzoeken en een weloverwogen beslissing maken over de voor- en nadelen van elk product. Het beste product, voor de beste prijs, wordt verkocht. In hun waanbeeld zou dit ervoor zorgen dat het beste product het beste verkoopt en dat de individuen dus een drijfveer hebben om betere producten te ontwikkelen. Zo werkt het natuurlijk niet. Deze manier van competitie heeft gevolgen. Ten eerste is er een noodzaak tot geheimhouding om ervoor te zorgen dat de andere kant niet zomaar het werk kan overnemen en er met de investering van de eerste vandoor kan gaan. Als dat niet lukt, dan moeten er andere vormen van bescherming komen: het patentrecht. Wat we dan juist zien is dat in elke sector waar dit model van competitie in de praktijk gebracht wordt er verschillende soortgelijke producten worden gemaakt door verschillende teams waartussen weinig tot geen samenwerking bestaat. Bedrijven zijn voornamelijk bezig om elkaars producten na te bootsen, en kwaliteit wordt een bijzaak. De verschillende groepen zijn nieuwsgierig naar wat de andere groepen doen, maar ook enorm wantrouwend en niet gewillig met elkaar samen te werken. Dit staat ontwikkeling in de weg.

Mensen halen meerwaarde uit deze vorm van competitie

Naar andere mogelijkheden

In de softwarewereld is, zoals in andere bedrijfstakken, het effect hiervan overduidelijk. Eigendomssoftware staat al sinds de jaren tachtig bekend om de lage kwaliteit. Apple’s originele besturingssysteem was

kwalitatief zo slecht dat het bedrijf in de jaren negentig bijna failliet is gegaan omdat niemand die troep wilde gebruiken. Microsoft deed het destijds op gebied van stabiliteit iets beter maar ook hun besturingssysteem is nooit een toonbeeld van kwaliteit gebleken. Dit zijn echter niet de enige spelers in de markt. Tegenover de eigendomssoftware staat er de 'copyleft' software. In het land van besturingssystemen zijn dat bijvoorbeeld FreeBSD, Haiku, en – het meest bekend – Linux. Haiku is te vergelijken met een uit-de-hand gelopen hobbyproject, FreeBSD is een gerespecteerd besturingssysteem dat voor bepaalde serverdoeleinden gebruikt wordt. Linux is het meest bekend en erg populair voor servers, maar het vormt ook de basis van verschillende desktopbesturingssystemen, Chrome OS, Android, en wordt gebruikt op het ISS. Linux servers staan bekend om de stabiliteit en relatief goede veiligheid. Een Linux server kan gerust tien jaar aanstaan en pas uitvallen wanneer de hardware kapot gaat. En een belangrijke oorzaak van die stabiliteit – alsook die van FreeBSD en veel andere vrije software – is juist het bestaan van competitie.

Er is iets speciaals in de manier waarop Linux ontworpen wordt. Het is namelijk voor iedereen met de technische vaardigheden mogelijk om eraan mee te werken. Wanneer iemand een nieuwe functie nodig heeft, kan deze persoon die ook zelf schrijven. Vaak is die persoon ook niet de enige, maar door de distributie van Linux-gebruikers is de kans dat ze elkaar kennen eigenlijk niet zo heel groot; tenzij het ervaren kernel-hackers zijn die al eerder met elkaar hebben samen gewerkt. Er is een goede kans dat die twee ieder de functie gaan bouwen en uiteindelijk die functie aanbieden aan de rest van de gebruikers. In plaats van geheimzinnig te doen en anderen te verbieden de code te zien, kan iedereen dit doen. Op dit moment is er nog niet per se sprake van competitie, maar zodra ze van elkaar weten kan deze gerust ontstaan. Wie kan als eerste de functie uitbrengen? Welke van de twee is het efficiëntst? Wie kan de mooiste code schrijven? Allemaal competitieve vragen, die beantwoord kunnen worden omdat iedereen de code kan zien. Zeker de laatste twee zijn enorm belangrijk voor het bouwen van een beter product. Maar nog veel belangrijker, ze kunnen ook ideeën van elkaar overnemen. Misschien komen ze er gezamenlijk wel achter dat de code van Loes beter is dan die van Piet en gaan ze samen werken aan die van Loes, maar dan is de competitie voor Piet nog niet per se over. Het kan immers vrijwel altijd beter. Het maakt ook niet uit als je verliest, want de belangrijkste winst zit in het verkrijgen van de beste functie.

Het ontwikkelmodel van vrije software laat ons een manier van competitie zien die voor alle partijen inderdaad geweldig is. Mensen halen inderdaad meerwaarde uit deze vorm van competitie, en het mooie is dat die competitie alleen maar collaboratief werkt. Er is, denk ik, nog een extra pluspunt aan collaboratieve competitie. Het geeft namelijk iedereen de mogelijkheid om te zoeken naar wat die persoon het meeste motiveert. Kapitalistische competitie kent maar een motivatie: economisch belang. Bedrijven en de individuen worden in een keurslijf geperst waar de meeste mensen slechts een magere waarde uit terugkrijgen. De producten zijn slechter, de verhoudingen tussen mensen is meer vervreemd, en je bent vervreemd van je arbeid omdat je alleen maar voor economisch belang werkt. Collaboratieve competitie, daarentegen, verzekert ons van de beste producten, maakt het wenselijk om andere mensen te vertrouwen en te helpen, en zorgt dat je bezig bent voor je eigen belang. Daarenboven zorgt het er ook nog eens voor dat je natuurlijke impuls tot competitie bevredigd wordt. Dat is pas echte winst.

Conclusie

De strijd voor vrije software geeft ons een inzicht in een bijzondere manier van samenwerken. Het toont ons iets van de toekomst die mogelijk is. Software is een bijzondere markt, omdat software in theorie oneindig kopieerbaar is. We kunnen echter dankzij deze inzichten zien hoe verschillende groepen in collaboratieve competitie hun productie kunnen maximaliseren, wat als effect het minimaliseren van noodzakelijke arbeidstijd heeft. Competitie is oneindig invulbaar, en de apologeten van het kapitalisme missen een heel landschap aan wonderbaarlijke motivaties door alleen aan de slechtst mogelijke vorm van competitie, de concurrentie, aandacht te besteden. Laten wij ons in ieder geval met deze inzichten aan de slag gaan; en de volgende keer dat een ideoloog van het kapitalisme weer de lofzang van competitie aanheft, zing ik mee – maar wel met mijn eigen partituur.

– door Hadrian Ferran

van onderop

Episodes uit wereldwijde strijd

December 2018 - februari 2019

Rechts – hard rechts, onverzoenlijk rechts, patriarchaal, homo- en transhatend, racistisch rechts, neoliberaal, conservatief, soms rechtstreeks fascistisch rechts – is wereldwijd in de aanval. In de VS speelt Trump al een paar jaar de baas. Hij staat symbool en model voor een reactionaire, gevaarlijke trend. In al deze narigheid is het belangrijk om te laten zien dat de rechtse oppermacht breekbaar is, kwetsbaar voor allerlei vormen van protest en verzet vanuit de onderkanten van de maatschappij. Precies dat ga ik in deze kroniek een klein beetje proberen. Maar eerst een recente episode uit die rechtse zegetocht zelf.

Brazilië

Ook in Brazilië regeert inmiddels een keiharde reactionair. Bolsonaro won herfst 2018 de presidentsverkiezingen. Dat had een leerzame aanloop.[1] In 2013 woedden er hevige protesten in het land, aanvankelijk gericht tegen verhoging van de prijs van buskaartjes. Die werd al snel teruggedraaid.

In de jaren daarop volgden nieuwe protesten, maar de sfeer veranderde. In 2013 zetten anarchisten en autonomen mede de toon. Daarna werd de toonzetting steeds rechtser., wat in de hand werd gewerkt doordat de regering waartegen het protest zich richtte, een linkse, sociaaldemocratische regering was. Dat opende de deur voor een anti-linkse, en daarmee al snel uiterst rechtse sfeer op straat. Dat regerend links in tijden van economische voorspoed aan armoedebestrijding wist te doen, klopt. Maar de tegenstelling tussen arm en rijk bleef enorm.

Met het inzetten van een recessie kwam van de toch al zo beperkte sociale verbeteringen steeds minder terecht en voerde president Rousseff bezuinigingsbeleid uit. Daarmee werden zij en haar regering doelwit van protest, en terecht. Maar omdat de krachten die vanuit radicale optiek Rousseff bestreden zo zwak waren – heel veel linkse mensen bleven de regering toch het voordeel van de twijfel geven en als ‘kleiner kwaad’ verdedigen – kregen conservatieven en fascisten de ruimte om als harde tegenstanders van de regering te scoren.

Rechtse politici – zelf druipend van corrupte connecties met bevriende zakenlui – maakten van financiële onregelmatigheden waaraan Rousseff en haar voorloper Lula zich schuldig zouden hebben gemaakt een gigantisch corruptieschandaal, waarmee ze Rousseff tot aftreden dwongen en Lula zelfs de cel in kregen. Die laatste, nog steeds redelijk populair, kon niet meedoen aan de presidentsverkiezingen, zodat links het met een relatief onbekende kandidaat moest doen.

Rechts verenigde zich achter Bolsonaro, iemand die fan was van de vroegere militaire dictatuur, openlijk homohater, iemand die de toch al beperkte rechten van inheemse bevolkingsgroepen verder wilde afbreken. Een aanslag op de man tijdens de verkiezingscampagne gaf hem extra bekendheid en een heldenstatus. Zo kwam de Braziliaanse staat in handen van iemand op wie het etiket ‘fascist’ aanzienlijk duidelijker van toepassing is dan op Trump, die voor dat etiket weliswaar reactionair genoeg is, maar toch ook iets te incoherent.

De hele gang van zaken is wel een variant op de manier hoe hard rechts in land na land de boventoon is gaan voeren: onvrede en woede tegen een als ‘links’ gekenschetst, maar feitelijk neoliberaal establishment een uiterst rechtse draai geven, en de bijbehorende anti-regeringssentimenten benutten om een uiterst rechtse regering te vormen. Dit spel speelde Trump. Dit spel speelde eerder al Viktor Orban in Hongarije, maar ook Modi in India. Baudet en Wilders proberen het in Nederland. Het is steeds ongeveer hetzelfde liedje. Het goede nieuws is nu dat in de drie genoemde landen de rechtse macht stevig tegengewerkt wordt door acties van onderop in allerlei vormen.

Hongarije

In Hongarije bijvoorbeeld, waar Orban het overheidsgezag steeds meer onder controle van zijn rechtse Fidesz-partij brengt, de pers inperkt, hekken met prikkeldraad tegen vluchtelingen neerzet en van de democratie zelfs in mainstreamliberale zin steeds meer een lachertje maakt. Iemand als Wilders ziet Orban inmiddels als een soort rolmodel. Welnu, dat rolmodel wordt inmiddels voor de voeten gelopen met protesten. In december vonden wekenlang demonstraties plaats tegen een nieuwe arbeidswet, al snel ‘slavenwet’ genoemd. Die wet hield vooral in dat bedrijven arbeiders langer konden laten werken.

De wet wordt mede doorgevoerd onder druk van onder meer het Duitse autobedrijf BMW, om het te verleiden zich ook in Hongarije te vestigen.[2] Het land kent arbeidstekorten, deels doordat veel geschoolde Hongaren emigreren, deels doordat het land de grens dichtgooit voor immigranten. Dus laat de staat de bestaande arbeidskrachten langer werken tegen magere lonen, zodat genoemde autobedrijven zich verzekerd weten van voldoende goedkope arbeidskrachten. Aanhoudende, soms vrij felle protesten brachten duizenden betogers op de been.

Heel even was er sprake van stakingen tegen de wet, maar die storm is helaas geluwd. Wel was er een serieuze staking in een Hongaarse vestiging van Audi, die een week duurde en eindigde na toekenning van een loonsverhoging.[3] Orban is met zijn repressieve arbeidswet juist bedrijven als Audi dus ter wille. Als die wet echter de woede van arbeiders wekt, en tot meer en succesvoller verzet leidt, kan Orban zijn aantrekkelijkheid als partner voor die bedrijven wel eens verliezen.

> **Eén op de veertig bewoners van Planeet Aarde had het werk neergelegd!**

India

Wat Hongarije in het klein laat zien, dat zien we in India in het groot: arbeidersprotest tegen een rechtse, ondernemersvriendelijke regering. In India wordt die geleid door premier Modi. Zijn regeringspartij is uiterst rechts en combineert snoeihard neoliberalisme met een naar fascisme neigend soort nationalisme. In dat nationalisme wordt India getypeerd als hindoenatie: een echte Indiër is dus hindoe, en dus zeer zeker geen moslim en ook geen christen. Zo creëren Modi en zijn BJP een soort tweederangs burgerschap, geeft straatarme hindoes het gevoel dat zij erbij horen en hun moslimburen niet, en speelt aldus het klassieke spel van verdeel en heers. Lachende derde zijn natuurlijk de grote bedrijven die met neoliberalisme ruim baan krijgen tegenover een verdeelde arbeidersklasse.

Tegen dat neoliberale beleid wordt herhaaldelijk gestaakt. Op 8 en 9 januari legden maar liefst 200 miljoen mensen het werk neer. De oproep ging uit van tien vakbondsfederaties. De stakers eisten een hoger minimumloon, stopzetting van privatisering, sociale zekerheid voor iedereen, een gegarandeerd pensioen, en keerden zich tegen de invoering van tijdelijke arbeidscontracten met vaste duur en tegen de ondermijning van ontslagbescherming in kleinere bedrijven. Aan de staking namen allerlei beroepsgroepen deel, van bouwvakkers en industriearbeiders tot straatverkopers en riksjabestuurders. Duizenden arbeiders hielden een optocht naar het parlementsgebouw in de hoofdstad Delhi om de regering de wacht aan te zeggen.[4]

De staking ging gepaard met felle demonstraties die herhaaldelijk met politiegeweld geconfronteerd werden. In West-Bengalen arresteerde de politie duizend stakers. De politie verwondde 150 mensen die de staking steunden, aldus een functionaris van de CPI(M), een partij die zich communistisch noemt maar feitelijk een soort sociaaldemocratie belichaamt.[5] Het waren historische dagen. Eén op de zes bewoners van India staakte! Eén op de veertig bewoners van Planeet Aarde had het werk neergelegd! Zowel de omvang als de felheid van de staking zijn een buitengewoon bemoedigend teken. Ook de macht van Modi en de ondernemersklasse ontmoet haar grenzen.

Verenigde Staten

Staken is trouwens in allerlei landen aan een mooie comeback bezig. Ook in de Ver-

enigde Staten. 'Het werk werd minstens twintig keer neergelegd in de Verenigde Staten, waarbij 485.000 arbeiders betrokken waren, hetgeen de grootste toename in stakende arbeiders was sinds 1986', aldus het ondernemersvriendelijke blad Fortune op haar website.[6]

De cijfers komen van het Bureau of Labor Statistics BLS. Daar vinden we nog iets meer: 'Het aantal keren dat vanaf begin 2018 het werk werd neergelegd ["work stoppages" in het jargon van deze website, PS] was het hoogste sinds 2007 (21 "work stoppages").' Het bericht van het BLS[7] noemt als grootste stakingen de acties van onderwijspersoneel in Arizona en Oklahoma, en verder onder meer stakingen bij hotelketen Marriott en de medische centra van de Universiteit van Californië. Maar de langste staking van 2018 betrof leden van de United Steelworkers, een vakbond van metaalwerkers, hetgeen laat zien dat niet alleen mensen in de dienstensector aan het staken zijn geweest.

2018 kende feitelijk een stakingsgolf, vooral in het onderwijs. Welnu, die stakingsgolf zet in 2019 stevig door. In Los Angeles ging het onderwijspersoneel in januari zes dagen in staking. Daarmee bereikten de stakers, enkele tienduizenden in getal, onder meer dat de klassen niet meer groter en in sommige gevallen iets kleiner werden, dat er verhoudingsgewijs ten opzichte van het aantal leerlingen meer bibliothecarissen en andere dienstverleners komen, kortom, dat voorzieningen op scholen iets minder abominabel worden.'We doen dit voor onze leerlingen', zoiets kon je keer op keer uit de mond van stakende docenten optekenen.

Vooral ook richtte de staking zich tegen de voortwoekerende groei van zogeheten charter schools. Dat zijn scholen die met overheidsgeld maar zonder de bij het openbaar onderwijs horende bestuursvorm een soort geprivatiseerd onderwijs vormen. Dit soort scholen worden als onderneming met winstoogmerk bestuurd, hetgeen het karakter van het onderwijs als collectieve voorziening ondermijnt. De stakers kregen gedaan dat het bestuur van het betreffende onderwijsdistrict zich via een resolutie tegen die charter schools zal proberen uit te spreken. Bepaald geen spijkerharde garantie, maar als je bedenkt dat dit schooldistrict ex-bankier Austin Beutner als topbestuurder heeft die voorstander is van charter schools, is het toch een goed signaal.

Natuurlijk zijn het kleine stappen, die resultaten van de staking, al meten sympathisanten ze veelal heel breed uit.[8] Maar ze gaan in de goede richting, en ze zijn bereikt door strijd waarin het onderwijspersoneel zelf een heel actieve rol speelde, door te staken maar ook door te demonstreren. Intussen is de onderwijsstaking van Los Angeles gevolgd door een soortgelijke schoolstaking in Denver. Die eindigde drie dagen later met een soortgelijk resultaat, 'de negende grotere docentenstaking in de afgelopen 12 maanden'.[9]

'Solidarity unionism' is een concept dat beslist verwantschap vertoont met de werkwijze zoals anarcho-syndicalisten die voorstaan

Waar de tiende van deze onderwijsstakingen zal plaatsvinden? Misschien wel in West Virginia, waar de reeks vorig jaar begon, en waar een nieuwe staking zich aankondigt. In die staat is een ultrareactionaire republikein tot voorzitter van de senaatscommissie voor onderwijs benoemd, en intussen is er wetgeving in de maak die ook weer ruim baan aan charter schools geeft en dergelijke. Leden van diverse vakbonden hebben zich echter inmiddels gebundeld in een soort basisbeweging, de West Virginia United Caucus. Een lid van de stuurgroep van die groepering legt uit: 'We hebben een caucus nodig, omdat we gezien hebben wat er gebeurt als docenten en dienstverlenend personeel samen komen, samen staan, en zeggen: "genoeg is genoeg." We weten dat onze macht bij ons berust, niet bij de politici daar beneden in de hoofdstad.'

Het gaat hier om wat 'solidarity unionism' wordt genoemd, iets heel anders dan het gangbare 'business unionism', de soort van vakbond die ieder breder concept van solidariteit feitelijk heeft losgelaten. Dat 'solidarity unionism' is een concept dat beslist verwantschap vertoont met de werkwijze zoals anarchosyndicalisten die voorstaan. Dat het artikel waaraan ik dit West Virginiaanse verhaal ontleen geschreven is door iemand van de Industrial Workers of the World, IWW, is vast ook geen toeval.[10]

Mexico

We verlaten de Verenigde Staten en reizen zuidwaarts, naar het noorden van Mexico. Daar hebben omvangrijke stakingen plaatsgevonden in autofabrieken in Matamoros. Het waren wilde stakingen, en het doel van de stakers was loonsverhoging. Dat zou er af moeten kunnen, als je bedenkt dat het uurloon 75 cent per uur was, de werkdag uit 12 uur bestaat en de werkweek zes dagen duurt terwijl de CEO van één van de aldaar investerende ondernemingen een salaris van 20 miljoen dollar vangt en ook nog eens aandelenopties van ruim 25 miljoen dollar. Arbeiders hoopten klaarblijkelijk een loonsverhoging los te krijgen nu onder de nieuwe, linksige president Lopes Obrador, afgekort bekend als AMLO, het minimumloon omhoog ging.

'Hun' vakbond nam het echter niet voor de arbeiders op en dreigde akkoord te gaan met een slechte deal. Arbeiders vormden een eigen actiecomité en gingen wild in staking, terwijl een aantal van hen een optocht hield naar de woning van één van de vakbondsbestuurders. Intussen riep een regeringswoordvoerder arbeiders op tot geduld en uitstel. Linkse politici en vakbondsbestuurders lieten weer eens zien waar ze stonden toen het erop aankwam. Al snel breidde de staking zich naar andere fabrieken uit, in de auto-industrie van Mexico maar ook in een Coca Cola-fabriek.

Eind januari waren er ettelijke tienduizenden arbeiders in Mexico in staking.[11] Half februari was de strijd bepaald niet voorbij. *The Guardian* citeert een staker: 'We vechten niet voor onszelf, maar voor een beter

leven van onze kinderen en hun kinderen. Zij zullen niet meer genaaid of onder de voet gelopen worden door dit soort lui.' Het betreffende artikel noemt als eis een loonsverhoging van 20 procent. We lezen er ook: 'Maar plaatselijke activisten wijzen erop dat de stakingen succes hebben ondanks, en niet dankzij de vakbonden.' De strijd gaat voor een deel inmiddels wel via vakbonden, maar daarmee is het wantrouwen jegens de vaak softe opstelling van 'hun' organisaties kennelijk niet weg. Dat de stakingen resultaat boeken, is intussen een feit: in 48 bedrijven zijn arbeiders weer gaan werken nadat aan eisen tegemoet is gekomen.[12]

Portugal

Meer stakingen? Welke wil je? Portugal, eendagsstaking in de openbare diensten – vuilnisophaaldienst, onderwijs, ziekenhuizen – voor loonsverhoging. Dat slaat ergens op: 'vakbonden zeggen dat de salarissen van ongeveer 600.000 personeelsleden in openbare dienst de laatste tien jaar bevroren zijn.' Verplegenden zijn al eerder in actie gekomen, dwars tegen een order van de regering in om het werk te hervatten in.[13]

Bangladesh

Een hele belangrijke, tragisch afgelopen staking vond plaats in Bangladesh. Het betrof personeel in de textielfabrieken, gevreesde onveilige oorden waar de kans op dodelijke ongelukken wegens gebrekkige brandveiligheid nog altijd groter is dan de kans op een stevige loonsverhoging. Voor zo'n loonsverhoging gingen arbeiders in december staken. Ze uitten hun woede: 'Fabriekseigendom is aangevallen en geplunderd, wegen zijn geblokkeerd en voertuigen zijn in brand gestoken door betogers. Vorige week voerde de politie charges uit met knuppels, rubber kogels en traangas tegen arbeiders, waarbij ze een mannelijke arbeider, Sumon Miah, doodde, en vijftig anderen verwondde.' En terwijl de eis tot loonsverhoging niet werd ingewilligd, kregen de textielondernemers wel een belastingvermindering van de regering.[14]

Sommige actievoerders kregen met strafvervolging te maken. Heel veel arbeiders kregen een ander soort straf: ontslag. Je komt verschillende cijfers tegen. Aljazeera berichtte op 29 januari: 'Bijna 5000 Bangladeshi textielarbeiders ontslagen wegens stakingen'; IndustriALL, een internationale bundeling van industrievakbonden, komt op 11 februari met een veel hoger cijfer: 11.600 ontslagen arbeiders.[15] Hoe dan ook, de prijs die deze dappere arbeiders voor hun staking te betalen krijgen is hoog.

Soedan

Sociale strijd is meer, veel meer, dan stakingen. Ruimte en tijd beletten me echter om alles op te schrijven wat vermeldenswaard is. Twee belangrijke opstanden licht ik er uit. Allereerst Soedan. Daar begon op 19 december 2018 een reeks straatprotesten. De aanleiding was een verhoging van de broodprijzen, maar al heel snel riepen mensen om het vertrek van president Bashir. 'Vrijheid, vrede, gerechtigheid', weerklonk het keer op keer op straat. Artsen hielden sit-ins, advocaten een optocht. Veiligheidstroepen traden keihard op, de schattingen van het aantal doden lopen uiteen van 30 volgens de regering tot 51 of meer volgens Human Rights Watch.[16]

Twee dingen vielen op. Er was de grote verspreiding van de protesten: niet alleen de hoofdstad maar juist ook ver van het centrum gelegen plaatsen maakten demonstraties mee. Het was waarlijk een landelijke opstand, zelfs een 'revolte van de periferie'.[17] En van een duidelijke leiding was geen sprake. 'De demonstraties die vorige week uitbraken in een aantal steden verspreid over het land tegen de stijging in de kosten van levensonderhoud wordt gekarakteriseerd door één ding: gebrek aan leiding,' zo betoogde Alsir Sidahmed, die constateert dat de gangbare oppositiegroeperingen nauwelijks een rol speelden, iets dat gaandeweg overigens wel is veranderd.[18]

Dat 'gebrek', door Sidahmed wat klaaglijk geconstateerd – hij spreekt zelfs van het 'leaderless Syndrome' – betekende echter bepaald geen afwezigheid van doelgerichtheid van de opstand. Deelnemers wisten goed wat ze wilden, en spraken openlijk over revolutie. Hoe minder leiding door oppositionele politici, hoe kleiner ook de kans op inkapseling in ruil voor ministersposten, en des te rechtstreekser de greep die demonstranten op hun eigen opstand kunnen houden.

Intussen is het nieuws over de demonstraties opgedroogd. Het heeft er veel van weg dat voor het moment het bewind zich via repressie heeft weten te handhaven. Voor zo lang als het duurt…

Zimbabwe

Dan is er Zimbabwe, waar de regering in de tweede week van januari de brandstofprijzen ruimschoots verdubbelde. Dat leidde tot boze demonstraties, met barricades waarvoor autobranden gebruikt werden waar de fik in was gezet. Vakbonden riepen op tot een staking van drie dagen. Tegen de protesten traden ordetroepen keihard op, met soms dodelijk geweld als gevolg. Minstens acht betogers kwamen om toen politie en soldaten het vuur op demonstranten openden. Dat mensen hard terug vochten mag blijken uit het feit dat ook een politieagent omkwam. Op regeringsinstructie werd het internet stilgelegd.[19]

De repressie was intens en grof, met uiteindelijk zeventien doden, minstens duizend mensen gearresteerd, en berichten over mensen die waren 'gewond, ontvoerd, verkracht en gevangen gezet'. Prominente vakbonds- en oppositieleiders werden vastgezet en aangeklaagd. Maar helemaal gebroken is het verzet niet. Al snel zette de vakbeweging, die tot een driedaagse staking had opgeroepen, deze om in een zesdaagse staking. Op 29 januari hielden advocaten een protestmars.[20] Het is duidelijk dat met het afzetten van de autoritaire president Mugabe in 2017 niets wezenlijks is veranderd. Het is ook duidelijk dat er een verzetsgeest uit de fles is ontsnapt die er niet zo heel makkelijk weer in zal gaan.

En verder…

Protesten wegens hogere benzineprijzen, zoals in Zimbabwe… doet ons dat niet ergens aan denken? Ben ik niet een opstand vergeten? Had ik het hier niet uitvoerig moeten hebben over de Gele Hesjes, in Frankrijk en elders? Wees gerust, ik heb ze niet over het hoofd gezien. En ja, het verschijnsel verdient uitvoerige bespreking, juist ook in een kroniek als deze. Maar precies vanwege het belang ervan verdient het verschijnsel het ook om niet aan het eind van deze kroniek te worden afgeraffeld en weggepropt. Een bespreking van de Gele Hesjes, lieve lezenden, houden jullie dus van me te goed. Net als trouwens de geweldige om zich heen grijpende klimaatrevolte van vooral de schoolgaande – steeds vaker stakende! – jeugd.

– door Peter Storm

Noten

Vanwege de omvang is besloten het notenapparaat hier niet af te drukken. Geïnteresseerden kunnen het opvragen bij de redactie.

Net achter de barricades

Het belang van Support & Recovery

Natuurlijk is er een veelvoud aan meningen over het Code Rood actiekamp 2018 in Groningen. Maar één ding is zeker: het Support & Recovery Team stond als een huis. Maar liefst zestien mensen waren in herkenbare shirts het hele kamp lang in touw – hier en daar een praatje maken, de S&R-ruimte bemensen voor langere gesprekken, info geven, samen met activisten waar nodig goede zelfzorgstrategieën uitpluizen. De feedback die het S&R Team kreeg was dan ook bijzonder positief. En dat terwijl het hele concept van Support & Recovery twee jaar geleden alleen nog maar een idee, een theorie en een droom was.

Support & Recovery

Ik geef sinds een aantal jaren trainingen in Duurzaam Activisme, die zich vooral focussen op preventie en herstel van activisten burn-outs. Maar op een gegeven moment realiseerde ik me dat burn-outs bij lange na niet de enige oorzaak zijn van een tijdelijke of definitieve gedwongen terugstap uit het activisme: trauma, veroorzaakt door politiegeweld en repressie, is net zo'n belangrijke factor. Er volgde een lange periode van research: wat zijn dan de mentale en emotionele reacties die je kan verwachten als je geconfronteerd wordt met staatsgeweld? Hoe zorg je voor herstel? En net zo belangrijk: hoe bouw je meer veerkracht op om de impact die deze ervaringen hebben te kunnen verminderen? In die periode verleende ik ook al incidentele ondersteuning bij acties: de Maagdenhuisbezetting in Amsterdam, de Stop DSEI blokkades bij de wapenbeurs in Londen, de anti-NAVO actiedagen in Brussel. Al gauw werd duidelijk dat ik dit soort ondersteuning niet in m'n eentje kon geven en dat er behoefte was aan een team, dat (internationaal) inzetbaar was bij verschillende acties en dat goed getraind was. In januari 2018 gaf ik een open meerdaagse training en was het eerste Support & Recovery Team een feit. Het balletje begon te rollen: inmiddels heeft Reclaim the Power in de UK een eigen S&R Team, zijn er mensen in de ZAD Bure in Frankrijk die getraind zijn om ondersteuning te bieden in hun eigen groep, heeft Code Rood een eigen EARS Team (Environmental Activists Recovery and Support) en zijn er flyers in het Nederlands, Engels, Frans en Duits beschikbaar op de website.

Het is belangrijk om de mentale en emotionele gevolgen van confrontaties serieus te nemen

Waarom is S&R belangrijk?

In ons activistische leven worden we geconfronteerd met veel stresssituaties: politiegeweld, arrestaties, de eenzaamheid van een politiecel, losgeslepen worden uit een lock-on, confrontaties met agressieve fascisten, staatsmonitoring en -intimidatie, ontruimingen of andere vormen van onderdrukking. Stress zal ons altijd op de een of andere manier raken. Zelfs de meest ervaren activist kan op een gegeven moment een punt bereiken en zeggen: dit keer was het gewoon een beetje te veel.

De gevolgen van stressvolle momenten zijn vooral voelbaar op mentaal en emotioneel vlak (hoewel er ook fysieke reacties kunnen zijn). Een voorbeeld is merken dat je schrikkerig wordt of zonder reden een kort lontje hebben of prikkelbaar worden. We kunnen moeite hebben om in slaap te vallen of ons te concentreren. Of onszelf in méér taken, méér werk en méér verantwoordelijkheden ingraven, ook al hebben we het gevoel dat we al uitgeput zijn. Of erger nog: angsten of paniekaanvallen.

Dit zijn allemaal logische en normale reacties op stressvolle ervaringen. Het probleem is dat we deze reacties en hun impact veel te lang hebben geminimaliseerd. In het beste geval werd ons geadviseerd om 'gewoon even pauze te nemen'. In het ergste geval heerste er een onuitgesproken taboe op het praten over onze worsteling om met die reacties om te gaan – soms omdat het 'niet zo cool' is om toe te geven dat we ons niet goed voelen, soms omdat we gewoon het gevoel hebben dat er geen tijd is om erover te praten.

Is dat niet vreemd? We hebben medics tot wie we ons kunnen wenden als we gewond raken. We hebben legal teams opgericht die ons kunnen helpen bij het omgaan met de juridische gevolgen van activisme.

Het is belangrijk om de mentale en emotionele gevolgen van confrontaties net zo serieus te nemen. Een van de goede praktijken in het ondersteunen van elkaar, is om tijdens directe acties gebruik te maken van een Support & Recovery Team, samen met een legal team en medics. De taak van een S&R Team is het ondersteunen van activisten die sterke (of minder sterke) emotionele of mentale reacties ervaren na stressvolle gebeurtenissen zoals politiegeweld of repressie.

Kiezen om elkaar te ondersteunen bij het omgaan met reacties op stress gaat niet alleen over ons persoonlijk welzijn en dagelijks functioneren. Het is ook een manier om voor de activistische gemeenschap als geheel te zorgen. Het is een manier om elkaar het gevoel te geven dat we gehoord worden, dat we inclusief zijn en voor elkaar zorgen. Het is hoe we solidariteit kunnen concretiseren, de groepscohesie kunnen versterken en drop-outs kunnen minimaliseren. Het is een van de vele manieren om al te leven in de betere wereld waar we nu voor vechten.

Wat doet een S&R Team precies?

Mensen van een S&R Team zijn géén therapeuten. We zijn allemaal activisten, die behalve directe actie-ervaring ook zelf ervaring hebben met de impact van politiegeweld, waar we ons op een positieve manier doorheen hebben weten te werken. We zijn getraind, want om mede-activisten ondersteuning te kunnen bieden op kwetsbare momenten, moet je weten wat je doet en wat je niet moet doen (en waarom!). Kort gezegd heeft een S&R Team drie 'kerntaken': het geven van info over mogelijke reacties na stresssituaties (het scheelt enorm om te weten dat een bepaalde reactie waar je je ongemakkelijk over voelt heel normaal is en dat het, als je jezelf de tijd geeft voor herstel, van tijdelijke aard is), samen met iemand onderzoeken wat goede herstelstrategieën zijn en het opbouwen van meer veerkracht.

Dat kan in verschillende settings:

– individuele ondersteuning. Als je merkt dat een confrontatie met politiegeweld of repressie je niet in de koude kleren is gaan zitten, dan kan je contact opnemen en kunnen we afspreken voor gesprek (of meerdere gesprekken als je dat wilt);

– ondersteuning tijdens en na een actie. Als je een actie plant, regel je als het goed is op z'n minst een legal team en een advocaat. Het zou goed zijn als het uiteindelijk net zo normaal wordt om van tevoren ook een S&R Team te regelen – ook als je denkt dat de kans op confrontaties klein is, want per slot van rekening kan je de reactie van politie nooit honderd procent voorspellen en bovendien is het voor veel activisten al een geruststellende gedachte dat er een S&R Team is voor het geval dat... Als je niet van tevoren een S&R Team geregeld hebt en de actie blijkt onverwacht toch voor een aantal mensen veel impact te hebben, dan staan we natuurlijk ook voor je klaar – al geven we er de voorkeur aan om van tevoren een seintje krijgen, zodat we ook de tijd hebben om één of meer mensen te regelen;

– ondersteuning tijdens en na een actiekamp. Behalve de 'kerntaken' van een S&R Team kunnen we tijdens actiekampen ook workshops en briefings geven over S&R en veerkrachtstrategieën.

De ideale situatie in de toekomst is als je als groep of collectief geen beroep meer hoeft te doen op een extern S&R Team, maar als er binnen de eigen groep activisten zijn die weten hoe ze hun kameraden in deze situaties kunnen ondersteunen. Het 'in huis hebben' van getrainde S&R-personen betekent dat S&R deel wordt van een zelfzorgende groepscultuur, dat de ondersteuners bekend en vertrouwd zijn en tenslotte voorkomt het ook dat er een hiërarchie of afhankelijkheid ontstaat omdat kennis en ervaring op één plek geconcentreerd wordt. Voor groepen die een eigen S&R Team willen opzetten is er een meerdaagse training, met niet alleen gedegen theorie, maar vooral met veel oefeningen waardoor een team voorbereid wordt op in de praktijk aan de slag te gaan.

Wat zijn de volgende stappen?

Zoals al gezegd: we hopen dat de inzet van een S&R Team op een gegeven moment net zo vanzelfsprekend wordt als die van een arrestantengroep. En dat we, door op een nuchtere en praktische manier te ondersteunen, uiteindelijk van het (vaak door machisme-groepsculturen ingegeven) taboe op mentale en emotionele reacties na acties afkomen. Maar behalve meer trainingen en meer inzet tijdens acties hebben we ook andere plannen, zoals het maken van een zine over S&R en het organiseren van een internationale conferentie.

– door Dhjana

Meer info

Meer info over Support & Recovery is te vinden op de website: supportrecoveryteam.wordpress.com/.
Mailen kan naar sr-team@xs4all.nl.

uit de
oude doos

Mijn oma en opa waren anarchisten

Niet zonder gevolgen

Als ik de 'sterke' verhalen hoorde – vooral tijdens verjaardagsfeestjes waar oude kameraden van mijn oma en opa aanwezig waren – ging ik er vooral van uit dat verzet plegen heel grappig en avontuurlijk was en niet zoveel consequenties had. Tot ik erachter kwam onder welke omstandigheden mijn opa in 1935 werkloos werd.

Mijn opa moest gaan werken na de lagere school. Na een baan bij een garage werd hij rond 1915 aangenomen bij Elsevier om het drukkersvak te leren. Hij werd een gewaardeerde werknemer van Elsevier en klom op tot typograaf. Door zijn politieke activiteiten zat mijn opa af en toe een tijdje in de cel. Zijn werkgever was hiervan op de hoogte en de celdagen werden gecompenseerd met vakantiedagen en iedereen was tevreden met de oplossing.

Gedurende de jaren dat hij bij Elsevier werkte heeft mijn opa een keer langer vast gezeten dan het aantal verlofdagen dat hij had. Elsevier heeft hem toen formeel ontslagen en vervolgens een paar dagen later weer aangenomen. Dat leek op dat moment de beste oplossing voor alle partijen en was slechts bedoeld om de celdagen administratief te regelen.

In de crisisjaren verlaagde Elsevier op een gegeven moment de lonen. De vakbond was het daar niet mee eens en riep al haar leden op om te vertrekken bij Elsevier. Dat durfde niemand aan, omdat ze door de crisis geen ander werk zouden kunnen vinden. Daarop werden alle grafische werknemers van Elsevier geroyeerd door de vakbond. Gezien het feit dat er in de grafische sector een 'closed shop system' (bedrijven mochten alleen vakbondsleden aannemen) bestond, betekende dit voor alle medewerkers in de grafische sector dat ze niet aangenomen konden worden bij een ander bedrijf in een grafische functie. Protesten daartegen door de werknemers van Elsevier haalden niets uit.

Ondanks de loonsverlaging moest Elsevier in 1935 inkrimpen en dat betekende dat er mensen ontslagen moesten worden. Daarbij werd, zoals toen gebruikelijk was, het LIFO (last in, first out) systeem gebruikt. Aangezien mijn opa al sinds 1915 voor Elsevier werkte, had hij persoonlijk niet veel te vrezen. Echter, toen een collega van hem

werd ontslagen, merkte deze op dat mijn opa later in dienst was gekomen bij Elsevier omdat hij tussendoor – door die net te lange gevangenisperiode – uit dienst was geweest en daarna opnieuw aangenomen. Elsevier diende, naar zijn mening, de diensttijd van mijn opa te tellen vanaf het moment dat hij opnieuw werd aangenomen. Omdat deze stelling formeel correct was, zag Elsevier geen andere optie dan mijn opa te ontslaan in plaats van de collega. Zo kwam hij in 1935 zonder werk en – door het royement van de vakbond – zonder mogelijkheid op een baan in de grafische sector. Hij kon nog een baan krijgen bij een andere uitgeverij, maar de vakbond weigerde hem het vakbondslidmaatschap waardoor de werkgever hem niet aan durfde te nemen.

Mijn moeder heeft er een levenslange haat jegens de FNV aan over gehouden (hetgeen wel eens heeft geleid tot verhitte discussie tussen mijn ouders omdat mijn vader van mening was dat iedere arbeider lid moet zijn van een vakbond en dit ook uitdroeg naar zijn kinderen).

De periode van werkloosheid was afschuwelijk. Om te beginnen was het heel moeilijk om rond te komen van de uitkering die het gezin kreeg. Mijn moeder herinnert zich dat kameraden haar ouders hebben geholpen in de jaren dat mijn opa zonder werk was. Zo werden er af en toe pakketten eten en brandstof afgeleverd die al betaald waren, waarbij mijn grootouders nooit hebben geweten wie de gulle gevers waren. Na verloop van tijd werd mijn opa in de werkverschaffing geplaatst waar hij zware lichamelijke arbeid moest verrichten die zijn slanke, lenige typografenhanden ongeschikt maakte voor zijn vak. Mijn opa bleef zonder werk en in de oorlog werd hij naar Duitsland gestuurd als dwangarbeider.

Toen hij in 1945 terugkeerde in Nederland had een ongeluk de knokkel van zijn rechterhand verbrijzeld, waardoor de kans op een baan in zijn vak verder weg leek dan ooit. Mijn opa moet een goede vakman zijn geweest, want hij heeft ondanks die verminking aan zijn hand in 1945 een baan gekregen bij uitgeverij Duwaer, waar hij tot zijn pensioen aan de speciale kunstuitgaven van Duwaer heeft gewerkt. Ik ken het vak onvoldoende, maar als ik het goed heb begrepen waren zijn handen niet meer geschikt om met de apparatuur voor letters om te gaan. De platen in de kunstuitgaven werden met de hand gedaan, waardoor hij daar wel aan kon bijdragen.

Zo had een politieke actie, die nog wel leuk leek om te vertellen als vrolijke anekdote, jaren later zeer zware consequenties gekregen. Mijn moeder herinnert zich nog hoe vreselijk schuldig mijn opa zich voelde ten opzichte van mijn oma, mijn moeder en mijn tante. Toch heeft deze episode in de crisis mijn opa er niet van weerhouden na de oorlog door tenminste één kwajongensstreek zijn baan op het spel te zetten.

Toen ik een jaar of tien was, logeerde ik bij mijn oma en opa en wandelde met mijn opa in een park. Daar kwam mijn opa een zwarte man tegen. Ze omhelsden elkaar warm en mijn opa stelde hem voor als vroegere collega. Ze haalden herinneringen op uit de tijd dat ze nog samen werkten bij Duwaer.

De vroegere collega vertelde mij dat mijn opa een keer de verkiezingsposters van de VVD moest maken en toen een letter verkeerd had 'gezet'. Er stond GVD op de poster in plaats van VVD. De posters waren al gedrukt toen de fout werd ontdekt. Duwaer had de hele productie moeten weggooien en met spoed nieuwe posters moeten maken. 'Het was zijn schuld dat de VVD dat jaar te laat over de verkiezingsposters beschikte en hij heeft op zijn kop gekregen…!' Ze schaterden allebei en mijn opa riep: 'En jij ook, want jij had het zogenaamd niet gezien!'

Zijn voormalige collega zei nog tegen mij: 'Weet je wat hij zei toen ze ons op het matje riepen? Nou ja, één lettertje verschil, dat kan gebeuren toch!' en weer lachten ze samen om de kwajongensstreek die hen toch hun baan had kunnen kosten.

– door Anita

Domela-dag 2018

100 jaar fascisme

Eind vorig jaar, op 18 november 2018, vond in het Ferdinand Domela Nieuwenhuis Museum te Heerenveen de jaarlijkse Domela-dag plaats. Dit keer stond de dag in het teken van '100 jaar fascisme'. Natuurlijk niet om te herdenken dat het georganiseerde fascisme nu ruim een eeuw bestaat, maar wel om eraan te herinneren dat met het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog het fascisme zelf niet ophield te bestaan, en ervoor te waarschuwen dat het fascisme vandaag de dag weer de kop op steekt. Of toch niet? Maar hoe moeten we de oude en nieuwe extreem-rechtste bewegingen en de racistische uitlatingen van sommige populistische politici van de laatste jaren dan duiden? Deze en andere vragen over het fascisme in het heden en het verleden zou Paul Lucardie van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen proberen te beantwoorden in de door hem verzorgde lezing 'Honderd jaar fascisme: van machtsbeluste massabeweging naar marginale politieke sekte'. Tot slot zou er dit jaar ook weer een Domela-penning worden uitgereikt, en wel aan onderzoekscollectief Kafka, dat al meer dan twintig jaar onderzoek doet naar fascistische en extreem-rechtse groepen in Nederland. Al met al beloofde het dus weer een interessante en leerrijke Domela-dag te worden, waarvan het onderstaande als een inhoudelijk verslag kan worden beschouwd.

De Domela-dag begon voor veel bestuursleden en bezoekers ongetwijfeld wat onwennig. Het zou namelijk de eerste worden zonder de recentelijk en te vroeg overleden Bert Altena. Als een van de drijvende krachten achter het Fonds had Bert altijd een groot aandeel in de organisatie van de dag. Hij zag niet alleen toe op het verloop van zelfs de kleinste details van het programma, maar hij gaf in zijn hoedanigheid als wandelende Domela-encyclopedie voorafgaand aan de opening ook altijd een rondleiding door het kleine, maar indrukwekkende Domela-museum. Hoe zou een Domela-dag zonder Bert moeten verlopen? Toen echter om 12.00 de rondleiding zou beginnen was er zoveel animo dat zelfs een tweede bestuurslid uit de vergadering gehaald moest worden voor een extra rondleiding. Dit stemde positief en was een goed voorteken.

Nadat de Domela-dag 2018 officieel was geopend door de directrice van het Heerenveen Museum en het publiek in zowel het Nederlands als het Fries was verwelkomd door de voorzitter van het FDN-Fonds kon Paul Lucardie beginnen aan zijn lezing over de honderdjarige geschiedenis van het fascisme.

Van anarcho-syndicalisme naar fascisme

Paul Lucardie begon zijn lezing door zich hardop af te vragen waarom een Domela-lezing aan het fascisme zou moeten worden gewijd. Het fascisme ontstond immers pas formeel in hetzelfde jaar waarin Domela overleed en technisch gezien kunnen we Domela dan ook geen anti-fascist noemen. Had hij langer geleefd dan was hij het ongetwijfeld geworden, aangezien het fascisme volgens Lucardie alles verenigt waar anarchisten zich tegen keren: een sterke, autoritaire en totalitaire staat, militarisme, seksisme

en racisme, et cetera. Juist daarom is het niet alleen interessant, maar ook zeer verontrustend, dat ook anarchisten en anarcho-syndicalisten zich tot het fascisme hebben bekeerd. Niet alleen in Italië, maar ook hier in Nederland.

Lucardie liet verschillende voorbeelden de revue passeren, zoals Erich Wichman, die via de Rapaillepartij bij *De Bezem* terecht kwam, en Joop Oversteegen, die als Domela-aanhanger via de CP uiteindelijk lid werd van de NSB. Waar het in Nederland ging om een individuele overstap van het anarchisme naar het fascisme, stond in Italië een groep revolutionaire syndicalisten van de USI zelfs aan de basis van het georganiseerde fascisme. Uit onvrede over de neutrale opstelling van de vakbond in de discussie over Italiaanse deelname aan de Eerste Wereldoorlog traden zij uit de USI om zogenaamde nationaal-syndicalistische actiegroepen (*fasci d'azione*) op te richten en te pleiten voor oorlogsdeelname.

> **In Italië stond een groep revolutionaire syndicalisten van de USI aan de basis van het georganiseerde fascisme**

Het desastreuse verloop en de geringe opbrengst van de oorlog, en de sociaal-economische ellende die hierop volgde, had een verbitterend effect op deze groepen en op de Italiaanse bevolking in het algemeen. Zowel de socialisten als de nationalisten groeiden in aanhang en electoraat. In 1919 richtte Mussolini zijn *fasci di combattimento* op, met overigens nog een behoorlijk syndicalistisch en socialistisch programma. De fascisten groeiden in aantal, steeds vaker afkomstig uit de middenklassen, maar ook uit het gewone volk. Conflicten met en (straat)geweld tegen de socialisten namen toe.

Uit deze *fasci* ontstond in 1921 de Nationale Fascistische Partij (PNF). Haar aanhang kwam nu steeds vaker van rechts, al bleven leiding en kader bestaan uit (voormalig) links. Deze twee aanlooproutes zien we terug in het programma van de PNF: enerzijds een roep om imperialisme, staatsgezag, en orde en hiërarchie in de samenleving, gericht op nationale eenheid en productiegroei; anderzijds pleidooien voor een revolutionaire utopie, voor een samenleving gebaseerd op massaparticipatie, samenwerking en saamhorigheid via corporaties, met veel invloed van de staat en de syndicaten op het economisch leven. Nadat Mussolini echter in 1922 met hulp van de liberalen en de koning alle macht naar zich toe trok schoof de partij steeds verder op naar rechts op.

De ontwikkeling van het Italiaanse fascisme was bijzonder, maar toch ook weer niet uniek, aldus Lucardie. Hoewel anarcho-syndicalisten in andere landen vrijwel geen rol van betekenis speelden in het ontstaan van het fascisme, kenmerkte het fascisme zich overal door zowel een revolutionair als reactionair gezicht. Dit gold ook voor het Duitse nationaal-socialisme. Maar alvorens daar meer over te vertellen ging Lucardie eerst dieper in op de ideologie, de organisatie, en de strategie van het fascisme, om hiermee straks ook de naoorlogse neo-fascistische stromingen beter te kunnen duiden.

De ideologie van het fascisme

Lucardie beroept zich op Roger Griffin, Zeev Sternhell, James Gregor, Stanley Payne en in ons land Robin te Slaa wanneer hij stelt dat de kern van het fascime uit een viertal elementen bestaat: extreem en 'organisch' nationalisme, totalitair nationalisme, revolutionaire vernieuwing van oude tradities, en een elitair en autoritair populisme.

Het nationalisme richt zich zowel naar binnen als naar buiten: al dan niet onder het mom van 'bevrijding': territoriale, imperialistische expansie naar buiten, en een interne, totalitaire eenheid van de *Volksgemeinschaft* naar binnen.

Deze expansie van de nationale staat gaat gepaard met een revolutionaire vernieuwing van de hele mens, de cultuur en de samenleving, waarbij zowel de nationaal-socialisten als de fascisten hun inspiratie uit het verleden halen en uitkomen op een zeer traditionele verdeling tussen sterke mannen en vruchtbare vrouwen. Geweld en oorlog zijn voor deze vernieuwing onmisbaar.

Verder zou de totalitaire staat tegelijkertijd elitair en 'volks' moeten zijn, waarbij het volk veelvuldig werd gemobiliseerd voor parades en massabijeenkomsten met marsmuziek, vlagvertoon en opruiende toespraken door de leider, de *Duce* of de *Führer*, ter voorbereiding op de oorlog. Tegelijkertijd had het volk in een fascistische staat weinig te zeggen. Democratie was een gevaarlijke illusie en de leider belichaamde immers het volk.

Organisatie en strategie

De fascistische partij diende als model voor de fascistische staat: autoritair geleid, militair georganiseerd, voortdurend actief. Voor een deel volgden de fascisten het model van de socialistische partijen, maar dan zonder democratische participatie van de leden.

In hun strategie maken fascisten gebruik van alle legale en illegale middelen om de macht te veroveren en schuwen daarbij geen enkele morele beperkingen.

Voorwaarden voor succes: waarom wel in Duitsland en Italië en elders niet?

Vervolgens ging Lucardie in op de vraag waarom fascistische bewegingen, die immers in vrijwel alle Europese landen en soms ook daarbuiten ontstonden, alleen in Duitsland en Italië aan de macht zijn gekomen. Zonder daar hier al te diep op in te gaan, noemt hij een

viertal factoren waarover historici en politicologen het nu wel eens lijken te zijn geworden: een geestelijk en cultureel klimaat waarin de nodige scepcis bestond ten aanzien van de liberale en socialistische idealen van vrijheid, gelijkheid, democratie en vooruitgang. Dit was het meest duidelijk aanwezig in Italië en Duitsland.

In de tweede plaats noemt hij de maatschappelijke ontwrichting na WOI, evenals de economische crisis van de jaren dertig, die het vertrouwen in de gevestigde verhoudingen en gevestigde politieke partijen beschadigde, waardoor een behoefte ontstond aan een nieuwe ideologie en een nieuwe elite.

Met uitzondering van Griekenland zijn deze volgens Lucardie neo-fascistische partijen overal marginaal gebleven. Het zijn politieke sekten, dat wil zeggen: kleine, maatschappelijk en politiek geïsoleerde organisaties die hun ideologische zuiverheid koesteren in de hoop op een 'gouden dageraad' in een verre toekomst.

Wat betreft Nederlandse voorbeelden neo-fascistische partijen noemde Lucardie de NVU (en de afsplitsingen Stormfront Nederland en het ANS), die hij vanwege het streven naar een Groot-Germaans Rijk eerder nationaal-socialistisch zou duiden, CP '86 en de Centrumdemocraten.

Het fascisme kenmerkt zich overal door zowel een revolutionair als reactionair gezicht

Wat betreft Wilders en de PVV is Lucardie het eens met de al eerder genoemde Robin Te Slaa. Wilders is weliswaar nationalistisch in zijn afkeer van immigratie en de multiculturele samenleveing maar mist het extreme en revolutionaire karakter van het fascisme. De PVV streeft niet naar een 'nieuw volk' en een volksgemeenschap waaraan individuen en klassen zich moeten onderwerpen. Het maatschappijbeeld van de PVV is eigenlijk gewoon heel liberaal. En hoewel Wilders de partij zelf nogal autoritair bestuurt is de PVV een electorale en geen activitistische partij met geuniformeerde ordetroepen. Desalniettemin beschouwt Lucardie hem wel als gevaarlijk, maar dan vanwege Wilders' minachting voor het zittende parlement en voor de gevestigde partijen, maar ook voor de zittende magistratuur. In de media wekt de verwachting dat hij weinig respect zal tonen voor deze instellingen mocht hij ooit een regering leiden.

In de derde plaats heerste vooral in Duitsland en Italië, en in iets mindere mate wellicht ook in Frankrijk en Roemenië, angst voor 'het rode gevaar': de revolutionaire opmars van socialisten, anarchisten en communisten of een (nieuwe) sociale revolutie. De klassenstrijd was in die tijd politiek bijzonder gepolariseerd. Hierdoor kwam er in Italië en Duitsland uit angst een alliantie tussen burgerlijke en fasistische partijen tot stand.

In de vierde plaats dankten de fascisten hun succes ook aan hun eigen optreden, eenheid en leiderschap. Hitler en Mussolini waren schoolvoorbeelden van charismatische leiders, die met hun opzwepende toespraken enorme menigten in vervoering konden brengen. Dat kon van Anton Mussert niet gezegd worden.

Het fascisme na de oorlog

Na de oorlog kon het fascisme in Europa onmogelijk nog als fatsoenlijke politieke stroming gezien worden. Aanhangers keerden zich massaal af en zochten hun heil bij andere stromingen. Van het 'deftige' gezicht was weinig over, maar de revolutionaire kant van de ideologie bleef bepaalde groepen aanspreken. Vaak werd de ideologie in het openbaar verhuld en verwaterd, terwijl ze in besloten kring of ondergrondse bewegingen nog in zuivere vorm verkondigd én met geweld in praktijk gebracht werd. Een uitzondering hierop vormden de Verenigde Staten, waar niet alleen de vrijheid van meningsuiting absolute prioriteit bleef krijgen, en waar de desastreuze gevolgen van het fascisme en WOII ook niet op eigen bodem werden gekend. Daarmee bleven verschillende fascistische organisaties, waarvan de grootste waarschijnlijk de *National Socialist Movement* is, bestaan. Deze laatste krijgt ook tegenwoordig ook meer en meer voet aan de grond binnen de alt-right beweging, zoals bleek tijdens de Unite the Right Rally in Charlottesville in augustus 2018.

Veel nationalistische groepen hebben de fascistische ideologie in de loop der tijd aangepast aan de veranderende omstandigheden. Lucardie spreekt daarom ook liever van neo-fascisten. Ze zijn niet meer imperialistisch en streven niet naar een koloniaal rijk, dwepen minder met oorlog en geweld, en hun nationalisme richt zich vooral tegen immigratie, globalisering of Europese integratie en minder tegen hun buurlanden.

Hetzelfde geldt volgens Lucardie voor Thierry Baudet en zijn FvD, die in veel opzichten nog liberaler is dan Wilders (kleine overheid, lage belastingen, soepeler ontslagrecht, strenger uitkeringsbeleid), zijn nationalisme wat genuanceerder. Met zijn verwijzingen naar naar de Duitse reactionair Oswald Spengler, zijn kritiek op de moderne kunst, zijn organicistische beeld van de maatschappij, zijn seksistische opmerkingen en zijn verlangen naar een nieuwe elite die de 'heelheid van de wereld' zal herstellen, wijzen echter ook op een meer autoritair-conservatieve of reactionaire kant van Baudet, die zijn weerslag heeft gevonden in de autoritaire structuur van de partij en zijn zelfco-opterend partijbestuur.

Maar de partij was en is tot nu toe een electoralistische en geen activistische partij, die Lucardie eerder als autoritair of reactionair conservatisme dan als fascistisch zou typeren.

Lucardie maakte daarbij de opmerking dat hij vindt dat critici van Baudet en Wilders soms te weinig oog voor de democratische kant van hun populisme – en voor de autoritaire en elitaire kanten van de 'anti-populistische' gevestigde partijen. Van Baudet wordt vaak gezegd dat hij overdrijft met zijn kritiek op het 'partijkartel', maar feit is dat de meeste openbare en veel half-openbare bestuursfuncties in Nederland worden toegewezen – zonder verkiezingen – aan leden van een politieke partij, dat wil zeggen aan ongeveer twee-en-een-half procent van de kiesgerechtigde bevolking.

Antifascisme

Tot slot ging Lucardie ook kort in op het antifascisme, waarvan hij vermoedde dat de aanhangers ervan zijn betoog wel eens te genuancueerd konden vinden. Voor hen zijn fascisten, populisten en autoritaire conservatieven vaak één pot nat, aldus Lucardie. Bovendien vond hij de opvatting van wat hij noemde de meest radicale anti-fascisten, namelijk dat de kapitalistische staat even erg is als het fascisme, vanuit een anarchistisch standpunt begrijpelijk, maar strategisch gezien een blunder. Een vergelijking met de Italiaanse socialisten uit de jaren twintig maakt duidelijk wat hij bedoelde: hun vasthouden aan hun revolutionaire ideaal en hun afwijzing van een samenwerking met de liberalen en katholieken maakte immers de weg vrij voor een coalitie van conservatieve liberalen en fascisten, die hij eerder noemde als een van de vier voorwaarden voor een fascistische machtsgreep. Dat we fascisten moeten bestrijden en niet met ze moeten praten vindt hij vanwege hun geweldsfixatie verstandig, maar dit geldt volgens hem niet per se voor hun bondgenoten zoals autoritaire conservatieven en technocraten, of voor min of meer autoritaire populisten.

De opvatting dat de kapitalistische staat even erg is als het fascisme, is strategisch gezien een blunder

Hij liet er overigens geen misverstand over bestaan hoe belangrijk het werk van groepen als Kafka is, en dan met name omdat neo-fascistische groepen om het micro-niveau van een stad of dorp wel degelijk met geweld de vrijheid van de ander kunnen bedreigen. Maar op het macro-niveau genieten neo-fascisten te weinig invloed, anders dan autoritaire conservatieven en populisten.

Vragenrondje

Na afloop van de lezing waren er nog diverse vragen. Wat ik persoonlijk jammer vond is dat de discussie zich vooral centreerde rond de vraag of een bepaalde groep nu wel of niet fascistisch genoemd kon worden. Lucardie kon daar met zijn eerder gegeven criteria steeds helder en overtuigend op antwoorden. Na afloop kreeg ik het gevoel dat er vrijwel geen enkele groep meer fascistisch genoemd kon worden. Zijn we dan aan een nieuwe definitie toe? Ik denk het niet, want die heeft Lucardie al gegeven met zijn begrip neo-fascisme. Maar ook dit zijn volgens Lucardie, zeker op het macroniveau van de samenleving, ongevaarlijke spliters. De vraag die dan blijft staan is: hoe gevaarlijk zijn dan de autoritaire conservatieven en populisten, die met hun rechtse gedachtegoed ook andere gevestigde politieke partijen hebben weten te besmetten. En wat moeten of kunnen wij hier tegen doen? En wat wanneer deze wel een brug weten te slaan naar de op micro-niveau opererende neo-fascististen, of de meer alt-right-achtige groepen zoals Erkenbrand, waarvan Kafka al heeft aangetoond dat er sprake is van een kruisbestuiving of in elk geval onderling contact heeft met het autoritair conservatieve FvD? Dit zijn de vragen die volgens mij het onderwerp van discussie moeten zijn, niet zozeer van een discussie met Lucardie, maar wel binnen de anarchistische en anti-fascistische beweging zelf. Lucardie mag dan misschien weinig anarchistisch zijn en te academisch, met zijn lezing heeft hij wel zinvolle kaders geschetst en indirect ook zinvolle vragen opgeroepen voor het anti-fascisme van vandaag.

Kafka

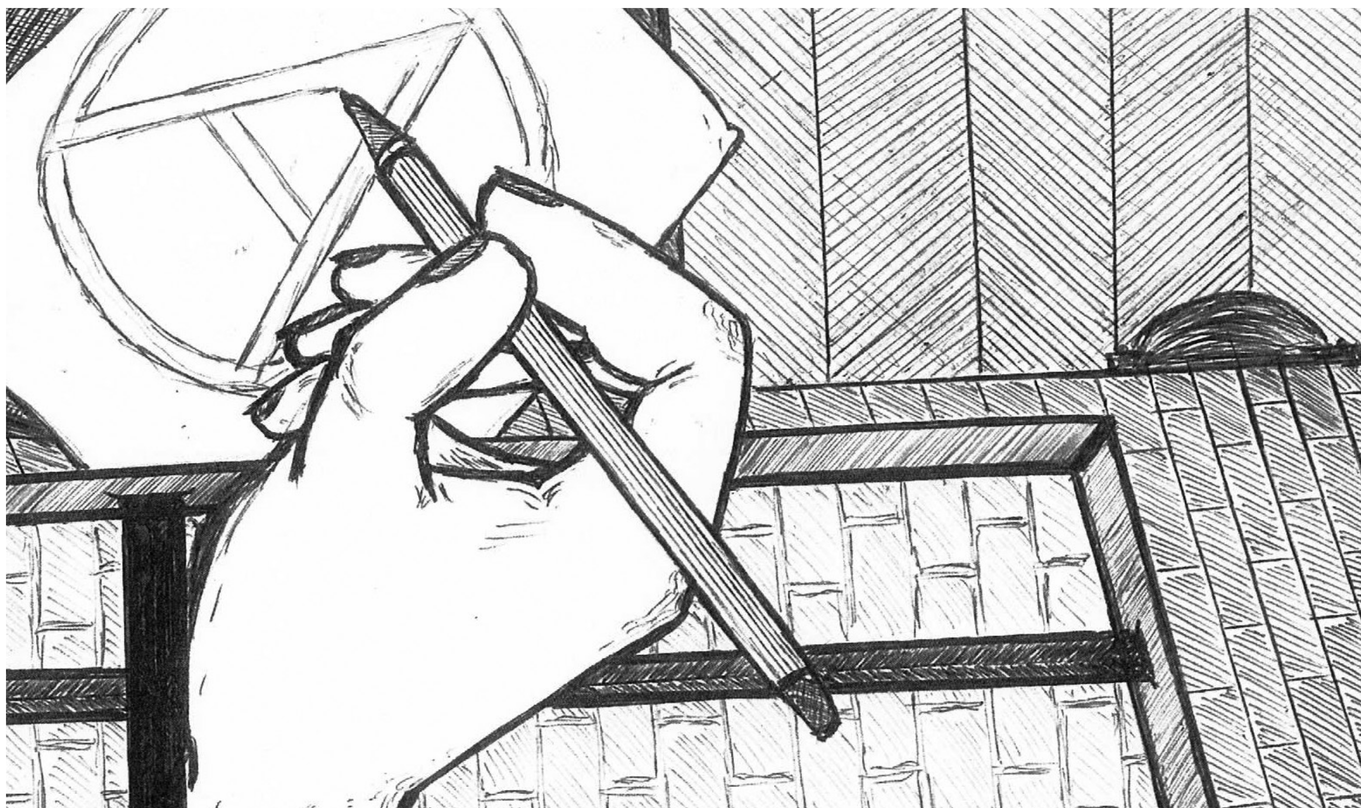
Na afloop van de vragenronde was het moment aangebroken waarop de niet-jaarlijkse Domela-penning werd uitgereikt aan onderzoekscollectief Kafka. Nadat de voorzitter van het Fonds het juryrapport had voorgelezen, waaruit bleek hoe belangrijk het Fonds het werk van Kafka vindt, en waaruit ook bleek hoe belangrijk Domela dit gevonden zou hebben als hij nog geleefd had en niet in het geboortejaar van het fascisme was overleden. Nadat de penning door iemand van Kafka in ontvangst was genomen vertelde een van de mensen van Kafka nog kort over wat Kafka precies doet en hoe het colletief ongeveer te werk gaat. Het leuke was dat er werd geëindigd met een quiz, waarin door Kafka verschillende citaten van (extreem-) rechtse politici werden voorgelezen en het publiek mocht raden van welk politicus dit citaat afkomstig was. Tot grote verbazing van mening toehoorder kwamen de meest opzienbarende en meest racistische uitspraken niet uit de mond van mensen als Janmaat, Glimmerveen, of Kusters, maar uit de mond van de conservatieve en populistische kamerleden van vandaag de dag.

– door Dennis

Meer info

Voor meer info over het Domela Museum en voor het juryrapport over Kafka, kijk op de website van het FDN-Museum: ferdinanddomelanieuwenhuis.nl. Voor meer info over Kafka, kijk op https://kafka.nl.

Op 18 november 2019 is het precies 100 jaar geleden dat Domela is overleden. Om die reden is 2019 uitgeroepen tot het officiële Domela-jaar. Met name in Friesland, maar zeker ook in de rest van het land worden tal van activiteiten georganiseerd om zijn geestelijke erfenis te vieren. Voor een actueel overzicht van deze activiteiten, kijk op de hierbovengenoemde site van het museum.

Anarchist in de bajes

Ervaringen en dilemma's tussen idealen en praktijk

'Prison is just another pace of struggle' schreef ooit iemand. Ware woorden. Een eveneens gevangen kameraad schreef me dat het onderhouden van de geestelijke gezondheid één van de belangrijkste taken van gevangen revolutionairen is en ook dat is waar. 'Bajesstrijd' is zowel een strijd om zelf de gevangenschap goed te doorstaan als een strijd tegen het (bajes-)systeem, kun je zeggen. Maar hoe dan?

Vragen

Of ik 'de gevangenen aan het organiseren' was, vroeg iemand mij. Een andere waarheid is dat de activist/anarchist in de bajes net zo min een voorhoede kan zijn als 'buiten', en dat ook niet moet willen. Dus wat doe je , als activist in de bajes, en hoe verhoudt zich dat tot de eigen principes enerzijds en de dagelijkse realiteit anderzijds? En: hoe verhoudt dit zich tot het leven van – al dan niet langgestrafte – medegevangenen? Wat kan de positie zijn van de relatief kortgestrafte activist (waarop ik mijn ervaringen baseer)? Hoe ver kun je en wil je gaan in individueel verzet en wat levert dat op? Het zijn allemaal moeilijk te beantwoorden vragen en er is niet één eenduidig antwoord op te geven. Maar als er een moment en plaats is om dit in elk geval te proberen, dan is het wel in de bajes zelf, achter die gesloten deur.

Het dagelijkse bajesleven presenteert tal van dilemma's. Met dit stuk wil ik enerzijds mijn gedachten hierover ordenen door ze op te schrijven (schrijven: letterlijk met de hand, wat mis ik mijn toetsenbord hier!), anderzijds wil ik inzicht verschaffen aan mede-activisten die nog nooit 'binnen' zijn geweest. Ik hoop voor iedereen dat het nooit zover komt, maar voor het geval dat: dan weet je vast enigszins waar je zoal tegenaan kan lopen. Voor mensen die net als ik al (meermalen) langer of korter 'binnen' zijn geweest, is dit misschien een 'feest' van herkenning, en ik hoop dat we er samen over kunnen nadenken en elkaar ideologisch en praktisch kunnen versterken. Eenmaal binnen sta je er elke dag weliswaar alleen voor, maar werkelijk alleen zijn we niet.

Wat kan de positie zijn van de relatief kortgestrafte activist?

Ervaringen

Ik baseer dit schrijven mede op een reeks ervaringen van eerdere malen dat ik gevangengezet was. Reden voor die gevangenschap bespreek ik hier niet, het gaat om de gang van zaken nadat detentie een feit was. Ik merk hierbij op dat mijn situatie beïnvloed wordt door het feit dat ik schrijf en publiceer vanuit de bajes. Op het moment dat ik dit schrijf zit ik in een gevangenisregime in Nieuwersluis, ten gevolge van mijn veroordeling voor twee teksten, wegens 'opruiing'. Als de (bajes-) autoriteiten denken dat ze een schrijfster kunnen opsluiten zonder dat die er alles aan doet om teksten en informatie naar buiten te bregen, hebben ze het mis. Wat daarvan het gevolg is, lees je verderop.

November 2007, Kamp Zeist

Tot mijn verbazing werd ik naar Kamp Zeist gebracht. In die tijd had je daar een vrouwenafdeling met zespersoonscellen waar zowel vrouwen die gedeporteerd zouden worden als kortgestrafte vrouwen zaten. Het was een 'mooie' kans om Kamp Zeist zelf van binnen te zien en uit te vinden hoe het er daar aan toe gaat. Ik sprak met vrouwen, gaf mijn ogen en oren de kost en schreef alles op. Na twee dagen kwamen ze er achter dat ze een No Border-activist tegen Kamp Zeist uitgerekend in Kamp Zeist hadden gezet. Wat volgde was een ultrasnelle overplaatsing naar Zwolle: ik werd van de luchtplaats geplukt en kreeg een paar minuten om spullen te pakken. Over dit korte verblijf in Kamp Zeist schreef ik een stuk waarin ik ook de brandveiligheid beschreef die ik had waargenomen. Kort na publicatie sloot die hele afdeling wegens brandgevaar. Toeval of niet? We zullen het nooit weten.

> **Hoe hou je jezelf staande, met niets omhanden daar?**

November 2007, Zwolle

Na enkele dagen op de inkomstenafdeling werd ik geconfronteerd met overplaatsing naar een tweepersoonscel. Ik besloot me er tegen te verzetten en weigerde. Ik belandde zonder pardon in de 'iso', de isoleercel. Ik wist dat dit zou gebeuren en koos er toch voor, met als doel via een beklagprocedure deze straf aan te vechten, die standaard is voor tweepersoonscel-weigering. Dit beklag is toen afgewezen. Het beroep bij de Raad voor Strafrechtstoepassing is daarna eveneens afgewezen. In de iso – een kale cel met matras en deken voor de nacht en een 'zitelement' overdag, gekleed in slechts een zwaar katoenen 'scheurhemd' en een papieren onderbroek – kom je vooral in een strijd met jezelf terecht. Hoe hou je jezelf staande, met niets omhanden daar? Van deze ervaring heb ik uitvoerig verslag gedaan, en uiteengezet welke mechanismes ik hanteerde om me er doorheen te slaan. Mezelf fysiek en geestelijk bezig houden was het voornaamste middel, en doel tegelijk. Het hield me sterk.

April 2008, Nieuwersluis

Even na 5 uur kwam de directeur met twee potige bewakers mijn cel binnen: 'Ik kom je schrijfblok in beslag nemen.' Pure overvaltactiek en intimidatie. 'Nee, dat doet u niet', zei ik. 'Dit is mijn bajes, ik doe wat ik wil.' 'Als u het meeneemt, wil ik daarvan bewijs van inbeslagname en krijgt u beklag.' Daarop bladerde hij er doorheen. Ik zou 'teveel naar de hekken gekeken' hebben, en hij noemde me paranoia. Maar uiteindelijk vertrok hij toch met lege handen. Het loont om je nooit te laten overrompelen.

Juli 2008, Kamp Zeist

Opnieuw werd de vergissing gemaakt me naar Kamp Zeist te brengen. Daar was op dat moment een andere vrouwenafdeling met alleen tweepersoonscellen, waarvan ik wist. Ik besloot opnieuw deze strijd aan te gaan want nu werden mensen direct in tweepersoonscellen geplaatst, in elk geval hier. Direct werd er gedreigd met iso. Geen prettig vooruitzicht, maar ik durfde het aan. Ik dacht: laat mij de beruchte iso van Kamp Zeist maar eens zien dan, dan schrijf ik er over. Maar voor het zover kon komen, ontdekte men een pamflet in mijn tas. Opnieuw kon een overplaatsing razendsnel geregeld worden. 'Die moeten we hier niet hebben!', hoorde ik, en binnen een paar uur belandde ik opnieuw in Nieuwersluis.

Juli/augustus 2008, Nieuwersluis

Niet meteen in een tweepersooncel daar, maar al snel bleek het op deze inkomstenafdeling gebruikelijk te zijn om in volgorde van binnenkomst over te plaatsen naar een tweepersoonscel. Ik besloot van te voren duidelijk te maken dat ik me zou verzetten. Daarnaast bleek uit gesprekken met andere vrouwen dat niemand wilde. Met zijn/haar tweeën op tien vierkante meter? Je zit steeds op elkaars lip! 'Maar als je weigert, ga je de iso in' , was steevast het antwoord op de vraag of we dan niet eens met ons allen moesten gaan weigeren. Dreigen met isoleer/strafcel werkt altijd voor de bajesautoriteiten, weet ik intussen.

Terwijl ik degenen voor mij één voor één zag toegeven, zette ik me schrap en kondigde ik aan dat ze dan maar moesten zien hoe ze me in de iso zouden krijgen. Pure bluf natuurlijk, dat lukt ze met het Interne Bijstands Team (IBT: de ME van de bajes) heus wel, maar er gebeurde iets verrassends. Waarschijnlijk hadden de bajesautoriteiten geen zin in de rel die ik ervan zei te maken: men plaatste me over naar een andere afdeling: de Bijzondere Zorg Afdeling (BZA), de psychiatrische afdeling. Het voert te ver hier in details te treden, dus lang verhaal kort: men trachtte mij daar te chanteren. Daarbij werd door de psychologe (!) het volgende gezegd na enkele dagen verblijf aldaar: 'Je kunt kiezen, hier een eenpersoonscel of op een andere afdeling een tweepersoonscel, maar dat wil je niet en dan ga je naar de iso en de iso is slecht voor mensen, dat weten we.' Het feit dat dit laatste grof werd toegegeven terwijl er mee werd gedreigd, zegt veel over het bajessysteem.

Later in deze periode heb ik een meisje na een zelfmoordpoging 's nachts over de luchtplaats naar de iso afgevoerd zien worden en dat is nog maar één voorbeeld van het gebruik van de iso. Tegen de psychologe zei ik dat ik me niet liet chanteren, waarna men mij terugplaatste naar een eenpersoonscel op de inkomstenafdeling. Een volgende doorplaatsing was eveneens naar een eenpersoonscel. Achteraf denk ik dat ik de strijd niet gewonnen had als ik niet vanaf dag één mijn verzet had aangekondigd, en de vraag die dit oproept is: wat zou er gebeurd zijn als andere vrouwen meegedaan hadden? En: wat zou er gebeurd zijn met die hele invoering van tweepersoonscellen als in de beginperiode collectief verzet was ontstaan?

Later, bij het opvragen van mijn penitentiair dossier (pendos) ontdekte ik dat men mij destijds een contra-indicatie voor tweepersoonscel heeft gegeven, die ongeveer zo luidde: 'geen plaatsing

in 2pc, anders gaat ze stoken'. Het was weliswaar niet gelukt om collectief verzet te organiseren, maar het risico dat dit wel zou lukken, won me wel mijn eigen strijd. Mogelijk hebben ze hier in Nieuwersluis nog steeds die contra-indicatie staan, want ditmaal hebben ze me hier rechtstreeks opnieuw in een eenpersoonscel gezet. Tegelijk: in de bajes is nooit iets zeker.

Juli/augustus 2008 Nieuwersluis 2

Aanleiding voor de volgende gebeurtenissen was een zogenaamd leuk bedoeld 'feestje' tijdens het luchten dat werd aangekondigd als ' Hollands Glorie'. Niet meedoen betekende die dag: niet luchten. Uit gesprekken met vooral zwarte medegevangenen bleek dat ik niet de enige was die zich stoorde aan dit staaltje Neederlands nationalisme. In mijn spullen zaten nog wat prints over een rapport van Amnesty over 'vreemdelingen'detentie in Neederland. Ik hing deze op in de afdeling met bijschrift: 'Hollands Glorie?!' Een piwi wilde dat ik het weghaalde. Ik weigerde. Wat daarop volgde, ging razendsnel. 'Je hebt rapport! Ga naar je cel!' 'Nee!' 'Naar je cel, nu!' 'Nee!' Ik begon over de ring te lopen en de piwi volgde mij, telkens roepend 'Naar je cel!' Plots begon een luid en indringend alarm te klinken. In no time kwamen overal vandaan piwi's en bewakers de afdeling op en werd er geroepen: 'iedereen achter de deur!' Ik begreep op dat moment dat deze 'lock-down' veroorzaakt werd door mijn weigering de cel in te gaan. Ik besloot dit nu alsnog te doen omdat ik andere vrouwen niet de dupe wilde laten zijn van mijn actie(s). Het was echter al te laat.

Drie dagen 'afzondering' later bleek mijn gang naar de cel op dat moment toch een goede keus te zijn geweest. Nu kregen de piwi's de schuld van de onnodige lock-down. Ik heb weliswaar mijn eigen verzet moeten opgeven, maar het was in de periode daarna bevorderlijk voor het leggen van contacten. Deze ervaring heeft me geleerd mijn eigen verzet en hoever ik daarin ga altijd af te wegen tegen de gevolgen voor anderen. Want waar ik toen na 39 dagen weg zou zijn, waren anderen daar nog lang niet weg. Mijn stunt werd echter wel gewaardeerd en veel vrouwen waren het met me eens. En dat laatste hoor ik vaker: ik ben het met je eens, maar…

November 2013, Ter Peel

Eerdere werkweigeringen (in Nieuwersluis) hadden niet tot 'rapport' geleid omdat werk niet verplicht was. In 2013 kwam ik in Ter Peel echter wel op een afdeling met werkplicht. Mijn weigering deze keer leidde direct tot 'rapport'. Net als met het 'rapport' hierboven genoemd in Nieuwersluis (2008) betekende dit afzondering (officieel heet dit 'uitsluiting van alle activiteiten'). Als je een TV huurt, wordt die ook weggenomen. Je mag 1 uur per dag in je eentje luchten in een luchtkooi. In beide gevallen diende ik niet alleen beklag in tegen de opgelegde sanctie, maar ook tegen de veel te kleine luchtkooien. In beide zaken procedeerde ik door tot de Raad voor Strafrechtstoepassing, en verloor deze. De Raad is zelfs gaan kijken in de luchtkooi van 2 bij 5 meter in Ter Peel, een ommuurde kooi met daarbovenop een traliewerk en gaas. Toch luidde het oordeel dat de kooi geschikt was voor 'excercise in the open air', een internationaal vereiste.

Heden, januari/februari 2019, Ter Peel en Nieuwersluis

Bij aankomst in Ter Peel was er maar een ding mogelijk: een tweepersoonscel. De afdelingen daar bestaan daaruit voor de helft. Met andere woorden, twee-derde van de gevangenen zit er 'dubbel'. Na jaren van strijd moest ik mijn verzet daartegenop dat moment staken. Het was zinloos en ik ging met grote tegenzin. De ervaring leerde me binnen korte tijd hoe terecht het verzet daartegen is. Niet alleen zit je er met zijn/haar tweeën, de ruimte wordt ook beperkt door het stapelbed en bergruimte voor twee in plaats van voor één. En hoe aardig je celmaatje ook is: je zit niet uit vrije wil bij elkaar, je hebt niets gemeen en moet er maar uit zien te komen. Met mijn overplaatsing naar Nieuwersluis en een eenpersoonscel heb ik dus geluk gehad (tot het moment van dit schrijven in elk geval).

Na enkele dagen in Nieuwersluis werd van mij verwacht dat ik zou werken. Ik weigerde als altijd, en verwachtte 'rapport'. Echter, kennelijk is er iets veranderd met de invoering van het stoplichtsysteem. Rapport wordt alleen nog gegeven als je eerst hebt gezegd dat je gaat werken. Althans hier, de vraag is of dit landelijk beleid is. Promotie en degradatie is in ieder geval wel landelijk. Nu kwam er een piwi met een te tekenen verklaring om afstand te doen van arbeid. Dat lijkt vooral een formaliteit te zijn die de bajes moet vrijwaren van claims achteraf. Tegelijk betekent de ondertekening: geen rapport. Niet werken betekent namelijk wel: geen 'promotie' naar het 'plusprogramma'. Hiermee is waarschijnlijk het eveneens geven van rapport afgeschaft. Het betekent wel: achter de deur tijdens arbeid. Dat is tijd die ik goed kan gebruiken om een lang stuk als dit te schrijven!

Sancties en beloning

Angst voor rapport, en dus sancties, is voor de meeste gevangenen reden om zich van alles te laten welgevallen. Maar het is meer dan dat. Het is ook de angst dat er dingen/privileges van je worden afgenomen, zoals bijvoorbeeld die TV op cel. Mensen die nog nooit een Huis van Bewaring (HvB, voor mensen in voorarrest) of gevangenis van binnen hebben gezien, roepen nogal eens: 'Het is er net een hotel, want je hebt een TV' (die je dus niet hebt, maar huurt). Gemakshalve wordt vergeten dat die televisie zo'n beetje een 'lifeline' is tijdens de vele uren achter de deur, voor verreweg de meesten. En zo zijn er meer schijnbaar 'luxe' zaken die je kunnen worden afgenomen, en tegelijk: je bezighouden, 'zoet' houden, net 'tevreden' genoeg om niet in opstand te komen, om iets te verliezen te hebben: een paar uur sport per week, 'recreatie', de bibliotheek. Dat zijn dus die activiteiten waarvan je buitengesloten kunt worden. Elk uur in de cel is er een teveel en het beetje schijnvrijheid dat kan worden verworven door je op de werkzaal te laten uitbuiten met lullig inpakwerk wordt door bijna iedereen met beide handen aangegrepen. Wanneer ik vertel dat ik werk weiger omdat het uitbuiting is, is het antwoord steevast: 'Ja, dat is zo, maar dan ben ik van cel, dan gaat de dag sneller, en dan heb ik nog wat geld.' Alles is namelijk heel duur. Wil je leven van meer dan het verstrekte eten dat slecht van kwaliteit is, dan moet je wel. Ter illustratie: 'arbeid': 3,04 euro per vier uur. Een kilo bananen: 2,28 euro.

Lang niet iedereen heeft de luxe van eigen geld. Integendeel, veel mensen zitten met schulden, inkomensverlies, hoog opgelopen boetes die tot gijzeling leiden et cetera, en de bajes verergert de situatie. Zo kan het dus dat de 'beloning' voor werk wordt geaccepteerd. Zo kan het dat bedrijven als Hema en Xenos kunnen profiteren. Overigens worden er ook dingen voor Justitie gemaakt. In Nieuwersluis maken de vrouwen in het naai-atelier de scheurhemden voor de iso. Toen het detentiecentrum in Alphen werd gebouwd waren het de gevangenen van de daar achter gelegen bajes die de tralies stonden te lassen daarvoor. Zo werk je mee aan je eigen onderdrukking en die van anderen.

De invoering van het systeem van promoveren en degraderen heeft het belonen en straffen geperfectioneerd, sinds 2014. Iedere kiem van verzet wordt erdoor de kop ingedrukt. Maar onvrede en onrust is er wel degelijk: over te weinig telefoons bijvoorbeeld, waardoor er wachtrijen en ruzies ontstaan, het niet kunnen invoeren van spullen, bezoek dat geweigerd wordt omdat het 5 minuten te laat komt. En dat zijn nog de relatief kleine problemen die in de bajes wel een grote impact hebben. Ik heb verhalen gehoord, druppelsgewijs, mondjesmaat, aarzelend, voorzichtig, en vooral buiten gehoorsafstand van piwi's, maar ik kon er niks mee. Er gaan verhalen over het niet krijgen van verlof nadat iemand klachten heeft ingediend. Ik hoor verhalen over racisme, over het niet verlenen van zorg, en alles gaat vergezeld van een 'mondje dicht, niet zeggen dat je het van mij hebt, niet verder vertellen', en ook: niet publiceren op internet! Deze keer in Nieuwersluis zijn vrouwen voor mij gewaarschuwd nog voordat ik hier was. 'Er komt een onruststoker die over de bajes schrijft.' Dit werd nog eens bevestigd nadat een vrouw tijdens het luchten een verhaal had verteld. Ze kwam later naar me toe: 'Niet op internet zetten hoor, (...) ze zeggen dat je alles op internet publiceert.' Doelbewust worden vrouwen misleid met de suggestie dat ik verhalen van anderen zomaar zonder hun toestemming zou publiceren. Ook lijkt het erop dat ze worden bang gemaakt om gezien te worden, pratend met mij.

Ik heb al heel wat meegemaakt, maar dat ze zo ver gaan, merk ik voor het eerst. Moet ik dan maar niet schrijven, en óók mijn mond houden? Hoe krijgen we de beerput van de bajes ooit opengetrokken? Met de invoering van het systeem van promotie en degradatie dat nu in werking is, weet bovendien niemand welke 'gedragingen' zullen leiden tot die degradatie of het niet krijgen van promotie. De informatie daarover, de criteria, staan nergens zwart op wit. Ondertussen hoor je in de wandelgangen waarschuwingen: pas maar op, ze gooien je zó in de iso, of: kijk maar uit, je wordt zo overgeplaatst (naar een minder open regime/een 'slechtere' bajes et cetera). Iedereen loopt dus op eieren en raakt er zo aan gewend dat je het niet meer door hebt. Vrijheid? Wat is dat?

Wat me deze keer en ook in 2008 in Nieuwersluis opviel is de schijnbare betrokkenheid van de piwi's. Dat amicale we-noemen-elkaar-bij-de-voornaam gedoe. Het hele systeem is erop gericht te pacificeren en bij voorbaat te de-escaleren. Ik zie piwi's bij gesprekken tussen gevangenen zitten alsof ze de beste vrienden zijn. Voor mij is het onbestaanbaar. Ik erger me al aan het 'goede morgen' en nog erger, aan het 'fijne avond' bij het sluiten van de deur om vijf uur's middags. Overigens ben ik daarin gelukkig niet de enige hier, maar ik vraag me af: is dit nu het klassieke Stockholmsyndroom? Het is lastig je te verzetten tegen mensen die je willen doen vergeten dat zij het zijn die hun brood verdienen door jou op te sluiten. Hoe verraderlijk! Ik zeg dan: als hij/zij de opdracht krijgt om een IBT-uniform aan te trekken en je in de iso te gooien, doet hij/zij dat net zo makkelijk. Bevel is bevel. Tegelijk kan ik begrijpen dat het minder zwaar is je te schikken en te vergeten dat je opgesloten bent, vooral als je nog een lange tijd te gaan hebt en hoopt op meer bewegingsvrijheid en 'detentiefasering' (in de laatste 18 maanden). Je ziet ook dat mensen gaan spreken van hun 'kamer' in plaats van 'cel'. Het is een jezelf voor de gek houden als afweermechanisme, het maakt het bajesleven lichter, draaglijker. Wie ben ik dan met mijn twee-en-een-halve maand? Ik tel de weken af, een ander telt jaren af... Zou ik het anders doen als ik nog vijf jaar te gaan had? Ik denk altijd van wel, zo intens veracht ik dit systeem, maar is het echt zo? Zijn we niet allemaal op de lange termijn liever en vooral bezig met onze eigen overleving?

Hoe krijgen we de beerput van de bajes ooit opengetrokken?

Ogen en oren open!

Ik heb kunnen constateren dat ik als (relatief) lichtgestrafte makkelijk praten heb, dat het eenvoudiger is als je eigen geld hebt ook. Ook heb ik gezien dat angst en verdeeldheid makkelijk door de autoriteiten gezaaid kunnen worden, makkelijker dan dat je zaadjes van verzet kan zaaien. Maar ik zie ook wederzijdse hulp en solidariteit, het delen van spullen, weggeven wat je niet nodig hebt aan een ander die met niets is binnen gekomen.

Wat kan de activist in de bajes doen? Hoe kun je je ervaringen als activist aanwenden in de bajes? Hoe hou je je eigen principes overeind? Wat meer is mogelijk dan het eigen individueel verzet?

Niet meedraaien in de absurditeit van het promotiesysteem, niet werken, niet in het poldermodel van de (Neederlandse) bajes trappen? Wat hebben we gemeen met de andere gevangenen die geen politieke motieven hebben maar wèl slachtoffer zijn van het wereldwijde kapitalistische en patriarchale systeem? Ik hoor mensen wel eens zeggen dat ze zelf vinden dat ze terecht gestraft zijn. Dat zit heel diep, in onze opvoeding begint dat al: de vanzelfsprekendheid van straffen en belonen. Iedereen zit vast in het systeem dat markteconomie heet en zijn eigen 'legale' variant ervan beschermt en de 'illegale' variant veroordeelt.

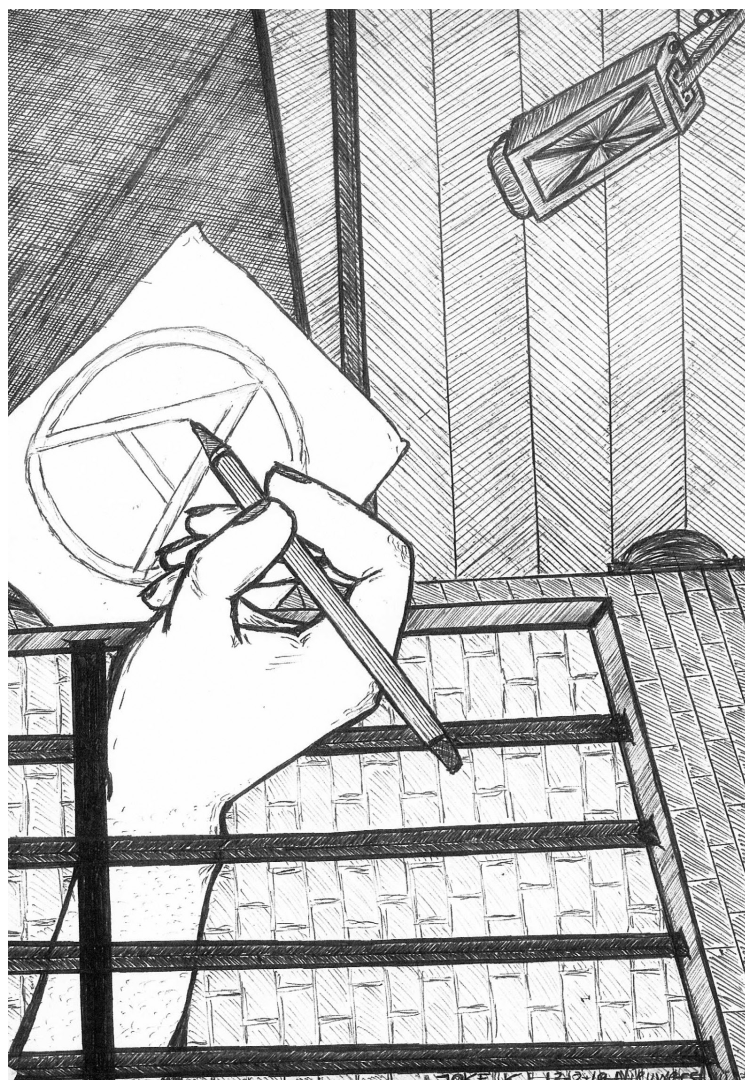
Het is een systeem dat in-en-in racistisch is, gebouwd op etnisch profileren en klassenjustitie. Dat zal niemand in de bajes zo benoemen, maar je kunt het gewoon zíén, aan de 'bevolkingssamenstelling' die niet een afspiegeling is van de mate van 'criminaliteit', maar wel van armoede, dakloosheid en politieke keuzes, mediahetze, het gericht targeten van bepaalde groepen in de samenleving. Laat ik het zo zeggen: anders dan buiten, zijn witte Neederlandse mensen hier niet in de meerderheid. Dat is geen toeval. Witte mensen worden eenvoudigweg veel minder vaak, minder snel, minder lang en gewoonweg minder in het gevang gegooid. Maar hoe gaan we om hiermee als we dan toch 'binnen' zijn? Want wit-privilege, dat dringt ook hier door.

Ik schreef een stukje terug dat ik ook verhalen over racisme hoor. Dat is niet vanzelfsprekend. Meer dan 'buiten' vormen mensen in de bajes hun 'eigen' groepjes op basis van gemeenschappelijke zaken als afkomst, taal, cultuur en ja ook: huidskleur. Het valt niemand kwalijk te nemen op zoek te zijn naar herkenning en gedeelde interesses en belangen. Je moet daar ook niet geforceerd doorheen willen breken, het enige dat je kunt doen is: je openstellen. En beseffen: ook bajesstrijd is intersectioneel. Als witte medegevangene van iemand die zo'n verhaal over racisme vertelt, zou ik het wel van de (bajes)daken willen schreeuwen: kijk eens wat hier gebeurt!

Maar weer realiseer ik me dat het voor mij makkelijk praten is. Het is niet aan mij maar tegelijk wil ik mijn solidariteit en actieve steun betuigen. Herkenbare dilemma's uit de buitenwereld wanneer witte activisten samen ten strijde willen trekken, samen met zwarte activisten. Maar in de bajes hebben we één ding gemeen: we zijn allemaal opgesloten. Als iemand zo'n verhaal vertelt, probeer ik zoveel mogelijk te luisteren en ik kan hooguit aangeven dat wanneer iemand dat wil, ik graag zal helpen om de eerder genoemde beerput open te trekken. En meer.

Wat te doen? Of niet...

Waar ik enerzijds me graag terugtrek om te schrijven en te tekenen – want ook dat is een stuk van de strijd: jezelf niet verliezen, de gegeven tijd voor jezelf aanwenden, en geen seconde teveel voor het systeem – ga ik anderzijds op zoek naar gezelschap. Naar gemeenschappelijkheid. Ik luister, ik ga in gesprek en zeg wat ik van dingen denk. Samen lopend op de luchtplaats leer je elkaar kennen, of bij het delen van een teveel aan postzegels of koffie. Het maakt niet uit waarom een ander hier zit, zoiets vraag je ook niet. Die bajessen moeten plat, hoe dan ook. Zelf vertel ik – als een contact eenmaal tot stand is gekomen – waarvoor ik hier zit. Je hebt dan al gauw een gesprek over idealen en ideeën en de kans om je weerstand tegen dit systeem een breder kader te geven dan alleen 'de bajes moet plat'. Is dat niet wat we 'buiten' ook doen? Om in te kunnen haken op naar boven borrelende onvrede, woede en frustratie? Om praktisch solidair te kunnen zijn en elkaar te versterken? Of misschien ontstaat er een discussie, ten slotte is niet iedereen het automatisch met je eens alleen maar omdat je samen in die bajes zit. Maar ook daarin zie ik nut en dat heb ik ook ervaren.

'Ik ben eraan gewend' zei een langgestrafte vrouw tegen mij. Dat is waar ik nog het meest bang voor ben: de normalisering van dit leven tussen muren, deuren en tralies. Wakker worden in deze realiteit doet me 'gelukkig' nog elke dag pijn, alsof die tralies door mijn 'ziel' snijden. Zodra dat niet meer gebeurt, heb ik het gevecht verloren. Dan is een uurtje meer mogen luchten al vrijheid. Dan is niet achter de deur zitten al vrijheid. Maar er is maar één vrijheid die we ten allen tijde voor ogen moeten houden: de vrijheid zonder bajessen, grenzen en de staat. Zonder autoriteiten die bepalen wat ik schrijven mag en vooral ook: wat niet. Nee, ik wil niet wennen aan repressie. En voorts ben ik nog altijd van mening dat het tijd wordt voor een nieuwe generatie om de fakkel van de RARA over te nemen.

– door Joke Kaviaar,
21 februari 2019, Nieuwersluis

Meer info
Dit stuk zal later op internet verschijnen. Daar zullen de noten worden gepubliceerd die hier vanwege hun omvang zijn weggelaten.

discussie

Geschiedbeeld?

In *Buiten de Orde* nummer 4 van 2018 staat een interessant artikel van Peter Storm: 'De jaren zestig – Dekolonisering van een geschiedbeeld'. Goed om te lezen dat er in 1968 in bijvoorbeeld Senegal een heleboel verzet was. Toch heb ik wat moeite met de start van het artikel, waar Peter een lijst steden in Europa en de VS noemt en dan zegt: 'Dat zijn beelden die mensen zich voor de geest halen als ze spreken over 'de jaren zestig'.'

Mensen? Welke mensen? Waar komt die lijst steden vandaan? Als die uit een boek komt over de jaren zestig en als in dat boek de hele rest van de wereld vergeten wordt, dan is dekolonisering inderdaad wel nodig.

Eerlijk gezegd heb ik wat moeite met een term als 'geschiedbeeld', kan ik weinig met '68' en vind ik 'jaren zestig' hoogst vaag. Iedereen heeft een particuliere verzameling herinneringen en legt daar op persoonlijke wijze lijntjes en verbanden tussen. Soms schrijft iemand een historisch boek en daarin zitten als vanzelf ook veel persoonlijke lijnen. Waarom wie en wat uit de jaren zestig naar voren halen? Het kan een leuk boek opleveren en dat lees je dan als een geschiedbeeld – met de klemtoon op 'een'.

Maar laat ik bij mezelf blijven. Ik leerde lezen in september 1956 en begon meteen met de krant te lezen. Dat zal in het begin niet veel hebben kunnen inhouden, al maakte de Hongaarse Opstand van oktober/november heel veel indruk op me. Ik bekeek of las elke dag de drie kranten die in huis kwamen, *De Volkskrant*, *De Gooi- en Eemlander* en een kopblad van *De Tijd*. *De Tijd* werd later vervangen door de *NRC*.

Mijn eigen geschiedbeeld van die jaren is vast en zeker anders dan dat van 'de mensen'. Eind jaren vijftig speelt vooral de dekolonisatie in Afrika een grote rol in mijn beeld. Die ging naadloos over in de burgerrechtenbeweging in de VS plus de ban de bom-beweging overal. Dan pas krijg je Provo en vervolgens het jaar 1968. Bij '68 denk ik aan Parijs, Mexico, de VS en Praag. In die volgorde komen ze in me op, maar het zijn allemaal erg andere onderwerpen die daar speelden. Parijs anti-autoritair, Mexico anti-dictatuur, VS anti-racisme, Praag anti-Sovjetbezetting. Dat is eigenlijk een rijtje waar allemaal andere geschiedbeelden bijhoren.

– door Weia Reinboud

Gooi olie op het vuur, maar brand je eigen poten niet

Ervaringen van een Vrije Bondslid bij de Gele Hesjes in Amsterdam

De grootste volksopstand in West-Europa in 50 jaar – met flinke successen ook nog – heeft ook zijn weerklank in Nederland. Het komt qua grootte en tactieken totaal niet in de buurt van Frankrijk, maar toch zijn de Gele Hesjes in Nederland een interessante beweging. Verward volgens velen, zelfs gevaarlijk voor sommigen. Die inschattingen zijn begrijpelijk. Maar, in ieder geval op basis van mijn ervaringen in Amsterdam, nogal onterecht. Ik zal die hier met jullie delen. In het kader komen ook anderen aan het woord die in Amsterdam bij de Gele Hesjes protesten zijn geweest.

De Gele Hesjes-beweging begon eind november over te slaan naar Nederland. Men verzamelde zich weer eens op Facebook, een trend die wat mij betreft is begonnen tijdens de scholierenopstand van 2008 (toen verzamelde men zich op Hyves – herinner je je dat nog?). Al valt het een zwakte te noemen dat Gele Hesjes zich via dit soort sociale media organiseren*, is het ook niet verrassend dat mensen zich organiseren waar ze zijn. Ook niet nieuw onder de zon is de politieke 'neutraliteit' van de Gele Hesjes. Dat zagen we al eerder bij uiteenlopende groeperingen als Trots Op Nederland en de Occupy-beweging. 'Niet links, niet rechts, maar boos!' herinner ik me een flyer van die laatste.

Na een eerste actie in Den Haag waar ik zelf niet bij aanwezig kon zijn, vond op 8 december het eerste Gele Hesjes-protest plaats in Amsterdam. De plaatselijke nieuwszender AT5 en het Parool hadden maar iemand van Twitter gevist om als vertegenwoordiger op te treden in hun berichtgeving voorafgaand aan de actie. Op Facebook was er een fascistoïde Gele Hesjes Amsterdam-pagina te vinden met een paar honderd *likes*, die op autoritaire wijze gerund werd. En een Gele Hesjes Amsterdam-groep met standpunten omtrent ongelijke welvaartsverdeling en een gebrek aan democratie, met toen iets van 1400 leden. Daar werd flink en open gediscussieerd, en daar stortte me ik dan ook in. Het begrip 'lid van een Facebookpagina' moet je wel met een korrel zout nemen, aangezien je heel makkelijk tientallen 'vrienden' van je lid kan maken. Dan moeten zij bewust lid af worden, willen ze geen lid meer zijn. Actieve participatie moet er zeker niet mee worden verondersteld.

Voor zover het gevaar van fascisme er was, verminderden wij dit juist door onze aanwezigheid

'Ga je naar de moskee?'

Het was duidelijk dat er in ieder geval sympathisanten aanwezig zouden zijn van radicaal- tot extreem-rechts. Het was de inschatting dat die een (kleine) minderheid zouden vormen, maar dat ze – voor zover zij georganiseerd waren – de Gele Hesjes-beweging wel zouden aangrijpen om hun netwerken uit te bouwen. Zoals een vriend van me zei, verwijzend naar mei '68 waarbij er ook flinke fascistische deelname zou zijn geweest, 'ook zij zien kansen!' Ik schreef dan ook een flyer waarop een anti-racistisch standpunt werd ingenomen. De titel van de flyer was 'Kom in opstand & bouw een betere samenleving' en het eerste kopje 'Organiseer jezelf'. De flyer sloot af met het stukje 'Laat je niet verdelen'. Hiermee wilde ik mensen bereiken die bang waren dat alle Gele Hesjes racistisch waren en Gele Hesjes zelf op het belang van anti-racisme wijzen (en mensen van kleur in Gele Hesjes ondersteunen). Maar daarnaast was het ook een provocatie richting radicaal- tot extreem-rechts. Afhankelijk van de reactie op de flyer kon ik inschatten hoe de vork in de steel zat.

Die reactie was over het algemeen erg positief. Voorafgaand aan de actie zelf deelde ik de flyertekst in de Facebook-groep, waar deze veel *likes* kreeg en positief commentaar. En ook tijdens de actie zelf kreeg ik bij het uitdelen alleen maar positieve reacties, en geen enkele negatieve. Dat had ook te maken met het feit dat mijn flyer de enige flyer was… Goed, hoeveel mensen uit radicaal- tot extreemrechtse hoek waren er dan? De schattingen liepen uiteen van een handvol tot enkele tientallen, op een totaal van 200. Toen de daaropvolgende week iemand kwam kijken die alle fascistische kopstukken kent, herkende hij daar in ieder geval niemand van.

Wat merkte je daar dan precies van? Er waren wat grote, brede figuren aanwezig – wat mij betreft waren dat gewoon toegewijde voetbal-supporters (ook niet allemaal wit overigens). Er liepen wat mensen rond met 'FvD' op hun hesje. Toen een trotskist met een grote rode vlag aan een nog grotere stok aan kwam, werd daar wat schuin naar gekeken (het was ook de enige vlag). Op aanvraag van de politie stopte hij die vlag weg. Toen hij werd geïnterviewd door AT5 schold iemand hem uit voor 'rode hond!', of zoiets. Ik ging er maar even in de buurt lopen. En op een gegeven moment kwam iemand op mij af, die mij vroeg of ik naar de moskee ging. 'Ja', zei ik, 'laatst nog op vakantie'. 'Maar niet elke week?' 'Nee…' 'Goed', zei hij, dan hoorde ik er nog bij wat hem betreft.

Allesbehalve fijn dat natuurlijk, en of je er zo lekker had rondgelopen als herkenbaar moslim (in djellaba ofzo), dat weet ik niet. Tegelijkertijd hadden de aanwezige mensen uit onze hoek (zo tegen de tien) en de paar mensen van kleur die er daarnaast waren (een stuk of vijf) daar dan op in kunnen grijpen. Solidariteit kunnen tonen met die persoon. In ieder geval boden deze omstandigheden wat mij betreft genoeg gelegenheid om mee te organiseren, waarbij we onze onafhankelijkheid konden behouden en onze kritiek naar voren konden brengen. Fascisme is een gevaar, omdat het mensen wil onderdrukken, om politieke en/of etnische redenen. Voor zover dat gevaar er was, verminderden wij dit juist door onze aanwezigheid.

Zelf-organisatie en leren uit de strijd

Verder was het trouwens gewoon een hele mooie actie. Toen na een rondje om het stadhuis de door de media aangewezen vertegenwoordiger de actie beëindigde, liep vrijwel iedereen gewoon door. Tot haar verbazing, want zo had ze het niet gewild. Je ziet het in het groot en op dit soort momenten zo heerlijk in het klein: geheel ongewild kunnen mensen een geest uit de fles laten, een dynamiek ontketenen waar ze niet eens aan hadden gedacht, laat staan voor hebben gepland. Het zijn momenten waarop opeens mensen zichzelf gaan organiseren. En ja, dat kan lelijk uitpakken in racistische volkswoede. Maar het kan ook goede kanten op gaan. Daarvoor moeten we juist aanwezig zijn als anti-fascistische knokploeg, vroedvrouwen van de revolutie, of allebei. Helaas waren we dat niet. De fascistische aanwezigheid viel gelukkig ook heel erg mee en ook onze revolutie was niet op de horizon. Wel konden we mee roepen wanneer iemand schreeuwt: 'laten we godverdomme naar de Dam gaan! Dat mag niet, dus daarom moeten we het doen!' En ja, aldus geschiedde, nadat de voetbal-supporters in reactie op het geschreeuw elkaar even in de ogen keken en dachten 'ach, waarom ook niet'. Onderweg naar de Dam viel er nog een arrestatie onder hen, nadat de ME met een busje de stoet in tweeën probeerde te snijden. Het is de enige daadwerkelijke politie-repressie die ik heb gezien in Amsterdam, al werd er weleens gedreigd met een boete. Als georganiseerde groep zijn mij deze voetbalsupporters ook niet meer opgevallen na de eerste actie, velen hadden er na één keer wel genoeg van gehad blijkbaar. Franse taferelen waren het dan ook niet, en er was zichtbare frustratie onder de aanwezigen dat er niet meer mensen waren gekomen.

Zonder twijfel het mooiste aan de Gele Hesjes in Amsterdam, is te zien hoe zij zichzelf organiseren na de eerste actie op 8 december. Belangrijk om hierbij in het achterhoofd te houden, is dat het meestal gaat om mensen die geen eerdere ervaring hebben met actie voeren. Een enkeling is betrokken geweest bij Occupy of Break the System, maar daar houdt het wel op. Op straat heeft een enkeling een megafoon bij haar, en deelt die graag met de mensen om haar heen. Al snel werden flyers gedrukt, waarvoor de inhoud werd besproken op Facebook. En na een aantal acties kwam men op het idee om spandoeken te maken. En dat ging beide vaak via een bedrijfje waar een kennis werkte, of iets dergelijks. Waar mensen eerst nog automatisch met z'n allen op de stoep gingen lopen, kreeg men bijvoorbeeld meer en meer het zelfvertrouwen om op straat te lopen. Dit zonder leiding van bovenaf, maar wel met aanmoedigend geschreeuw en onderlinge discussie. Het zorgt voor een spontaan en moeilijk controleerbaar geheel, zelfs met de geringe aantallen. Het schommelt sinds de eerste actie tussen een dieptepunt van twaalf en een toppunt van rond de 90.

Voor zover er leiding bestaat, zijn dat de mensen die de Facebook-groep hebben opgericht. Daardoor zijn zij in staat op te treden als moderators. Het zijn slimme mensen die hun onervarenheid ruimschoots compenseren door zich met hart en ziel in te zetten voor een volksbeweging tegen de politieke en economische elite. Daardoor leren ze snel. Het helpt daarbij dat ze het hart op de goede plek hebben, en principieel anti-racistisch blijken te zijn. Ondersteund door ondergetekende en een aantal andere anti-racisten, wordt racisme en fascisme nu geweerd uit de groep. Daar staat tegenover dat een door mij gedeelde post van 'We Are Here' na enige ophef ook werd verwijderd. Het zorgde voor een splijtende discussie, en wat heeft het met de Gele Hesjes te maken…?

Niet alleen racisme verdeelt

Wat heeft dan wel met de Gele Hesjes te maken? Het loopt uiteen en mensen hebben zeer verschillende ideeën, maar uiteindelijk blijkt het neer te komen op echte democratie, een onafhankelijke rechtspraak en een eerlijke welvaartsverdeling. Oftewel: macht, recht en poen! Oorspronkelijk verwoord door een individu met megafoon en videocamera, blijkt deze leus behoorlijk aan te slaan (ik zag hem laatst ook buiten Amsterdam opduiken). De eisen die uiteindelijk zijn geformuleerd door de Gele Hesjes-groep in Amsterdam, draaien ook rond dit soort thema's.

Het is eigenlijk opvallend te noemen. Deze eisen kunnen we toch links noemen? Waarom dan toch de nadruk op niet links of rechts zijn? Omdat, zo lijken de hesjes te redeneren, het onderscheid tussen links en rechts het volk verdeelt. Met andere woorden, om dezelfde pragmatische reden dat revolutionair links zich historisch gezien tegen racisme keert ('het verdeelt de arbeidersklasse in onze strijd tegen de uitbuiter/onderdrukker'), keren de Gele Hesjes zich tegen het onderscheid tussen links en rechts.

Het 'laat je niet verdelen'-argument was ook hét argument dat het weren van racisme/fascisme ondersteunde. En het argument waarmee mijn 'We Are Here'-post werd verwijderd… Kortom, racisme/fascisme verdeelt en moet geweerd worden, is de overweging. Links/rechts verdeelt ook en de discussie over vluchtelingen eveneens, en moet daardoor ook geweerd worden. Hier zou eigenlijk een geheel apart stuk aan moeten worden gewijd, maar voor de duidelijkheid: ik zeg niet dat we onze strijd in solidariteit met vluchtelingen moeten opgeven. Natuurlijk niet! En als mensen zich links willen blijven noemen moeten ze dat vooral doen, al ben ik er zelf wel behoorlijk klaar mee. Ook weet ik niet of dit de juiste koers is van de Gele Hesjes in Amsterdam. Maar de overwegingen hier achter zijn ontstaan in een groep onervaren mensen die ten strijde trok tegen hun uitbuiting en onderdrukking, en daar van hebben geleerd. Er is een veelvoud aan manieren om ons te verdelen, zo weten we al uit onze theorieën. Maar ook de manieren waarop we op één moment ten strijde trekken kunnen (bijvoorbeeld ons groeperen als 'links' of hameren op de tegenstelling tussen burger versus geïllegaliseerd waarbij wij ons solidair met de tweede verklaren), kunnen op een ander moment weer een manier worden om ons te verdelen. En dat kunnen we maar beter tot ons door laten dringen.

En nu?

Op de Amsterdamse Gele Hesjes-Facebook steken periodiek nog echt nare ideeën op, en ook de manier waarop de discussie wordt aangegaan laat regelmatig te wensen over. Dit komt dan van nieuwe leden die vaak duidelijk uit zijn op provocatie. Mensen die we nog nooit op straat hebben gezien en daar ook niet verwachten. Op straat is er daarentegen een gezellige groep ontstaan, die elkaar steeds beter kent. Overwegend – maar verre van uitsluitend – wit, zoals ook onze demonstraties dat vaak zijn. Op de laatste actie voor dit schrijven (op 26 januari), werd een jongen uit Frankrijk van Noord-Afrikaanse komaf onder luid gejuich in een geel hesje gehesen, nadat die had laten weten aan de acties in Frankrijk mee te hebben gedaan. Even klonk er ook door de Amsterdamse straten het welbekende 'Macron – démission!'.

Er waren zo'n 70 mensen, minder dan de week daarvoor, maar een stuk meer dan eerder in de maand. Tot grote verbazing bloedt het niet dood, en zijn er zeker redenen om voorzichtig positief te zijn over de toekomst. Elke week heeft men meer ervaring met demonstreren, en ideeën gaan rond over een betere strategie en informatieverstrekking. Moeten we niet thematisch te werk gaan, waarbij we bijvoorbeeld een maand lang actie voeren rondom de zorg? Is het een idee om buiten het centrum te demonstreren, waar we waarschijnlijk meer medestanders (en in ieder geval minder toeristen) tegen het lijf lopen? En zou het niet handig zijn, als we eens wat uitgebreider en met gedegen onderbouwing op een rijtje gaan zetten wat we vinden dat er allemaal mis is?

Is dan alles koek en ei? Natuurlijk niet. Zeker leven er nog radicaal-rechtse sympathieën onder een deel van de demonstranten. Zo kwam ik afgelopen zaterdag in een discussie terecht, met iemand die de grenzen dicht wilde. Hij begon een betoog over slechte behandeling van daklozen met 'illegalen krijgen wél…' Hij vond de VVD links en hij was tegen de privatisering van de zorg, maar dat niet als een rechts project zag. Maar die tegelijkertijd met een half weerwoord wel vond dat 'echte vluchtelingen' wel degelijk welkom waren. Hij voegde snel aan zijn betoog toe dat hij de uitgeprocedeerde asielzoekers natuurlijk niet de schuld gaf van de situatie van de daklozen. Alleen dat dit aantoonde dat er wel degelijk geld was voor daklozen. En na enige wederzijdse verwarring, besloten we het ook maar niet over links en rechts te hebben. Natuurlijk is zo iemand dan niet opeens een 'kameraad' ofzo, maar een gezworen vijand evenmin. Op die manier doet het me denken aan een (veel minder progressieve) variant van het Joint Strike Fighter-argument dat ik zelf jaren geleden hanteerde. Dit vele miljarden kostende project van de overheid voor een nieuwe straaljager, kon natuurlijk bij elke bezuiniging op sociale voorzieningen van stal worden gehaald! 'Kijk, er is wel geld, ze maken alleen de politieke keuze om dat niet uit te geven aan sociale voorzieningen.'

Een ander nogal twijfelachtig moment ontstond toen we door de bekende 'gay-street' trokken, waar aan weerszijden aan uitgaansgelegenheden de mooie regenboog-vlag pronkt. Een behoorlijk deel van de demonstratie begon jolig te roepen: 'Rutte, waar ben je?!' Ik haastte mij op te merken, dat dit toch wel heel negatief kon worden opgevat. Daar werd redelijk, maar bagatelliserend op gereageerd, 'het is goed bedoeld – hij moet gewoon uit de kast komen'. Allesbehalve fijn natuurlijk. En wat homofobie in de letterlijke zin van het woord (homo-angst) viel zeker op te merken, in ieder geval in de onzekere ongemakkelijkheid die op deze manier werd weggelachen. Een ongemakkelijkheid die regelmatig ook een oorsprong heeft in het niet kunnen omgaan met de eigen homoseksuele verlangens en in een omgeving verkeren waar er verkeerd op wordt gereageerd. En natuurlijk heb ik dan makkelijk praten als iemand die (steevast geïdentificeerd wordt als) cis hetero man. Maar het was absoluut geen club fascisten die, uit een zelfverzekerde, door walging gevoede homohaat, al 'potenrammend' door de straten trok.

Tot slot…

Bij de Gele Hesjes valt een onervaren onbevangenheid op te merken, die ik wel vaker heb gezien wanneer mensen voor het eerst actief worden. In de studentenbeweging waar ik vroeger actief was keer op keer, en niet te vergeten ook bij mijzelf. Daardoor is het regelmatig wat tenenkrommend, soms regelrecht problematisch. En zou (een deel van) deze groep mensen door een groep capabele, goed georganiseerde fascisten omgevormd kunnen worden tot racistische, homohatende knokploeg? Dat is zeker voorstelbaar.

Maar, in Amsterdam althans, zie je vanuit de aanwezigen nooit de bewuste trucage van fascisten waarmee ze bijvoorbeeld sympathie met daklozen ombuigen naar haat voor geïllegaliseerden. Sterker nog, een derde persoon die deelnam aan bovenstaande discussie maakte het volgende bijzondere punt: 'de overheid geeft bewust veel geld aan opvang asielzoekers terwijl ze dat niet aan opvang voor daklozen geeft, om ons boos te maken op de asielzoekers, zodat we niet boos op de overheid worden, omdat ze geen geld geven aan opvang voor daklozen.' Ongeacht of dit argument ergens op slaat of niet, wordt hiermee precies het tegenovergestelde gedaan dan wat de fascist probeert. Hier worden negatieve gevoelens voor asielzoekers namelijk weer omgebogen naar negatieve gevoelens richting de overheid. Wat ik soms wel zie is een oprecht gevoel van onbehagen geuit door mensen die deels zijn gevallen voor fascistische propaganda. We moeten deze mensen niet wegzetten omdat ze wel eens wat problematisch zeggen of doen, dan jagen we ze juist de verkeerde kant op. Laten we leren van deze groep mensen die een eerste stap probeert te zetten in hun zelfbevrijding, en onze kennis en ervaringen met hen delen.

Als je daadwerkelijk fascisme wil bestrijden, bén er dan om dat te doen. Luister daarbij naar de onderbuik. Die van een ander, maar dus ook naar je eigen. Want altijd geldt natuurlijk: *stay safe!* En uiteindelijk is er maar één manier om echt korte metten te maken met fascisme: het omver werpen van alle vormen van onderdrukking en uitbuiting, en het opbouwen van een daadwerkelijk vrije samenleving. Laat dát nou juist een herkenbaar verlangen zijn onder de Gele Hesjes. Je kunt het zien als je er voor open staat, het is een vlam ontstoken door de vonk van de Franse opstand. Een vuur dat wel vaker ontstaat waar we dat het minst verwachten. Laat dat vuur niet uitgaan, gooi er olie op!

– door Dylan

Noot

* Ondertussen zijn de Gele Hesjes Amsterdam een MeWe-pagina begonnen, voor het geval dat Facebook moeilijk gaat doen.

Sandro schrijft:

'Ik volg de Gele Hesjes in Nederland op de voet en ben zelf ook een keer mee geweest bij een demonstratie in Amsterdam.

Als activist die al het nodige heeft meegemaakt, was dit een ander soort publiek dan dat ik voorheen gewend was te zien op demonstraties. Verfrissend, want waar ik mij in het verleden vaak samenvoegde met mensen die zich over het algemeen aan de linkerzijde van het politieke spectrum bevonden, waren dit mensen die niet makkelijk binnen bepaalde kaders te plaatsen zijn. Het zijn mensen die je normaal gesproken eigenlijk nooit hoort. Werkers, moeders en vaders, die altijd hard moeten knokken om de eindjes aan elkaar te knopen maar er steeds meer achter komen dat dat in dit systeem eigenlijk onbegonnen werk is.

Ik vind dit een zeer goede ontwikkeling en heb veel respect voor het doorzettingsvermogen van deze groep mensen. De beweging staat in Nederland nog in de kinderschoenen, maar zoals Edouard Louis het destijds in Frankrijk mooi verwoordde: "Deze beweging moet doorgaan, omdat ze iets rechtvaardig, iets dringends,iets echt radicaals in zich draagt. Omdat ze de gezichten laat zien en de stemmen laat horen van wie gewoonlijk onzichtbaar en onhoorbaar zijn."

Buchan schrijft (op basis van aanwezigheid bij twee acties en veel discussies op Facebook):

'De Gele Hesjes is qua organisatiestructuur te vergelijken met de autonomen. Het zijn losse groepen waarbinnen niemand de leiding zegt te hebben. Wel zou je kunnen zeggen dat moderators van de verschillende Gele Hesjes-groepen een coördinerende rol hebben. Aan de ene kant is dit goed, want daardoor is directe actie mogelijk. Deze directe actie vertaalt zich nog in het langs de weg staan met een geel hesje (hierbij wordt verwezen naar kleine prik-acties die buiten de wekelijkse demonstraties plaats vinden, red.). Aan de andere kant is dat ook problematisch, omdat er binnen de Gele Hesjes weinig mensen zijn met een activistische achtergrond. Hierdoor kunnen mensen van verschillende pluimage zich zonder probleem aansluiten. Het gevolg hiervan is dat de Nederlandse Gele Hesjes vaak een populistische inslag hebben.

Grofweg zou je de Gele Hesjes in een paar groepen kunnen indelen: (1) de ervaren activist, die kan zowel links als rechts politiek actief zijn; (2) de burger die nog zoekende is; (3) de soeverein: soevereinen zijn mensen die zich vrijwillig stateloos gemaakt hebben omdat zij de macht van de staat niet erkennen; (4) de complotdenker. Bij de laatste drie ontbreekt het politieke vizier, waardoor ze moeilijk in te schatten zijn, maar waardoor ze ook sneller geneigd zijn iets te volgen wat in hun straatje past. De soeverein en de complotdenker vertrouwen daarnaast ook helemaal niks meer, waardoor feiten op hen geen indruk maken. Want de waarheid zal toch nooit verteld worden. Dat maakt hen uitermate gevoelig voor populistische ideeën. Dit resulteert in sommige groepen tot een situatie waarin populistisch rechts de dienst uit maakt.

Een tweede nadeel van het gebrek aan politiek vizier, is dat zij slechts op korte termijn denken. Dat uit zich in de wens dat links en rechts hun geschillen aan de wilgen hangen en samenwerken tegen de overheid, omdat dat het einddoel zou moeten zijn. Dat de politiek van links en rechts fundamenteel anders is en soms zelfs tegengesteld, gaat er bij hen niet in. Verder staan veel Gele Hesjes ook negatief tegenover het gebruik van geweld. Zij zien in politie niet een instrument van onderdrukking, maar een potentiële medestander.

Dit alles zorgt er voor dat er nog behoorlijk wat discussies gevoerd moeten worden en dan met name over een lange termijn planning en visie. Het probleem met die discussies is dat mensen heel erg in hun eigen bubbel en echo-chamber zitten. Alles wat niet in hun straatje past, wordt met argwaan bekeken. Wanneer je iets zegt dat tegen de algemene mores in gaat, ben je verdacht.'

thema:

Anarchisme-discussie

Het idee voor 'een discussie over de actualiteit van het anarchisme' als thema ontstond alweer even geleden. Aanleiding vormde een boekbespreking door een van de redactieleden van *Buiten de Orde* van Thom Holtermans boek *Anarchisme in de Lage Landen*. Er ontstond vervolgens een correspondentie tussen Thom en de redactie over de actualiteit van het anarchisme. Op zijn website Libertaire Orde houdt Thom zich al langer bezig met de vraag of er sprake is van (theoretische) vernieuwing of van actualisering van het anarchisme aan de huidige, eenentwintigste-eeuwse omstandigheden. Voor ons anarchisten is het anarchisme uiteraard altijd actueel, want wie is er nu aanhanger van achterhaalde concepten? Maar als het anarchisme zo actueel is, waarom heeft het in de praktijk dan zo weinig opgeleverd? Meer dan honderd jaar na het formuleren van de anarchistische basisprincipes door verschillende anarchistische denkers lijken staat en kapitaal alleen maar sterker te zijn geworden, en de anarchistische beweging kleiner en zwakker dan ooit tevoren. Deze overwegingen lagen ten grondslag aan de oproep om bijdragen in te zenden voor dit thema.

Op de oproep kwamen verschillende inzendingen en toezeggingen, waarvan er uiteindelijk zo'n tien in dit thema zijn beland. De oogst is zeer divers, maar de oproep bood dan ook verschillende vragen waarop lezers werden uitgenodigd in te gaan. Is het anarchisme vandaag de dag nog actueel? Zo ja, waarom is dat dan zo? Is de anarchistische beweging vastgelopen? Zo nee, waarom lijkt er dan zo weinig te zijn bereikt? Is het anarchisme in staat zichzelf te vernieuwen? Is dit nodig? Of dient het anarchisme zich alleen maar aan te passen aan een actuele context? Of is er wel sprake van 'hedendaags anarchisme', en zo ja, wat is dat dan? Is er wel degelijk sprake van nieuwe beginselen? De vragen werden op verschillende manieren beantwoord in de bijdragen die we ontvingen. Allen zijn het er (logischerwijs) over eens dat er met het anarchistische gedachtegoed niets mis is. Over de manier waarop dit in de praktijk gebracht moet of moest worden, lopen de meningen soms nogal uiteen.

Volgens Tommy Ryan bevindt de anarchistisch beweging zich, net als 'links' in het algemeen, in een crisis. Dit ligt volgens hem niet aan de rijkdom van de anarchistische ideeënwereld, maar aan de anarchistische beweging zelf, die zich meer en meer van de samenleving lijkt te vervreemden. Tommy pleit voor het ontwikkelen van nieuwe revolutionaire perspectieven gericht op praktische en concrete maatschappijverandering. Hij geeft verschillende voorbeelden die aantonen dat het anarchisme wel degelijk actueel is, maar het zijn volgens hem wel de anarchisten die de relevantie hiervan moeten creëren.

De rijkdom van de anarchistische ideeënwereld is ook iets waar Pépé op wijst in zijn bijdrage. Anders dan het marxisme is het anarchisme geen dogma, maar veeleer een proces. Meningsverschillen en het steeds weer opnieuw uitvinden van de actualiteit van het anarchisme is dus iets wat inherent is aan het anarchisme. Net als Tommy Ryan maakt ook Pépé onderscheid tussen de anarchistisch ideeën en de anarchistische beweging. Maar waar hij in het eerste geval vol lof spreekt over de rijkdom ervan, is hij over de beweging veel minder positief. De discussies over welke vorm van anarchisme nu de beste is tonen volgens Pépé vooral de armoede aan van de anarchistische beweging aan. Hij wijt dit voor een groot deel aan de ontoegankelijke, subculturele kringen waarin het anarchisme zich bevindt, en ook aan huidige cultuur binnen de beweging, waardoor geïnteresseerde buitenstaanders maar moeilijk binnen komen. De geschiedenis laat meer dan genoeg anarchistische sporen zien. Dat deze niet meer gezien worden wijt hij aan onze eigen onzichtbaarheid en gebrek aan ambitie.

In het door Jan Bervoets vertaalde artikel uit *Le Monde Libertaire* gaat de auteur niet direct in op de actualiteit van het anarchisme. Wel legt hij haarfijn uit wat nu precies het verschil is de vrijheidssopvattingen van een anarchist en liberaal: de absolute vrijheid versus de economische vrijheid binnen een autoritair kapitalistisch systeem.

Dhjana schrijft naar aanleiding van wat ze op Libertaire Orde las, of beter gezegd, wat ze daar niet las, over klassisme binnen de anarchistische beweging. In een prachtige, fictieve, maar zeer herkenbare dialoog legt ze de vinger op de zere plek: de blinde vlek van de anarchistische beweging voor klassenverschillen, die volgens haar niet alleen zorgt voor klassisme binnen de beweging, maar ook voor het onvermogen een brug te slaan naar de (zogenaamde) arbeidersbeweging, die volgens Dhjana daarom liever achter Wilders aanholt.

Thom Holterman legt in zijn bijdrage aan de door hem geïnitieerde discussie uit waarom de vraag naar de actualiteit van het anarchisme hem al jaren bezighoudt en waarom deze vraag zo belangrijk is. Wanneer anarchistische stellingen tot dogma's verheven worden, dan zou het anarchisme immers verstenen en veranderen in een kerk. Aan de hand van een boek van Günther Bartsch over het anarchisme in Duitsland in de jaren zestig en zeventig en een boek van Carlos Taibo over het anarchisme in Spanje maakt Thom duidelijk dat het heruitvinden en vernieuwen van het anarchisme niet alleen van alle tijden is, maar ook een plicht is van elke generatie anarchisten.

Wie de klachten van Tommy Ryan en PéPé over het gebrek aan slagvaardigheid van de beweging, en die van Dhjana over klassenstrijd, vergelijkt met die van Simone Weil in het door Johny Le-

naerts vertaalde artikel van Charles Jacquier zou bijna denken dat Simone Weil een tijdgenoot van ons is. Ze schreef haar kritieken echter honderd jaar eerder. Na het lezen van haar standpunten ben je misschien meteen geneigd om te geloven dat het anarchisme niet in staat is zich te vernieuwen, maar zich slechts aanpast aan de veranderende omstandigheden. Hoewel? Afgezien van haar kritiek op de Sovjet-Unie is veel van Weils kritiek nog uiterst actueel, aangezien ze al in de jaren twintig het naïeve geloof in grenzeloze economische groei aan de kaak stelde en toen al wees op de ontluikende energiecrisis.

Het artikel van Johny Lenaerts over Rudolf Rocker laat zien hoe Rocker onder invloed van de beide wereldoorlogen zijn eigen anarchistische opvattingen opnieuw uitvond en – in het naoorlogse Duitsland van de nog niet opgerichte Bondsrepubliek – aanpaste aan een nieuwe actualiteit. De ideeën van Max Nettlau, die we vooral kennen als historicus van het anarchisme en chroniqueur van de anarchistische beweging, hadden hierbij een grote invloed op Rocker. Voor Nettlau was het anarchisme beslist niet statisch en stond het juist open voor verdere evolutie en voor invulling van elk individueel streven naar vrijheid. Dat dit Rocker op het lijf was geschreven weet Johny Lenaerts goed aan te tonen. De man van het anarcho-syndicalisme gooide namelijk zijn ideeën over klassenstrijd en sociale revolutie overboord en beschouwde voortaan het deelnemen aan de lokale politiek als een plicht voor elke anarchist, waarmee hij dus kan worden gezien als voorloper van het municipalisme, zoals dat later door Murray Bookchin zou worden uitgewerkt.

Weia van Atalanta gooit het in haar bijdrage over een heel andere boeg. Ze wijst er namelijk op dat anarchisme een aangeboren eigenschap is. Er is dus altijd al anarchisme geweest en het zal ook altijd bestaan, of dit nu wordt onderbouwd of getheoretiseerd of niet. Of dit nu wel of niet de naam 'anarchisme' draagt en of dit nu wel of niet wordt heruitgevonden. In die zin is er dus altijd sprake van hedendaags anarchisme. Verder gaat ze kort in op een aantal 'stukjes' anarchisme: klassenstrijd, revolutie, intersectualiteit, utopisme en (filosofische) scepsis, waarin de rode draad een pleidooi voor bescheidenheid en wat meer aandacht voor de verpakking in plaats van de inhoud lijkt te zijn. Wie te veel en te hard schreeuwt wordt immers niet gehoord.

Verder hebben we nog een column van Tobias, waarin hij misschien wel aansluit bij de stelling van Weia dat anarchisme aangeboren is en altijd en overal de kop zal opsteken. Tobias identificeert en analyseert namelijk verschillende voorbeelden van anarchistisch gedrag, juist bij mensen die zichzelf helemaal geen anarchist noemen.

In de misschien wel meest provocerende bijdrage aan deze discussie pleit Peter Polder voor een revolutie binnen het anarchisme zelf. Net als Tobias ziet ook Peter anarchistische manieren van denken en handelen bij allerlei individuen en groepen, maar anders dan bij Tobias gaat het hier om feministen, dierenrechtenactivisten en mensen uit de klimaat- en milieubeweging. Deze potentiële 'bijna-anarchisten' zijn in hun theorie en praktijk vaak al heel erg anarchistisch, maar willen volgens Peter niets van het anarchisme weten vanwege het slechte imago dat het anarchisme en de anarchistische beweging hebben: een stelletje sektarische, in lompen geklede types die vanuit hun smerige kraakpanden een onbegrijpelijk jargon spreken, die zich beroepen op Russen die al honderdvijftig jaar dood zijn, niet in staat zijn om zichzelf te organiseren, en laat staat anderen kunnen overtuigen van het anarchisme als alternatief voor de huidige kapitalistische staat waarin wij leven.

Peter besluit zijn artikel met tien suggesties voor een structurele hervorming van het anarchisme en de anarchistische beweging om deze als zodanig weer een factor van betekenis te maken in het huidige maatschappelijke klimaat.

In zijn pleidooi voor een intersectioneel anarchisme komt ook Jeroen Robbe tot de conclusie dat verandering nodig is binnen de anarchistische beweging. Wanneer we onze anarchistische identiteit belangrijker zullen blijven vinden dan onze anarchistische strijd zal het anarchisme volgens Jeroen in toenemende mate irrelevant zijn. Daarom zou de anarchistische beweging een keuze moeten maken voor intersectionaliteit. Niet uit liefdadigheid of sympathie met de strijd van anderen, maar uit actieve solidariteit, vanuit het idee dat we bondgenoten zijn in elkaars bevrijdingsstrijd en bovendien inspelen op de concrete noden van deze tijd.

Ook de vaste rubrieken 'Dialoogje' en 'Sjakoo's Boekentips' staan in teken van de discussie over de actualiteit van het anarchisme. Mirka vraagt zich in haar dialoogje onder meer af of 'actueel' ook niet zou moeten betekenen dat de anarchistische ideeën ingang vinden bij een grotere groep mensen. Want hoe actueel kan iets zijn wanneer het slechts door een zeer kleine groep geleefd en gelooft wordt. Uit het dialoogje blijkt ook dat de thema's waarop anarchisten actief zijn volgens Mirka zijn wel degelijk veranderd. En misschien zit daarin wel de actualiteit van het anarchisme: het toepassen van anarchistische basisideeën op alle aspecten van het dagelijks leven.

Uit de boekentips van het Fort van Sjakoo blijkt dat de vraag naar de actualiteit van het anarchisme ook in andere delen van de wereld velen bezighoudt. Boeken als *How not to be governed* (Klausen en Martel) en *Anarchy Works* pogen beide te laten zien dat de klassieke anarchistische principes beslist niet utopisch zijn, maar nog steeds actueel en praktisch inzetbaar zijn in het hier en nu. De boeken *Direct Action* (Graeber) en *Anarchy Alive* (Gordon) zijn hier het bewijs van, want beschrijven de anarchistische basisprincipes in de praktijk van verschillende radicale sociale bewegingen. Ook *To Our Friends* (Invisible Committee) en *Anarchy in the Age of Dinosaurs* (CrimethInc.) geven een inkijk in de actuele praktijk van het wereldwijde anarchisme. Met *Water bij de Wijn* wil Revolt Press duidelijk maken dat zelfs meer dan twintig jaar oude Italiaanse teksten over sociale woon- en werkpanden nog (of juist) actueel zijn in het huidige Nederland van na het kraakverbod. Het meest nieuwsgierig maakt overigens de boekentip van het boek *Two Cheers for Anarchism* (Scott), dat kan worden beschouwd als een handboek voor een constructief anarchisme in de praktijk, met veel voorbeelden van 'anarchistische gymnastiekoefeningen' voor het openbare en het privéleven, van scholen en werkplekken tot bejaardentehuizen en de overheid zelf.

Met dit thema hoopt de redactie een bijdrage te leveren aan de niet aflatende discussies en gesprekken over de actualiteit van het anarchisme en daarmee aan de actualisering van het anarchisme zelf. Mogelijk kan het thema ook gebruikt worden als uitgangspunt voor een discussie op het congres van de Vrije Bond dat vermoedelijk dit jaar gaat plaatsvinden. Reacties zijn welkom!

– de redactie

Thema illustraties door:
Dünya Atay | www.dunyaatay.com

Het zijn anarchisten die de relevantie van het anarchisme moeten scheppen

Elf thesen voor een hernieuwde revolutionaire praktijk

'De aanname dat datgene wat momenteel bestaat noodzakelijkerwijs bestaan moet, is het zuur dat elk visionair denken corrodeert.'

— Murray Bookchin

Al een aantal jaren wordt vanuit verschillende hoeken geconcludeerd dat 'links' zich in een crisis bevindt. Daarover zijn de afgelopen jaren vele analyses verschenen – ook uit linksradicale en anarchistische hoek. En dat past, want de linkse beweging heeft een lange traditie in het analyseren van de politieke en economische situatie. Dit heeft ertoe geleid dat men zich vanuit de linkse, en daarmee ook anarchistische traditie, vaak in de rol van oppositie plaatst en protest aantekent tegen diegenen die op dat moment aan de macht zijn.

Het is duidelijk dat de parlementaire weg als model voor het streven naar een vrije en klasseloze samenleving heeft gefaald

Wat betreft de staat van de eigen beweging is er helaas een vergelijkbaar patroon te bespeuren. Aan analyses over wat niet goed is geen gebrek, maar er zijn slechts weinig concrete aanzetten tot verandering.[1] Het grote verschil is echter, dat we het in dit geval over onszelf hebben. Die verandering, net als bredere politieke verandering overigens, zullen we zelf moeten bewerkstelligen.

Het is duidelijk dat de parlementaire weg als model voor het streven naar een vrije en klasseloze samenleving heeft gefaald. De middelen die de heersende klasse zichzelf verschaft heeft om de maatschappij en de economie te kunnen blijven beheren in de overgang van vorstendommen en feodalisme naar natiestaten en kapitalisme kunnen enkel overheersing als uitkomst hebben – dat kunnen we inmiddels historisch bewijzen. Het is daarom van expliciet belang dat we vrije en revolutionaire perspectieven nieuw leven inblazen. Maar juist het geloof in vrije en revolutionaire perspectieven is bij veel 'revolutionairen' in het Westen zo laag. Dit terwijl deze juist het beste antwoord zijn op de nog altijd voortdenderende sociale en economische overheersing, het wereldwijd opkomende fascisme en de ondergang van de natuur waar wij als mensen ook allen van afhankelijk zijn.

Hoe kunnen we, dat wetende, en de stand van de beweging kennende, de constructieve aanzetten maken die nodig zijn om deze cyclus te beëindigen?

Begrip van politieke processen

Allereerst is het, denk ik, van belang een onderscheid te maken tussen 'het anarchisme' als ideeënwereld, en 'de anarchistische beweging' die zich in de praktijk manifesteert. Als de anarchistische beweging momenteel maatschappelijk niet veel heeft in te brengen, wil dat niet per se zeggen dat de ideeën van het anarchisme tekort schieten. Het kan immers ook betekenen dat de anarchistische of andere eenvoudige organisatorische of sociologische basisprincipes, niet goed gehanteerd worden. De reden waarom anarchistische principes bijvoorbeeld weinig maatschappelijk weerklank vinden, kan ook te maken hebben met het feit dat de anarchistische beweging weinig uitwisseling met de samenleving heeft. Dat is eerder een organisatorisch vraagstuk dan een gebrek in de anarchistische ideeënwereld.

Als we willen dat de anarchistische principes – waarvan ik overtuigd ben dat ze het fundament kunnen bieden voor een gezonde samenleving en een duurzame relatie tussen de mens en de rest van de natuur – maatschappelijke realiteit worden, dan is het van belang dat we proberen om de vele verschillende kennisdomeinen (economie, sociologie, psychologie, milieukunde, organisatorische vraagstukken et cetera) die bij revolutionaire organisatie en transformatie komen kijken, met elkaar in harmonie proberen te brengen.

Kollektiv probeert daarbij echter niet alleen een analyse en kritiek te bieden, maar doet ook aanzetten tot constructieve oplossingen

Als we aansluiting bij de samenleving willen vinden is het van belang dat we grip krijgen op hoe politieke processen functioneren. Er wordt binnen links vaak veel aandacht besteed aan argumentatie, maar als we naar de politieke ontwikkelingen van het moment kijken is het overduidelijk dat dit er eigenlijk weinig toe doet. Emotie en voorkomen lijken veel belangrijker, en lijken voort te bouwen op een aloude machiavellistische les: 'Iedereen ziet wat je schijnt, weinigen voelen wat je bent.'[2] Ik wil daarmee niet zeggen dat we ons anders moeten voordoen dan we daadwerkelijk zijn.[3] We moeten echter goed nadenken over hoe we onszelf presenteren om te zorgen dat we überhaupt gehoord en gezien worden. Onze presentatie moet onze doelen dienen, en niet onze persoonlijke voorkeur in triviale zaken.

Een noodzakelijke breuk

De eerder in dit stuk benoemde crisis binnen 'links' geldt niet alleen voor Nederland, maar voor veel plekken in de wereld. Er liggen naar mijn idee meerdere factoren aan deze teloorgang ten gronde. Eén daarvan is het verraad dat de sociaaldemocratie tientallen jaren geleden heeft gepleegd door een verbond te sluiten met de statelijke en kapitalistische orde. De uitwerking hiervan is pas op de langere termijn zichtbaar geworden, maar heeft zeer grote gevolgen gehad voor het maatschappelijke vertrouwen in 'linkse' ideeën en het vermogen tot zelforganisatie en solidariteit binnen de samenleving. Een andere factor die mijns inziens aan te wijzen is, is de doodlopende weg die de radicale bewegingen in West-Europa zijn ingeslagen na de kleine opstandige piek van de jaren zeventig en tachtig. De ondergang van deze bewegingen heeft daarnaast een sterke wisselwerking gehad met de razendsnelle herstructurering van de samenleving die gelijktijdig plaats vond onder het neoliberalisme (dat werd omarmd door de sociaaldemocraten die indertijd aan de macht waren).

Gelukkig is er een aantal interessante initiatieven die proberen te breken met deze neerwaartse spiraal. De tekst genaamd *11 Thesen – Over organiseren en revolutionaire praktijk voor een fundamentele heroriëntatie van links-radicale politiek*[4] van de groep Kollektiv uit Bremen is hiervoor in het Duitse taalgebied een belangrijke aanzet geweest. Omdat ik van mening ben dat de ideeën die in deze tekst worden gepresenteerd ook in Nederland van grote betekenis kunnen zijn heb ik afgelopen zomer besloten deze tekst te vertalen. In de elf stellingen neemt Kollektiv een reeks problemen beet die zij als fundamenteel zien voor de teloorgang van de linksradicale (waaronder ook de anarchistische) beweging. Zij proberen daarbij echter niet alleen een analyse en kritiek te bieden, maar doen ook aanzetten tot constructieve oplossingen.

De onderwerpen die door Kollektiv worden aangesneden vormen naar mijn idee een belangrijke schakel voor de verdere ontwikkeling van de anarchistische beweging in Europa (en daarbuiten). Door de enigszins programmatische benadering maken zij de tekst ook praktisch hanteerbaar en blijft het geen filosofische tekst waarvan de praktische aanwending moeilijk te vinden is.

Centraal in de tekst staan een aantal basisprincipes: het vertrouwen in de mogelijkheid tot maatschappelijke verandering (door de maatschappij zelf), jezelf zien als onderdeel van die samenleving, en de noodzaak van het ontwikkelen van revolutionaire strategieën en methodes die daarop voortbouwen.

Door revolutionaire strijd in relatie tot de maatschappij te zien, en als militanten in de samenleving geworteld te zijn, zorgen we ervoor dat we een goede voeling hebben

met de staat van de samenleving en een goed begrip hebben van waar de samenleving aan wordt blootgesteld. Zo kunnen we beter zoeken naar geschikte methodes waarop verandering in de samenleving tot stand kan worden gebracht. Tevens kunnen we zo voorkomen dat revolutionairen als geïsoleerde vreemdelingen worden gezien en daarmee ook een minder kwetsbaar doelwit zijn voor repressie en laster door onze tegenstanders.

Werken aan visie

Een belangrijk onderdeel van een nieuw organisatieproces is naar mijn mening ook het ontwikkelen van een concretere visie van waar we met onze beweging heen willen. Momenteel wordt maar al te vaak onze politiek bepaald door het reageren op discussies en plannen die vanuit de parlementaire politiek op de samenleving worden afgevuurd. Hierdoor blijven de ideeën voor hoe de samenleving zich kan ontwikkelen telkens weer binnen het kader van de natiestaat en het kapitalistische systeem gevangen. Door vanuit een radicaal vertrekpunt naar de problematiek van het dagelijks leven te kijken breken we dit kader en kunnen we radicaal democratische, socialistische en confederalistische antwoorden bieden. Door een concretere visie en heldere antwoorden kunnen mensen een veel beter beeld vormen op wat anarchistische ideeën voor hun eigen dagelijks leven zouden kunnen betekenen. Zo verschaffen we een reden waarom mensen ook daadwerkelijk achter onze ideeën zouden kunnen staan.

In verschillende steden en wijken verschijnen initiatieven waarbij men probeert linksradicale politiek terug in de samenleving te positioneren

Hoe ziet onderwijs of de zorg er in zo'n samenleving bijvoorbeeld uit? Hoe denken we het mogelijk te maken dat iedereen daar goede toegang toe heeft en dat dit niet de voortzetting van een klassensamenleving dient? Hoe zou wonen kunnen worden georganiseerd op een manier waarbij we weg bewegen van individueel bezit en de schulden die daarbij komen kijken? Hoe zorgen we dat goede woningen voor iedereen toegankelijk worden en niet alleen voor diegene met de grootste beurs? Wat betekent een slogan als 'No Border' daadwerkelijk en wat zou zowel de sociale als economische uitwerking hiervan zijn? Wat zijn de voorwaarden hiervoor? En wat betekent voor ons als anarchisten een begrip als 'vrijheid', dat maar al te vaak in de burgerlijke zin wordt uitgelegd als 'lekker doen waar je zelf zin in hebt' (helaas zelfs door mensen die zichzelf 'anarchist' noemen).

Om hier concreter in te worden is natuurlijk durf nodig en het vraagt om serieuze verdieping. Ik denk echter dat dit momenteel nog niet zo'n probleem is. Vanuit oppervlakkigere concepten, kunnen later ook diepgaandere analyses ontstaan. De huidige samenleving is dan misschien wel geletterd, maar lijdt wel aan een soort politieke bloedarmoede. Dit is ook de reden dat we vaak zulke grote tegenstrijdigheden zien op het moment dat protesten opborrelen. In het prille stadium waarin onze beweging zich momenteel bevindt is het vooral van belang eerst weer een basisbegrip onder de bevolking te verschaffen. Daarbij is het van groot belang te kijken wat door mensen als daadwerkelijk voor belangrijk wordt geacht, want daar valt aansluiting te vinden. Dit moeten we niet baseren op de sensatieberichten in de media, maar door in gesprek te gaan met mensen op straat.

Terug de samenleving in

Twee jaar na het verschijnen van de *11 Thesen* is er in Duitsland een serieus organisatieproces op gang gekomen. In verschillende steden en wijken verschijnen initiatieven waarbij men probeert linksradicale politiek terug in de samenleving te positioneren. Daarbij tracht men te breken met de dominante subcultuur die de afgelopen decennia is ontstaan. Waar kraken in de hoogtijdagen een functie in de gemeenschap had

als oplossing voor de woningnood, zijn kraakpanden en autonome centra meer en meer verworden tot ontoegankelijke oorden waar slechts een zeer specifieke groep mensen zich thuis voelt. Deze plekken zijn door deze overheersende cultuur vaak verworden tot plekken voor 'linkse' mensen, in tegenstelling tot plekken van zelforganisatie van de wijk of buurt zelf.

In een aantal projecten heeft men nieuwe locaties opgericht, *Kiezkommunen* (wijkcommunes), van waaruit men maatschappelijke functies in de wijk probeert te combineren met radicale analyses en organisatiemethodes. Men heeft bij de keuze voor een locatie zorgvuldig gekeken naar wijken waar de staat weinig invloed heeft en waar sociale voorzieningen nalatig zijn zodat men meer kans van slagen heeft. Er wordt daarbij goed nagedacht hoe er een relatie met de buurt kan worden opgebouwd. Buren worden bijvoorbeeld niet via binnen links gebruikelijke kanalen benaderd, maar men gaat echt van deur naar deur, belt aan, deelt flyers uit en probeert krantjes te verspreiden bij de lokale supermarkt, snackbar, kiosk, school en zorgcentrum. Dit doet men niet alleen om door de interactie te werken aan herkenbaarheid, maar ook om zelf een goed inzicht te krijgen in de samenstelling en dynamieken in de wijk. Wie staat potentieel aan onze kant, en wie juist niet?

Tevens heeft men wekelijkse cafés waar thee en koffie geschonken wordt. Het idee hierachter is om een plek te verschaffen waar de buurt zich kan treffen. Hier wordt ook advies gegeven rondom huurrecht et cetera. Bij een huurconflict wordt er hulp geboden via een advocaat, maar men gaat ook bij andere bewoners van een gebouw langs om te kijken of er meer mensen dezelfde problematiek hebben. Zo wordt gewerkt aan meer samenhang in de buurt en gebouwd aan een strijdbare cultuur van onderop.

Om te voorkomen dat dit initiatief ten onder gaat aan een te lokale focus, tracht men door middel van een regio-overstijgend platform de Kiezkommunen en andere groepen en initiatieven met elkaar te verbinden. Dit lijkt sterk geïnspireerd op de ervaringen en ideeën van het democratisch confederalisme van de Koerdische bevrijdingsbeweging, wat ook sterke gelijkenissen toont met de federalistische ideeën uit de anarchistische beweging.[5]

Het hele proces van de Kiezkommunen is natuurlijk nog in ontwikkeling en brengt ook nieuwe vragen en problemen met zich mee. Daar wordt onder andere aan gewerkt door middel van collectieve scholingen en discussiebijeenkomsten. Zo wordt ook gepoogd meer ideologische samenhang en wederzijds begrip te creëren.

Maatschappelijke relevantie moeten we zelf verschaffen

Het is tijd om ook hier een volgende stap te zetten in hoe wij onszelf begrijpen en de organisatiemethodes die we hanteren om zo weer eigenaar van ons eigen organisatieproces te worden.

Als we ons van dit systeem willen bevrijden, zullen we onszelf én de maatschappij daarvan moeten bevrijden. Dat kunnen we alleen als we alternatieve instituties weten te scheppen die de oude vervangen. Daarvoor hebben we het vertrouwen, de steun en betrokkenheid van de samenleving nodig. En om dat voor elkaar te krijgen zullen we een sterke en zelfbewuste beweging moeten opbouwen. Daarvoor zijn wij zelf verantwoordelijk.

– door Tommy Ryan

Noten

1 Ik ben me er bewust van dat mijn stuk ironisch genoeg ook op deze wijze geïnterpreteerd kan worden.
2 Nicollò Machiavelli, *De Heerser* (Athenaeum–Polak & Van Gennep: Amsterdam 1997) 126.
3 Noch dat ons handelen niet in overeenstemming kan zijn met hoe we ons presenteren.
4 Kollektiv, *11 Thesen über Kritik an linksradikaler Politik, Organisierung und revolutionäre Praxis – Für eine grundlegende Neuausrichtung linksradikaler Politik – Kritik & Perspektiven um Organisierung und revolutionäre Praxis* (Bremen 2016).
5 Zoals bijvoorbeeld Murray Bookchin, 'De betekenis van het confederalisme', *Anarchistisch Tijdschrift De As* 93 (1990) 35-44.

11 Thesen

Over organiseren en revolutionaire praktijk voor een fundamentele heroriëntatie van links-radicale politiek*

These 1: Revolutionaire politiek betekent dat je het potentieel van de samenleving (er)kent

Het belang om er vertrouwen in te hebben dat de maatschappij de potentie heeft om te kunnen veranderen en dat deze dat ook zelf kan bewerkstelligen.

These 2: De basis van maatschappelijke kracht ligt in de organisatie

Een gezonde samenleving heeft een hoge graad van zelforganisatie, ditzelfde geldt voor een revolutionaire beweging die zichzelf daar als onderdeel van ziet. De vijand organiseert zich, dat moeten wijzelf ook doen willen we een kans maken op succes van onze ideeën.

These 3: Internationalisme als strategische leidraad

Internationalisme is meer dan een solidariteitsverklaring of een bannerdrop. Internationalisme is het besef dat het lot van revolutionaire verandering hier en elders met elkaar verbonden is en dat daar praktisch vorm aan moet worden gegeven. Kapitalisme, staten en fascisme organiseren zich internationaal.

These 4: Een heroriëntatie van links-radicale politiek

De beweging is te veel gaan vertrouwen op richtingloos activisme en NGO-politiek. Er is een noodzaak tot duidelijkere politieke strategieën die aansluiten bij de politieke en maatschappelijke situatie van het moment.

These 5: Het leven erbij betrekken

We moeten onszelf ook als revolutionair subject beschouwen. Er is voor veel mensen een groot verschil tussen hun politieke ideeën en hun persoonlijke leven. Ons eigen dagelijks leven biedt

juist aanknopingspunten voor het verbreiden en in de praktijk te brengen van onze ideeën.

These 6: De subcultuur uit

De subcultuur die is ontstaan vanuit de sociale bewegingen van de jaren tachtig hebben geleid tot een isolatie van de revolutionaire beweging. Dit heeft aan de ene kant gezorgd voor comfortabele oorden waar men 'anders' kan zijn binnen het systeem en anderzijds voor een afgrenzing van de maatschappij.

These 7: Revolutionaire cultuur in plaats van neoliberale waarden

Ook wij zijn niet vrij van de invloeden van het kapitalisme en individualisme dat in onze maatschappij zegeviert. Hoewel we aandacht proberen te schenken aan het ontmantelen van mechanismes van overheersing als seksisme, racisme, klassisme, homofobie, et cetera, lukt het maar zelden een solidaire en kameraadschappelijke cultuur te ontwikkelen, terwijl zelfprofilering en de veroordeling van anderen hoog op de agenda staan.

These 8: Kennis van alternatieven eigen maken en verspreiden

Door een gebrek aan perspectieven binnen de eigen beweging, weten we de scheuren in de grote suikerlolly van het kapitalisme niet te benutten om het tot wankelen te brengen. Het is van belang weer utopische visies te ontwikkelen die een alternatief kunnen bieden en hoop geven op een alternatief.

These 9: De omgang met revolutionaire theorieën en tradities

Er zijn vele revolutionaire voorlopers in de geschiedenis te vinden, niet alleen in Europa, maar op vele plekken in de wereld, van Afrika tot het Midden-Oosten, en van Azië tot Noord- en Zuid-Amerika. De geschiedenis van de strijd voor menselijke bevrijding kan dienen als een bron van inspiratie voor vandaag – deze tradities hoeven zich niet expliciet anarchistisch te noemen om relevant te zijn.

These 10: Ruimte scheppen voor overheersingsvrije en collectieve ontwikkeling

We moeten vorm geven aan een collectief ontwikkelingsproces voor de ontwikkeling van onze kennis en vaardigheden. Deze ontwikkeling moet geen individueel maar een gemeenschappelijk proces zijn van waaruit ook een praktijk kan ontwikkelen.

These 11: Er is een bewuste breuk nodig met onze huidige gewoontes

Er is al veel geschreven over de noodzaak voor verandering binnen de links(radicale) politiek. Het wordt tijd dat we onderzoeken waarom deze verandering uitblijft en dat we hierin daadwerkelijke stappen beginnen te zetten.

* De tekst *11 Thesen – Over organiseren en revolutionaire praktijk* is in boekvorm verschenen bij Revolt Press en onder andere verkrijgbaar bij het Fort van Sjakoo, Boekwinkel Opstand en de Vrije Bond. Een digitale versie is te vinden op www.globalinfo.nl.

Aankondiging:

Alvast welkom op de **Pinksterlanddagen 2019!**

Fijn dat je er naar toe wilt komen! We hopen dat de Pinksterlanddagen een leuke, veilige, leerzame en comfortabele plek is waar je het weekend van 8 en 9 juni gaat doorbrengen!

Wat zijn de Pinksterlanddagen?

Een anarchistisch festival dat jaarlijks plaatsvindt op het kampeerterrein tot Vrijheidsbezinning in Appelscha tijdens het Pinksterweekend. Het is een bijeenkomst voor anarchisten en iedereen die zich door het anarchisme laat inspireren. Het hele weekend zit barstensvol met workshops, lezingen, discussies over anarchisme en de sociale strijd. Er is ook een speciaal programma voor kinderen en in de avond zal er een cultureel programma plaats vinden. Het is een festival wat al ruim 80 jaar word georganiseerd en is voor veel anarchisten een plek om samen te komen. Niet achterblijven? Houd dan het weekend van 8 en 9 juni alvast vrij!

Wat ga je dit jaar tegenkomen?

Diverse stands van al je favoriete anarchistische boekwinkels en distro's. Naast theoretische lezingen en discussies zijn er ook praktische workshops over bijvoorbeeld klimmen, deuren en sloten openen en zelfverdediging. De PL zit vol met interessante activiteiten en is een grond voor zelf-organisatie van mensen die hun kennis willen delen. Naast de workshops zijn er natuurlijk ook andere leuke dingen om tijdens het weekend te doen. Zo is er een boswandeling, worden er brieven geschreven naar anarchistische gevangenen en kan je meezingen tijdens het kampvuur! Het campingterrein is een alcoholvrije locatie en al het eten is veganistisch.

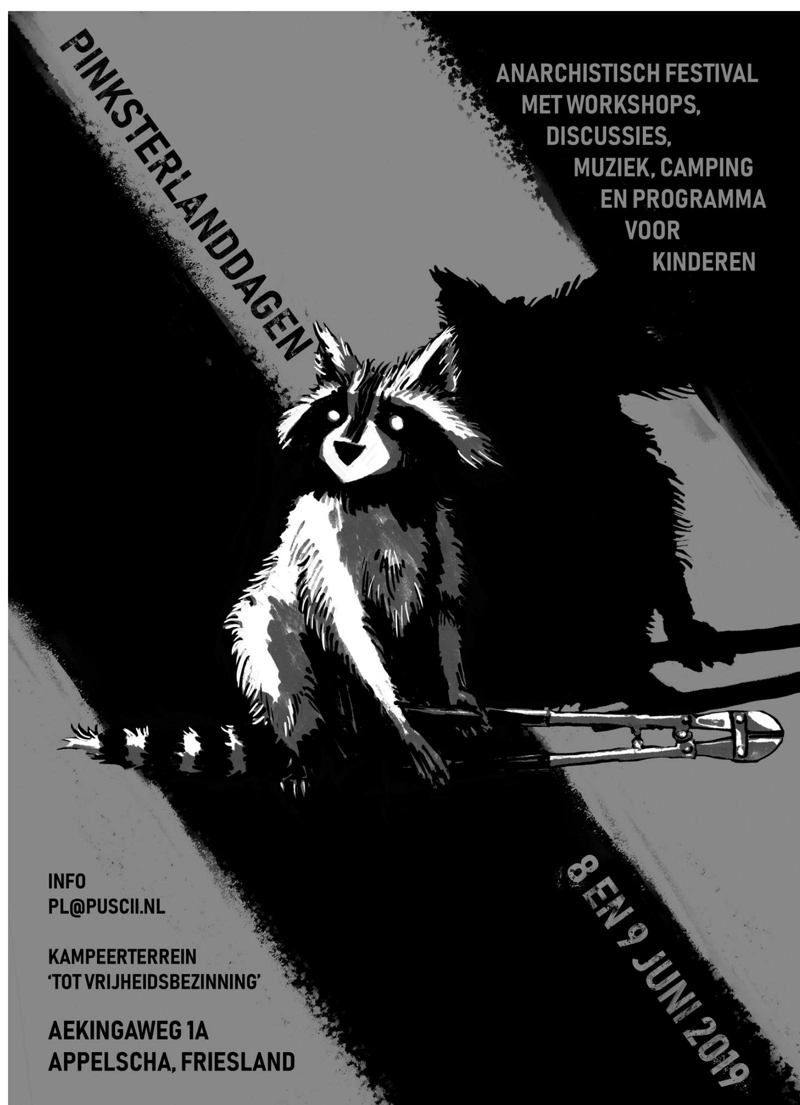
Tegen alle vormen van onderdrukking – ook op een festival

Wij zijn als anarchisten tegen onderdrukking, niet alleen door de staat, maar ook in onze eigen kringen. Dat betekent dat wij – en hopelijk iedereen met ons – ons actief inzetten om onderdrukkend gedrag tijdens de PL te voorkomen en als het toch gebeurt mensen daarop aan te spreken. Dit gebeurt al jarenlang op de PL, en het lijkt goed te gaan, want van de honderden bezoekers hoeven we als organisatie meestal maar een enkeling aan te spreken, terwijl van het grote publiek over het algemeen positieve reacties krijgen. Als jij je best doet om je bewust te zijn van de verschillende vormen van onderdrukking die er zijn en daar ook naar handelt, zul je dus van ons als organsatie niets merken op dit gebied, behalve dan dat er hopelijk een prettige sfeer is waarin iedereen zich op hun gemak kan voelen.

Mensen aanspreken en – soms – vragen om niet te komen, is uiteraard niet zomaar iets. Dit jaar hebben we hier met de voorbereidingsgroep extra aandacht aan besteed. Je kunt hierover lezen in ons stuk op onze website: pinksterlanddagen.org/2019/03/11/934/.

Meer info

Blijf op de hoogte van het laatste nieuws via de website, pinksterlanddagen.org. Het kampeerteerterrein tot Vrijheidsbezinning ligt aan de Aekingaweg 1A te Appelscha.

Anarchisme-discussie

Een geschiedenis

Vele jaren geleden verliet mijn oude strijdmakker en verspreider van anarchistische publicaties Bas Moreel de anarchistische beweging. Of hij die echt heeft verlaten? Ik denk het niet. Wat hij wel wilde verlaten was het anarchisme als 'kerk'. In zijn visie was het anarchisme dat geworden door leerstukken tot dogma's te verheffen. Daar valt over te praten. Overigens bleven Bas en ik over deze stellingname met elkaar in gesprek en wel tot op de dag van vandaag. Want ik ben het met hem eens dat het anarchisme door dogma's te aanvaarden zou 'verstenen' en dat is precies iets dat niet bij een 'levend' anarchisme past.

Op enig moment was Bas een discussie op het spoor gekomen tussen de Italiaanse anarchist Nico Berti en de in Frankrijk levende, maar in Italië geboren anarchist Mimmo Pucciarelli, uitgever bij het Atelier de Création Libertaire in Lyon. Een van de bijzondere kwaliteiten van Bas is zijn enorme talenkennis. Hij bracht mij op de hoogte van de discussie waarvan hij delen uit het Italiaans naar het Engels aan het vertalen was. Die laatste versie stuurde hij mij toe omdat, zo meende hij, het me mogelijk zou interesseren. Dat zag hij juist. Eerst bediscussieerden wij de standpunten en later vertaalde ik delen uit de Engelse vertaling van Bas (voor publicatie op libertaireorde.org). Inmiddels was de discussie ook in het Frans uitgegeven, welke uitgave ik van Pucciarelli toegestuurd kreeg, getiteld *Ici on ne vend pas d'anarchie* (Lyon, 2009). Ik heb dat in verschillende items op Libertaire Orde verwerkt. Wat de historicus Nico Berti aangaat, hij zag geen vernieuwing van het anarchisme meer en hij wilde niet uitsluitend 'op de winkel' passen. Tevens zag hij dat er geen enkel doel werd bereikt door die beweging vanwege dogmatisme – hij sloot zich dan ook aan bij een politieke partij...

Discussie in Duitsland

Het voorgaande had tot doel duidelijk te maken dat het onderwerp over de mogelijkheden en onmogelijkheden van vernieuwing van het anarchisme niet nieuw is en noch beperkt blijft tot de Lage Landen. Om aan te geven wat er zich omtrent die kwestie in Duitsland al in de jaren 1960-1970 afspeelde, het volgende.

In een overzicht van anarchistische bewegingen, organisaties en personen in de periode 1965-1973 stelt Günther Bartsch zich in de aanvang van zijn boek *Anarchismus in Deutschland* (Deel II, waarin opgenomen Deel III, 'Dokumentation'; Hannover, 1973) de vraag: 'Wie is anarchist?'. Aan het antwoord op die vraag wijdt hij een aantal pagina's (p. 9-15). Voor zijn antwoord selecteert hij twaalf beschrijvende criteria, wat een onmogelijk lange zin oplevert: 'De anarchist is in de regel organisatieschuw, ambtenaren-vijandig, bureaucratievijandig, autonomistisch, federalistisch, anti-politieke partij, anti-nationaal, tegen iedere verstatelijking van de productiemiddelen, wantrouwig ten opzichte van technologie, tegen de verovering van de politieke macht, voor een mentale revolutie als voorbereiding op de sociale revolutie (het vestigen van een machtsvrije orde), aanhanger van directe actie als methodisch model om macht te overwinnen'.

Het is de vraag of een dergelijke omschrijving handig is. Bij mijn weten ben ik hem verder nooit geciteerd tegengekomen (tenzij in een bespreking van zijn boek). De beschrijvende criteria afzonderlijk genomen komt men natuurlijk wel (bediscussieerd) tegen. Het merendeel vormt een cluster van constanten van het anarchisme, waarbij 'het' niet mag worden begrepen als een verwijzing naar eenduidigheid omtrent het verschijnsel anarchisme. Dat kent, zo

weet iedereen, vele vormen die weer samenhangen met de mate waarin de verschillende criteria meer of minder op de voorgrond komen (wisselend belang naar tijd en context). Om die verschillen te kunnen beschrijven bedenkt Bartsch allerlei naamgevingen opdat hij zijn kennelijke behoefte aan categoriseren kan bevredigen. Zo spreekt hij bijvoorbeeld over '*actie-anarchisme*' dat hij aan de broeders Cohn-Bendit ophangt (p. 91). Hij citeert hen dan: 'Voor ons is anarchisme actie. In de actie zitten de momenten voor een opvolgende actie. In de anarchistische beweging is veel gepraat, maar [wordt] te weinig gehandeld. Dat moet veranderen. Revolutie herkent men niet aan woorden maar aan daden. En het resultaat van die daden zal ons tonen of we het juist gezien hebben'. Iedereen weet ook hoe Daniel Cohn-Bendit in de loop van jaren vervolgens een politiek en bureaucratisch pact met de neoliberale bourgeoisie heeft gesloten, tot aan het verlenen van politieke steun aan Macron toe…

Wat andere naamgevingen aangaat vindt men bij Bartsch hoofdstukken met titels als 'De vorming van het *nieuwe anarchisme*', 'Het *oudere anarchisme* en de studentenbeweging' (beide hoofdstukken lopen tot mei 1970) en 'Sterft het *traditionele anarchisme* uit?'. Ik ga dit niet nader toelichten. Mijn doel is om aan te geven dat al een halve eeuw terug, de discussie over oud/nieuw en '*overleefd' anarchisme* aan de orde was (in ieder geval in Duitsland). En zeker wanneer het anarchisme door iemand of een beweging aan een modieus verschijnsel wordt gekoppeld, dan zal 'nieuw' algauw '*altmodisch*' zijn. Zo vinden we in de jaren zeventig wat het '*cybernetisch anarchisme*' werd genoemd (p. 135-136). Het speelt in op het idee van de 'zichzelf regulerende maatschappij'. Zijn we met 'zichzelf regulerend' evenwel niet dichtbij de 'onzichtbare hand' (Adam Smith) als het om sturing door de 'markt' gaat? In ieder geval: wie hoort er nog van?

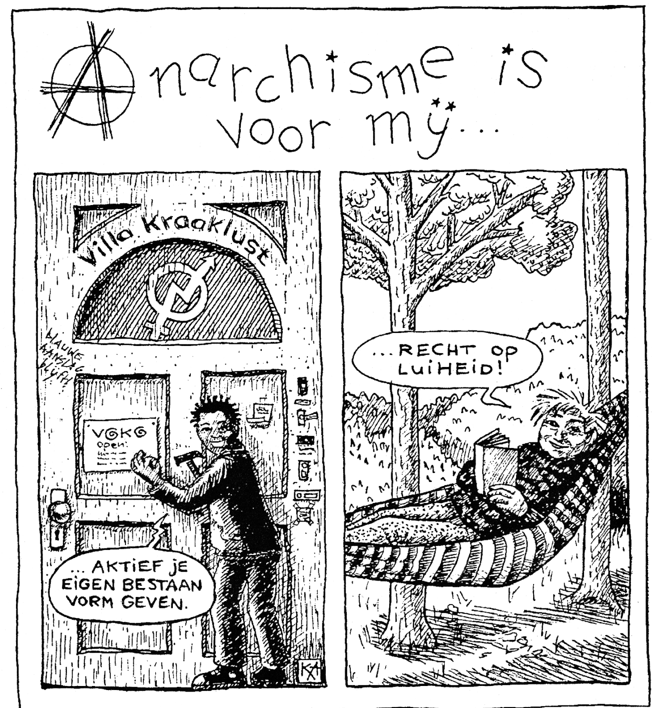
Er werd geen enkel doel bereikt door de beweging

Discussie in Spanje

Het voorgaande betrof zaken uit een enigszins terug in de tijd gelegen verleden. Er zijn hele studies aan dit onderwerp te wijden, in plaats van een enkel boek te noemen, zoals ik deed. Het gaat mij echter niet om volledigheid maar om aandacht te vragen voor het opdoen of ontwikkelen van 'historisch besef'. Is wat nu wordt aangeboden als 'nieuw' inderdaad 'nieuw' omdat er *nieuw* opstaat? Het bovenstaande geeft aan dat ik daar niets van geloof. Dat laat zich ook herkennen in een recent verschenen boek van de Spaanse anarchist en historicus Carlos Taibo. De Spaanse uitgave draagt als titel *Repensar la anarquía*.

Acción directa, autogestión y autonomía (Madrid, 2013), wat kan worden vertaald als 'Opnieuw de anarchie overdenken. Direct actie, zelfbestuur, autonomie'. De Franstalige editie laat de titel beginnen met de drie libertaire constanten *Action directe, Autonomie, Autogestion* (Paris, 2018).

Taibo presenteert de combinatie van constanten en heroverwegingen vanwege zijn uitgangspunt, dat de libertaire gedachte niet de

antwoorden verschaft op alles wat ons bezighoudt. Wij zijn dus verplicht (naar tijd en context) tot het (telkens) opnieuw overdenken van geërfde concepten van de negentiende-eeuwse, 'klassieke' anarchisten. Het is met een zekere urgentie nodig de anarchistische gedachte te laten aansluiten bij nieuwe realiteiten. Dat te meer, omdat onderwerpen van een anderhalve eeuw oud – autoritarisme, onderdrukking, uitbuiting – nog steeds de bestaande maatschappelijke werkelijkheid beheersen.

Taibo zegt dat hij in dit licht zich meer is gaan interesseren voor organisaties, directe democratie, zelfbestuur. Hij werkt daaraan om afstand te nemen van het idee dat men 'puur' moet blijven en dogmatisch moet zijn om ideologisch niet verloren te raken. Hij merkt op dat het wel erg gemakkelijk is radicale pamfletten te schrijven tegen de staat en niet minder radicaal voor het libertair communisme, zonder zich te bekommeren om of zich te verplichten tot het nadenken over wat wij nu reeds zouden kunnen of moeten doen.

Hiermee lijkt mij de cirkel rond: het anarchisme is geen kerk. Dit neemt niet weg dat zich onder anarchisten puristen en dogmatici kunnen bevinden. Zo zijn er ook mensen aan te treffen die zich niet meer kunnen vinden in *bepaalde* constanten, zoals het anti-parlementarisme, het anti-politieke partijstandpunt, de afwijzing van alle vormen van opgelegde macht. Zij zouden die constanten willen heroverwegen omdat je via het anarchisme anders 'niets' bereikt. Maar is het dan nodig dat iedereen eerst zelf de ervaring van Domela Nieuwenhuis moet opdoen om te begrijpen dat het parlementarisme ergens anders voor is ingesteld dan het anarcho-socialisme te realiseren? Maar op lokaal niveau kan dit weer anders liggen…

– door Thom Holterman

sjakoo's boekentips

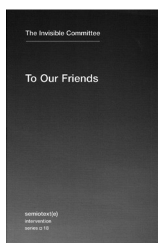
CrimethInc.
Anarchy in the Age of Dinosaurs

De ongrijpbare anarchistische denktank The Curious George Brigade publiceerde in samenwerking met het snode CrimethInc. *Anarchy in the Age of Dinosaurs*, de rijk geïllustreerde kronieken van de hedendaagse anarchie over de gehele wereld. Ver uiteenlopend in ruimte en tijd, van do-it-yourself sloppenwijken in Zuid-Amerika tot het Franse verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog en zelfs muiters in het Amerikaanse leger in Vietnam, vertelt dit boek over anarchisten in de hedendaagse wereld.

CrimethInc., 2012 | € 12,50 | ISBN 9781938660016

The Invisible Committee
To Our Friends

The Coming Insurrection van The Invisible Committee was een fenomeen, gevierd in sommige kringen en veroordeeld in andere, besproken in media die varieerden van prikborden in universiteiten tot Fox News. Zeven jaar later volgt The Invisible Committee hun voorspellend manifest met een nieuw boek op: *To Our Friends*. Gedurende de zeven jaar tussen *The Coming Insurrection* en *To Our Friends* zijn de 'agenten' van The Invisible Committee blijven strijden, zich organiseren, naar de vier hoeken van de wereld reizen, overal waar het vuur van de strijd gloeit, en vooral zijn ze blijven debatteren met kameraden uit elke stroming en land. Aldus is *To Our Friends* gebaseerd op ervaringen en het houdt verband met de wereldwijde beweging. Deze woorden komen voort uit het oproer en zijn aan diegenen gericht die nog steeds voldoende in het leven geloven om te vechten. *To Our Friends* is een rapport over de toestand van de wereld en de beweging, een tekst die in wezen strategisch en openlijk partij kiest. De politieke ambitie is onbescheiden: een gedeeld begrip van het tijdperk produceren, ondanks de buitengewone verwarring van het heden.

Autonomedia, 2015 | € 15,95 | ISBN 9781584351672

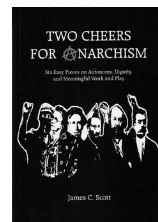
Water bij de wijn
Over subversie, anarchie en de legalisering van gekraakte ruimtes

Met dit boek willen de uitgevers de discussie rondom legalisatie van kraakpanden aanwakkeren. Maar het boek gaat veel verder dan kraakpanden an sich. Veel te vaak verwordt de anarchie en subversie tot slechts een reeks alternatieve praktijken die in harmonie leven met de staat. Daarom moeten we het volgens de uitgevers hebben over onze verhouding tot de wet, over onze tactieken en onze wensen. Legalisering beperkt zich niet alleen tot een gebouw maar houdt ook in: het organiseren van aangemelde demonstraties, manifestaties, petities, propagandastunts, symboliek en media. Allemaal activiteiten waar anarchisten, krakers en autonomen in Nederland zich het meest op concentreren. Het boek is een bundeling van drie teksten. Alle drie de teksten vullen elkaar aan en vormen een discours waarin discussie kan plaatsvinden. De hoofdtekst van deze bundeling is meer dan twintig jaar oud. 'Tegen de legalisering van gekraakte ruimtes' verscheen in het midden van de jaren '90 in Italië. De tekst droeg bij aan de discussie rondom kraakpanden en sociale centra en hun verhouding tegenover de autoriteiten en de wet. De tekst is geschreven door twee kraakpanden en richt zich voornamelijk op de politieke en sociale situatie in Italië. De kritieken en de toenmalige voorspellingen zijn zeer relevant voor de situatie van kraakpanden en sociale centra in Nederland, zelfs nog in het jaar 2018. De andere twee teksten in het boek zijn 'Voor Zelfbeheer' van Alfredo M. Bonanno en 'Over het gevaar van de anarchie om te vormen tot een reeks alternatieve praktijken zonder een offensieve inhoud tegen de macht' afkomstig uit het Chileense tijdschrift *Contra Toda Autoridad*. Deze zijn toegevoegd om het boek beter in de hedendaagse context van sociale centra te plaatsen. Laten we de discussie rondom legalisatie, die voor velen herkenbaar is, verder uitbreiden. Blijft de strijd tussen de vier muren van onze sociale centra? Of brengen we de anarchie en subversie de straten op?

Revolt Press, 2018 | € 4,50 | ISBN zonder

James C. Scott
Two Cheers for Anarchism
Six Easy Pieces on Autonomy, Dignity, and Meaningful Work and Play

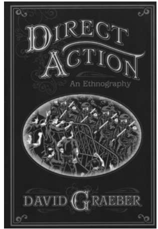

James Scott heeft ons aangetoond wat er mis is met de kijk van de staat. Nu, in zijn meest toegankelijke en persoonlijke boek tot dusver, pleit de befaamde sociale wetenschapper ervoor om te kijken als een anarchist. Geïnspireerd door het anarchistische basisvertrouwen in de mogelijkheden van vrijwillige coöperatie zonder hiërarchie, is *Two Cheers for Anarchism* een boeiende, vurige en vaak erg grappige verdediging van een anarchistische manier van kijken – een manier die een uniek en sterk perspectief biedt op alles, van alledaagse sociale en politieke interacties tot massale protesten en revoluties. Aan de hand van een brede reeks gedenkwaardige anekdotes en voorbeelden omschrijft het boek een anarchistische gevoeligheid die lokale kennis, common sense en de creativiteit van de gewone mens tentoonspreidt. Het resultaat is een soort handboek over constructief anarchisme dat ons uitdaagt om de waarde van hiërarchie in het openbare en het privéleven te herzien, van scholen en werkplekken tot bejaardentehuizen en de overheid zelf. Het boek opent met wat Scott 'de wet van de anarchistische gymnastiek' noemt, een argument voor het breken van wetten, geïnspireerd door een Oost-Duits zebrapad, en zo begint elk hoofdstuk met een verhaal dat een essentiële anarchistische waarheid vastlegt. In de loop van deze verhalen stipt Scott een breed scala aan onderwerpen aan: verstoring van de openbare orde en rellen, desertie, stroperij, lokale kennis, lopendebandwerk, globalisering, kleinburgerij, schooltentamens, speeltuinen, en de praktijk van historische redenering. *Two Cheers for Anarchism* is verre van een dogmatisch

manifest, maar viert het anarchistische vertrouwen in de inventiviteit en het oordeel van mensen die vrij zijn om hun creatieve en morele capaciteiten uit te oefenen.

Princeton University Press, 2014 | € 9,50
ISBN 9780691155296

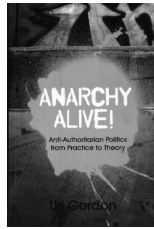
David Graeber
Direct Action
An Ethnography

Antropoloog David Graeber voert de eerste gedetailleerde etnografische studie over de beweging voor mondiale rechtvaardigheid uit. De casestudy die centraal staat in *Direct Action* is de organisatie van en de gebeurtenissen die leidden tot een van de meest dramatische en militante massale protesten van de afgelopen jaren, tegen de Summit of the Americas in Quebec City. Geschreven in een heldere, toegankelijke stijl (met een minimum aan academisch jargon) verschaft deze studie de lezer een kijk achter de schermen van een beweging, die de voorwaarden van het debat over de machtsverhoudingen in de wereld heeft doen veranderen. Van informele conversaties in cafés tot grote, geplande 'spokescouncil' meetings en in traangas gedrenkte acties, schetst Graeber een levendig en fascinerend beeld. Daarbij gaat hij ook op kwesties in die van groot belang zijn voor antropologen: vergaderstructuren en processen, taal, symboliek en representatie, de specifieke rituelen van activistische cultuur en veel meer. Uitgaand van de veronderstelling dat wanneer het gaat om mogelijkheden van globale transformatie en nieuwe politieke vormen, een belangeloos, objectief perspectief onmogelijk is, schrijft Graeber zowel als hoogleraar als als activist. Tegelijkertijd is zijn experiment met de toepassing van etnografische methoden op belangrijke hedendaagse politieke gebeurtenissen een serieuze en unieke bijdrage aan het veld van de antropologie, evenals een onderzoek naar de politieke implicaties van antropologie.

AK Press, 2009 | € 31,95 | ISBN 9781904859796

Uri Gordon
Anarchy Alive!
Anti-authoritarian Politics from Practice to Theory

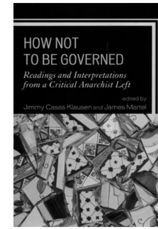

Anarchistische politiek vormt de kern van de meest levendige en radicale sociale bewegingen van vandaag. Van gekraakte sociale centra tot gemeenschappelijke tuinen en acties van sabotage en luidruchtige blokkades van topconferenties: anarchistische groepen en netwerken verspreiden een ethos van directe actie, niet-hiërarchische organisatie en zelfbevrijding die de strijd van de eenentwintigste eeuw geherdefinieerd heeft. *Anarchy Alive!* is een fascinerende, diepgaande blik op praktijk en theorie van het hedendaagse anarchisme. Uri Gordon put uit zijn activistische ervaring en interviews, discussies en een uitgebreide selectie aan recente literatuur om de activiteiten, culturen en agenda's te verkennen, die de explosieve antiautoritaire revival van vandaag bepalen. *Anarchy Alive!* behandelt door middel van een op de praktijk gebaseerde theorie enkele van de meest gespannen debatten in de hedendaagse beweging en geeft zodoende anarchistische discussies over leiderschap, geweld, technologie en nationalisme op provocerende wijze opnieuw vorm. Dit is het ideale boek voor iedereen die op zoek is naar een frisse, geïnformeerde en kritische uiteenzetting over het anarchisme als volwassen en dynamische politieke kracht in het tijdperk van globalisering.

Pluto Press, 2008 | € 25,25 | ISBN 9780745326832

Ed. Jimmy Klausen, James Martel
How Not To Be Governed
Readings and Interpretations from a Critical Left

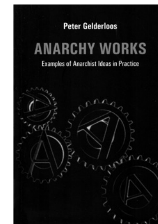
How Not To Be Governed verkent het hedendaagse debat en de vragen met betrekking tot anarchisme in onze eigen tijd. De auteurs gaan in op de politieke mislukkingen van vroegere anarchistische praktijken

en de bewering dat het anarchisme onuitvoerbaar zou zijn, door de anarchismen te onderzoeken die werden getheoretiseerd gedurende deze vernederende mislukkingen. De auteurs blazen de mogelijkheid van het anarchisme nieuw leven in, ook al kijken ze met een kritische lens. In plaats van te breken met eerdere anarchistische praktijken, toont deze uitgave de anarchistische kernwaarden en tactieken, die wij nog steeds leven, zelfs in de meest onwaarschijnlijke en 'onmogelijke' omstandigheden.

Lexington Books, 2011 | € 33,95
ISBN 9780739150351

Peter Gelderloos
Anarchy Works
Examples of Anarchist Ideas in Practice

Dit boek kijkt naar voorbeelden uit de hele wereld, uit het verleden en de antropologie, en laat zien dat mensen op verschillende manieren en tijden wederzijdse hulp, zelforganisatie, autonomie, horizontale besluitvorming enzovoort hebben uitgeoefend – de principes waarop anarchie is gebaseerd – ongeacht of zij zich anarchisten noemen of niet. Te goed gedocumenteerd om strikt mythologisch te zijn, en te uitgebreid om strikt antropologisch te zijn, is dit boek een inspirerend antwoord voor die mensen die beweren dat anarchisten utopisch zijn: een puntsgewijze introductie tot hoe anarchie daadwerkelijk kan werken en heeft gewerkt.

Active Publishing, 2014 | € 11,25
ISBN 9781909798052

Al de besproken boeken zijn verkrijgbaar/bestelbaar bij de betere boekhandels (Fort van Sjakoo te Amsterdam, Rosa te Groningen en Opstand in Den Haag). Het Fort van Sjakoo verzorgde deze rubriek en heeft de boeken ook op voorraad. Ondersteun de laatste alternatieve boekhandels – zonder winstoogmerk, door vrijwilligers gedraaid – van Nederland en bestel of koop je boeken dáár.

Fort van Sjakoo
Jodenbreestraat 24, Amsterdam | 020-6258979 | info@sjakoo.nl | sjakoo.nl

Re/Inventing anarchy. Again and again and again and...

Over het gebrek aan relevantie van de anarchistische beweging

Thom Holterman nodigt uit tot een debat over de 'actualiteit van het anarchisme'. Zo'n uitnodiging slaat een mens niet zomaar af. Het is een vraag die elke anarchist zich regelmatig moet stellen – en er hopelijk alvast voor zichzelf een antwoord voor vindt. Het anarchisme is immers noodzakelijkerwijs een proces en geen dogma. Het anarchisme is iets wat van binnenuit doorleefd en doordacht moet worden als het geen ritueel keurslijf wil worden en zichzelf zo teniet wil doen.

Een dogmatisch anarchisme is immers een contradictio in terminis. Het zou een anarchisme zijn dat van buitenaf wordt opgelegd en vastgeklonken. Het zou op die manier ophouden anarchisme te zijn.

'IJzeren wetten' van de geschiedenis: 'het' anarchisme versus 'het marxianisme'

In tegenstelling met bijvoorbeeld het marxisme is er niet zoiets als een bijbel waarin de Messias het woord van God (of in het geval Marx: de 'IJzeren Wetten' van de (geschiedenis) heeft vastgelegd voor het nageslacht van exegeten en elkaar bestrijdende kerkjes. De meningsverschillen onder anarchisten vallen in het niet tegenover de bittere broedermoord en haat onder marxianen. Dat mag niet helemaal een verrassing zijn gezien het polemische karakter van de Grote Marxiaanse Voorganger, die in zijn hang naar autoriteit en dominantie elk meningsverschil smoorde met complotten, achterklap en persoonlijke vetes.

In vergelijking met het marxianisme is het anarchisme een heel pak coherenter, alvast wat het gedrag en de solidariteit van de aanhangers. Bovendien, de verschillen onder anarchisten zijn inherent aan 'het' anarchisme zelf: een uniform anarchisme zou immers inherent on-anarchistisch zijn. Omdat we er van overtuigd zijn dat meer vrijheid ook meer harmonie brengt (anders gezegd dat 'vrijheid de moeder van de orde is', of nog anders 'Anarchie is Orde' – vandaar de 'omcirkelde A') moet elke anarchist zich een eigen anarchisme ontwikkelen in alle onafhankelijkheid en in relatie met hun eigen actualiteit: geografisch, (sub)cultureel, sociaal, fysiek, enzovoort. Het herhaalde failliet van het marxisme heeft de anarchistische beweging helaas niet weten te benutten om er een alternatief naast te zetten dat wél geloofwaardig kan zijn.

Re/Inventing Anarchism

Thom is niet de eerste anarchist die uitnodigt tot een dialoog over de actualiteit van 'het' anarchisme. Nog in november werd bij AK Press de vertaling van *Rethinking Anarchy* (Carlos Taibo) uitgegeven. Ik denk verder aan *Reinventing Anarchy* (1997) en *Reinventing Anarchy Again* (1996) onder redactie van onder meer Howard J. Ehrlich. Elke 'inleiding anarchisme' geeft daarnaast ook een fijne inkijk in de eigen gemaakte actualisering van het anarchisme. Ik zeg maar wat, de inleidingen van Daniel Guérin (*Ni Dieu Ni Maitre* en *Het Anarchisme*), George Woodcock (*The Anarchist Reader* en *Anarchism*), Colin Ward (*Anarchie in Actie*), Paul Berman (*Quotations of the Anarchists*), Iain McKay (*An Anarchist FAQ*), Christie en Meltzer (*The Floodgates of Anarchy*) en vele andere geven allemaal een eigen versie van het anarchisme, elk met eigen waardevolle inzichten, combinaties, en voorkeuren.

Nog anderen leggen de nadruk net op die 'eigen' en 'nieuwe' bijdragen. Ik denk aan Tifft en Sullivan (*The Struggle to be Human* – criminologie), Maia Ramnath (*Decolonizing Anarchism* – de/kolonisatie in Zuid-Azië), David Edwards (*Free to be Human*, *Intellectual Self-defence in an Age of Illusions* – psychologie; zie o.a. ook Steven De Batselier, *De Galeislaven*, *De Zachte Moordenaars* en *Impasse*), het boek van Tieneke en Rymke/Atalanta (*De Tweede Golf Voorbij?* – feminisme) enzovoort. En als medeauteur van *De As* ondervroeg Thom Holterman het anarchisme zelf al naar zijn 'perspektieven' in *De As 59-60* (oktober-december 1982), waarin hij zelf een anarchistische visie op de gemeente besprak. Ook Murray Bookchin besprak dat spoor in zijn werken over 'libertair municipalisme' dat dan weer de Koerden inspireerde, maar dat net zo goed bij de Zapatistas terug te vinden is. Zelf greep Bookchin duidelijk weer terug op anarchisten als Paul Brousse en Peter Kropotkin, die zich op hun beurt weer inspireerden op de spontane en historische voorbeelden van diep-menselijke vormen van samen-leven-en-werken. Dat deden ook David Graeber en Harold Barclay (anarchisme actualiseren vanuit 'antropologisch' standpunt). Bladen als *VerZ* (onder redactie van Roger Jacobs en Johnny Lenaerts) en *Perspektief* (Libertaire Studiegroep Gent) stonden in het teken van de actualisering van het anarchisme.

Kennis van het anarchisme en spreekrecht erover zouden niet afhankelijk mogen zijn van hoeveel geld je hebt om papier te kopen

Het oorspronkelijke anarchisme werd onder meer onder druk van het marxisme uit elkaar getrokken en elk van de ontstane verschillende '-ismes' ondervroeg het anarchisme vanuit de eigen tactiek. Denk maar aan de animositeit tussen anarcho-commu-

First they ignore you,
then they ridicule you,
then they fight you,
then you win.

Mahatma Gandhi

Al te vaak zijn anarchisten pioniers.
Al te zelden zijn ze er echter om de vruchten van hun opofferingen en inzet te plukken.
We ‘winnen’ vaak, maar dat weet niemand.
Zelfs wij zelf niet.

nisten (Joseph Déjacque, ook de eerste die het woord ‘libertair’ gebruikte om anarchisme te benoemen), mutualisten (Pierre-Joseph Proudhon, de eerste die zich anarchist noemde om ‘libertair’ te benoemen), collectivisten (Michael Bakoenin) binnen de Eerste Internationale onder druk van de aanvallen en complotten van Marx, waarop de anarchisten zich uit elkaar lieten ranselen. Of later de wederzijdse stroman-discussies tussen ‘revolutionaire syndicalisten’ en ‘insurrectionalisten’ die elkaar als karikatuur van het anarchisme bestrijden – en daarmee ‘het (denkbeeldige) anarchisme’ bestrijden in hun poging het anarchisme te ‘actualiseren’ door van ‘hun’ favoriete tactiek dan maar een alomvattend ‘-isme’ of ‘koppelteken’ te maken. Dat zowel het syndicalisme (Proudhon, Flora Tristan) als de opstand (Bakoenin, Louise Michel) beide zo oud zijn als het anarchisme zelf tekent de armoede van dat soort ‘actualisering’.

Anarchisme = synthese

Maar laat ons niet zomaar aannemen dat het actualiseren van het anarchisme een nieuw fenomeen is. Het is integendeel een integraal onderdeel van onze traditie. Ik denk aan de Italiaan Luigi Galleani die in het Amerika van 1907 een boek schreef over *Het einde van het anarchisme?*. Of aan Max Nettlau in *Are There New Fields for Anarchist Activity?* uit 1907. Of aan het werk van de Cubanen Fernando Tarrida del Mármol, Ricardo Mella uit de jaren 1880, Sébastien Faure (Frankrijk, 1920), Errico Malatesta, Voltairine de Cleyre, Voline en Emma Goldman, die het uit elkaar vallende anarchisme terug bij elkaar probeerden te brengen in wat zij het ‘synthese-anarchisme’ of ‘anarchisme zonder adjectieven’ noemden. Zij waren er van overtuigd dat communisme, syndicalisme en individualisme ‘geen tegenstellingen waren maar elkaar aanvulden, en elk een rol hadden binnen het anarchisme: anarcho-syndicalisme als de kracht van de massaorganisaties en de beste manier om anarchisme in de praktijk te brengen; libertair communisme als een voorstel om de toekomstige samenleving mee vorm te geven, die gebaseerd is op de verdeling van de vruchten van onze arbeid naargelang behoefte; en anarcho-individualisme als een weigering van elke onderdrukking en bevestiging van het individuele recht op individuele ontwikkeling’ (Sébastien Faure).

Voltairine de Cleyre (actief in onder andere de Industrial Workers of the World) zei in haar essay *Anarchisme*: ‘Er is niets on-anarchistisch aan elk van die [ideeën] tot het dwangelement binnensluipt en onwilligen dwingt om in een gemeenschap te blijven wiens economische afspraken ze niet aanvaarden. (Als ik zeg ‘niet aanvaarden’ bedoel ik niet dat ze deze gewoon niet leuk vinden. Ik bedoel ernstige meningsverschillen die naar hun mening hun essentiële vrijheden bedreigen.) Daarom zeg ik dat elke groep van mensen die sociaal met elkaar in verbinding staan, in alle vrijheid elk van de voorgestelde economische systemen kan kiezen, en net zo ‘echt-anarchistisch’ blijven als diegenen die andere keuzes maken’. Malatesta benadrukte dat het ‘niet juist zou zijn voor ons om (op zijn zachtst gezegd) in onmin te raken over hypothesen’ over wat Nettlau de niet-te-voorziene ‘economische ontwikkeling van de toekomst’ noemde.

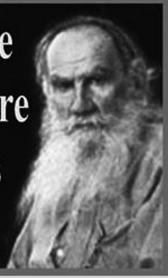
Anarchisme = beweging

De verschillen tussen anarchisten worden dan ook vaak overdreven vanuit allerlei motieven, zoals bijvoorbeeld onwetendheid (zowel door mensen die zich als anarchist beschouwen als door mensen die helemaal buiten onze beweging staan), of het zich spiegelen aan het marxiaanse sektarisme, onkritisch omgaan met de karikaturen die Marx en zijn gevolgen van het anarchisme hebben gemaakt, enzovoort.

Maar laat ons ook niet ontkennen dat ook de anarchistische beweging zich niet helemaal kan onttrekken aan een verslaving aan ‘het Grote Gelijk’ en aan het informele leiderschap dat met zo veel rampzalige gevolgen zo graag kerkjes doet ontstaan. Denk maar aan de machtsverschillen tussen mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, mensen met veel tijd of weinig tijd, zieken en gezonden, blanken, hetero’s, mensen die de ‘juiste’ mensen kennen, mensen in de ‘grote steden’, enzovoort. Dat soort problematische machtsverhoudingen wordt al te vaak met de mantel der ‘we zijn toch allemaal anarchisten’ bedekt – vooral door de mensen die zich aan de ‘goeie’ kant van de machtsverhouding bevinden.

Zelf heb ik me bijvoorbeeld altijd dood geërgerd aan de cenakels van de kennis van het anarchisme en de moeilijkheid om aan informatie te komen over het anarchisme. Dit zorgt er enerzijds voor dat een (vaak beperkt) aantal (vaak witte, oudere) mannen zich ‘het’ anarchisme kan toe-eigenen, niet alleen in theorie, maar ook in praktijk. Dat is de reden waarom ik me al in de jaren negentig heb beziggehouden met projecten als *De Nar*, Tegenstroom info- en actiecentrum en in de jaren tweeduizend met projecten als Anarchyisorder.org (dat zelf de eerste content leverde voor Libcom.org) en Anarchief.org. Kennis is macht – en die macht willen we zo breed mogelijk verspreiden, net als het anarchisme zelf. Kennis van het anarchisme en spreekrecht erover zouden niet afhankelijk mogen zijn van hoeveel geld je hebt om papier te kopen.

Anderzijds versterken die drempels en weerstand ook de wil om zich in het anarchisme te verdiepen. Zowel binnen als buiten de anarchistische beweging is er een behoorlijke weerstand tegen intellectualistisch aandoende discussies onder die ‘oude witte mannen’. In plaats van met de mensen in dialoog te gaan op de plaatsen waar die mensen te vinden zijn (Facebook, YouTube, café, betoging, enzovoort) blinkt de anarchistische beweging vaak uit in afwezigheid, veilig in de eigen kleine kerkjes waar mensen maar moeilijk ‘in’ geraken, met achterdocht, subculturele normeringsdrang, dogma’s en paranoia te maken krijgen bovenop alle andere drempels.

Intersectionaliteit is altijd inherent geweest aan het anarchisme.

Anarchisme: actualiteit

Naast het theoretische aspect van de 'actualisering van het anarchisme' is er immers ook nog de 'actualiteit van de anarchistische beweging'. Elke theorie over mensen is immers maar zo actueel als de mensen die haar willen gebruiken. Als we ons beperken tot uitspraken over de 'reëel bestaande zich anarchistisch noemende beweging' in Belgique en Holland, kunnen we rustig zeggen dat de 'actualiteit' van die beweging nagenoeg onbestaande is.

Nochtans is dat niet altijd het geval geweest. Veel van de anarchistische activiteit uit het verleden heeft meer dan sporen nagelaten. Gandhi (die in een aantal opzichten zeer dicht stond bij het anarchisme, vooral geïnspireerd door Bart de Ligt en Leo Tolstoj) zei al: 'Eerst negeren ze je, dan proberen ze je belachelijk te maken, dan bestrijden ze je, en uiteindelijk win je'. Dat blijkt op te gaan voor het anarchisme in het algemeen. Het anarchisme kan besproken worden naar haar 'utopie' en naar haar methoden en middelen, maar ook als een levende beweging van echte mensen die als in een parallelle beweging naast en tegen de bestaande wanorde streeft naar orde in vrijheid. En sporen van die beweging zijn overal om ons heen te zien. Telkens als mensen spontaan solidair zijn met elkaar (van de 'burgerplatformen' die in het Brusselse Maximiliaanpark voor vluchtelingen zorgen), zich correct gedragen zonder dat daar een politieagent voor nodig is (in het verkeer bijvoorbeeld), overal waar mensen in allerlei verenigingen zichzelf en elkaar helpen ontplooien (amateurtheater, sportclub, enzovoort), enzovoort. Ook historisch wordt het anarchisme op die manier plots overal zichtbaar. Mensen als Kropotkin en Peter Marshall (*Demanding the Impossible*) beperkten het anarchisme niet tot een zeer eurocentrische visie als zou het anarchisme begonnen zijn met Proudhon of vanaf een bepaalde gebeurtenis binnen de Eerste Internationale. Het anarchisme heeft niet één (geestelijke) 'vader' zoals het marxianisme. De geboorte van het anarchisme toewijzen aan de Internationale (eigenlijk onder impuls van de mutualisten, dus anarchisten) degradeert het anarchisme trouwens tot een zoveelste afsplitsing van het marxisme. En het anarchisme overleveren aan Proudhon zou ons opzadelen met diens minder aangename kanten. Geen anarchist was perfect, noch in het verleden, noch in de toekomst, en veel van wat een anarchistische samenleving mogelijk zou maken, kunnen we vanuit de oude wereld niet eens bevatten, laat staan erop vooruit lopen.

Anarchisme = resultaten

Maar vanuit die oude wereld hebben we heel wat gerealiseerd als eeuwenoude en wereldwijde beweging, die zich inspireert op het taoïsme, de islam, het mazdeïsme, oorspronkelijke en oude samenlevingen, Diggers, enzovoort. Hebben 'wij' niet het syndicalisme als strijdmiddel bedacht binnen een geïndustrialiseerde wereld? Hebben wij de 'mutualiteiten' niet bedacht die nog steeds een rol spelen in de (Franse, Belgische, ...) sociale zekerheid (ook al is het kapitaal er als een aasgier op gedoken met zijn verzekeringsmaatschappijen, samen met de autoritaire marxianen met hun staatscontrole)? Hebben Mary Wollstonecraft, Godwin, Déjacque en anderen niet de bouwstenen gelegd voor het Westerse feminisme (ook al is ook dat misvormd tot het 'gelijke' kansengedrocht dat het nu is)? Hebben wij niet elke morzel grond mee bevrijd die vandaag de dag nog een beetje ademruimte geeft? Zijn veel van de 'nieuwe' oplossingen voor de ecologische stad niet terug te voeren naar Kropotkin (*Velden, Fabrieken en Werkplaatsen*, *De Verovering van het Brood*), Colin Ward, de kraakbeweging, onze coöperatieven en collectieven (Gustav Landauer, de Spaanse Revolutie), de situ-

Veel van de anarchistische activiteit uit het verleden heeft meer dan sporen nagelaten

The changes in our life must come from the impossibility to live otherwise than according to the demands of our conscience not from our mental resolution to try a new form of life.

– Leo Tolstoy

'Het persoonlijke is politiek – het politieke is persoonlijk.'

ationisten, enzovoort? Hebben we niet fundamenteel succes geboekt waar het scholing betreft (Ferrer, Bakoenin, Wollstonecraft, Jules Vallès, Louise Michel, enzovoort)? Hebben we niet ook de kunst gerevolutioneerd? Liggen we niet mee aan de basis van het antimilitarisme (Bart de Ligt, Brian Martin) en wat (directe) actie/activisme wordt genoemd? Hebben de Provo's en de Kabouters niet een resem ideeën geformuleerd die nu uitgewerkt worden, zij het dan door commerciële belangen (denk maar aan de 'witte fietsen' die nu in steeds meer stations en steden te vinden zijn, maar dan in de kleuren van de bedrijven die onze ideeën recupereren en misbruiken). De lijst is eindeloos. Uit onze 'Reclaim the Streets' en 'Gay Prides' zijn de 'Love Parades' ontstaan. We hebben talloze migranten, vrouwen en gehandicapten gered door het fascisme te bekampen. We hebben regimes als het Apartheidsregime mee ten val gebracht.

Ambitie, verdomme!

Helaas is de kennis van onze successen samen met onze geschiedenis grotendeels uitgewist, door onze eigen schuld én de schuld van onze vijanden. Het 'einde van de geschiedenis' dat Fukuyama toejuicht is de ondergang van de anarchistische beweging. Dat we vergeten zijn dat de anarchistische beweging in Latijns-Amerika, Azië, Spanje en Rusland op een bepaald moment het initiatief in handen had, maar vernietigd is onder de marxiaanse laars in samenspel met de fascistische ijzeren vuist, is onze tragiek. Ons eigen gebrek aan ambitie is onze nederlaag en de schandvlek op onze generatie.

'We zien elke dag helderder hoe verfoeilijk, verraderlijk en schandelijk de staatsmacht is; en het klopt dat we veel mensen die dat met ons zijn, niet bereiken met onze propaganda omdat die zo nauw verbonden is aan economische doctrines die slechts hypothesen zijn: dat maakt zelfs de meest sympathiserende nieuwsgierige sceptisch.' schreef Max Nettlau al in 1907, (*Are There New Fields for Anarchist Activity?*). De enige manier om de actualiteit van het anarchisme ook daadwerkelijk actueel te maken is aan die eeuwenoude zwakheid te gaan werken. Onverkort trots te zijn op onze verwezenlijkingen. Maar zonder blind te zijn voor onze tekortkomingen. Door zichtbaar te zijn in alle openheid en eerlijkheid. Door zij aan zij te staan met de mensen die ons omringen. Door elke dag een voorbeeld te zijn voor onszelf, elkaar en de buitenwereld. Door elke morzel vrijheid te verdedigen en uit te breiden. Door actietrainingen te volgen en te geven. Door onze archieven open te gooien door ze te digitaliseren. Door op markten en pleinen, in fabrieken en cafés propaganda te voeren en mensen te helpen zichzelf te organiseren. Door uit onze loopgraven te kruipen. Elke dag. Overal.

Het gebrek aan actualiteit zit niet in de theorie van het anarchisme, maar in de praktijk van de anarchistische 'beweging'. Hoog tijd voor de 'beweging' om zich de basis van de theorie eigen te maken en er een eigen actuele toepassing aan te geven. Dáárin is onze enige kans gelegen: de anarchistische beginselen vertalen naar de context van de mensen rondom ons, in een taal die zij begrijpen.

Anarchie in actie!

Als wíj de wereld niet redden, wie dan wél? Ik besluit dan ook graag met een parafrasering uit 'Ik haat de gelatenen' van Albert Libertad (1905): 'Ik haat al wie – door angst en opgave gedreven – een deel van hun potentieel als mensen afstaan aan anderen, en zo niet enkel zichzelf vermorzelen maar ook mij en wie ik liefheb, met het gewicht van hun angstige medeplichtigheid of met hun idiote beweginglooshei d'.

Onszelf het label 'anarchist' opplakken is bijlange niet genoeg om ons voor opgeven en beweginglooshei d te behoeden.

– door Pépé

Meer info

Bijna alle hierboven in de tekst vermelde teksten zijn gemakkelijk online en op papier te vinden. Hoewel het anarchisme geen academisch gedoe mag zijn, is het zinvol om bij elkaar te rade te gaan over wat ons te doen staat. Boeken en brochures zijn uitzonderlijk zinvol om dat te doen. Zelfs over de grenzen van ruimte en tijd heen. Maar ook op www.youtube.com en andere nieuwe media is er van alles te vinden. Kennis is macht, dus laat kennis van het anarchisme niet over aan enkelingen!

Libertair of liberaal?

Toen ik iemand uitleg moest geven over de libertaire stroming kreeg ik van mijn gesprekspartner de wedervraag: 'Je bent dus liberaal? Want je bent zo erg voor vrijheid, je moet wel liberaal zijn.' Deze begripsverwarring komt steeds vaker voor, vooral nadat Emmanuel Macron tijdens zijn verkiezingscampagne aan een klas leerlingen van de lagere school die het verschil wilden leren kennen tussen politiek links en politiek rechts, heeft verklaard: 'De voornaamste waarde van links is gelijkheid en de voornaamste waarde van rechts is vrijheid.'

Aan de andere kant van de Atlantische Oceaan kun je bespeuren dat voorstanders van een ultra-liberale stroming zichzelf 'rechtse anarchisten' noemen, want ze zouden 'individuele vrijheid van ondernemen' verdedigen en zich werkelijk tegen elke tussenkomst van de staat verzetten. Verdediging van de vrijheid, weg met de staat, dat zouden dus de criteria zijn waarmee je je anarchist mag noemen. Per slot van rekening zou er dus maar weinig verschil zijn tussen een libertair en een liberaal… Maar over wat voor vrijheid hebben we het dan?

Dit soort situaties brengt juist aan het licht hoe woorden aan betekenis verliezen. Want in de afgelopen presidentiële verkiezingscampagne, en door de politiek in het algemeen zijn willekeurig woorden gebruikt als 'vrijheid', 'gelijkheid', 'groei', 'veiligheid', 'schuld' en wat al niet meer – en dat komt doordat deze woorden in het verbeeldingsproces van de kiezers een gevoel van diepte en belangrijkheid geven aan een redevoering die in werkelijkheid betekenisloos is en op zijn minst niet aangeeft waarover zij gaat.

Bij het ontbreken van ideeën geloof ik dat het goed is om opnieuw te stellen wat 'vrijheid' niet is, omdat je niet kunt definiëren wat zij wel is. Want al is het waar dat de filosofen zich al millennia lang af-

De liberaal is voor vrijheid in een autoritair systeem

beulen om daaraan allerlei definities te geven, ze hebben tenminste een akkoord bereikt over wat vrijheid niet is.

Laten we nog eens kijken naar het woordgebruik van een liberaal. Economische vrijheid wordt gedefinieerd in het tegenwoordige kader van het liberale kapitalisme, dat op verschillende criteria is gegrondvest. Daarvan zijn de voornaamste: het absolute recht op de privé-eigendom, de privatisering van de productiemiddelen en de mogelijkheid om elk goed te produceren, te ruilen en te consumeren zonder tot dwang te moeten overgaan. Het hoogstandje

De libertair is voor de vrije keus van het kader waarin hij wenst te leven

waarin de liberalen geslaagd zijn, is dat ze in het gemeenschappelijke spraakgebruik het begrip 'vrijheid' hebben vervangen door het begrip 'economische vrijheid'. Dat verschil lijkt heel minimaal, maar toch is zij van het grootste belang. Iedere goede liberaal – de Milton Friedmans, de Margaret Thatchers en de Friedrich Hayeks bovenaan* – zal er dus zo sterk mogelijk op hameren dat de vrijheid (zonder dat zij daaraan een definitie geven) slechts bezien kan worden in het kader van de economische vrijheid. De economische vrijheid zou dus noodzakelijk zijn om de vrijheid te laten gedijen.

Wat we moeten begrijpen is dat de vrijheid vanuit twee gezichtshoeken kan worden voorgesteld. Enerzijds kan men proberen haar los van elke context te definiëren, als de absolute vrijheid, anderzijds kan men proberen haar te definiëren in een van tevoren vastgesteld kader: de relatieve vrijheid. Men kan inderdaad de relatieve vrijheid definiëren als politiek (de vrijheid in een totalitaire, communistische of liberale staat), godsdienstig (de vrijheid volgens een of andere godsdienst), filosofisch; kortom: in elk kader dat een zeker aantal regels impliceert die je moet respecteren.

En de economische vrijheid maakt dus deel uit van deze tweede categorie, te weten de vrijheid in het kader van het liberale kapitalisme. Voor een liberaal moet je dus de vrijheid bezien in het autoritaire kader van economische wetten. Inderdaad zal de liberaal tegen roeien en ruiten zweren dat niets de wil van de ondernemer mag dwarsbomen en dat al zijn handelingen moeten worden gewaarborgd. Met zijn voortdurende beroep op de onzichtbare hand die de zelfregulatie van de markten regelt, vergeet hij duidelijk te maken dat deze acties noodzakelijkerwijs moeten plaatsvinden in het kader van economische dwangvoorwaarden, zoals het sacrosancte privé-eigendom en de wetten van vraag en aanbod. Zo moet de ondernemer dus vrij zijn om te handelen zoals hij wil, maar wel volgens vaste en onwrikbare wetten.

Hier zie je de duidelijke tegenstrijdigheid. De liberaal is voor vrijheid in een autoritair systeem, want hij onderwerpt de hele mensheid aan de wet van de markt. Dat is dus een relatieve vrijheid, die de liberalen noodzakelijk willen zien voor de totstandkoming van de absolute vrijheid… Maar waarom moeten we van de economische vrijheid een garantie voor de absolute vrijheid maken? Om het economische kader zelf te kunnen rechtvaardigen! Terwijl de vrijheid in de ogen van de mensheid een concept van de hoogste orde is, zullen liberalen, als zij zich daarvoor als waarborger opwerpen, uiteindelijk het kader rechtvaardigen dat zij daarvoor in de plaats zouden willen zetten.

De beginselen waarop het liberale kapitalisme berust (bescherming van de private eigendom, wet van vraag en aanbod, rentabiliteitsbeginsel, loonarbeid, het recht van onbeperkte accumulatie van rijkdommen) kunnen een onderzoek door de rede niet lang doorstaan. Juist daarom zijn die beginselen opgesteld als een onbetwistbaar dogma dat definitief de garantie van onze vrijheid moet gaan bekrachtigen.

De poging van de liberalen om hun opvattingen over vrijheid in het economische kader voor te stellen als een voorwaarde voor de verwezenlijking van de vrijheid is in werkelijkheid slechts een poging om hun eigen ideale systeem te legaliseren; dat van een wereld die aan de wetten van het liberale kapitalisme is onderworpen. De logica die zou willen dat het door het liberale kapitalisme ingevoerde kader tot de vestiging van economische vrijheid zou leiden, die de vrijheid zou garanderen, is dus logischerwijs zinledig, omdat de economische vrijheid een specifieke vrijheid is, zij kan dus geen absolute vrijheid garanderen: economische vrijheid kan dus geen vereiste zijn voor het bestaan van de vrijheid.

Als de vrijheid dan niet door een liberaal wordt verdedigd, hoe zit het dan aan de libertaire kant? Streeft die een relatieve vrijheid na, die is opgesloten in een tevoren vaststaand kader? Naar mijn gevoel is het fundamentele verschil tussen een libertair en een libe-

raal (en a fortiori iedere verdediger van welk kader dan ook) juist het feit dat een libertair niet de vastlegging van een speciaal kader aanprijst, dat onderworpen is aan regels die aan iedereen kunnen worden opgelegd.

De libertair is op zoek naar een vrijheid die niet zou worden ingeperkt door een context die aan allen wordt opgelegd, want daarin zit de tegenstrijdigheid. De libertair is voor de vrije keus van het kader waarin hij wenst te leven. Voor hem is vrijheid niet synoniem met ‘doen wat ik wil’, maar met zelf vanuit zijn overtuiging, geloof, waarden, enzovoort, de maatschappij te kunnen kiezen en, nog ruimer gemeten, het kader dat het meest overeenkomt met hemzelf en waarin hij wenst te leven.

Heeft hij eenmaal dit kader gekozen, dan zal zijn vrijheid dus relatief zijn aan de regels die aan dat kader ten grondslag liggen, maar zijn absolute vrijheid zou dan geweest zijn dat hij de keuze heeft gemaakt in dit juist bepaalde kader. Op de vrijheid kan geen beroep worden gedaan in een uniek, onderdrukkend en antidemocratisch systeem.

En toch doet een liberaal dat. De algemene wetten van de globalisering zijn op ieder individu van toepassing zonder dat hij de keuze heeft om daarvoor te zijn of niet. Het kader wordt niet meer betwist, alle alternatieven schijnen binnen het veld van het kapitalisme te worden bedacht. Zelfs de politieke partijen die zich antikapitalistisch noemen, zijn in werkelijkheid een poging om daarvan de buitensporigheden te beperken. Je moet niet aan een ander systeem denken, je moet bedenken hoe het systeem minder slecht zou kunnen zijn.

Juist in die context van een almachtig en uniek kader krijgt de strijd van een libertair zijn betekenis; je moet er de grondslagen zelf van bestrijden en onophoudelijk herinneren dat het werkelijke debat, namelijk het bepalen van het kader, altijd en nu zelfs meer dan ooit actueel is.

– door TIBO, van de Groupe Anar’tistes uit Fresnes-Antony,
van de Fédération Anarchiste.
vertaling: Jan Bervoets

Noot

* Volgens de Index of Economic Freedom van de Heritage Foundation en de *Wall Street Journal*: ‘De menselijke en politieke vrijheid heeft nooit bestaan en kan niet bestaan zonder een grote dosis economische vrijheid’ (Friedman), ‘Er kan geen vrijheid zijn als er geen economische vrijheid is’ (Thatcher), ‘Men zegt vaak dat er helemaal geen politieke vrijheid bestaat zonder economische vrijheid. Dat is waar (...)’ (Hayek).

Column

'Ik ruik daar anarchisme in'

Is het anarchisme vandaag de dag nog actueel? Dat hangt ervan af. Wat is actueel, hoe definieer je dat? Ik denk dat anarchistische sentimenten zich zéker in de samenleving ontwikkelen, maar op een dubbelzinnige en wispelturige manier. Het sluimert, zou je kunnen zeggen…

Instinctief wantrouwen

Wantrouwen in de parlementaire politiek is reusachtig onder de gehele bevolking. Vele 'normale' mensen geven aan gewoon niet te stemmen, omdat men écht geen vertrouwen in de parlementaire politiek heeft. Ik ruik daar anarchisme in. Zelfs al zien die mensen zichzelf zo helemaal niet. Het feit dat vele mensen niet stemmen, hun leven zoveel mogelijk zelf proberen te beheren, is al een beetje anarchisme. Mensen die op campings gaan wonen, wat dan 'niet mag'. Ik ruik daar anarchisme in. Het Bitcoin-project. Ik rook daar een zweem van anarchisme in, al was dat wel op een hele platte en kortzichtige manier. Posters van de VVD, CDA en PVDA die tijdens campagnetijd gesloopt worden; een directe verwerping van de politiek. Ik ruik daar anarchisme in.

Vegetarische slager

We zien dat 'normale' mensen zich aangetrokken voelen tot een verschijnsel als de 'Partij van de Dieren'. Deze parlementaire partij heeft toch vrij 'radicale' ideeën. Men verwerpt namelijk het kapitalisme als instituut dat het milieu verwoest. Veel 'normale' burgers worden vegetariër. Men gehoorzaamt dus niet meer aan de consumptiemantra van het kapitalisme. Dit kan al gezien worden als het verwerpen van een vorm van heerschappij. Ik ruik daar anarchisme in.

Bezet

Bezettingen van universiteiten om verbetering, inspraak en huisvesting te eisen. Ik ruik daar anarchisme in. Bezettingen van de NAM, directe actie. Niet eerst stemmen, om dan via een omweg misschien een beetje druk uit te oefenen. Nee, de NAM bezetten, eraf geslagen worden en veel tumult veroorzaken. Dit is al een oude methode, dit werd in de jaren zestig al gedaan. Ik ruik daar anarchisme in.

Melken

Toen ik bij een huisjesmelker woonde, in een vernacheld, penetrant ruikend pand, spraken de jongeren vol haat over de glibberige huisjesmelker. Echt handvatten hadden zij alleen niet om de melker aan te pakken. De woede is er alleen wél, het potentieel de brandstof. Ik ruik daar anarchisme in.

Da innernet

Hiphop-artiesten die zichzelf nooit anarchist zouden noemen en pronken met geld en auto's (pronken om het pronken) maar hun albums wél gratis verspreiden via YouTube en niet gelieerd zijn aan een platenmaatschappij. Deze rappers zijn qua thematiek en inhoud zéker niet links. Hun handelen is dat alleen wel, onbewust. Ik ruik daar anarchisme in.

Anarchistische ideologie, op het net uitgelegd

Mijn generatie maakte kennis met de verschillende, uitgesproken anarchistische YouTube-kanalen die een redelijk groot bereik hebben. Video's die zestigduizend mensen bereiken. Dat zijn toch weer zestigduizend mensen. Hele drommen bijgespijkerd wat betreft de gecensureerde sociale geschiedenis. Ik ruik daar anarchisme in.

Winkels

Mensen plaatsen kastjes bij hun huis, waaruit anderen boeken mogen halen. Gratis. Een anarcho-communistisch model, toegepast door mensen die zichzelf nooit, maar dan ook nooit 'een anarchist' zouden noemen. Hetzelfde geldt voor de 'gratis op te halen' pagina's op het net. Ik ruik daar anarchisme in.

Geen heersers

Als we dus kijken naar het begrip 'zonder heersers', dan zijn er genoeg mensen die niets moeten hebben van hun baas, van de staat, van wat dan ook. Deze mensen zijn zich er alleen niet bewust van, dat dit alles samengevoegd is in een politieke doctrine.
Er zijn groepjes mensen die zichzelf 'anarchist' noemen en zich hiernaar gedragen, of ideeën hebben, over hoe 'een anarchist' zich zou gedragen.
En er zijn massa's burgers die op het systeem spugen, maar zich er niet bewust van zijn dat dit anarchisme heet, of kan betekenen en dat men in het verleden geprobeerd heeft om die onvrede in banen te leiden en om te zetten in een libertaire ordening. Ik ruik daar anarchisme in.

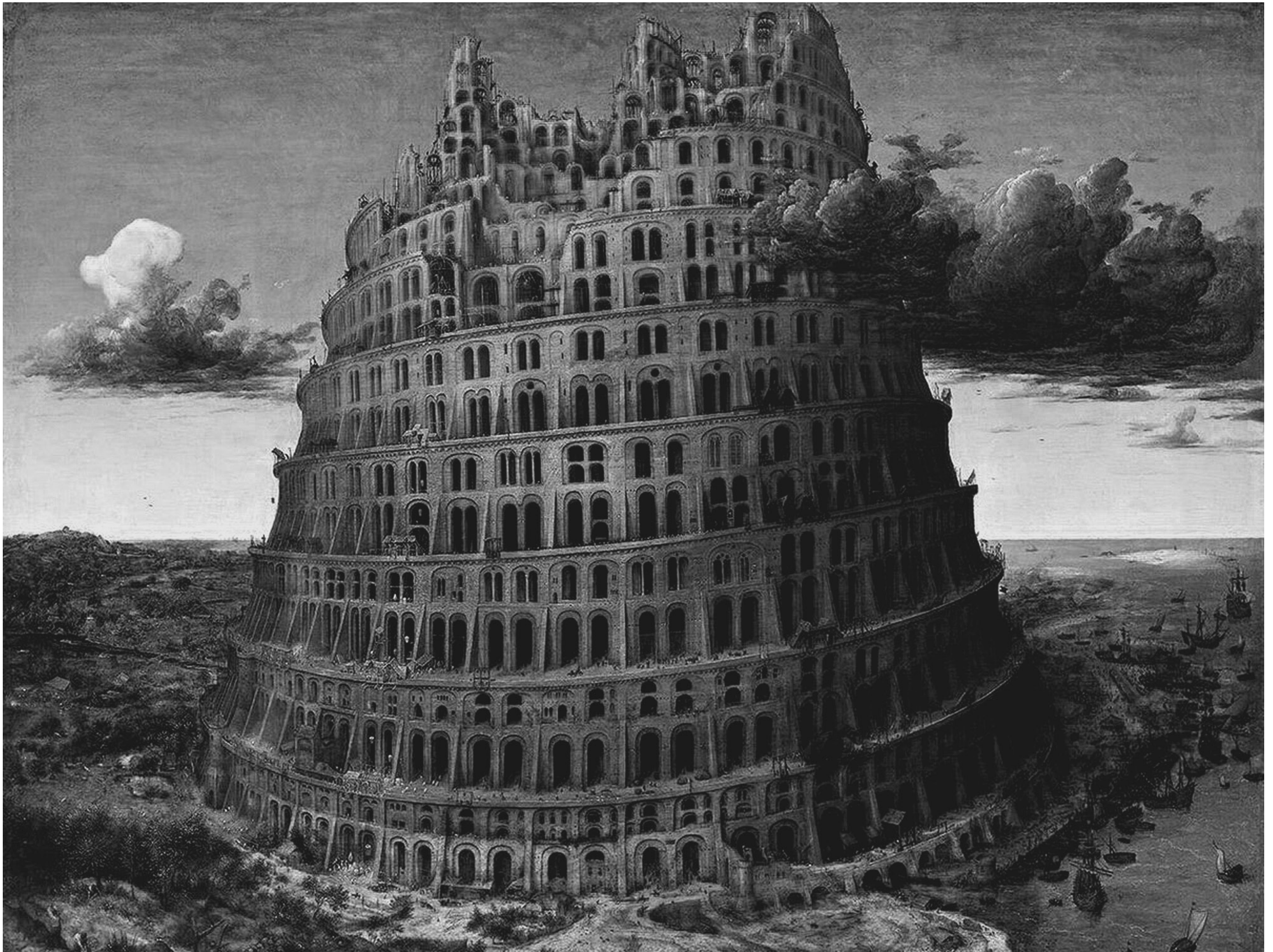
Deze tijd

De publieke opinie is verrechtst. Toch zagen we, dat toen de heersers van Unilever ons hun programma door de strot kwamen duwen, men hierop vrij 'anti-heerschappij' of anarchistisch reageerde. Als het kapitaal dus te veel pretenties krijgt, botst het wel tegen allerlei mensen op. Mensen die zich rechts noemen, mensen die zich links noemen, christenen, atheïsten, gamers, sporters, Turken, lesbiennes, gehandicapten, bakkers, et cetera. Een soort van 'We the People'… Ik ruik daar anarchisme in.

Historische overwinning?

Zoals Noam Chomsky het zegt, er is wél veel bereikt. Zoveel zaken die nu gemeengoed zijn komen voort uit libertair activisme. Denk aan woonrecht, arbeidsrecht, seksuele bevrijding, vrijheid van meningsuiting, LGBTQ-bevrijding, de afschaffing van de dienstplicht, et cetera. Allerlei progressieve zaken, afgedwongen vanuit de anarchistische hoek. Ik ruik daar anarchisme in.

– door Nayakosadashi

Klassenstrijd?

Klassisme binnen de anarchistische beweging

De klassenstrijd: van oudsher een hot item binnen de anarchistische beweging. En omdat ik zelf uit een gezin kom waar we kampten met structurele armoede en waar universiteitsopleidingen ver buiten het bereik lagen, is het ook een onderwerp dat me persoonlijk aan het hart gaat. Maar iedere keer dat ik in een anarchistisch gesprek over klassenstrijd beland, of de zoveelste analyse erover lees, dan bekruipt me een vervelend gevoel. De inhoud gaat misschien wel over mij, maar het gesprek of het artikel is duidelijk niet voor mij bedoeld. En de beslommeringen die mijn dagelijks leven bepalen vinden nauwelijks weerklank in de anarchistische beweging.

Ik sta daar niet alleen in. De afgelopen jaren zijn er een aantal gebeurtenissen geweest die zowaar het karakter droegen van een volksoproer (Nederland in Opstand, de Gele Hesjes), waarbij anarchistisch Nederland huiverig aan de zijlijn bleef afwachten. Het was dan ook voorspelbaar dat rechts gretig in het gat sprong en de bewegingen kaapte. Ook de felle stakingen van de buschauffeurs konden op weinig linkse belangstelling rekenen. En bij onze jaarlijkse 1 mei-demonstraties zijn eigenlijk nauwelijks arbeiders te bekennen.

Kennelijk hebben we als anarchistische beweging maar weinig contact met 'het gewone volk'. Spreken we elkaars taal nog wel? Of kampt de anarchistische beweging ondanks de door haar bejubelde klassenstrijd met een stevige portie intern klassisme waardoor onze groepen niet toegankelijk zijn voor 'gewone mensen'?

Ik heb maar eens een fictief stereotype 'Anarchist' en een net zo fictief stereotype 'Gewone Jongen' uitgenodigd om met elkaar in gesprek te gaan.[1]

Ik: Heren,[2] kan ik jullie iets te drinken inschenken?

Anarchist: Een kopje thee graag. Heb je biologische gember?

Gewone Jongen: Doe mij maar een biertje. Nee, ik hoef geen glas erbij. Haha, dat flesje is toch al van glas, of niet dan? En waar moesten we nou precies over praten?

Ik: Over de klassenstrijd.

GJ: De wat?

A: Oh, goed punt. De klassenstrijd, dat is de kern van de anarchistische ideologie. Een constante, zeg maar. Al sinds de oorsprong van de anarchistische beweging, met Marx natuurlijk als grote inspirator, strijden wij voor de nivellering van klassen. En voor de afschaffing van staat en kapitaal, door wie de arbeiders worden uitgebuit.

GJ: Ik snap er nou al niks meer van. Wie? Marx …? Zeg, je bent toch geen communist of zo, hè?

A: Nee, ik ben anarchist.

GJ: Anarchist? Haha, grappig, je ziet er helemaal niet uit als een stenengooier. Maar wat zei je nou precies?

A: Ik zei… Wat…!? Stenengooier?? Nou ja, laat maar. Kijk, ik zal het uitleggen. Binnen dit kapitalistische systeem heerst de hegemonie van *profit* en *growth*, maar die rijkdom wordt vergaard ten koste van de arbeidersklasse. Alleen met een anti-kapitalistische strijd en educatie zullen de arbeiders uiteindelijk in vrije federatie en met internationale solidariteit de revolutie ontketenen.

GJ: Geen idee waar je het over hebt.

A: Jij bent een arbeider. Je wordt uitgebuit door je bazen.

GJ: Welnee, man, ik ben een gewone jongen. Arbeiders, dat is van vroeger. M'n opa was een arbeider, ja. Ik woon toch niet in één of ander houten hutje of zo? Nee, maar ff serieus. Ik woon in een gewoon fatsoenlijk huisje. En ik heb vorige maand een nieuwe breedbeeld-tv gekocht. Heb ik me wel een slag in de rondte voor gewerkt, maar… ik heb 'm!

A: Maar vind je het niet raar dat jij je een slag in de rondte moet werken, terwijl jouw bazen minder werken en meer verdienen?

GJ: Ja, dat ik genaaid wordt, dat weet ik ook wel. Dat hoef jij me niet te vertellen. Maar eh… het is maar goed dat er bazen zijn, want ik kan m'n machine bedienen, maar ik weet echt niet hoe ik zo'n bedrijf zou moeten draaien. Dat zou een mooie bende worden, haha. Maar ik zou inderdaad best een beetje meer willen verdienen, dat wel. Koop ik ook van die vette speakers voor bij mijn tv.

A: We moeten juist af van de propaganda van het *consumerism*. En trouwens: eigendom is diefstal. Misschien moet je Proudhon eens lezen.

GJ: Hé, rustig aan jij. Ik heb gewoon gewerkt voor die tv hoor. Niks gejat. En ik heb geen tijd om te lezen, want ik werk. En 's avonds heb ik wel wat leukers te doen. Misschien moet jij ook eens leuke dingen gaan doen, in plaats van met je neus in de boeken te zitten.

A: Nou ja, we zijn het er in ieder geval over eens dat je genaaid wordt.

GJ: Zeker weten. Ze houden me nou al drie jaar aan het lijntje met allemaal tijdelijke contracten. Iedere keer zeggen ze: we gaan je een vast contract aanbieden, maar het gebeurt nooit. En intussen zit ik wel gewoon met de huur en de zorgpremie en al die dingen. Het wordt allemaal duurder, maar ik ga d'r niks op vooruit.

A: Morgenmiddag is er in de Nieuwland een workshop over directe actievormen bij precaire arbeidssituaties. Ga je mee?

GJ: Waarzo?

A: De Nieuwland. Een sociaal centrum.

GJ: Ja, waar is dat dan?

A: Waar? Oh, in Amsterdam natuurlijk.

GJ: Jongen, ik zeg toch net dat ik moet werken. En bovendien, ik moet een beetje rustig aan doen met m'n centen. Ik kan toch niet voor ieder ding naar Amsterdam? Weet je wel hoeveel benzine dat kost?

A: We hebben met onze groep ook een manifest geschreven over precaire arbeid. Wil je dat lezen?

GJ: Nee. Leuk hoor, maar ik ga niet ineens een vast contract krijgen omdat jij een stukkie schrijft.

A: Zaterdag dan. Dan is er een anarchistische anti-kapitalistische demonstratie. Zin om mee te gaan?

GJ: Anti-dit of anti-dat, wat heb ik daaraan? Ik wil gewoon brood op de plank en een vaste baan. En af en toe eens wat leuks kunnen doen. En zei je nou anarchistische demonstratie? Zo'n groep met allemaal van die mafkezen in het zwart met capuchons en zo? Je denkt toch niet dat ik daartussen ga staan, hè? En dan alle jongens op m'n werk over me heen krijgen maandag… Haha, echt niet! Bovendien heb ik al wat anders zaterdag. We komen met de Gele Hesjes[3] bij elkaar en dan gaan we een plein blokkeren. Want al die politici… Ik ben het helemaal zat. Oprotten, dat moeten ze.

A: Dat zeg ik. Afschaffing van de staat. Ik las laatst een analyse over de beweging van de Gele Hesjes, over de vraag of dit dan het begin van de volksrevolutie gaat worden.

GJ: Revolutie? Welnee, gewoon beetje rellen, lachen man. Maar eh, jij bent toch zo'n stenengooier? Heb je geen zin om mee te gaan?

A: Nou, volgens mij komen daar ook best wel PVV'ers op af, dus dat doe ik niet. En bovendien, ik heb eens naar jullie eisenlijst gekeken, maar dat gaat alleen over de gevolgen van neo-liberaal beleid, niet over de oorzaken. En dat Rutte weg moet, alsof het niet gaat om de totale afschaffing van het parlementaire systeem. Geen woord over multinationals, *degrowth* of klimaatverandering. Snappen jullie dan niet wat de oorzaak is? Kapitalisme! Kolonialisme!

GJ: Volgens mij ben jij degene die het niet snapt. Jij zit hier maar de hele tijd te praten, met al die dure woorden van je, en stukkies te schrijven, maar iets doen, ho maar. Wat weet je nou van het echte leven?

We laten de Anarchist en de Gewone Jongen – allebei teleurgesteld in elkaar – maar weer voor wat ze zijn. Wat opvalt is dat ze, hoewel er wel degelijk genoeg overeenkomsten zijn voor samenwerking, elkaars taal totaal niet spreken.

Wat gaat er mis in de dynamiek tussen anarchisten en de klasse van de lagere inkomens? Ik kan niet voor anderen spreken, maar ik weet wel waar ik de afgelopen jaren tegenaan ben gelopen: academisch taalgebruik, anarchistisch jargon, niet aansluiten bij of zelfs openlijke afwijzing van acties vanuit de arbeidersklasse, 'bekerings- of educatiedrang' (en het onderliggende idee van superioriteit van de anarchistische ideologie), romantisering van de arbeidersklasse en diens revolutie, geen rekening houden met beperkingen in budget en tijd, nadruk op Randstedelijk gebied ten koste van andere regio's, de veronderstelling dat schrijven hetzelfde is als iets doen, geen zicht hebben op wat als problematisch wordt ervaren in de arbeidersklasse, de aanname dat de arbeidersklasse (zeker met wat educatie) links-georiënteerd of anti-kapitalistisch is, praten óver in plaats van mét, een rigide (en lang niet altijd functionele!) dresscode, de neiging om overmatig veel én onnodig gebruik te maken van de Engelse taal en structurele afwijzing van oplossingen die door de arbeidersklasse worden geopperd.

Het probleem begint al bij het begin: bij het woord 'arbeidersklasse' of nog erger, bij het woord 'proletariaat'. Ik ben in m'n hele arbeidsleven – en ik heb toch aardig wat werkplekken gezien – nog nooit iemand tegengekomen die zichzelf als 'arbeider' beschouwde. De arbeiders van nu zien zichzelf als middenklasse. Mensen uit een ploeterende middenklasse weliswaar, wiens arbeidszekerheid gesloopt wordt door flex- en nulurencontracten, die jaren op de wachtlijst staan voor een sociale huurwoning, die zorg mijden omdat ze hun eigen bijdrage niet meer kunnen betalen en wiens kinderen door lage onderwijsadviezen structureel in het MBO belanden, maar toch: uit de middenklasse. Gewone mensen worden alleen arbeiders genoemd door communisten, socialisten en anarchisten. Communisten zijn engerds, socialisten hebben de boel net zo keihard belazerd en anarchisten zijn vooral mensen die alleen maar willen rellen en stenen gooien. Geen wonder dat de PVV, die het wel over 'het gewone volk' heeft, het in hun ogen beter doet.

Een andere onterechte aanname is mijns inziens het idee dat de arbeidersklasse zich in een revolutie zal storten zodra wij ze hebben uitgelegd waarom kapitalisme de bron van al het kwaad is. Het eerste probleem met deze aanname is dat al onze propaganda opgesteld wordt in een volstrekt ontoegankelijke taal. Voor anarchisten een prachtig stukje tekst, voor 'gewone mensen' volkomen nietszeggend en zo gaat de uitleg verloren.

Een tweede aspect van diezelfde aanname is dat wij het allemaal wel even komen uitleggen – overtuigd van ons heilige gelijk en de onfeilbaarheid van onze ideologie, is het onze taak om de massa's te onderwijzen. Ik zeg niet dat (zelf)educatie zinloos is en in de glorietijden van het anarchisme was educatie van de arbeidersklasse een bijzonder sterke pijler, maar het problematische van deze drang tot educatie is dat we meer praten dan luisteren en onszelf zo doof maken voor wat er buiten onze eigen bubbel speelt.

Deze problemen komen niet alleen aan de oppervlakte als het gaat om de dynamiek tussen anarchistische groepen en mensen uit de lagere inkomensklasse, voor zover deze beschouwd worden als 'de arbeiders'. Want er zijn ook anarchistische activisten met een laag inkomen en zonder universiteitsachtergrond. Zoals ik. En het problematische gedrag zoals hierboven beschreven zorgt ook naar elkaar toe voor uitsluiting. Enerzijds wordt de nadruk gelegd op zelfeducatie – en ik blijf het belang daarvan onderschrijven – anderzijds wordt die zelfeducatie tegelijkertijd volkomen ontoegankelijk gemaakt door academisch taalgebruik en wordt kennis over theorieën, stromingen en grondleggers daarvan ook nog eens geacht al aanwezig te zijn. Alsof we er mee geboren worden, of dat die kennis zich op magische wijze openbaart zodra we een zwart-rode vlag oppakken.

De artikelen op de website Libertaire Orde zijn daar stuk voor stuk een bevestiging van. Maar ze laten ongewild ook een onderliggend probleem zien. Als je op de website een search invoert naar het trefwoord 'klassenstrijd' krijg je een imponerende lijst van 46 artikelen te zien. Zoek je echter op 'klassisme' of 'klassenonderdrukking' dan krijg je... niets.

Het is tekenend voor de manier waarop de anarchistische beweging met interne klassenverschillen omgaat: niet. Ik ben blij dat er binnen de beweging in toenemende mate discussie is over intersectionaliteit en de onderdrukking die kolonialisme met zich meebrengt, maar de intersectionalisteitslijn van interne klassenverschillen komt zelden tot nooit ter sprake. Met als gevolg dat uitsluiting – en in het verlengde daarvan ook onderdrukking – gehandhaafd blijft.

Er is mijns inziens dan ook aardig wat werk aan de winkel voor de anarchistische beweging: hoe krijgen we onze eigen groepen klasse-inclusiever? En als we de strijd van de lage-inkomensklasse echt zo hoog in het vaandel dragen, zijn we dan ook bereid om middels eerlijk zelfonderzoek ons gedrag en onze *attitude* aan te passen? Kunnen we uit onze ivoren toren komen en weer elkaars taal leren spreken?

– door Dhjana

Noten

1 Er is in de dialoog duidelijk sprake van stereotypering. Daarmee wil ik niet beweren dat iedere anarchist of arbeider zo is. Ik probeer alleen bepaalde *patronen* naar voren te laten komen.

2 Beide fictieve karakters zijn witte *able-bodied* cis-hetero-mannen. Niet omdat dit de norm of een afspiegeling van de werkelijkheid zou zijn, maar omdat andere dynamieken op het gebied van intersectionaliteit het zicht op klassisme in dit geval zouden beïnvloeden.

3 Op het moment dat ik dit schrijf – begin januari – heb ik geen zicht op hoe de Gele Hesjes-beweging zich de komende tijd (tot het moment van publicatie van *Buiten de Orde*) gaat ontwikkelen.

dialoogjes

De actualiteit van het anarchisme

Het serieuze anarchisme, daarbij denk ik aan eind negentiende eeuw, aan mensen zoals Bakoenin, Emma Goldman, Kropotkin, Domela Nieuwenhuis.

Prima toch?

Interessante lectuur, zal ik niet ontkennen. Maar het is wel geschiedenis. Het is latere denkers niet gelukt er iets aan toe te voegen.

Het anarchisme blijft actueel hoor, er valt gewoon geen speld tussen te krijgen.

Dat kan wel wezen, maar waar blijven de nieuwe ontwikkelingen? Die zijn er niet, of het blijft bij speldenprikken, dat is niet genoeg!

Er zijn wel degelijk anarchisten (denkers en activisten) die het anarchisme nader ingevuld hebben, uitgebouwd, toegepast op verschillende terreinen van het leven.

Noem dan eens wat namen?

Kijk maar eens rond in Het Fort van Sjakoo, daar liggen honderden boeken van hedendaagse auteurs.

Bookchin, oké, maar verder zijn de meesten dus niet doorgedrongen tot een bredere kring mensen. Ze schrijven voor hun eigen kringen. De ideeën slaan niet aan, dat geeft te denken, of niet?

Zoek je tevergeefs naar bekende namen? Prima, de tijden van de persoonsverheerlijking zijn voorbij, zo'n houding strookt ook bepaald niet met anarchisme.

Het gaat me niet om de namen, het gaat erom of het anarchisme zich nog verder ontwikkelt. De ideeën werden vooral uitgewerkt eind negentiende, begin twintigste eeuw. Het kan toch niet zo zijn dat we er nu nog steeds zo over denken?

De basisideeën zijn gewoon ijzersterk.

Als ze zo sterk zijn, waardoor komt het dan dat ze zo weinig succesvol blijken in de praktijk?

Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw heeft anarchisme zich vooral voortgezet via bewegingen, zoals Provo in de jaren zestig, de anarcha-feministen in de jaren zeventig en tachtig, de punkbeweging, veganistische anarchisten... En die bewegingen hebben allemaal nieuwe thema's binnengebracht.

Oké, acties en het veranderen van het eigen gedrag, allemaal prima, maar waar blijven de vernieuwingen? Het uitbouwen van de anarchistische theorie?

De basisgedachte van anarchisme is het verwerpen van elke vorm van onderdrukking. Die is alleen uit te bouwen door die toe te passen op alle aspecten van het dagelijks leven. Het lijkt me logisch dat een anarchist alle mogelijke vormen van onderdrukking bestrijdt, en solidair is met degene die ze ondergaat. Arbeider, vrouw, zwart, homo, gehandicapt of combinaties daarvan, of een niet-menselijk dier.

Iedereen kan zowel slachtoffer als dader zijn. De gehandicapte werkgever die de arbeider ontslaat die zijn vrouw slaat die het kind door elkaar schudt, dat de kat pest...

Precies. Misschien is dat een nieuwe invalshoek van het anarchisme: het inzicht dat een onderdrukte op het ene gebied onderdrukker kan zijn op een ander vlak. En dat je als anarchist dus niet alleen de bazen en de bemoeienis van de staat bestrijdt, maar ook kritisch naar je eigen gedrag kijkt.

Zo nieuw lijkt me dat niet. Zei Bakoenin niet al: ik ben niet vrij zolang alle anderen niet vrij zijn?

Theoretisch zat het er altijd al in. Dat wil helaas niet per se zeggen dat alle anarchisten daarnaar handelen.

Dus je vindt het niet nodig om de theorie van het anarchisme verder uit te bouwen?

Jawel! Of nee, 'de' theorie van 'het' anarchisme niet, dat klinkt veel te statisch. Er zijn wel honderd vormen van anarchisme, of nee, evenveel vormen als er anarchisten zijn.

Wat vrijblijvend!

Het is zeker belangrijk om theorieën te blijven bouwen, uitbouwen en met elkaar te confronteren! Studieweekenden, conferenties, zomerweken rond de nieuwste boeken. Alle verschillen bediscussiëren...

Nou dan.

Er gebeurt al een hoop. Meerdere keren per jaar zijn er workshops en discussies tijdens de Pinksterlanddagen, op anarchistische boekenmarkten, het 2.Dh5-festival en vergeet de keukentafels niet in allerlei al dan niet voormalige kraakpanden.

Gesprekken, workshops, mooi, maar dat is allemaal vluchtig, je legt het niet vast.

Daarvoor zijn er tijdschriften zoals in Nederland *de AS* en *Buiten de Orde*..., er zijn zelfs uitgeverijen die nieuw geschreven boeken publiceren.

Neem me niet kwalijk hoor, maar wat zijn daarvan de oplagen?

Vergeet niet dat de meeste anarchisten heel breed bezig zijn, zich aansluiten bij allerlei andere bewegingen. Bewegingen trouwens, die vaak veel anarchistische trekjes hebben, zonder het woord anarchisme te gebruiken. Ze werken bijvoorbeeld horizontaal, zonder leiders, en beslissen via consensus.

Veel van die methodes zijn buiten de direct-anarchistische kringen bedacht.

Ja natuurlijk, waarom niet? Ideeën die overeenkomen met de basisideeën van anarchisme, zoals het verwerpen van alle vormen van onderdrukking, solidariteit en samenwerking op basis van gelijkwaardigheid, die zijn gewoon anarchistisch, en je hoeft je geen anarchist te noemen om er je steentje aan bij te dragen.

Toch is het vreemd dat na de val van de muur en de hele instorting van het rood-linkse gedachtegoed het anarchisme niet door veel meer mensen met beide handen is aangegrepen.

Dat ben ik met je eens, daarover moeten we nog maar eens goed nadenken. Maar dat ligt niet aan de actualiteit van het anarchisme of het gebrek daaraan. Het anarchisme is nog altijd heel actueel en zal dat blijven zolang er geheerst wordt.

– door Mirka

Hedendaags

Anarchisme is aangeboren, niemand wordt slaafs en ultra-gehoorzaam geboren. Er zullen dus ook altijd vormen van anarchisme zijn, wel of niet onderbouwd met, of gevoed door die enorme geschiedenis van anarchistisch geschrijf, gedenk, gepraat. Wel of niet letterlijk met de naam 'Anarchisme' getooid. En: wel of niet heruitgevonden.

Toen ik in de late jaren zeventig met anarchisme kennismaakte was dat de anarka-feministische variant. De radicale feministen van die tijd waren door en door anarchistisch georganiseerd, zonder het woord anarchisme in de mond te nemen, het was een heruitgevonden anarchisme. Het woord 'anarchisme' viel langzaamaan wat vaker. Niet gek, want zoekend in de geschiedenis van verzet stuit je al gauw op anarchistische literatuur.

In alle niet-autoritaire vormen van verzet zal een vorm van heruitgevonden anarchisme de kop opsteken. Wat dat betreft ben ik helemaal niet pessimistisch over de toekomst van anarchisme, het is er en het zal er zijn. Er zijn voortdurend nieuwe hedendaagse anarchismen!

Ik wil een paar stukjes anarchisme nader bekijken.

1. Klassenstrijd

Je hoort de term niet vaak meer. Ook van syndicalisme, de anarchistische variant van arbeidersorganisatie, hoor je weinig meer. Enerzijds is het vreemd, want kapitalisme is er nog steeds volop en ongelijke verhoudingen zijn er dus ook. Maar de grootste economische verschillen zijn nu vooral internationaal van aard, en er is weinig zicht op een organisatie van alle arbeiders van alle armere landen. Binnen een rijk land als Nederland zijn er ook grote verschillen, maar sinds in de jaren zeventig arbeiders zich een auto konden veroorloven zijn ze medebelanghebbend in handhaving van de status-quo geworden. Je zou de schuld daarvoor bij de rode socialisten kunnen leggen, niet bij de anarchistische. Maar is dat wel zo?

Terzijde: af en toe wordt geopperd dat het juist de laagopgeleiden zijn die populisme ondersteunen. Ik heb echter al heel wat laagopgeleiden met eenvoudige banen gekend die overliepen van solida-

riteit. Er is volgens mij geen verband tussen opleiding en solidariteit. Als het huidige anarchisme de impuls tot solidariteit weet te vergroten, bij mensen van allerlei opleiding, graag.

2. Revolutie

Met de gele hesjes in Frankrijk of andere opstandigheid hoor je hier of daar in de beweging de hoop op revolutie opflakkeren. Het hele idee 'revolutie' komt op mij eerlijk gezegd erg romantisch over. Romantiek mag best hoor. Maar realistisch is het niet. De revolutie die anarchisten voor ogen hebben bestaat uit afwijzen van regeringen, dat is een makkelijk punt. Alles zelf organiseren met deelname van iedereen, dat is een heel moeilijk punt. En goed omgaan met velerlei verschillen tussen iedereen, dat is ook een heel moeilijk punt. Het is mogelijk dat een bepaald idee uit het anarchistisch revolutieprogram (om het zo maar even te noemen) ineens razendsnel de wereld over gaat, maar voor een revolutie is nodig dat heel erg veel mensen heel veel ideeën ineens heel anders gaan zien. De kans daarop lijkt me nul.

We zouden de revolutiegeneigdheid trouwens op kleine schaal kunnen testen. Het is tegenwoordig voor niet-rokers prettiger toeven bij anarchistische bijeenkomsten. Dat is een gevolg van rookverboden die buiten anarchistische kringen ingevoerd zijn. Het is dus een minpunt voor de beweging dat die niet zelf zónder verboden had bewerkstelligd dat niet-rokers zich er prettiger gingen voelen. Maar er kan nog een stap. Op de Pinksterlanddagen zie je, en ruik je, buiten de zalen nog steeds veel rokers. Het zou revolutionair zijn als dat ineens veranderde. En net als bij andere revoluties is alleen maar nodig dat een idee zich snel verbreid en dat veel mensen patsboem van gedrag veranderen. Meteen ook geen alcohol meer want denkende revolutionairen drinken niet. Als er één plek is waar veranderingen revolutionair snel kunnen gaan dan is dat onder anarchisten. Zou je zeggen.

3. Intersectionaliteit

Dit is een begrip dat in 1989 voor het eerst klonk binnen feminisme. Het betekent dat onderdrukking niet op één punt aangepakt moet worden maar meteen voor alle andere punten. Het had niet zo mogen zijn dat er onenigheid tussen lesbo's en hetero's binnen feminisme ontstond. Het had niet zo mogen zijn dat witte feministen toestanden met zwarte feministen hadden. Omdat anarchisme tegen macht is en dus tegen alle onderdrukking, zou voor anarchisten intersectionaliteit een eitje moeten zijn, die pakken toch al alles tegelijk aan.

Maar dat is de theorie. In de praktijk was er nog wel wat te doen. De anarchistische beweging kwam rond 1980 op mij met mijn radicaal-feministische bril erg traditioneel over. In discussies was er veel grotebekkencultuur. Standaard machismo dus. In onder andere de jaren negentig zijn er discussies geweest over deze cultuur in bijvoorbeeld Appelscha. Dat had dus eigenlijk niet nodig hoeven zijn. De discussiemanieren die in Occupy en andere linkse groeperingen zijn ontwikkeld, zijn ook van die dingen die anarchisten al hadden moeten uitvinden maar niet hadden uitgevonden. Werken met consensus heeft trouwens wel anarchistische wortels, bij Kees Boeke bijvoorbeeld.

4. Utopisme

Als je vanuit anarchisme kritiek hebt op de bestaande wereld, dan gaat dat waarschijnlijk over heel veel punten. Dat is niet vreemd, want de huidige wereld lijkt door de bank genomen heel erg niet op hoe wij het zouden willen. Bij het naar voren brengen van kritiek wordt dan vaak een heel pakket van a plus b plus c plus d plus e plus weet-ik-hoeveel dingen naar voren gebracht die inderdaad allemaal beter kunnen en die zouden moeten veranderen. Je hele utopie dus. Maar hoe meer punten je naar voren brengt, hoe onwaarschijnlijker het wordt dat het hele pakket ook maar bekeken wordt. (Zie ook punt 2. Revolutie) Dus beperk je, anarchisten. Waarmee ik niet pleit voor een soort gematigd en evolutionair anarchisme, helemaal niet. Ik zou willen pleiten voor veelkoppigheid: dat vele anarchisten op heel veel plaatsen één of hooguit twee punten heel radicaal inbrengen. Bij economie bijvoorbeeld voortdurend naar voren brengen dat constante groei fysiek onmogelijk is. En dan een wereldwijd basisinkomen, arbeiderszelfbestuur, gemeenschappelijk grondbezit en totale nivellering er niet altijd ook meteen bijhalen.

5. Scepsis

Een leus op een spandoek is altijd kort en noodzakelijkerwijs niet erg gedetailleerd. Dat geeft niet. Een te korte bocht op een spandoek is ook niet zo erg. Maar een heel artikel dat kort door de bocht is? Niet verstandig. Of laat ik zeggen: af en toe leuk in de eigen parochie om je flink uit te leven, maar veel bereik krijg je er niet mee. Buiten die parochie komt je verhaal over als gebakken lucht, of kolder of weet ik het. In ieder geval bereik je met korte bochten niet veel.

Alle kennis is beperkt geldig. Wil je een radicaal verhaal als anarchisme over laten komen dan zul je daar rekening mee moeten houden, wat vaak verre van eenvoudig is. Bij Atalanta hebben we ons nogal bezig gehouden met delen van de filosofie die het leven van een anarchistisch mens helderder en prettiger maken. Waar zijn die meiden van Atalanta nou weer mee bezig? Daarmee dus!

Binnen de kennistheorie past filosofisch scepticisme heel goed bij radicaliteit, daar hebben we dus een boek over. Binnen politieke filosofie vonden we dat 'vrijheid' beter uitgediept moest worden, omdat dat belangrijk is in een wereld waar het veel over vrijheid gaat, maar waar egoïstische vrijheid heerst. Dat werd ook een boek. En omdat het in de huidige wereld niet altijd zo eenvoudig is om je staande te houden, hebben we ook over stoïcisme geschreven en over de stoïcijnen, die nogal anarchistische politieke ideeën hadden.

Een eeuw geleden hadden veel mensen heel erg weinig opleiding, dat kwam de machthebbers goed uit. In anarchistische en andere arbeiderskringen werd dit tekort gecompenseerd door zelfstudie, lezingen enzovoorts. Zelfverheffing, zorg dat je meer weet dan men verwacht. Eigenlijk zitten wij met de kinderboeken en de filosofie die we uitgeven in die traditie. Alleen: lezen hedendaagse anarchisten nog?

– door Weia Reinboud

Van arbeidersstrijd naar municipalisme

Hoe Rudolf Rocker zijn eigen anarchisme vernieuwde

Rudolf Rocker staat bekend als een vooraanstaand anarcho-syndicalist. Zoals in zijn memoires *Onder Joodse arbeiders* (Kelderuitgeverij, 2015) verhaald wordt, was hij vóór de Eerste Wereldoorlog actief in de Joodse arbeidersbeweging in Londen. In de jaren 1920 was hij een van de leidende figuren van de Freie Arbeiter-Union Deutschlands (FAUD). Kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog zou hij zijn opvattingen aan een diepgaand zelfonderzoek onderwerpen en enkele krachtlijnen voor een nieuw begin uitwerken.

Schipbreuk

Toen Rudolf Rocker (1873-1958) in 1945 vernam dat zijn oude vriend Max Nettlau, historicus van het anarchisme, op 79-jarige leeftijd overleden was, begon hij aan een boek over diens leven en werk, waarbij hij zijn eigen opvattingen aan een diepgaand onderzoek onderwierp.[1] Alhoewel Nettlau vooral de historicus van de libertaire ideeën en bewegingen was, had hij ook getracht in min of meer lange artikelen zijn opvattingen over het anarchisme te verduidelijken, waarbij hij zijn kritieken niet onder de mat veegde. Het zou voor Rudolf Rocker een boeiende confrontatie worden, waarin hij tot een herziening van zijn vooroorlogse opvattingen over het anarchisme aangespoord werd.

De wereldoorlog had alle vaste overtuigingen aan het wankelen gebracht. Het geloof in universele oplossingen had elke grond verloren. Waardeoordelen van het verleden leken gefaald te hebben. In deze situatie ging het er voor Rudolf Rocker niet zozeer om terug aan te knopen bij de oude tradities als wel om *een nieuw begin* op een brede basis en zonder de oogkleppen van de vooroorlogse arbeidersbeweging.

Het feit dat de meeste socialistische denkers uit diverse lagen van de heersende klasse voortkomen, zou ons moeten aansporen tot voorzichtigheid

Trouwens, wat stelde die arbeidersbeweging nog voor? Talrijk waren de revolutionairen die de schipbreuk van de arbeidersbeweging vaststelden. Ze wierpen fundamentele vragen op. Waarom heeft de arbeidersklasse in haar historische taak gefaald? Waarom heeft ze zich niet verzet tegen het nationaal-socialisme in Duitsland? Waarom vinden we geen sporen van een revolutionaire beweging onder de Amerikaanse arbeiders? Wat is er gebeurd met de sociale vitaliteit van de arbeidersklasse wereldwijd? Waarom lijken de massa's overal ter wereld niet langer in staat iets nieuws voor hun zelfbevrijding op te starten?

Arbeidersstrijd heeft zijn offensieve kracht verloren en is niet in staat het lot van de mensheid te bepalen

Arbeidersbeweging?

Rudolf Rocker zocht bij Max Nettlau naar een antwoord. Voor Nettlau, zo herinnert ons Rudolf Rocker, bleek de nadruk op het klassenbegrip met verloop van tijd rampzalig te zijn en te leiden tot een verwarring van begrippen. 'De socialistische idee,' zo schreef hij ooit aan Rocker, 'behoort toe aan de hele mensheid, die er de basis van vormt (...) Ze behoort even weinig toe aan de arbeidersklasse als de productiemiddelen toebehoren aan de kapitalisten.'

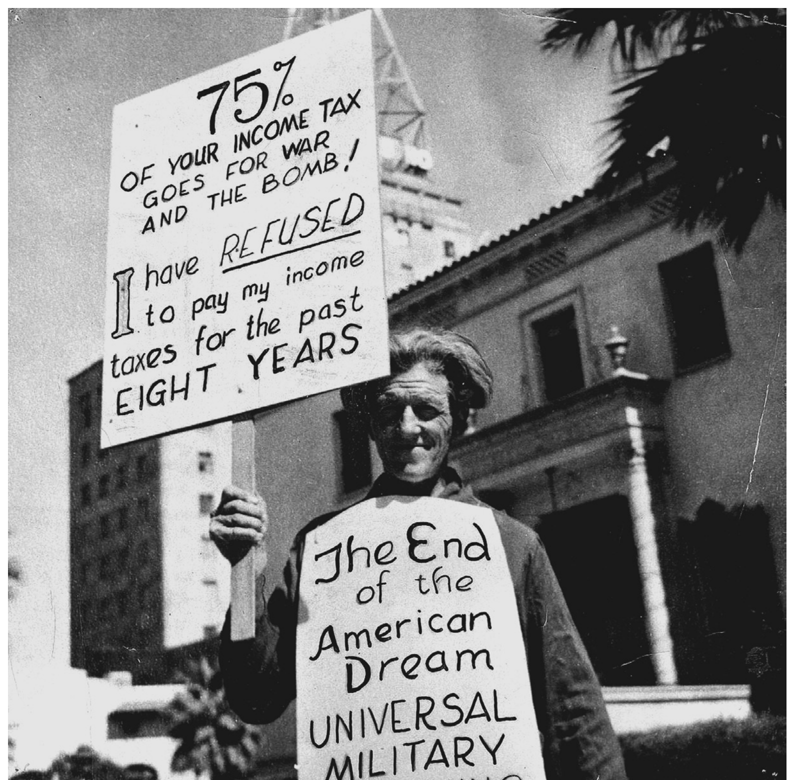
Voor Nettlau was het klassenbegrip in het beste geval een sociologisch instrument en in verschillende opzichten was haar toepassing even onzeker en even problematisch als het begrip ras. Men kan niet met zekerheid bepalen waar een klasse ophoudt en waar een andere begint. Het is enkel een collectief concept waar we nooit waardevolle en algemene conclusies over het individu uit kunnen trekken. 'Wanneer we een vertegenwoordiger van de financierswereld of van het grootkapitaal naast een fabrieksarbeider of een dagloner plaatsen, dan is het verschil opvallend. Maar tussen het proletariaat en het grootkapitaal bestaat er een hele reeks van tussenliggende sociale lagen die men moeilijk kan differentiëren of classificeren, en die niettemin in even grote mate als de arbeiders aan de constante druk van het grootkapitaal blootgesteld worden. De arbeiders zelf vormen geen homogene klasse, hun belangen verschillen, botsen zelfs soms met elkaar.'

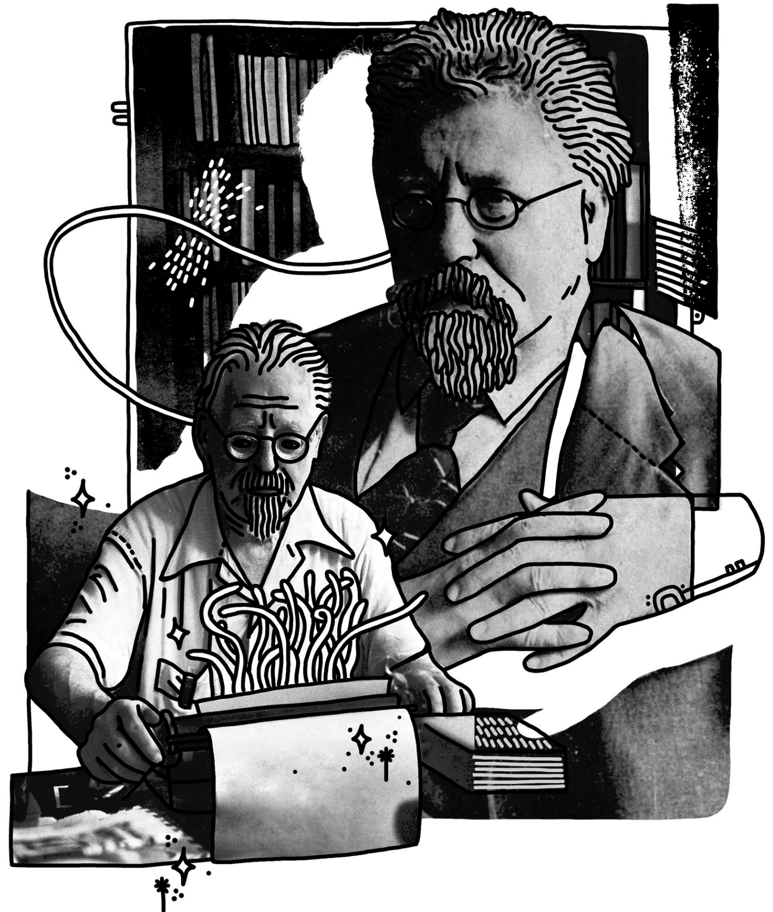
Het zou een grote fout zijn te veronderstellen dat de morele en intellectuele kwaliteiten van een individu zouden voortspruiten uit zijn klassenafkomst. Alleen al het feit dat de meeste socialistische denkers niet uit de arbeidersklasse voortkomen maar uit diverse lagen van de heersende klasse, zou ons moeten aansporen tot voorzichtigheid. Het begrip 'klassenbewustzijn' is volgens Nettlau een leeg concept, dat een gedegen studie niet weerstaat. Rudolf Rocker: 'Het zijn niet de klassenbelangen maar de maatschappelijke structuren en de stromingen van de tijd waarin men leeft, die altijd al de arbeiders sterk beïnvloed hebben, en hun repercussies op de denkwijze overschrijden in verregaande mate de klassenafkomst.' De periode tussen de twee wereldoorlogen heeft dit duidelijk aangetoond. Het nazisme was geenszins een beweging van een minderheid maar een grote volksbeweging die nooit de macht had kunnen veroveren zonder de steun van brede lagen van de actieve bevolking.

Het gaat ook niet op te beweren dat de arbeiders misleid werden. Dit voorbeeld toont duidelijk aan dat de klassenafkomst geen specifiek bewustzijn ontwikkelt waarin ze zich van andere onderscheidt. 'Een individu is niet het resultaat van zijn afkomst uit een bepaalde maatschappelijke laag maar de vrucht van zijn persoonlijk handelen.' Wie zijn leven niet zelf ter hand neemt, levert zich over aan anderen.

Een klasse als dusdanig, evenmin als een ras of een natie, geniet niet van een bewustzijn of van specifieke morele en intellectuele gaven. In elke klasse vinden we individuen met de meest uiteenlopende ideeën, gaven en tradities. Net als in elke andere klasse vinden we in het proletariaat reactionairen, kleinburgers, kortzichtigen. En net als in om het even welke andere klasse treffen we er ook mensen aan met een grote humanistische en idealistische ingesteldheid.

Het heeft geen enkel nut het kapitalisme met alle zonden van Israël op te zadelen als men zich niet zelf verantwoordelijk voelt, indien men niet zelf optreedt daar waar dit mogelijk is. De individuen dienen gevormd te worden. En men wordt enkel een volkomen individu wanneer men het gevoelen van menselijke waardigheid ontwikkelt.

Voor Max Nettlau, zo schrijft Rudolf Rocker, was de maat van alle dingen de mens, niet de sociale klasse. Hij had een groot respect voor de geïsoleerde arbeider, maar hij had een diep misprijzen voor de proletariër die net als de gemiddelde bourgeois zoveel mogelijk geld wilde verdienen, onverschillig bleef voor het wereldgebeuren en niet wilde beseffen dat zijn absurd egoïsme en zijn asociaal gedrag bijdroegen aan het in stand houden van de sociale ellende en aan de vernedering van zijn soortgenoten. Hij verwachtte van de arbeiders méér idealisme en een grotere opstandigheid, want ze hadden immers meer te winnen bij een maatschappelijke transformatie.

Alle mooie woorden over de klassenstrijd en de internationale solidariteit hadden niet kunnen beletten dat bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog de arbeidersorganisaties zich in de armen van de oorlogsvoerders wierpen. De arbeidersbeweging bleek even machteloos te zijn om de opkomst van het fascisme, dat de Tweede Wereldoorlog met zich mee zou brengen, te verhinderen. Nettlau zag de oorzaak voor deze trieste voorvallen in de geleidelijke invloed van de ideeën van de nationale staat binnen de arbeidersbeweging. Vandaar dat hij sceptisch stond tegenover zogenaamde massabewegingen. Hij stelde zijn hoop in de gemeenschappelijke actie van alle groeperingen die elk op hun manier hetzelfde doel nastreefden: de emancipatie van de mens.

Het vertrouwen in een arbeidersklasse en een arbeidersbeweging heeft in landen als Italië, Frankrijk en België, niet zonder reden, langer standgehouden dan in de Verenigde Staten of West-Duitsland. In 1973 zou Cornelius Castoriadis een balans van de ervaring van de arbeidersbeweging opmaken en tot de conclusie komen dat ook in West-Europa de arbeidersbeweging als autonome sociaal-historische kracht tot het verleden behoort.[2] Dit wil niet zeggen dat er geen arbeidersstrijd meer zou voorkomen, wel dat ze zijn offensieve kracht verloren heeft en niet in staat is het lot van de mensheid te bepalen.

Medewerking aan gemeenten werd volgens Rocker de eerste plicht voor elke libertair socialist

Revolutie?

Het anarchisme zoals Max Nettlau dat opvatte was geen systeem dat zich op zichzelf terugplooide en zich niet zou hoeven te ontwikkelen, het was een denkwijze die open stond voor elke mogelijkheid verder te evolueren en die uitdrukking gaf aan de vrijheid van het individu. De economie moest enkel een middel zijn om de vrije expressie en de individuele autonomie te ontwikkelen.

Revoluties waren volgens Nettlau niet in staat met één slag de oude ideeën en tradities aan de kant te schuiven; een mentaliteit die doordrongen was van het machtsdenken zou maar langzaam kunnen overwonnen worden. Als historicus zag Max Nettlau het geloof in een sociale revolutie die met één slag de mensheid van de slavernij zou bevrijden en een tijdperk van vrijheid zou inluiden als het voortbestaan van het eeuwenoude messianisme, dat een plotse verbetering van het lot van de mensheid verwachtte.

Rudolf Rocker: ‘De revolutie creëert niets nieuws; ze maakt enkel komaf met het verleden en met de verouderde tradities om de weg vrij te maken voor nieuwe vormen van maatschappelijke organisatie. Maar de nieuwheid zelf hangt steeds af van de ideologische rijpheid, van de creatieve wil om een nieuwe inhoud te geven aan het materiële en intellectuele leven. Nettlau verwierp het magische geloof in een totale vernietiging van de oude wereld, op wier ruïnes men een betere toekomst zou opbouwen. Zijn historische kennis had hem geleerd dat er geen plotse breuk met het verleden en de traditionele maatschappelijke levensvormen optreedt en dat in de geschiedenis alles voortvloeit uit samenhangen en overgangen. Zelfs de grootste rampen slaagden er nooit in de maatschappelijke orde op te heffen, ze gaven haar enkel een nieuwe richting.’

Nettlau, zo verzekert Rudolf Rocker ons, liet zich nooit bedriegen door het dogma van een sociale revolutie als een mirakeloplossing voor alle kwalen van het verleden. Hij was er zich maar al te goed van bewust dat het succes van elke maatschappelijke transformatie afhing van de ethische volwassenheid van diens aanhangers. Revolutie was voor hem een morele aangelegenheid.

Wijkraden

Rudolf Rocker deelde deze mening. Kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog zag hij voor de anarchisten een mogelijkheid om in het westen van Duitsland actief te worden op het vlak van de gemeente. Het was een periode waarin de Bondsrepubliek nog niet officieel opgericht was en waarin volgens Rudolf Rocker het hele maatschappelijk bestuur van het land haast uitsluitend in de handen van de gemeenten berustte en waarin onder de nieuwe verhoudingen opgaven gesteld werden die men vroeger enkel aan de hoede van de centrale regering toevertrouwd had. De medewerking aan de gemeenten werd daarmee volgens hem de eerste plicht voor elke libertair socialist, om er de ideeën van een vrijheidslievend en federalistisch socialisme in praktijk te brengen. Daarmee zou men niet enkel een positieve bijdrage leveren aan de economische opbouw maar ook het noodzakelijke morele krediet verwerven om gehoord te worden. Dat zou ongetwijfeld veel werk vereisen en waarschijnlijk geen spectaculaire successen opleveren, maar op de duur zou zich dit lonen. Want enkel in de overzichtelijke eenheid van de gemeente kon een gemeenschapsgeest groeien, iets wat door de hogere instanties van een alles regelende centrale regering steeds verhinderd werd.

Een gemeentelijke activiteit van de libertaire socialisten impliceerde volgens Rudolf Rocker ook deelname aan gemeenteraadsverkiezingen. Dit hield geenszins de erkenning van het staatsgezag in maar de wil om van onderaf de decentralistische, federalistische tendens te ontwikkelen. Rudolf Rocker zag in de gemeenten de voorwaarden voor een nieuwe strijdvorm voor het socialisme. Wanneer men überhaupt aan een nieuw begin van de strijd voor het socialisme kon denken, dan zou dit enkel vanuit de gemeenten mogelijk zijn. Het ging erom dáár aan te knopen waar het leven zich werkelijk afspeelt. Men moest zich bevrijden van de voorstelling dat het socialisme het resultaat van een revolutie zou zijn.

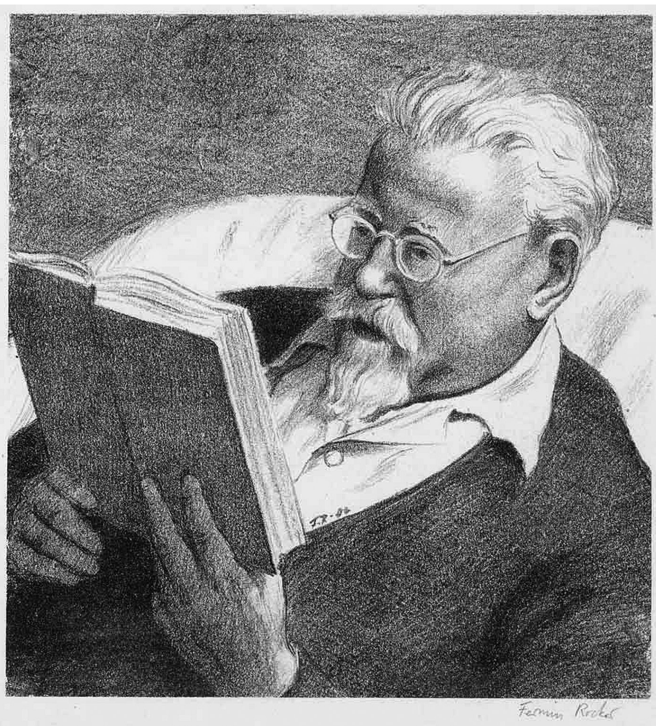
In welke mate deze koerswijziging in de prille Bondsrepubliek resultaten opgeleverd heeft, is moeilijk te achterhalen. Het was in elk geval een idee dat de Amerikaanse pionier van de sociale ecologie Murray Bookchin in de jaren 1970 terug zou opnemen.[3]

Vanuit de overtuiging dat de wijk in de stad (of het dorp in rurale streken) de meest onmiddellijke sfeer voor het zelfbeheer van de gemeenschap vormt, spoort hij iedereen die momenteel van een maatschappijtransformatie droomt aan wijkraden in hun gemeenten op te richten. Op deze kleine, vertrouwde schaal van politiek leven zouden de mensen actieve burgers kunnen worden, de publieke ruimte opnieuw vormgeven, en op een democratische manier beslissingen over zaken van algemeen belang kunnen nemen. De economie zou onder gemeentelijk beheer geplaatst kunnen worden en het economische leven van de gemeenschap zou via wijkraden kunnen bestuurd worden. Privébezit zou afgeschaft worden en de goederen zouden verdeeld worden naargelang ieders behoeften; nieuwe technologieën zouden de arbeidstijd verkorten en een brede politieke participatie mogelijk maken.

Om grootschalige problemen van een hele regio aan te pakken en niet in lokale kortzichtigheid te vervallen, zouden de democratische wijkraden van nabijgelegen gemeenten een confederatie in grotere netwerken kunnen vormen. Deze confederaties zouden uiteindelijk een tegenmacht tegenover de staat, de bedrijfswereld en de markt ontwikkelen, ze zouden ten koste van hen aan macht winnen, om uiteindelijk de confrontatie met hen aan te gaan.

Bij dit alles wordt Murray Bookchin geleid door het idee dat de instellingen van de maatschappij van de toekomst nu reeds, in de schoot van de bestaande maatschappij, dienen ontwikkeld te worden. Willen we een radendemocratie, dan dienen we daar nu reeds mee te beginnen. Dit is ook wat Rudolf Rocker voor ogen stond toen hij na de Tweede Wereldoorlog pleitte voor een nieuw begin.

– door Johny Lenaerts

Noten

1 Rudolf Rocker, *Max Nettlau. Une mémoire anarchiste* (Paris: Editions du Monde Libertaire, 2014).

2 Cornelius Castoriadis, *L'expérience du mouvement ouvrier, 1. Comment lutter* (Paris: UGE, 1974), 106-114.

3 Murray Bookchin, *Urbanization without Cities. The Rise and Decline of Citizenship*, (Montréal/New York: Black Rose Books, 1992); Murray Bookchin, *Remaking Society. Pathways to a Green Future* (Boston: South End Press, 1990); Murray Bookchin, *Sociale ecologie en politiek* (Utrecht: Kelderuitgeverij, 2018).

Anarchisme op een kruispunt?

Kiezen voor een intersectioneel anarchisme

Vraag: Waaraan kun je anarchisten herkennen?
Antwoord: Al hun kleren zijn zwart en al hun vrienden zijn wit.

Soms kan een mop pijn doen. Vooral als die een kern van waarheid bevat. Uiteraard hebben heel wat anarchisten vrienden van kleur en ja, er zijn ook mensen van kleur die zich als anarchist identificeren. Maar laat ons eerlijk zijn: als je een gemiddeld anarchistisch event binnenwandelt, dan valt op hoe ondraaglijk wit die beweging is. De voorbije vijftien jaar heb ik heel wat boeiende anarchistische groepen en plekken leren kennen. Dat er op veel van die plaatsen een zekere exclusieve subculturele sfeer hangt, dat had ik al snel door. Maar het heeft veel langer geduurd voor ik – zelf een witte man – geleidelijk aan besefte hoe schrijnend het gebrek aan representatie van andere perspectieven vaak was en hoe dat de beweging (on)zichtbaar verzwakte.

Hoe kan een beweging die claimt voorop te lopen in de strijd tegen alle vormen van onderdrukking en dominantie zich veroorloven zo weinig representatief te zijn? En vooral als blijkt dat heel wat van de meest gediscrimineerde groepen geen weg vinden naar die beweging. Een niet-dogmatisch, intersectioneel anarchisme kan een begin van een antwoord bieden.

‘Er is niet zoiets als een single-issue strijd, omdat we geen single-issue levens leiden’

Intersectio-wadde?

Intersectionaliteit of kruispuntdenken is de laatste jaren aan een sterke opmars bezig in sociale bewegingen in Nederland en België. Oorspronkelijk komt het concept uit de VS, waar het zijn wortels heeft in zwart feminisme. Het was Kimberlé

Crenshaw die in 1989 het concept voor het eerst gebruikte, maar de praktijk is daarvoor reeds terug te brengen tot actiegroepen als de Combahee River Collective en de Third World Women's Alliance.

Crenshaw vertrok vanuit de vaststelling dat de ervaringen van discriminatie of onderdrukking van zwarte vrouwen niet kunnen begrepen worden als louter een optelsom van de ervaringen van zwarte mannen (racisme) en witte vrouwen (seksisme). Het racistische seksisme waarmee zwarte vrouwen op het kruispunt van gender en kleur geconfronteerd worden kent een eigen dynamiek, waarbij verschillende vormen van onderdrukking op elkaar inspelen en elkaar versterken.

Nadien werd de theorie van intersectionaliteit uitgebreid met heel wat andere assen: klasse, seksualiteit, religie, 'ability' en ga zo maar verder. In wezen is de intersectionele lens dus een analytisch instrument om specifieke vormen van discriminatie gelinkt aan een kruispunt van identiteiten te begrijpen.

Vanuit dit betere begrip van uitsluitings- en onderdrukkingsmechanismen ontstaan echter ook nieuwe strijdperspectieven. En vooral mogelijkheden om allianties over deelstrijden heen te sluiten. Het is de zwarte dichteres en activiste Audre Lorde die deze vaak geciteerde woorden schreef: 'Er is niet zoiets als een single-issue strijd, omdat we geen single-issue levens leiden.'

Geen identiteitspolitiek

Critici van de intersectionele benadering schermen vaak met het concept 'identiteitspolitiek' om strijden die focussen op pakweg racisme of seksisme af te doen als achterhoedegevechten die afleiden van de kern van de zaak. De luidste critici zijn niet toevallig veelal witte mannen. En vaak ook verstokte marxisten van de oude 'alles is klassenstrijd'-school.

Wat het anarchisme onderscheid van dat traditionele en enge marxisme (er zijn uiteraard ook genoeg marxisten die wél inzetten op een breder verhaal) is dat het altijd al een veel bredere lens heeft gehanteerd. Dat anarchisten niet enkel economische uitbuiting op basis van klasse aan de kaak hebben gesteld, maar ook structurele onderdrukking vanuit het staatsgezag. En dat in wezen elke vorm van opgelegde autoriteit en hiërarchie hiertoe bijdraagt, ongeacht wat de arena is waar die onderdrukking plaatsvindt. In zekere zin zijn het anarchisme en intersectionaliteit dus natuurlijke bondgenoten.

Is er dan nooit geen terechte kritiek op sommige toepassingen van het intersectionele denken? Natuurlijk wel. Sommigen wijzen terecht op een tendens in sommige groepen om de strijd volledig te individualiseren met een cultuur van 'calling out' zonder veel ruimte voor 'calling in'. Individueel schuldgevoel aanpraten omwille van bijvoorbeeld wit of mannelijk privilege dreigt dan het zicht op de structurele oorzaken van witte suprematie en het patriarchaat te belemmeren. Dat wil niet zeggen dat die privileges niet bestaan of onbelangrijk zijn. Wel dat we manieren moeten vinden om anti-racisme en anti-seksisme in onze beweging op een 'empowerende' manier verder aan te leren en te verdiepen. Waarbij we inderdaad op microschaal ongezonde patronen moeten benoemen en bestrijden, zonder daarbij echter symptomen en oorzaken door elkaar te halen. Uiteindelijk willen we onze beweging immers niet verdelen, maar juist sterker verbinden om een vuist te maken tegen het onrecht dat van bovenaf komt.

Maar wie zich bedreigt voelt in de eigen identiteit, zal altijd wel een makkelijke bliksemafleider vinden in die beladen term van identiteitspolitiek. Trouwens, als we dan toch aan zelfkritiek doen, is een groot deel van die anarchistische (sub)cultuur ook geen identiteitspolitiek? En als sommige van de symbolen en praktijken die daarmee samenhangen een verbreding van de beweging in de weg staan, willen we die dan loslaten? Het is een vraag die we niet langer kunnen vermijden: wat vinden we het belangrijkste, de anarchistische identiteit of de anarchistische strijd tegen alle vormen van dominantie en onderdrukking?

Een anti-autoritaire voedingsbodem voor intersectioneel verzet

Kan het anarchisme het denken rond intersectionaliteit ook iets bieden? Ik geloof van wel. In de fundamentele, anti-autoritaire machtskritiek van het anarchisme, kan het intersectionalisme

Anarchisme en intersectionaliteit zijn natuurlijke bondgenoten

een vruchtbare bodem vinden om haar systeemkritiek te verankeren. Op die manier behoeden we ons juist voor de valkuilen van een oppervlakkige identiteitspolitiek of symptoombestrijding. Het waarschuwen voor de corrumperende natuur van macht en dreigende bureaucratisering, de 'core business' van anarchisten, is belangrijk om nieuwe intersectionele bewegingen waakzaam te houden voor fouten van hun voorgangers.

Willen wij intussen ook leren van de fouten van onze voorgangers? Voor impliciet of expliciet racisme en seksisme bij sommige auteurs en activisten? Voor het verdrijven naar de achtergrond of naar de voetnoten van onze geschiedenis van vrouwen en mensen van kleur? Zijn we bereid onze canon te verbreden en verdiepen, door ons als anarchisten ook expliciet te laten inspireren door schrijfsters en activisten die zichzelf niet noodzakelijk als anarchist identificeren, maar die wel duidelijk een praktijk belichamen die anti-autoritair en links is?

Werken van mensen als Audre Lorde (*Sister Outsider*), bell hooks, Paulo Freire (*Pedagogie van de Onderdrukten*) of Angela Davis. Maar ook van bijvoorbeeld Harsha Walia (*Undoing Border Imperialism*) of Chris Crass (*Towards Collective Liberation*) die misschien dichter dan eerstgenoemden bij de anarchistische beweging staan.

Bondgenootschap in een bredere strijd op weg naar collectieve bevrijding

Als de anarchistische beweging durft kiezen voor een meer intersectionele lens, leggen we de basis voor een gezondere voedingsbodem voor radicale politieke strijd die inspeelt op de concrete noden van deze tijd. Het opent ook deuren om mee in te zetten op strijden rond pakweg dekolonisering, 'zwarte piet is racisme' of klimaatrechtvaardigheid. Ongetwijfeld zijn heel wat anarchisten vandaag reeds betrokken bij die initiatieven, maar het is niet steeds duidelijk in welke mate die keuze door een bredere beweging gedragen is.

Anarchisme zal voortaan intersectioneel zijn, of het zal in toenemende mate irrelevant zijn

Centraal in dit intersectionele verhaal staat de overweging dat we sterker zijn als actieve bondgenoten, of medestrijders, in elkaars bevrijdingsstrijd. Dat is geen liefdadigheid, maar actieve solidariteit of – zo je wil – wederkerige hulp. Zoals Lila Watson, een Aboriginal activiste, het verwoordde: 'Als je gekomen bent om me te helpen, dan verspil je je tijd. Maar als je komt omdat jouw bevrijding met die van mij samengaat, dan kunnen we samenwerken.' Dat is de essentie van een betekenisvolle intersectionele strijd: streven naar collectieve bevrijding, omdat we uiteindelijk allemaal – zij het op andere manieren en niet in dezelfde mate – ontmenselijkt worden door deel uit te maken van een patriarchaal systeem, witte suprematie en kapitalisme.

De keuze voor intersectionaliteit is in die zin geen keuze voor een zijspoor, maar wel een vlucht vooruit naar het openen van nieuwe frontlinies om de inherent verbonden systemen van onderdrukking van alle kanten te belagen. Om die reden zal anarchisme voortaan intersectioneel zijn, of het zal in toenemende mate irrelevant zijn.

– door Jeroen Robbe

Simone Weil
Pionier van de degrowth

'Het werk van Simone Weil is actueler dan ooit,' blokletttert de *NRC* in haar boekenbijlage van 16 november 2018 naar aanleiding van de publicatie van *Onderdrukking en Vrijheid. Filosofische en politieke geschriften* bij Kelderuitgeverij uit Utrecht. 'Haar werk ademt iets groots en toont een vurige toewijding aan het denken, maar is niet makkelijk te karakteriseren. Weil geeft altijd net iets anders dan wat je zoekt.' – Waarover gaat het?

'Het lang verwachte moment is aangebroken waarin de ontwikkeling van het kapitalisme op het punt staat halt te moeten houden voor onoverkomelijke grenzen. Hoe men het fenomeen van de accumulatie ook wil interpreteren, het is duidelijk dat het kapitalisme in essentie economische expansie betekent en dat de kapitalistische expansie niet ver meer verwijderd is van het moment waarin ze in botsing zal komen met de grenzen van de aarde.'

(*La Révolution prolétarienne*, augustus 1933)

In 1934 ving Simone Weil (1909-1943) haar essay 'Over de Oorzaken van Vrijheid en Maatschappelijke Onderdrukking' aan met de volgende regels: 'De huidige tijd is een van die periodes waarin alles wat gewoonlijk het leven een zin geeft, verloren gaat en waarin we, om niet tot vertwijfeling of verblinding te vervallen, alles ter discussie moeten stellen.' Wanneer men de belangrijkste geschriften van Simone Weil zeven of acht decennia ná hun ontwerp leest of herleest, in een crisisperiode waarin vele ernstige commentators de toekomst steeds meer op een sombere wijze bekijken – als ze er nog een toekomst aan toeschrijven –, dan kan iedereen vaststellen dat ze op elke bladzijde de indruk wekt dat ze het voor ons geschreven heeft. Want de citaten die we hier aangehaald hebben vereisen geen commentaar om de aanwezigheid van Simone Weil in een boek over denkers van de 'degrowth' te verantwoorden. Ze nodigen dus uit gelezen te worden in de geest van de omstandigheden waar-

Ondanks de omvang van de crisis bestond er geen enkele reële socialistische kracht meer

in ze geschreven werden en in de politieke cultuur waar de auteur toe behoorde.

Simone Weil nam deel aan de politieke cultuur van het extreem-links van de jaren 1930 rond twee tijdschriften: *La Révolution prolétarienne* van de syndicalist Pierre Monatte en *La Critique sociale* van de dissidente communist Boris Souvarine. Op de eerste plaats was ze een syndicaliste die het syndicalisme niet opvatte als het beheer van de arbeidskracht, maar als een project van sociale rechtvaardigheid via arbeidersautonomie. Maar in het zicht van de consolidatie van het stalinisme, van de overwinning van het nazisme en van het falen van een arbeidersbeweging die aan de wagen van de overheid gespannen werd, maakte ze er al spoedig een kritische balans van op. Volgens haar mocht de waarheid, wat ze ook moge kosten, zich niet 'oppeppen met valse beloftes', volgens de woorden van Sophocles die ze boven haar artikel 'Perspectief' (1933) geplaatst had.

Voor Simone Weil betekende het socialisme 'de economische soevereiniteit van de arbeiders en niet van de bureaucratische en militaire staatsmachine'. Terwijl de mythe van de Sovjet-Unie als 'gerealiseerd socialisme' op een zesde van het aardoppervlak zich duurzaam in de geesten leek geworteld te hebben en vele valse hoop kristalliseerde, begreep ze zeer snel dat de Sovjet-Unie geen socialistisch systeem was maar een nieuwe vorm van een onderdrukkende maatschappij betekende: een bureaucratisch staatscollectivisme. Simone Weil was van mening dat het doel besloten lag in de middelen om er toe te komen; daaruit vloeide voort dat een maatschappij als de Sovjet-Unie geen einde zou maken aan de economische uitbuiting en de politieke onderdrukking, zelfs niet hen zou beteugelen, maar hen daarentegen zou versterken op een nieuwe manier, waarbij de vrouwen en de mannen onderworpen werden aan een toekomstige en hypothetische 'opbouw van het socialisme'… En dat dit – met de uitvoering van vijfjarenplannen – op de eerste plaats een sterk doorgedreven industrialisering gebaseerd op het brutale geweld van een dictatoriaal systeem zou betekenen. Daar zou logischerwijs de onderwerping van de arbeiders aan het stakhanovisme uit voortvloeien – een stalinistisch gekleurd taylorisme zonder syndicale tegenmacht – en een vernietiging van de natuur die met de vernieling van reusachtige natuurlijke milieus maar al te dikwijls een verbijsterende omvang zou aannemen.

Simone Weil was eveneens van mening dat de arbeidersbeweging van haar tijd niet veel meer te maken had met de idealen en praktijken van de Eerste Internationale en van het syndicalisme van directe actie van vóór 1914. De Eerste Wereldoorlog betekende immers 'het bankroet van de organisatie van de proletarische massa's op het politieke en syndicale terrein binnen het kader van het systeem'. Een mislukking waar dan nog eens de machtsovername van Hitler op 30 januari 1933 bovenop kwam, 'wellicht nog erger dan die van 4 augustus 1914'. De syndicale organisaties waren enkel maar bezorgd om geldkwesties en hadden hun idealen van gerechtigheid en emancipatie opgegeven; Simone Weil was evenwel nog steeds van mening dat 'de zwakke restanten' van de oorspronkelijke syndicalistische geest 'vonken' waren 'waarop men dringend moest blazen'.

Simone Weil bracht ook twee essentiële ideeën aan die zowel toen als nu vernieuwend zijn. Met betrekking tot de crisis van het kapitalisme die toen om zich heen sloeg beperkte ze zich niet tot de klassieke analyses die er een haast automatische overgang naar een nieuwe samenleving in zagen. Enerzijds stelde ze bitter vast dat er ondanks de omvang van de crisis er geen enkele reële socialistische kracht meer bestond in de betekenis die zij daaraan toeschreef, om het kapitalisme in een bevrijdende richting op te volgen, maar dat daarentegen de meeste bestaande partijen die zich op het socialisme beriepen het van elke waarachtig emancipatorische inhoud beroofd hadden. Anderzijds was ze beïnvloed door de geschriften van de Oostenrijkse marxist Julius Dickmann, van wie *La Critique sociale* een studie gepubliceerd had met als titel 'De ware limiet van de kapitalistische productie'. Hij vroeg zich daarin af of de natuur een 'objectieve limiet' voor de 'onbegrensde groei' van de productiekrachten betekende. 'In zijn huidige fase,' schreef hij, 'wordt het kapitalisme geenszins gekenmerkt door belemmeringen die het door zijn bestaan zelf aan de ontwikkeling van de productiekrachten oplegt; maar door het feit van de ongebreidelde groei van de productiekrachten en door geen rekening te houden met hun permanente reproductie, heeft het kapitalisme daadwerkelijk de bestaansvoorwaarden van de menselijke soort kleiner gemaakt.'

Een andere mythe moest haar radicale kritiek ontgelden: die van de revolutie. Aanvankelijk was ze zeer aan dit idee gehecht maar al snel zou ze zich vragen beginnen te stellen over wat het kon betekenen bij degenen die er zich op beriepen en er een haast magische term van maakten. Ze merkte ook dat dit idee in de schoot van de revolutionaire minderheden die zij frequenteerde maar al

te dikwijls tegengestelde opvattingen dekte. In de discussies van de Cercle Communiste Démocratique* verzette ze zich tegen de ideeën van Georges Bataille en ze benadrukte dat de revolutie 'voor hem de overwinning van het irrationele en voor mij de overwinning van het rationele [betekent]; voor hem is het een catastrofe, voor mij een geplande actie waarin men zich dient in te spannen om de schade te beperken; voor hem betekent het de bevrijding van de instincten, en vooral dié welke gewoonlijk als pathologisch beschouwd worden, voor mij betekent het een hogere moraal.' En ze voegde eraan toe: 'Hoe in eenzelfde revolutionaire organisatie samenwerken als je aan weerskanten onder revolutie tegengestelde dingen verstaat?'

Kortom, Simone Weil stelt ons in staat komaf te maken met de opbeurende mythes die tot vervelens toe herkauwd worden door een uitgebluste linkerzijde: nee, de Sovjet-Unie was geen socialisme; nee, de sociaal-democratie is niet in staat voor de grote meerder-

heid hervormingen door te voeren – enkel de directe actie van de stakers van juni 1936 heeft de sociale vooruitgang waar de regering-Blum prat op gaat, mogelijk gemaakt. Ze verwierp ook het werk van Lenin, het leninisme en al die surrogaten die de beroepsrevolutionair boven de arbeiders plaatsen, omdat de arbeiders volgens hen niet in staat zouden zijn op eigen kracht zich bewust te worden van hun situatie en zich op eigen kracht te bevrijden. Ze verzette zich tegen het partij-fetisjisme en ging zelfs zo ver de 'algemene afschaffing van de politieke partijen' voor te stellen. Terwijl sommigen onder de opgelapte kleren van een – dikwijls academisch – '*radicalisme chic*' ons de allernieuwste versies van het blanquisme, van het jacobinisme, van het leninisme, van het maoïsme, van het insurrectionalisme en van de diverse hersenspinsels van het deconstructionisme blijven voorschotelen, heeft Simone Weil al veel bereikt als ze ons helpt ons daarvan te bevrijden. Men bouwt niets op op een terrein dat vol ligt met puin en afval.

Maar Simone Weil beperkt zich niet tot de kritiek op deze tragisch bedrieglijke illusies; ze trachtte de kritiek van het hedendaagse leven te vernieuwen door dankzij een kritiek van het marxisme gebaseerd op een 'materialistische kennis- en actiemethode' een 'theoretisch ontwerp van een vrije maatschappij' voor te leggen. Volgens haar 'evolueert het kapitalistisch systeem ten volle naar de ondergang' want 'de middelen van de economische strijd (…) zijn bezig de basis van ons economisch leven te ondermijnen'. Ze klaagt ook het 'naïeve geloof in een grenzeloze economische groei' en het failliet van de technische vooruitgang aan, waarbij ze zich er duidelijk van bewust is dat er een grens bestaat op een punt 'vanaf waar de vooruitgang zich moet transformeren tot een factor van economische achteruitgang'. En ze herinnert haar lezers eraan dat de oude Grieken Nemesis aanriepen, de godin die 'de mateloosheid bestrafte'. Met betrekking tot de energiekwestie schrijft ze: 'Hopen dat de ontwikkeling van de wetenschap op een bepaalde dag zal leiden tot (…) de ontdekking van een energiebron die haast onmiddellijk kan gebruikt worden voor alle menselijke behoeften, dat staat gelijk aan dromen'. Nadat ze de belangrijkste kenmerken van de moderne economie aangehaald heeft (vergroting van de bedrijven, uitbreiding van de handel), benadrukt ze dat 'vanuit al deze opzichten de vooruitgang momenteel op een haast mathematische wijze tot regressie getransformeerd wordt'.

Men zal begrepen hebben dat Simone Weil ons in staat stelt komaf te maken met de religie van de vooruitgang, met het staatsdenken, met het centralisme en met het blinde geloof in de wetenschap – zonder daarbij reactionair te worden. Ze stelt ons eveneens in staat om eensgezind een radicale kritiek op de huidige toestand te formuleren zonder daarbij te vervallen in de mythe van de goede maatschappij van de toekomst waarin iedereen met elkaar verzoend is en er geen conflicten meer voorkomen. Volgens haar 'is de minst slechte maatschappij diegene waarin de gewone mens het vaakst bij zijn handelen moet denken, waarin hij de grootste mogelijkheden heeft om het collectieve leven als geheel te controleren, en waarin hij de grootste onafhankelijkheid bezit'. Achter de schijnbare eenvoud van dit programma kan een – veel grotere – taak ontwaard worden, die volgens Albert Camus in zijn 'Rede te Stockholm' van 1957 erin bestaat 'te verhinderen dat de wereld ten onder gaat'. Dat is inderdaad de essentiële voorwaarde om ons nog de simpele mogelijkheid van een nieuwe beschaving te kunnen voorstellen.

Ze stelt ons in staat om een radicale kritiek te formuleren zonder daarbij te vervallen in de mythe van de goede maatschappij van de toekomst

– door Charles Jacquier
vertaling: Johny Lenaerts

Bron

Cédric Biagini ed., *Aux origines de la décroissance*, (L'Échappée: Paris 2017).

Noot van de redactie

* De Cercle Communiste Démocratique was een door Boris Souvain in 1926 opgerichte groep van dissidente communisten. De groep hield er een marxistische analyse op na, maar was fel tegenstander van het staatskapitalisme dat de bolsjewieken in de Sovjet-Unie in de praktijk hadden gebracht, waarover zowel in hun eigen *Le Bulletin Communiste* als in *La Critique Sociale* regelmatig ooggetuigenverslagen werden gepubliceerd. Vanwege de genoemde meningsverschillen met Georges Bataille zou Simone Weil zelf geen lid worden van deze groep.

Weg met anarchisme, leve de anarchie

Een pleidooi voor een revolutie in de anarchistische beweging

Anarchisme. Die ruim honderdvijftig jaar oude politieke stroming. Het ideaal van een vrije maatschappij, solidariteit en gelijkwaardigheid. De beweging van stronteigenwijze, vrijgevochten mensen die dat ideaal hooghouden en najagen, de bestaande orde aanvallen en onvermoeibaar alternatieven uitbouwen. Ik heb er altijd een haat-liefde verhouding mee gehad. Ik zal proberen uit te leggen waarom. Waarom ik me anarchist noem. En waarom ik denk dat anarchisme zelf toe is aan een revolutie.

De anarchistische beweging in Nederland is uitermate zwak en tegelijkertijd zijn anarchistisch geïnspireerde idealen en projecten springlevend. Er zijn heel veel meer mensen die anarchistisch denken en handelen, dan er mensen zijn die zich anarchist noemen. Dat verhulde anarchisme uit zich in tal van vormen. Vanuit de weerzin tegen grootschalige *top-down* organisaties zijn er tal van samenwerkingsverbanden die op een menselijke schaal verzekeringen, energie, voedsel, zorg en huisvesting proberen te organiseren. Op geen van deze initiatieven wappert een rood-zwarte vlag. Toch zijn zelfbestuur, plat organiseren, wederzijdse hulp en het uitbouwen van alternatieven voor het neoliberale kapitalisme de basis onder dit soort initiatieven. Ze staan onder een constante druk van een door en door kapitalistische maatschappij om deze idealen op te geven, maar blijven telkens terugkomen. Als onkruid.

Er zijn heel veel meer mensen die anarchistisch denken en handelen, dan er mensen zijn die zich anarchist noemen

Op diezelfde manier zijn er tal van subculturen en bewegingen die zich afzetten tegen alle of bepaalde vormen van onderdrukking of machtsrelaties. Of het nu de hipster-scene is, of de weer opbloeiende anti-racismebeweging, feministen of dierenrechten, het idee van vrijheid in gelijkheid en solidariteit is een blijvend thema. En ook in de klimaatbeweging waarin ik zelf actief ben, ken ik tal van mensen en organisaties die zich laten inspireren door anarchistische idealen. Maar zich nooit of te nimmer anarchist zullen noemen. En dat – beste kameraden – is een enorm potentieel aan toekomstige anarchisten, die de anarchistische beweging nu grotendeels links laat liggen of met laatdunkendheid bekijkt.

Het wordt tijd voor een anarchisme dat weer een massabeweging kan worden

Ik herken me in die twijfel en wil mezelf niet altijd scharen onder een vlag waar een negatief imago aan hangt. Waarom ik mezelf desondanks anarchist blijf noemen? Koppigheid, ongetwijfeld. En een lichte voorkeur voor provocatie. Maar ook door diepgevoelde waarden als gelijkwaardigheid, vrijheid en solidariteit. En de overtuiging dat anarchisme praktische antwoorden biedt op de grote vraagstukken van deze tijd rond klimaatverandering, biodiversiteit, de machtsconcentratie van multinationals en miljardairs, het weer opkomende fascisme en het vormgeven van een inclusieve samenleving: waarden en oplossingen die, merk ik in gesprekken, veel sympathie opwekken, tot op het moment dat je ze anarchistisch noemt. Er is een wereld te winnen.

Waarom willen mensen met anarchistische idealen geen anarchist worden? Wat is die weerzin tegen het anarchisme als 'identiteit'? Als je mensen er naar vraagt dan hoor je meestal op de eerste plaats een weerzin tegen het imago van anarchisme en de anarchistische beweging. In de media is anarchie synoniem aan chaos en anarchisten aan relschoppers. Dat maakt het niet makkelijk om op een familiefeestje of bedrijfsborrel als anarchist uit de kast te komen. Maar het gaat verder dan dit frame in de massamedia. Want voor veel van deze mensen – laten we ze bijna-anarchisten noemen – is de anarchistische beweging ook synoniem aan slecht georganiseerd, amateuristisch, sektarisch en twistziek. Of als ik het even dik mag aanzetten: een stelletje in lompen geklede morsige types, in een smerig kraakpand die een onbegrijpelijk jargon spreken en zich beroepen op Russen die al honderdvijftig jaar dood zijn. En dan nog afgeven op iedereen die anders is dan zijzelf. En nog verbaasd zijn ook dat niemand zich onder de anarchistische vlag wil scharen.

We hebben echt een 'matig' imago, en lijken soms ons best te doen om dat extra te benadrukken. Maar dan zijn we er nog niet. Want dit gaat alleen over uiterlijk vertoon. Wie wat dieper doorvraagt hoort van deze bijna-anarchisten ook dat ze het anarchistische verhaal niet geloofwaardig vinden. Voor zover er al een duidelijk verhaal is… Want anarchisten zijn erg goed in het aanwijzen van de problemen van de huidige maatschappij, soms ook in het schetsen van een visionair beeld van de wereld na die mythische revolutie. We zijn soms erg behendig in zaken op een anarchistische manier te organiseren en die idealen in het hier en nu in praktijk te brengen. We zijn alleen verdomd slecht in het uitleggen aan mensen hoe wij denken dat we van de *shit-show* die de huidige wereld is naar dat anarchistische paradijs kunnen komen. En hoe we die anarchistische idealen in de praktijk kunnen uitbouwen en opschalen zodat ze meer worden dan een idealistische curiositeit in een door en door neoliberale wereld. Kortom, heel veel bijna-anarchisten zien niet in hoe 'wij' ooit zouden kunnen winnen. En zolang we daar geen overtuigend verhaal bij hebben, blijven ze aan de kant staan. Terwijl wij als beweging mensen blijven verliezen die de moed opgeven en hun anarchistische idealen weer terug in de kast stoppen.

Dus laten we een revolutie ontketenen. De heilige huisjes van de anarchistische beweging kraken en een nieuwe richting inslaan. Honderdvijftig jaar na Bakoenin, honderd jaar na de sterfdag van Domela Nieuwenhuis wordt het tijd voor vernieuwing. Het wordt tijd voor een anarchisme dat weer een massabeweging kan worden, overwinningen kan boeken en idealen verwezenlijken. Want we hebben met Domela, de Spaanse Revolutie en Provo een geschiedenis om trots op te zijn. En we hebben met Noam Chomsky, Murray Bookchin, Clara Wichman en Emma Goldman denkers van wereldklasse in huis. En los daarvan: onze feestjes zijn gewoon beter.

Hier mijn tien suggesties voor structurele hervormingen van het anarchisme en de anarchistische beweging. Oh ja – waarschuwing! – ik houd van provocatie.

1. Bewegingsopbouw

De anarchistische beweging hervormen is notoir lastig, want… Wat is die beweging, wie zijn die anarchisten…? Het zijn nu losse individuen en losse groepen en het gevoel tot een beweging te horen is nihil, noch is er een structuur waarbinnen dit debat gevoerd kan worden. Laten we gaan bouwen aan een echte beweging en op de bijeenkomsten, bladen en online platforms die er zijn meer het ideologische en strategische debat voeren. Het is daar waar we weer kunnen bouwen aan 'bewegingsgevoel' en de banden en relaties die deze beweging vorm geven.

Dat betekent wel dat de manier waarop we die bladen, bijeenkomsten en online platforms vormgeven op de schop moet. Het kan heel veel anarchistischer en vooral heel veel beter georganiseerd en uitnodigender voor bijna-anarchisten. Niet vol met jargon, maar toegankelijk voor iedereen. Veel meer gericht op uitwisseling, interactie, samenwerken en samen leren. Veel minder eenrichtingsverkeer en discussie om de discussie.

Er is een schat aan kennis beschikbaar over bewegingsopbouw en het organiseren van bijeenkomsten. Laten we daar gebruik van maken. Daar is ook ambitie voor nodig, om er weer een beweging van te maken. Dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat we allemaal lid worden van één en dezelfde organisatie, maar wel dat we het dogma dat we verdeeld en ongeorganiseerd zijn actief tegenspreken en ons expliciet als een beweging gaan manifesteren.

2. Imago

Veel anarchisten zeggen een broertje dood te hebben aan imago. En doen vervolgens grote moeite om hun imago te herbevestigen. Alles en iedereen heeft een imago. Je kunt er voor kiezen om er actief mee bezig te zijn of de buitenwereld laten beslissen welk imago er op je geplakt wordt. Het imago van anarchisten is slecht. Voor een politieke beweging is imago een cruciaal stuk gereedschap. Het trekt nieuwe mensen aan, jaagt tegenstanders schrik aan, maakt duidelijk waar je voor staat. Imago is kortom een serieuze zaak. Zullen we stoppen dat te verwaarlozen? Imago wordt deels bepaald door beeld. De vorm van onze posters, bladen en bijeenkomsten blijft me verbazen. Er zijn zoveel anarchistisch geinspireerde kunstenaars. Mag anarchisme niet mooi zijn?

Maar het gaat verder dan het beeld. De woorden ‘anarchist’ en ‘anarchisme’ hebben een negatieve lading in de taal gekregen. Dat is diep geworteld en onherstelbaar. In het politieke debat zijn de termen eerder verwarrend dan dat ze duidelijk maken waar je voor staat. Kortom, het is voor een beweging die wil groeien en strijd wil winnen een onbruikbaar stuk gereedschap. Laten we daarom die termen het raam uit gooien. Er zijn genoeg andere termen die beter werken en beter beschrijven waar we voor staan. ‘Sociaal-libertair’? En hadden we het eerder over een revolutie binnen onze beweging? Een nieuwe naam en een nieuw beeld geeft ons de mogelijkheid om een nieuwe start te markeren.

De woorden ‘anarchist’ en ‘anarchisme’ hebben een negatieve lading in de taal gekregen. Laten we daarom die term het raam uit gooien

3. Strategie en structuur

Dus wij sociaal-libertariërs hebben hemelbestormende ambities. We willen niet gewoon wat dingetjes een beetje anders doen, we streven systeemverandering en cultuurverandering na. Als we daar serieus in zijn dan zullen we de haat tegenover organisatie moeten omzetten in liefde voor goed georganiseerde en gestructureerde horizontale organisatie. Met een doorwrochte strategie, waar duidelijke afspraken en regels er toe doen. Alleen dan zullen we onze hemelbestormende ambities kunnen waarmaken.

Het gaat niet lukken als we maar wat aanklooien en we zullen ons niet kunnen beschermen tegen het oprukkende fascisme zonder degelijke organisatie. Bovendien, is het niet heel anarchistisch, sorry, sociaal-libertair om je goed te organiseren op een wijze die machtsconcentratie voorkomt? Waar een beslissing van het collectief boven de willekeur van een leider gaat. En waar goed nagedacht is over hoe we als collectief beslissingen nemen en hoe we structuren bouwen die transparant zijn en monopolies van verantwoordelijkheid en kennis tegen gaan. Ook dat bereik je niet met aanklooien. Aanklooien werkt een rammelende organisatie met een sterk informeel leiderschap in de hand, oftewel anarchie in de negatieve zin des woords. Daarmee gaan we het niet redden.

Maar het gaat verder dan dat. Als we die droom van een andere wereld in het hier en nu in de praktijk willen brengen – een typisch libertaire gedachte, dan zijn onze huidige organisaties eerder een dystopie dan een utopie.

4. Libertair leiderschap

Ja, leiderschap. Ik weet het, ik ben aan het vloeken in de anarchistische kerk. Ik was ook uit op een revolutie. Een vernieuwde sociaal-libertaire beweging zal een nieuwe verhouding met leiderschap moeten ontwikkelen. En met het fenomeen macht binnen en buiten de beweging. Het ding is dit: macht is er altijd. Je kunt proberen het te ontkennen of het niet willen zien, maar dat veroorzaakt bijna altijd problemen met sterk informeel leiderschap. Die ongecontroleerde vorm van macht die makkelijk te misbruiken is, die niet ter verantwoording te roepen is en onrealistische verwachtingen neerlegt bij mensen met die rol. Kijk eens rond in de anarchistische beweging: voorbeelden genoeg.

Waardoor ontstaat dat leiderschap? Omdat die rol samenvalt met een aantal taken die moeten gebeuren om een groep in stand te

houden: dat begint bij de vertegenwoordiging van je groep naar buiten toe, maar gaat ook over het uitzetten van een strategie, interne conflictbemiddeling, de zorg voor de groepscultuur, het welzijn van de groep en het geheugen van een collectief. En zorgen dat de rollen binnen een groep door de mensen uitgevoerd worden die deze rol goed ligt. Naar mijn mening zou de sociaal-libertaire beweging niet moeten streven naar het afschaffen van macht, maar naar het radicaal herverdelen en democratiseren van macht. Waarom zou je al die taken die ik hierboven beschrijf willen verenigen in één mens. Ken jij iemand die uitblinkt in al deze taken? Ik niet. Libertair leiderschap is leiderschap dat tijdelijk is, gebonden aan een van die rollen, met de expliciete steun en waardering van de groep als die taken goed uitgevoerd worden. En de verwachting dat leiders hun werk zoveel mogelijk overbodig maken en constant werken aan hun opvolging. Dat is echt sociaal-libertair leiderschap.

Een sociaal-libertaire beweging zal ook leiders moeten ontwikkelen. We hebben nieuwe Domela's en Emma Goldmans nodig. Mensen die onze steun en vertrouwen hebben om de sociaal-libertaire beweging te vertegenwoordigen in het publieke debat. Die we beschermen tegen de gevaren die deze positie met zich mee brengt. En die we binden aan de voorwaarden die voortkomen uit libertair leiderschap.

5. Sociaal-libertaire machtsvorming

Nog zo'n heilig huisje. Laten we de deur inbeuken en haar in de hens zetten. We willen de positie hebben om de regels van het spel in deze samenleving te veranderen. Dat is macht. Niets meer, niets minder. We willen de macht. Nu is macht een fenomeen met vele verschijningsvormen. Macht over, macht met, tegenmacht, charisma, macht door kennis, macht door structuren en posities. We willen bestaande machtsconcentraties afbreken en de macht herverdelen. In zowel bedrijven, scholen en maatschappelijke instellingen als ook in gezinnen en binnen sociale relaties. Om dat te kunnen doen moeten we het veel vaker over macht gaan hebben. Wie is er nu de baas? Waarom eigenlijk? Wat betekent het om baas te zijn, of ondergeschikt? Welke taken en rollen horen daarbij? Welke problemen veroorzaakt dat? Is dat niet eerlijker, gelijkwaardiger en vooral beter te organiseren? Is dat uiteindelijk niet beter voor iedereen? Zowel voor de bazen als de ondergeschikten? Want wees eens eerlijk, ken jij een organisatie waar men niet klaagt over het management?

Het betekent ook dat we als beweging macht moeten willen verwerven. De macht om de macht te verdelen. We willen weer een positie claimen in het publieke debat. We willen een massabeweging zijn en zichtbaar draagvlak hebben in de maatschappij. Het moet voor elke journalist logisch zijn om de vraag te stellen: hoe denken de sociaal-libertariërs daarover. We willen een machtsfactor zijn waar rekening mee gehouden moeten worden. We willen in staat zijn het gevecht aan te gaan met de fascisten en de conservatieven. En het winnen.

Wat we niet willen is een leninistische voorhoedepartij zijn. Een kleine kliek die de macht wil grijpen, in de hoop er dan iets goeds mee te doen. Dat is niet sociaal-libertair en heeft ondertussen wel bewezen niets op te leveren.

6. Een nieuwe verhouding met de staat

Ja, als ik toch aan het provoceren ben… Sociaal-libertariërs zullen na honderdvijftig jaar tevergeefs te hebben geroepen dat ze de staat willen afschaffen zich eens moeten afvragen of dat een effectieve strategie is. In hun daden zijn ze daar al erg ambivalent in. Ze demonstreren tegen bezuinigingen en willen dat de staat het fascisten verbied door onze straat te marcheren. En waar de staat zichzelf terugtrekt en de vrije markt het overneemt, wordt het er vaak niet beter op. Dat wil niet zeggen dat de fundamentele kritiek op de staat geen waarde heeft. De staat is de ultieme machtsconcentratie en heeft de afgelopen honderdvijftig jaar steeds meer van ons leven overgenomen en gekoloniseerd. Zeker in het overgereguleerde Nederland is er bijna niets meer in ons dagelijks leven waarmee de staat zich niet bemoeit. Haar simpelweg afschaffen is echter het antwoord niet. We willen die staat vervangen door iets dat geen markt is én geen overheid.

In de afgelopen honderdvijftig jaar zijn we onze wereld gaan zien als staat versus markt. Het is het één of het ander. Dat is onzin: een groot deel van ons leven wordt bepaald door het gezin of het huishouden. Tevens was land, water en de regulering van een fors deel van onze economie een taak van de gemeenschap. Helaas hebben we de afgelopen honderdvijftig jaar bijna alle *commons* afgebroken, maar niet de staat, noch de markt In plaats van de staat af te schaffen, willen we terrein dat nu in handen is van de staat en de markt terugveroveren voor huishoudens en *commons*. Of dat er uiteindelijk toe leidt dat de staat afgeschaft gaat worden? Wie weet…

7. Geweld en criminaliteit

Nog zo'n zaak waar sociaal-libertariërs een nieuw antwoord op moeten gaan zoeken. Want waarmee gaan we het geweldsmonopolie van de staat vervangen? Wie de situatie volgt in gebieden waarin dit geweldsmonopolie niet meer bestaat weet dat het alles

behalve prettig leven is. Nu ben ik er van overtuigd dat een groot deel van dit antwoord ligt in preventie, sociale en economische gelijkheid en het herverdelen van macht. Het vervangen van wraak en straf door mediation en re-socialisatie. Dat zijn bij uitstek strijdterreinen waarop een sociaal-libertaire beweging overwinningen kan boeken. Niettemin blijven er in een maatschappij altijd mensen die vanwege een psychische afwijking of een trauma gewelddadig en crimineel gedrag kunnen vertonen. Hoe beschermen we ons daar tegen? En stel, we weten een sociaal-libertaire heilstaat te stichten in het gebied dat voorheen bekend stond als Nederland, hoe beschermen we ons tegen een kapitalistische of fascistische aanval van buiten?

8. Reformistisch anarchisme

Mocht je bovenstaande al wat ver vinden gaan, ik ga nu een aantal mensen echt boos maken. Sorry daarvoor, het is goed bedoeld… Anarchisten kiezen vaak de botte bijl en de directe actie. Ik ook. Het is ook een effectief wapen. Alleen voor een sociaal-libertaire beweging is het een beetje mager als dat het enige strijdmiddel is dat we hebben. Ik zou willen pleiten voor een sociaal-libertaire lobbygroep. Ja, écht!

Ik ben ervan overtuigd dat er binnen het huidige politieke systeem heel veel te winnen is, zoals het radicaal herverdelen van macht binnen de staat, instellingen en bedrijven; het terugveroveren van terrein op de staat-marktkliek door *commons* en huishoudens; en bovenal het ombuigen van regels en structuren om al die eerder genoemde sociaal-libertaire burgerinitiatieven te beschermen tegen staat en markt. Er zijn namelijk voldoende politici met sociaal-libertaire neigingen. En er zijn voldoende bondgenoten te vinden om binnen het parlementaire systeem de macht van dat systeem weer deels terug te veroveren. Van meer directe democratie, referenda en budgetrecht voor wijkraden, tot het afschaffen van de monarchie. Het terugdringen van de bemoeienis van de staat met onze liefdesrelaties en de hervorming van het strafrecht. Gaan we dan nooit meer blokkeren en bezetten? Tja, dacht je dat je een sociaal-libertariër iets kon verbieden dan? Sluit dat een revolutie uit? Nee, in tegendeel, het zaait de zaden voor een revolutie.

9. Ecologie

Van Kropotkin naar Bookchin: de anarchistische wortels van de milieubeweging en zeker die van de dierenrechtenbeweging. Er is een diepe connectie tussen ecologie en de sociaal-libertaire politieke beweging. Als inspiratiebron, als waarde, als deel van onze visie. En kijken we naar onze eigen rol als mens in een ecosysteem dan is er ook daar sprake van een ongezonde en onwerkelijke machtsrelatie. Waarom zijn wij de baas over deze planeet? Waarom zijn wij van meer waarde dan al die andere levensvormen op aarde?

In tijden van diepe ecologische crisissen is er niets logischer dan ecologisme als uitgangspunt en kernwaarde te nemen voor een sociaal-libertair project. We zullen nooit de machtsrelaties tussen mensen kunnen veranderen als we niet de machtsrelaties binnen ons ecosysteem erkennen en bestrijden. Ook niet als we de mythe dat evolutie gaat over het ‘overleven van de sterkste’ niet bestrijden. Want evolutie gaat over je aanpassen aan je omgeving. Competitie staat ook daar naast wederzijdse hulp en zelfopoffering ten behoud van het collectief.

In tijden van diepe ecologische crisissen is er niets logischer dan ecologisme als uitgangspunt en kernwaarde te nemen voor een sociaal-libertair project

10. Laten we weer de leukste zijn

Tot slot: laten we Emma Goldmans leuze ‘If I can’t dance, it’s not my revolution!’ serieus nemen. Want het is een ernstige zaak. Zonder plezier, hoop en optimisme zaal geen enkele revolutie iets opleveren. Een stel zuurpruimen gaat nooit een massa op de been brengen. Sociaal-libertariërs hebben altijd de leukste feestjes gehad, de mooiste kunst, de beste muziek en de vrije liefde.

– door Peter Polder

Word lid van de Vrije Bond!
En ontvang Buiten de Orde vier maal per jaar thuis!

Contributierichtlijnen per maand:
Inkomen 0 t/m 500:
2,- per maand
Inkomen 500 t/m bijstand:
4,- per maand
Inkomen bijstand t/m minumumloon:
6,- per maand
Inkomen hoger dan minimumloon:
8,- per maand
(Meer is ook welkom)

Geef je op via www.vrijebond.nl/word-lid

of

Word abonnee van Buiten de Orde!
Een abonnement kost 15,- per jaar
(Meer is ook welkom)

Geef je op via www.vrijebond.org/buitendeorde/abonnement

Je contributie- of abonnementsgelden kun je overmaken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
T.n.v. de Vrije Bond, te Amsterdam

Werking Solidariteitskas

A) Elk lid van de Vrije Bond heeft bij stakingen, gedragen door de meerderheid van de werknemers, recht op een stakings-uitkering. In bijzondere situaties ook bij stakingen gedragen door een minderheid van de werknemers. Bij dit laatste gaat het om stakingen met een doelstelling die zeer verwant is aan de doelstelling van de Vrije Bond (VB). De uitkering bedraagt 75% van de vermindering aan inkomen, met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

B) Financiële ondersteuning van acties van leden van de VB die werkloos zijn, met name wanneer de leden getroffen worden door sancties op hun uitkeringen. Bij dit laatste is het een voorwaarde dat het gaat om duidelijk aangekondigde collectieve of individuele actie. De doelstelling van de actie moet in de lijn van de doelstelling van de VB liggen. Het weigeren van werk valt hier ook onder, mits voldaan wordt aan eerder genoemde voorwaarde. De VB is namelijk tegen arbeidsplicht. De uitkering bedraagt 75% van de korting met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

C) Het verstrekken van renteloze leningen voor het opstarten van bedrijven in zelfbeheer. Een bedrijf moet meer dan één werkende omvatten. Het uit te lenen bedrag is maximaal 1.000,- euro* en moet binnen drie jaar worden terugbetaald.

D) Het financieren van initiatieven/acties van (leden van) de VB die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

E) Het financieren van initiatieven/acties waaraan, naast andere organisaties, (leden van) de VB deelneemt (nemen) en die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

F) Het financieren van initiatieven/acties van organisaties waarvan leden van de VB lid zijn en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal 500,- euro*.

G) Het ondersteunen van landelijke of regionale activiteiten welke georganiseerd worden door leden van de VB en een bijdrage kunnen leveren aan de groei en uitbouw van de organisatie.

H) Minimaal 5% van de gelden die jaarlijks binnenkomen worden gereserveerd voor bijdragen aan (activiteiten van) buitenlandse organisaties waarmee de VB zich inhoudelijk verbonden voelt.

* Deze bedragen worden eens per drie jaar op de Algemene Leden Vergadering bepaald. Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij de solidariteitskascommissie.

Uitgangspunten Vrije Bond

1) De Vrije Bond gaat uit van en streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

2) De Vrije Bond is een organisatie van anarchistische individuen en groepen gebaseerd op:
- de gelijkwaardigheid van alle mensen;
- de autonomie van het individu;
- zelfbestuur en zelfbeheer, vrije vereniging en federalisme;
- een goed milieu en een vitale natuur;
- de afschaffing van alle vormen van gezag: bijvoorbeeld op economisch, politiek, sociaal, religieus, cultureel of seksueel gebied;
- de opbouw van een vrije samenleving zonder klassen, staten, of grenzen, gebaseerd op anarchistische werkwijzen en wederzijdse hulp.

3) De totstandkoming van een vrije samenleving kan onmogelijk het werk van de Vrije Bond alleen zijn. Wij willen de anarchistische beweging uitbreiden, bekendheid geven aan onze ideeën en deze verwezenlijken. Directe actie in woord en daad is het belangrijkste middel van de Vrije Bond.

4) Aangezien onderdrukking, kapitalisme en uitbuiting wereldwijde fenomenen zijn is onze strijd een internationale strijd. De Vrije Bond verwerpt elke vorm van nationalisme en stelt hiertegenover een federalistische organisatie van de maatschappij. Naast het verenigen van anarchistische groepen en individuen in onze directe omgeving, onderhoudt de Vrije Bond ook contacten met anarchisten en anarchistische federaties wereldwijd.

5) De samenleving waar de Vrije Bond naar streeft zal een pluriforme samenleving zijn. Verscheidenheid in ideeën en strategieën door aangesloten groepen en individuen zijn inherent daaraan.

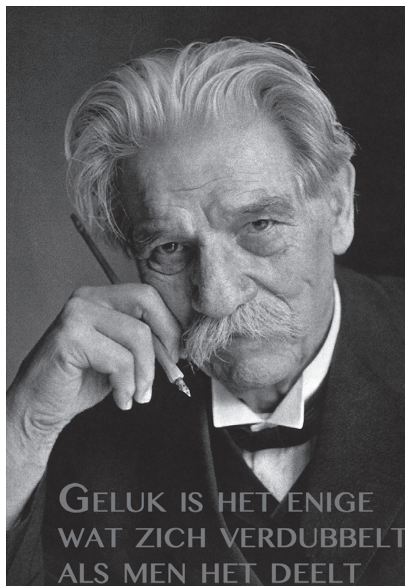
6) De Vrije Bond biedt geen blauwdruk voor een toekomstige samenleving. Alleen de praktijk kan dit uitwijzen. Wat de Vrije Bond wel biedt is een organisatiestructuur waar op anarchistische wijze mensen van allerlei schakeringen strijdbaar en solidair het debat kunnen aangaan, van elkaar leren en samenwerken.

7) De Vrije Bond initieert en ondersteunt activiteiten die de verwezenlijking van de uitgangspunten bevorderen.

Bravenewfakenewsworld

Nederland stijgt naar de vijfde plek van gelukkigste landen ter wereld, lees ik deze ochtend op Nu.nl. Het betreft een VN-onderzoek, dus het zal wel zo zijn dat ik het serieus moet nemen. Het is blijkbaar al de zevende keer dat dit onderzoek, het World Happiness Report, is uitgevoerd. En o ja, Nederland heeft nog nooit zo hoog gescoord!

Tja, wat moet ik daarvan vinden? Nog los van mijn hekel aan classificaties, rangorden, lijstjes en wat dies meer zij. Kan een land gelukkig zijn? Een land? Mensen kennen gelukkige momenten, oké, dat valt te begrijpen. Maar een land? Of deze: kan een auto gelukkig zijn? Een huis? Wie verzint die onzin?

Dezelfde bevreemding, noem het ontreddering, bekruipt me als mensen het hebben over het klimaat of de natuur. Dat is slecht voor het klimaat, zeggen ze dan. Het klimaat gaat naar de knoppen. Of: dat is natuuronvriendelijk. Hoezo? Alsof klimaat en natuur, net als een land, zelfstandige wezens zijn die moeizaam de dag doorkomen en op momenten gelukkig of doodongelukkig zijn.

'Wij' en 'zij'? Ook zo'n quatschbegrippen, volslagen diffuus en onbegrijpelijk als je ze in termen van gevoel en emotie duidt. 'Wij' zijn gelukkig. O ja? 'Zij' zijn de schuld. Hoezo? Ontelbaar is het aantal keren dat er onterecht door anderen namens mij gesproken wordt. Dat is altijd zo geweest trouwens. Bijvoorbeeld wanneer Nederland ('wij') militaire missies uitzendt of wanneer Nederland vluchtelingen de toegang ontzegt of afgewezen vluchtelingen deporteert. Ik zou zeggen: bel me eerst voordat je namens mij spreekt, zodat je uit míjn mond kan horen dat, als het aan mij ligt, godverdomme geen enkele militair meer de grens overgaat om ergens ter wereld onderdrukking en kolonialisme te steunen, niemand nog tot militair wordt opgeleid. Bel me wanneer je besluit vluchtelingen de deur te wijzen, zodat ik je kan vertellen dat Nederland echt niet vol is en er voor goedbedoelende mensen altijd plek is, al is het in 'mijn' huis.

Maar goed, ik wil niet al te cynisch overkomen, de zon schijnt weer een beetje buiten, dat helpt tegen de winterdip. Laat ik geen azijnpisser zijn en aarzelingen en bedenkingen opzij zetten. Laat ik het spel meespelen. Nederland staat op de vijfde plek van gelukkigste landen ter wereld. Geweldig. Fantastisch. Welk een fortuin valt me ten deel. Kan ik eindelijk uitschreeuwen wat ik al jaren denk. Al dat geluk (en aanpalende rijkdom) schept verplichtingen die 'we' zonder morren zouden moeten vervullen. Laten 'we' landen die op de VN-gelukslijst onderaan bungelen adopteren, helpen, met alle mogelijkheden en middelen die we hebben ondersteunen, zodat 'ze' zo snel mogelijk stijgen op de lijst, gelijkwaardig worden in geluk, zodat die hele lijst niet meer nodig is, echt flauwekul zal zijn, afgeschaft kan worden, opdat de HELE wereld gelukkig zal zijn. Iedereen, toch?

En daarna nemen 'we' dat zieltogende klimaat onder de arm en omhelzen de natuur. 'We' schakelen onze verwarming uit, parkeren de auto voorgoed, sluiten de fabrieken, gebruiken geen landbouwgif meer, eten alleen nog maar wat spontaan in plantsoenen tevoorschijn schiet. Je zult zien dat het klimaat en de natuur zullen opbloeien. 'We' moeten er wat voor over hebben, toch? 'We' zijn met zijn allen de gelukkigste planeet in het universum? Niet?

– Uw vriend, Peter Lenssen